UNIVERSAL
LIBRARY

OU_200009

UNIVERSAL
LIBRARY

OUP—902—26-3-70—5,000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. K83/G37S Accession No. K481

Author [illegible]

Title [illegible] 1925

This book should be returned on or before the date last marked below.

ಸುರಸ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ.

೧೩ನೆಯ ಗ್ರಂಥ.

ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪ್ರಣ್ಯ

ಅಥವಾ

ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟರು.

ಇದನ್ನು

ವೇಂಕಟೇಶ ತಿರಕೋ ಕುಲಕರಣಿ ಗಳಗನಾಥ

ಪೇನಶನರ ಅಸಿಸ್ಟಂಟ ಮಾಸ್ತರ

ಟ್ರೇನಿಂಗಕಾಲೇಜ

ಧಾರವಾಡ

ಇವರು ಬರೆದರು.

೧ನೆಯಾವೃತ್ತಿ ೫೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು.

ಪುಸ್ತಕದ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳು ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನಿಂದ

ಕಾಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು.

೧೯೧೪.

ಬೆಲೆ ೧ ರೂಪಾಯಿ.

Pages from 1 to 200 Printed by Mr. V. T. Kulkarni at the Shri Sheshachal Press Anandwan Agdi. and the rest of the book Printed by Mr. Y. B. Jathar at the Karnatak Printing Works Dharwar, and the whole book Published by V. T. Kulkarni at Surasagranthamala Office Haveri.

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ.

ನಮ್ಮ "ಶ್ರೀ ಶೇಷಾಚಲ ವೇದ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆ"ಯ ಸ್ಥಳಾಂತರದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ವರ್ತಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಅನ್ನುವಂತೆ, ಶ್ರೀಗುರುವು ಈ "ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯ"ವೆಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದ ಬರೆಸಿದನೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಪಾಠಶಾಲೆಯು ಅಗಡಿಯ ಆನಂದವನದಿಂದ ಹಾವೇರಿಯ ಶ್ರೀರಾಮ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಎಂಟು ತಿಂಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು; ಕಾದಂಬರಿಯು ಈಗ ಮುಗಿಯಿತು!

ಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನ ಸ್ವಾರ್ಥಪರಾಯಣತೆಯ ಉಪಟಲದ ತಾಪದಿಂದ ಸಾತ್ವಿಕನಾದ ರಾಜಾರಾಮನು ಪರಿತಪ್ತನಾದಂತೆ, ಧೂರ್ತರ ನೀಚವಾದ ಸ್ವಾರ್ಥಪರಾಯಣತೆಯ ಕುಟಿಲತಂತ್ರದ ಉಪಟಲದ ತಾಪದಿಂದ ಸತ್ವಹೀನರಾದ ನಾವು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಪರಿತಪ್ತರಾದೆವೆಂದು ಹೇಳದೆಯಿರಲಾರೆವು. ಛತ್ರಪತಿ ರಾಜಾರಾಮನು ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದನು, ನಾವು ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಗುರುವಿನ ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾದ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ವಹಿಸಿ[illegible]ವು. ಪಾಠಶಾಲಾರೂಪವಾದ ವೃಕ್ಷದ ೧೧ ವರ್ಷದ ಸಸಿಯನ್ನು ಆನಂದವನದ ದೂಷಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಹಾವೇರಿಯ ರಾಮಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಊರುವಾಗ ನಮಗೆ ಎಷ್ಟು ತ್ರಾಸವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬದನ್ನು, ನಮ್ಮ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಓದಿದ ವಾಚಕರು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು.

ಬಾದಶಹನು ಕಿತ್ತಿಹಚ್ಚಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವೃಕ್ಷವು ಫಲಿಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆಯೋ ಎಂಬದನ್ನು ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರಾದವಾಚಕರಿಗೆ ನಾವು ಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ; ಅದರಂತೆ, ಸ್ವಾರ್ಥಪರಾಯಣರಾದ ವಿಘ್ನಸಂತೋಷಿಗಳು ಶ್ರೀಗುರುವಿನ ಪಾಠಶಾಲಾ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಿತ್ತಿಸಿ ಹಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಅದು ಫಲಿಸುವದು ಇನ್ನು ಮುಂದೆಯೇ ಎಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಿರುವೆವು. ಶ್ರೀಗುರುವು ಭವಿಷ್ಯರೂಪವಾಗಿಯೇ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆಸಿರುವದರಿಂದ, ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಯು ನಿರರ್ಥಕವಾದದ್ದೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸಲಾಗದು!

ರಸಿಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ
ಆಫೀಸ ಹಾವೇರಿ.
ತಾ. ೨೨-೯-೧೯೧೪.

ಕನ್ನಡಿಗ ಸೇವಕ,
ವೇ. ತಿ. ಗಳಗನಾಥ.

ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯ!

ಅಥವಾ.

ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಠರು!!

೧ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರ ದರ್ಶನ.

ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನು ಅದೇ ಉದಯಹೊಂದಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರ ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಬಿಸಿಲತಾಪವು ಹೆಚ್ಚುತೊಡಗಿದೆ. ಆತನ ತೀಕ್ಷ್ಣಕಿರಣಗಳು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ನಿಬಿಡವಾದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಭೇದಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಹತ್ತಿವೆ. ಆ ಪರ್ವತದ "ಘಾನೇಯಿ" ಎಂಬ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ "ವಿಝಯಿ" ಎಂಬ ಕೋಟೆಯು, ತಾನು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ "ರಾಯಗಡದ" ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವೆಂಬ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಲಿದೆ. "ಶಿವಪ್ರಭುವು ಸನಾತನ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮಾವಳರೊಡನೆ ಘೋರತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದ್ದು ಇದೇ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ!" ಎಂಬ ಗೌರವದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೂಗಿ ಕೂಗಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಿಳಿಸುವವೋ ಎನ್ನುವಂತೆ, ವಿವಿಧ ಪಕ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯಗಳು ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಲಿವೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ತರುಣ ರಾವುತನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ವೇಗದಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತ, ಕೋಟೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವದನ್ನು "ವಿಝಯಿ" ಕೋಟೆಯ ಕಾವಲುಗಾರನು ನೋಡಿದನು. ರಾವುತನು ಒಮ್ಮೆ ಗಿಡಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗುವನು, ಒಮ್ಮೆ ಕಾಣುವನು. ನೋಡ ನೋಡುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆತನು ಕೋಟೆಯ ಕೆಳಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಭವಾನೀಶಂಕರನ ಗುಡಿಯ ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಕುದುರೆಯನ್ನು ಗಿಡದಬೇರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು.

ಹೀಗೆ ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ರಾವುತನು ಸದಾಶಿವನ ಸಂದರ್ಶನದಿಂದ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬರುವಾಗ, ತಾನು ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಕೊಂಡಿದ್ದನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಕಾವಲುಗಾರನ ಹೃದಯವು ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಂಪಿಸಿತು! ಆತನು ಕೂಡಲೆ ಜೊತೆಯೊಬ್ಬ ಕಾವಲುಗಾರನನ್ನು ಕರೆದು—“ ಅಹಹ ! ಅದು ನೋಡು ! ಇಂದು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿನಿಯ ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಚರಣಗಳ ದರ್ಶನಯೋಗವು ಒದಗಿರುವದು. ಆ ಸುಪಾತ್ರಳನ್ನು ನಾನು ಮೊದಲು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ರಾವುತನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ತನ್ನ ಮೈಮೇಲಿನ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು ತೆಗೆದದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಒಡೆಯಳ ಗುರುತು ಹತ್ತಿತು. ಈ ಲೋಕಮಾತೆಯು ನಮ್ಮ ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಪಟ್ಟದರಾಣಿಯು. ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹಿರಿಯಸೊಸೆಯು, ಈ ನಮ್ಮ ಹಡೆದವ್ವನ ಹೆಸರು ಏಸೂಬಾಯಿ ಎಂಬದು; ಆದರೆ ಇವರು ಒಬ್ಬರೇ ಏಕೆ ಬರುತ್ತಿರಬಹುದು ” ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ, ಕೂಡಲೆ ಕೋಟೆಯವರೆಲ್ಲ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರುವಂತೆ ಕೊಂಬನ್ನು ಊದಿದನು. ಆದರ ನಾದದಿಂದ ಕೋಟೆಯವರೆಲ್ಲ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರಲು, ಇತ್ತ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಕುದುರೆಯು ತನ್ನ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ನಿಗರಿಸಿ, ಕಣ್ಣುತೆರೆದು ನೋಡಹತ್ತಿತು. ಹೀಗೆ [illegible] ಆ ಮಹಾಪತ್ರಿಯು, [illegible] ಉಕ್ಕೇರಿದಂತೆ [illegible] ಉತ್ಸಾಹದ ಪಿರುಗುಟ್ಟುವದು, [illegible] ಕುಣಿಯಹತ್ತುವದು. [illegible] ಏಸೂಬಾಯಿಯು [illegible] ಕಡಿವಾಣವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, [illegible] ಆಕೆಯು [illegible] ಯಲ್ಲಿ [illegible] ಆಕೆಯು [illegible] ಸೌಭಾಗ್ಯ [illegible] ಗಲ್ಲಗಳು [illegible]. ಈ [illegible] ಆ [illegible] ನಿಲುವಂಗಿ [illegible] ಆಕೆಗೆ “ ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆ ” [illegible] ಹತ್ತಿತು [illegible] ಗಳನ್ನು [illegible] ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಕುದುರೆಯನ್ನು ದಮಿಸಿದಳು. [illegible] ಕೈಯಾಡಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಲು, ಆ ದಿವ್ಯಾಶ್ವವು [illegible] ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬುರುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ಖೇಕಿಸಿತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಮತ್ತೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಹತ್ತಿದಳು. [illegible] ದುರ್ಗದಮಹಾದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಕೋಟೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ

ಸರನೌಬತ–ಲುಲೆಯೆಂಬವನೂ, ಹವಾಲದಾರ–ಮೋರೆ ಎಂಬವನೂ ಕಾರಖಾನವೀಸನೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಬಹುಮಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಎದುರ್ಗೊಂಡರು.

ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶದ ಸ್ವಾಮಿನಿಯು, ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕರು ಮಾಡಿದ ಸ್ವಾಗತಸತ್ಕಾರವನ್ನು ನಗೆಮೊಗದಿಂದ ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸದೆ, ಕೊತ್ತಳವನ್ನು ಏರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದಳು. ಹೋಗ ಹೋಗುತ್ತ ಆಕೆಯು ಸರನೌಬತ–ಲುಲೆ ಎಂಬವನನ್ನು ಕುರಿತು — ಸರನೌಬತ, ಈ ಮಾರ್ಗವು ರಾಯಗಡದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವಾಗಿರುವದಲ್ಲವೆ! [illegible] ಜನರ ಸುಳಿದಾಟವನ್ನು ತಡೆಯುವಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ದಂಡಿನ [illegible] ವಾಗಿರುವದೆಂದು ನಾನೇಕೆ ಹೇಳಬೇಕು! ಈ ಕೊತ್ತಳಗಳ ಮೇಲಿನ ತೋಫುಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವವಷ್ಟೇ? ಯಾವ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಶತ್ರುಗಳ ಸುಳಿದಾಟವು ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ ನೀವು ತೋಫುಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸ[illegible] ವದಲ್ಲದೆ, [illegible] [illegible] ಗುವದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ದಿನಾಲು ಕವಾಯಿತು ಮಾಡುವರಷ್ಟೆ! ಅವರ ದಂಡಪಟ್ಟ, ಕುಸ್ತಿಗಳು ನಡೆದಿರುವದಲ್ಲವೆ! ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿನ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ! ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ವೈರಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು, ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ [illegible] ಸಿದ್ಧತೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಘಾತವಾದೀತು. ಕಾಲವು ಕಠಿಣ[illegible]ವಿರುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವೀರನಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬ ವೀರ ಕನ್ಯೆಗೆ ಸಹ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗೀತು! ಯಾವ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತೆಂಬದನ್ನು ಈಗ ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತೂರಲ್ಲಿ ವೀರ ರಜಪೂತರು ಮಾಡಿದ ಆತ್ಮಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಈಗ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿರುವ ನಾವು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ!

ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ಈ ಪೌರ ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸರನೌಬತ್-ಲೀರಿಯು ತನ್ನ ಆ ಒಡೆಯಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿನಯದಿಂದ— "ಅಪ್ಪನವರು ನಮಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಾಯಿ ಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳಬೇಕೆ? ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಾವು ತಮ್ಮನ್ನು ಎಣಿಸುವೆವು. ತಮ್ಮ ಮಾತು ನಮಗೆ ಶಿರಸಾವಂದ್ಯವಾಗಿರುವದು. ತಮ್ಮ ಮಾತು ನಡೆಸುವಾಗ ಈ ದೇಹಪಾತವಾದರೂ ನಮಗೆ ಸಂತೋಷವಿರುವದು. ಶತ್ರುವಿನ ಸಾವಿರಾರು ಜನರನ್ನು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸಿದ ಹೊರತು ನಾವು ಅವರನ್ನು ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಗೊಡಲಾರೆವು. ಮಾವಳರು ಕಾದು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾಗಿರುವರು. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಸಂಗ್ರಹವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ರಾಜಧಾನಿಯು [illegible] ಈ ಕೋಟೆಯ ಭದ್ರತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಾವು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಬೇಕು. ತಾವು ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದಂತೆ ಕಾಲವು ಕಠಿಣವಿರುವದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೂ ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರ ಪುಣ್ಯವು ಬಲವತ್ತರವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಅಪ್ಪನವರು ಚಿಂತೆಗೆ ಅಸ್ಪದ ಕೊಡಬಾರದು. ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಂತನಂಥ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳು, ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ- ಸಂತಾಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯಂಥ ವೀರರೂ ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕೀರ್ತಿ ಧ್ವಜದಂತೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವ ಸ್ವಭಾವದ ನಮ್ಮ ಛತ್ರಪತಿ ಮಹಾರಾಜರ (ಸಂಭಾಜಿಯ) ಅಪೂರ್ವ ಬಲವರ್ಗವು ಜೋಕೆ ವಿಶ್ವಸ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದ ಬಳಿಕ [illegible], ನಾವು ಅಂಜುವದೇಕೆ !

ಸರನೌಬತ್-ಲೀರಿಯ ಈ ಉತ್ಸಾಹದ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟು ಔದಾಸೀನ್ಯದಿಂದ— ಸರನೌಬತ್, ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದೇ ಸರಿ; ಆದರೆ ಕಾಲುಷ್ಯಮಯವಾದ ದುಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅತ್ತ ಕಡೆಯ ಚಿತ್ರಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತೃತವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿರುವಾಗ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ರೂಪವಾದ ವೃಕ್ಷಮಂದಿರವು ಕುಸಿಯ ಬೀಳುವ ಸಂಭವವು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ! ಆದರೂ ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಆಶಾ ತಂತುವು ಬಲವತ್ತರವಾಗಿರುವದು. ಆದರೇ ದುರ್ಗದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇರಲಿ, ಸರನೌಬತ್, ಇನ್ನು ನಾನು ಬರುತ್ತೇನೆ. ಕೆಲಸಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ. ಅನ್ನಲು, ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ವಿನಯದಿಂದ ನಸುಗೊಡಿ— "ಸರಕಾರವು

ಒಡೆಯನ ಮನೆಯ ಮುಚ್ಚು ಮುಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು....." ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು. ಯೇಸೂ ಬಾಯಿಯು—"ಸರಸೌಬತ್, ನಾನು ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ತೀರ್ಥ ಪ್ರಸಾದವಿಲ್ಲದೆ ಅನ್ನಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲೆಂಬ ಮಾತು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವದಷ್ಟೇ! ರಾಜ್ಯವು ದೇವಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ದಿರುವದಲ್ಲವೆ! ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಹೊರತು ನಾನು ಈಗ ಊಟಮಾಡಲಾ? ಮಾವಳ ರಾದ ನೀವು ನಮ್ಮ ಪಂಚಪ್ರಾಣವಾಗಿರುವವರಿಂದ, ನಮ್ಮ ನೇಮ—ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಯವಾಗಲಾರದೆಂದು ನಾನು ನಂಬಿರುತ್ತೇನೆ. ದುರ್ಗದ ವಿಷಯದ ನಿಮ್ಮ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಉದರತೃಪ್ತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂತೋಷವಾಯಿತು," ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ವೀರವನಿತೆಯು ತನ್ನ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ದುರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಡಲನುವಾದಳು.

ಯೇಸೂಬಾಯಿಯಂಥ ವೀರಪತ್ನಿಯರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವೇ ಸರಿ. ಯೇಸೂಬಾಯಿಯ ಪತಿಯು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಸಂಭಾಜಿ ಎಂದು ವಾಚಕರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಸಂಭಾಜಿಯು ತನ್ನ ತಂದೆಯಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ, ಬಲಿಷ್ಠನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ತಂದೆಯ ರಾಜ ಕಾರ್ಯ ಧುರಂಧರತೆಯು ಅತನಲ್ಲಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ಕಲುಷನೆಂಬ ಕನೋಜ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಅಮಾತ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆತನ ದುರ್ಬೋಧದಿಂದ ತಂದೆಯ ಕಾಲದ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ವೀರರನ್ನೂ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳನ್ನೂ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನಂಥ ಬಲಾಢ್ಯ ಬಾದಶಹನು ಕೈತೊಳಕೊಂಡು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಶಿವಪ್ರಭುವು ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನಾಶವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿತು. ಇಂಥ ಕಠಿಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಾಜಿಯ ತಮ್ಮನಾದ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಮುಂದೆಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ವೀರಸ್ನುಷೆನಿಸುವ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಪ್ರೇರಿತಳಾಗಿ, ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೈದುನನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಳು! ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪತಿಯನ್ನು ಅಗಲಿ ಇರುವದು ಆಕೆಗೆ ದುಸ್ಸಹವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪತಿವಿಯೋಗ ದುಃಖವೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯವು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತ ನಡೆದ ದುಃಖವೂ ಆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವು; ಆದರೂ ಆ ಧೀರಳು ಎಲ್ಲ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು, ಶೂರ ಮಾವಳರನ್ನು

ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರಾದ ದೇಶಸ್ಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳನ್ನೂ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಮುಂಚೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಔರಂಗಜೇಬನ ಈರಾಟಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಳು. ಸ್ವಾರ್ಥ ತ್ಯಾಗಿಯಾದ ಇಂಥ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ದುಃಖ ಪರಂಪರೆಗಳು ಒದಗುತ್ತ ಬಂದದ್ದೇ ನಾಶ್ಚರ್ಯವು!

ಹೀಗೆ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಚಿಂತೆಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯು ಈಗ ದುರ್ಗವನ್ನು ಇಳಿದು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿರಲು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯದ, ಹಾಗು ತನ್ನ ಪತಿಯ ದುರವಸ್ಥೆಗಳ ಇತ್ತಡಕಿನ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಪೀಡಿತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಕುದುರೆಯು ವೇಗದಿಂದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಆ ವೀರವನಿತೆಗೆ ಅದರ ಪರಿವೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪರಾಧೀನಳಂತೆ ಆಕೆಯು ಕುದುರೆ ಒಯ್ಯುತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದಳು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ಜಲಪ್ರವಾಹದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಗೋಟಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರದೊಂದು ಗುಂಪು ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲು, ಕೂಡಲೆ ಆಕೆಯು ಗಡಬಡಿಸಿ ಎಚ್ಚತ್ತಳು! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಲಂಗೋಟಿಯುವರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ಶರೀರದಿಂದ ಹಷ್ಟಪುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಜಲಾಶಯದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಮೇಯಬಿಟ್ಟು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ದೇಶ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೃಂದವನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಕುದುರೆಯಿಂದ ಇಳಿದು ಕಾಲನಡಿಗೆಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜಲಾಶಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬರತೊಡಗಿದ್ದನು. ಆತನ ದರ್ಶನವಾದ ಕೂಡಲೆ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ದಂಡವತ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಬೆರಗಾಗಿ—ಇದೇನು? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೇವತೆಯ ದರ್ಶನವು ಇಂದು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಮಗೆ ಆಯಿತಲ್ಲ! ನಾವು ಧನ್ಯರು! ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮೂರ್ತಿಮಂತ ಪುಣ್ಯವಾದ ಯೇಸೂಮಾತೆಯೇ, ಸ್ವದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಳಾಗಿರುವ ತೇಜೋನಿಧಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸುವನು. ಈಗಿನ ಕಠಿಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ದೇಶಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಘೋರ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವ ನಿನ್ನನ್ನು ಶ್ರೀಸಮರ್ಥರ ಬೋಧದಿಂದ ಉತ್ತೇಜನಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ನಾನು ಹೊರಟಿದ್ದೆನು. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿನ್ನ ಭೆಟ್ಟಿ

ಯಾವದ್ದು ಅಪೂರ್ವ ಯೋಗವೇ ಸರಿ! ಬಹಳ ನೆಟ್ಟಗಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನವು ಮೀರಿರುವದರಿಂದ ಈ ಜಲಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ನೀನು ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನಾದಿಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಉಪಾಹಾರಮಾಡು, ಸಮರ್ಥರ ಬೋಧಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಈ ಶಾಂತವಾದ ವನಪ್ರದೇಶವು ಬಹು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವದು. ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬನು ಯೇಸೂಬಾಯಿಯ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹಿಡಕೊಂಡನು; ಬೇರೊಬ್ಬನು ಅದರ ಜೀನು ಇಳಿಸಿದನು; ನೀರಡಿಸಿದ್ದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನು ಜಲಾಶಯದಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಇತ್ತ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ, ಬೇರೆ ಶಿಷ್ಯರು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರಲು, ಜಲಾಶಯದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದಳು.

ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಜನ ಮಹಾಂತರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳೊಬ್ಬರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರೆಂಬುದನ್ನು ಬಹು ಜನ ವಾಚಕರು ಅರಿತಿರಬಹುದು. ಯೇಸೂಬಾಯಿಗೆ ಈಗ ದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟವರು ಅದೇ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು. ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಪುಂಡರಂತೆ ತೋರುವ ಲಂಗೋಟಿಯ ಶಿಷ್ಯರ ತಂಡವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ವೈಭವದ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳಿಂದ, ದಿವ್ಯಾಶ್ವವನ್ನೇರಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಬಹು ಜನರ ಕೇಳಿಕೆಯ ಮಾತಾಗಿರುವದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಧುತ್ವದೊಡನೆ ಶೌರ್ಯವೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಇಳಿಕೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಮೈ ಬಣ್ಣವು ಕಾದಬಂಗಾರದಂತೆ ತೇಜಃಪುಂಜವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭರಜರಿಯ ಪೋಷಾಕನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಕತ್ತಿ, ಡಾಲು, ಒರ್ಚೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ವೀರಾಗ್ರೇಸರರಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕೇವಿಯ ಲಂಗೋಟಿಯನ್ನೂ, ಭಿಕ್ಷೆಯ ಜೋಳಿಗೆಯನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಸಾಧುವರ್ಯರಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಯಾವ ವೇಷದಿಂದಿದ್ದರೂ, ಅವರ ತೇಜಸ್ವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಂಭಾಜಿಯ ದುರ್ವರ್ತನವನ್ನು ನೋಡಲಾರದೆಯೋ ಅನ್ನುವಂತೆ, ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ, ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕಲ್ಯಾಣ, ಉದ್ಧವ ಗೋಸಾವಿ, ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಸ್ವಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಹಾಗು ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಬದ್ಧ ಕಂಕಣರಾಗಿದ್ದರು. ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಸಮರ್ಥರ ಇಂಥ ಶಿಷ್ಯ ವೃಂದವು

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿ, ಜನರ ತೇಜಸ್ವಿತೆಯನ್ನೂ, ಕ್ಷಾತ್ರ ಶಸ್ತ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸದಿದ್ದರೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣುಗೂಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು!

ತನ್ನ ಸದ್ಗುರುವು ಈ ಪರಿಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಆದರಿಸಿ ಸದ್ಬೋಧ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ, ಭಾವಿಕಳಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಧನ್ಯಳೆಂದು ತಿಳಿದಳು. ಶ್ರೀ ಗುರು ದರ್ಶನದಿಂದ ಆಕೆಯ ತಾಪತ್ರಯಗಳೆಲ್ಲ ಅಳಿದು ಹೋದವು. ಆಕೆಯು ಸದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ ತನ್ನ ಗುರುವರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಭಕ್ತಿಯ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ—"ಶ್ರೀ ಗುರುದೇವನೇ, ಯಾವ ಪುಣ್ಯಬಲದಿಂದ ಇಂದಿನ ಅಲಭ್ಯವಾದ ದರ್ಶನಲಾಭವು ದೊರಕಿರಬಹುದು! ಅತ್ತ ಕಡೆಯ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರು ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು! ಸಮರ್ಥನಾದ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯೇ, ಇನ್ನು ಈ ಅನಾಥಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಡ. ನನ್ನಂಥ ಅಬಲೆಯಿಂದ ಯಾವ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವಾದೀತು? ಆದ್ದರಿಂದ, ಇನ್ನು ಈ ಚರಣವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ದೇಹ ಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೃತಾರ್ಥಳಾಗುವೆನು." ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರಲು, ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ—"ತಂಗೀ, ಏಸೂಬಾಯಿ, ಜಾಗರೂಕಳಾಗು! ಅಮ್ಮಾ, ನಿನ್ನಿಂದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಿಮ್ಮ ಮಾವನು ಹೀಗೆಯೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರ ಚರಣಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಉದಾಸೀನನಾಗಿ ಜಪಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದನು, ಆದರೆ ಸಮರ್ಥರು ಅವನನ್ನು ದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತೊಡಗಿಸಿದರೆಂಬದನ್ನು ನೀನು ಕೇಳಿ ಅರಿಯೆಯಾ? ರಾಜಭಾರ್ಯೆಯೇ, ನಿನ್ನ ಮಾವನಂತೆ ನೀನೊಬ್ಬಳೇ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವಿಯೋ ಏನು? ನೀನು ಹಾಗೆ ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು? ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನು ವಿವೇಕಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಸಮರ್ಥರು ಶಿವಾಜಿಗೆ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೇ? ಗುರ್ವಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಿನ್ನ ಮಾವನು ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಯು, ಹಾಗು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕೀರ್ತಿ–ಮೋಕ್ಷಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ ನಾವು ಅಸಂಖ್ಯ ದೀನಾನಾಥರ ಸಲುವಾಗಿ ಭಗವತ್ಕೃಪಾರೂಪವಾದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಭಾಂಡಾರವನ್ನು ತುಂಬಿ ಇಡುವೆವು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾದ ನೀವು ದಾಮಾಜಿಯಂತೆ ದೀನರಿಂದ ಆ ಭಾಂಡಾರದ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿಸಿ ಜನರ

ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿರಿ. ಸಮರ್ಥರಾಮದಾಸರವರು ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುವರು ನೀವು ಆ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಕಾರ್ಯವು, ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮವು, ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಮೋಕ್ಷವು. ತಂಗೀ, ಮೊದಲು ಧರ್ಮವೃದ್ಧಿಯು, ಅದರ ಸಂಗಡಲೇ ರಾಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು; ನಿಷ್ಕಾಮಂತರಾದ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವೇ ಇದು. ದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ, ಮಡಿ-ಮೈಲಿಗೆಯ, ಬಂಧುತ್ವ-ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತ್ವದ, ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಆಸ್ಪದವು ದೊರೆಯಬಾರದು. ಈಗ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವದೇನಂದರೆ, ಸಮರ್ಥರ ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರ—ದೇಶೋದ್ಧಾರಗಳ ಕಾರ್ಯದ ಭಾರವನ್ನು ನೀನು ವಹಿಸು; ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸನ್ಮುಖಳಾಗು. ಸಮರ್ಥರು ನಿನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಶಂಭುವಿಗೆ ಉದಾತ್ತವಾದ ಈ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮವನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು; ಆದರೆ ಆತನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ! ಈಗ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವ ನಿನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಹಾದಿಗೆ ಹಚ್ಚುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಂಗನಾಥ ಅದಸುಳಿ ಎಂಬುವನು ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಮರ್ಥನಿರುವನು ಪುಣ್ಯವಂತಳೇ, ಧೈರ್ಯಗೆಡಬೇಡ. ರಾಜ್ಯಸಂರಕ್ಷಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಭಾಜಿಯು ನನ್ನವನಲ್ಲೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. ರಾಜ್ಯವು ನಿನ್ನದಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ರಾಜ್ಯದ ಕಲ್ಯಾಣವು, ಆ ಮೇಲೆ ದೇಹದ ಕಲ್ಯಾಣವು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಇರಬೇಕಾಗುವದು ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪರಮಾರ್ಥವು ಕೈಸೇರಿ ಹೋದೀತು; ಆದರೆ ಪರಮಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಬೇಕಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾರ್ಥವು ಸರ್ವಥಾ ಇರಲಾಗದು. ನನ್ನ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಹೇಳೋಣವೇನೆಂದರೆ, ಆಗುವದಾಗಲಿ, ನೀನು ಧೈರ್ಯಗೆಡಬೇಡ, ಸಂಕಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟಳಾಗಬೇಡ. ತಾಳಿಕೋಟೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಜನು ಮಡಿಯಲು, ಆತನ ಸೈನಿಕರು ಹತವೀರ್ಯರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯ (ವಿಜಯನಗರ) ವನ್ನು ಮುಣುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಆದೇ ನಿಮ್ಮ ಮಾವನಾದ ಶಿವಾಜಿಯು ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಗ, ಆತನ ದಂಡಾಳುಗಳಾದ ಮಾವಳರು ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಈ ದಿವ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯು ನಿನ್ನ ಹೇತುವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವದು. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಎಂಥ ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದರೂ ಹೆದರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಕೃತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಜನರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸು. ಒಮ್ಮೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಿನ್ನ

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿ, ಜನರ ತೇಜಸ್ವಿತೆಯನ್ನೂ, ಆಯುಧ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸದಿದ್ದರೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣುಗೂಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು!

ತನ್ನ ಸದ್ಗುರುವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಆದರಿಸಿ ಸದ್ಬೋಧ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ, ಭಾವಿಕಳಾದ ವಿಠೂಬಾಯಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಧನ್ಯಳೆಂದು ತಿಳಿದಳು. ಶ್ರೀ ಗುರು ದರ್ಶನದಿಂದ ಆಕೆಯ ತಾಪತ್ರಯಗಳೆಲ್ಲ ಅಳಿದು ಹೋದವು. ಆಕೆಯು ಸದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ ತನ್ನ ಗುರುವರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಭಕ್ತಿಯ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ—"ಶ್ರೀ ಗುರುದೇವನೇ, ಯಾವ ಪುಣ್ಯಬಲದಿಂದ ಇಂದಿನ ಅಲಭ್ಯವಾದ ದರ್ಶನಲಾಭವು ದೊರಕಿರಬಹುದು! ಅತ್ತ ಕಡೆಯು ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರು ಅವತಾರ ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು! ಸಮರ್ಥನಾದ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯೇ, ಇನ್ನು ಈ ಅನಾಥಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಡ. ನನ್ನಂಥ ಅಬಲೆಯಿಂದ ಯಾವ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವಾದೀತು! ಆದ್ದರಿಂದ, ಇನ್ನು ಈ ಚರಣವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ದೇಹ ಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೃತಾರ್ಥಳಾಗುವೆನು." ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರಲು, ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ—"ತಂಗೀ, ವಿಠೂಬಾಯಿ, ಜಾಗರೂಕಳಾಗು! ಅಮ್ಮಾ, ನಿನ್ನಿಂದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಿಮ್ಮ ಮಾವನು ಹೀಗೆಯೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರ ಚರಣಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಉದಾಸೀನನಾಗಿ ಜಪಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಸಮರ್ಥರು ಅವನನ್ನು ದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತೊಡಗಿಸಿದರೆಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಕೇಳಿ ಅರಿಯೆಯಾ! ರಾಜಭಾರ್ಯೆಯೇ, ನಿನ್ನ ಮಾವನಂತೆ ನೀನೊಬ್ಬಳೇ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವಿಯೋ ಏನು! ನೀನು ಹಾಗೆ ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು? ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನು ವಿವೇಕಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಸಮರ್ಥರು ಶಿವಾಜಿಗೆ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೇ? ಗುರ್ವಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಿನ್ನ ಮಾವನು ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಯ, ಹಾಗು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕೀರ್ತಿ-ಮೋಕ್ಷಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ ನಾವು ಅಸಂಖ್ಯ ದೀನಾನಾಥರ ಸಲುವಾಗಿ ಭಗವತ್ಕೃಪಾರೂಪವಾದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಭಾಂಡಾರವನ್ನು ತುಂಬಿ ಇಡುವೆವು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾದ ನೀವು ದಾನೂಜಿಯಂತೆ ದೀನರಿಂದ ಆ ಭಾಂಡಾರದ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿಸಿ ಜನರ

ಉದ್ಧಾರಮಾಡಿರಿ. ಸಮರ್ಥರಾಮದಾಸರವರು ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುವರು. ನೀವು ಆ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರರಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯು, ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮವು. ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಮೋಕ್ಷವು. ತಂಗೀ, ಮೊದಲು ಧರ್ಮವೃದ್ಧಿಯು, ಅದರ ಸಂಗಡಲೇ ರಾಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು; ನಿಷ್ಠಾವಂತರಾದ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವೇ ಇದು. ದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ, ಮಡಿ-ಮೈಲಿಗೆಯು, ಬಂಧುತ್ವ-ಶತ್ರುತ್ವಗಳು, ಸ್ತ್ರೀತ್ವಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ದೊರಿಯಲಾರದು. ಈಗ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವದೇನಂದರೆ, ಸಮರ್ಥರ ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರ—ದೇಶೋದ್ಧಾರಗಳ ಕಾರ್ಯದ ಭಾರವನ್ನು ನೀನು ವಹಿಸು; ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸನ್ಮುಖಳಾಗು. ಸಮರ್ಥರು ನಿನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಶಂಭುವಿಗೆ ಉದಾತ್ತವಾದ ಈ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಆತನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ! ಈಗ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವ ನಿನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಶಾಹಿಗೆ ವಶಪಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ರಂಗನಾಥ ಅರಸುಳಿ ಎಂಬುವನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಮರ್ಥನಾದವನು. ಪ್ರಯತ್ನವಂತಳೇ, ಧೈರ್ಯಗೆಡಬೇಡ. ರಾಜ್ಯಸಂರಕ್ಷಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಭಾಜಿಯು ನನ್ನವನಲ್ಲೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ. ರಾಜ್ಯವು ನಿನ್ನದಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ರಾಜ್ಯದ ಕಲ್ಯಾಣವು, ಆ ಮೇಲೆ ದೇಹದ ಕಲ್ಯಾಣವು. ಕಾರ್ಯಕರ್ತೃಗಳಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಇರಬೇಕಾಗುವದು. ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪರಮಾರ್ಥವು ಕೈಜಾರಿ ಹೋದೀತು; ಆದರೆ ಪರಮಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥವು ಬೇಕಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾರ್ಥವು ಸರ್ವಥಾ ಇರಲಾಗದು. ನನ್ನ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಹೇಳೋಣವೇನೆಂದರೆ, ಆಗುವದಾಗಲಿ, ನೀನು ಧೈರ್ಯಗೆಡಬೇಡ, ಸಂಕಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟಳಾಗಬೇಡ. ತಾಳಿಕೋಟೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಜನು ಮಡಿಯಲು, ಆತನ ಸೈನಿಕರು ಹತವೀರ್ಯರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯ (ವಿಜಯನಗರ) ವನ್ನು ಮುಳುಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಅದೇ ನಿಮ್ಮ ಮಾವನಾದ ಶಿವಾಜಿಯು ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಗ, ಆತನ ದಂಡಾಳುಗಳಾದ ಮಾವಳರು ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಈ ದಿವ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯು ನಿನ್ನ ಹೇತುವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವದು. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಎಂಥ ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದರೂ ಹೆದರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಕೃತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಜನರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸು. ಒಮ್ಮೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಿನ್ನ

ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರನಾದ ಶಂಭುವಿನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ನೋಡು. ದೈವವು ಹೇಳವವು, ಪ್ರಯತ್ನವು ಈಶ್ವರೀ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆ! ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿನಗೆ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುವನು! ಸಮರ್ಥರ ವರದ ಹಸ್ತವು ನಿನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ನೀನು ಶಿವಾಜಿಯ ಜಾತಿವಂತಳಾದ ಸೊಸೆಯಾಗಿರುತ್ತೀ! ಲೋಕ ವಿಶ್ರುತ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಟೊಂಕಕಟ್ಟು!! ಜಯ ಜಯ ರಘು ವೀರ ಸಮರ್ಥ!!!

೨ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ವಿಲಕ್ಷಣ ಸಾಹಸ.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳ ಶಿಷ್ಯರು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ತುಂಬ ಹರಿಬಿದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಅಧಿಕಾರದಂತೆ ಸದ್ಬೋಧ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಬೋಧದಂತೆ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜನರು ಆಚರಿಸಿದ ಕಾಲವನ್ನು ಪರಮ ಪವಿತ್ರಕಾಲವೆಂದು ನಾವು ಯಾಕೆ ಕರೆಯಬಾರದು? ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆದರವಿತ್ತು. ಜಾತಿಮತ್ಸರವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವು ದೇಹಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಂಗತನಾದರೂ, ಆತನ ತೇಜಸ್ಸು ಸಂಧಿಪ್ರಕಾಶದ ರೂಪದಿಂದ ಕೆಲಕಾಲ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವದಷ್ಟೇ? ಅದರಂತೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಮರಣಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಆತನ ದಿವ್ಯವಾದ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಧನ್ಯರಾಗಿದ್ದಂಥ ಹಲವುಕೆಲವು ಮರಾಟವೀರರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು! ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ, ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆ, ಪ್ರಲ್ಹಾದರಾವ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ ಮೊದಲಾದ ಪುರುಷರತ್ನಗಳ ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಯೋಗವಿನ್ನೂ ಬಂದಿದೆ. ಸಂಭಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನಂಥ ವೀರಾಗ್ರೇಸರನು [illegible] ಹಿಡಿದಸಂಹರಿಲ್ಲವೇ. ಔರಂಗಜೇಬನಂಥ ಬಲಾಢ್ಯಬಾದಶಹನು ಅವಿವೇಕಿಯಾಗಿ ಮರಾಟರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹಿಚಿಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾತೊರೆದನೆಂತಲೂ ಹೇಳಬಹುದು [illegible] ದಲ್ಲೇ ಆಗುವದಲ್ಲವೆ!

ತನ್ನ ಪ್ರತಿಶತ್ರು ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ [illegible] ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು [illegible] ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ರಾಜಾಧ್ಯಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿದನಷ್ಟೆ?

ಆವರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಲೋ, ದುಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಲೋ ಸಂಭಾಜಿಯು ಸೆರೆ ಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯು [illegible] ತೋರಿಸಿದ ಕ್ರೂರ ತನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ವರ್ಣಿಸಬೇಕಾದ ಇದು ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳವೂ ಅಲ್ಲ. ಬಹಳ ಹೇಳುವದೇನು! ಆಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವೀರ ರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ; ಹಾಗು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮಡದಿಯಾದ ಸೋಯರಾಬಾಯಿಯ ತವರುಮನೆ ಯಾಗಿದ್ದ, ಅವರಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿವಾಜಿಯ [illegible], [illegible] ತನಗೆ ತಂಗಿಯಾಗಿರುವ "ರಾಜಕುವರ" ಳೆಂಬವಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ "ಶಿರ್ಕೆ" ಮನೆತನವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿ, ಆ ಮನೆತನದ ಮೇಲೆ [illegible] ರಂಟೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಸಿದನು! ಶಿರ್ಕೆಮನೆತನದ ಈ [illegible] "ಶಿರ್ಕಾಣ" ವೆಂಬ ಹೆಸ ರಿನಿಂದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದು. ರಾಜಕುವರಳ ಸೌಭಾಗ್ಯವು ಬಲವತ್ತರ ವಾದದ್ದರಿಂದಲೇ. ಆಕೆಯ ಗಂಡನಾದ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆ ಎಂಬುವನು ಜೀವದಿಂದ ಬದುಕಿದ್ದನು. ಸಂಭಾಜಿಯು ಈ ಪ್ರವರ್ತನೆಯನ್ನು [illegible], ಆವ ರಂಗಜೇಬನು ಸಂಭಾಜಿಯ [illegible], ಅಂದರೆ ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ರಂಟೆ ಹೊಡೆದು ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮನೋರಥವನ್ನು ನೆರ ವೇರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ [illegible] ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯು [illegible] ಪಾಪಕ್ಕೆ ಹೇಸದೆ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. [illegible] ಇದರಂತೆ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ರಾಜ್ಯರೂಪವಾದ ಭವ್ಯ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದಂಥ ಮಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರೂಪ ಹಲವು ಸ್ತಂಭಗಳು [illegible] ಶಿಥಿಲ ವಾದರೂ, ಅವರ ಎಚ್ಚರವು [illegible] ಈ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡತನಕ್ಕೆ ಕಲುಷನ [illegible], [illegible] ಕೆಟ್ಟತನವೂ, ತುಳಸಿ ಎಂಬ ಸುಂದರಿಯ ನಾಶದ [illegible] ನಾಶಕರ ಕಾರಣ ವಾಗಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬ [illegible] ಹಾಕಿದ, ಮಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪುರುಷ ಪುಂಗವರ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಗಳ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ದುರ್ಬಲ ಲೇಖನಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಸಮರ್ಥವಾಗಲಾರದು! [illegible]

ಒಂದು ದಿನ ಅರುಣೋದಯದ ಕಾಲವು ಸಮೀಪಿಸಿದ್ದ; [illegible]

ಎಂಬ ಪವಿತ್ರನದಿಗಳ ಸಂಗಮದ ಪ್ರವಾಹವು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಲಿದೆ; ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೆ ಶಾಂತತೆಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಸುಗಂಧಯುಕ್ತವಾದ ತಂಗಾಳಿಯ ಸುಳಿದಾಟದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ರಮಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಇಂಥ ಮಂಗಲಕರವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಯುವತಿಯು ಸಂಗಮದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ನದಿಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಶೂನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಗ್ರವಾದಂತೆ ಆಕೆಯ ಮುಖಲಕ್ಷಣದಿಂದ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ನದಿಯ ಗಂಭೀರ ಪ್ರವಾಹವಾಗಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡುವ ಸುಗಂಧ ಶೀತಲ ವಾಯುವಾಗಲಿ, ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೆ ಚಿಟ್ಟು ಚೆಲ್ಲಿದ ಹಾಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಬೆಳದಿಂಗಳಾಗಲಿ, ಸುತ್ತಲಿನ ರಮ್ಯ ವನಪ್ರದೇಶವಾಗಲಿ ಆ ಸುಂದರಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕೆಲಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣೀರ ಎರಡು ಹನಿಗಳು ಆಕೆಯ ಗಲ್ಲಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದವು. ಬರಬರುತ್ತ ಆ ಕಣ್ಣೀರ ಹನಿಗಳು ದುರುವದು ಒತ್ತಾದವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಯುಂತು ಆ ಸುಂದರಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರುಗಳು ಧಾರೆಗಟ್ಟಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಆ ತರುಣಿಯು ಕೆಲಕಾಲ ಮನದಣಿಯಾಗಿ ಅತ್ತು, ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡಲು, ಅದು ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಭರದಿಂದ ಕೂಡಿಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಹೀಗಾದದ್ದು ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಇದ್ದವರಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಗಾಯಿತೆಂತಲೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಯಾಕಂದರೆ, ಉಸುಗರೆದ ಒಳಿಕ ಆ ಸುಂದರಿಯು ತನ್ನ ಶೋಕವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಎದ್ದು ನಿಂತು ರತ್ನಗಳ ಕಂಕಣದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕೈಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಮುಡಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚುತ್ತ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಳು.

ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲವು, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಿಲಿಬಿಲಿ ಧ್ವನಿಯು ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಾಗಿ ಕೇಳಹತ್ತಿದೆ; ತಂಗಾಳಿಯಿಂದ ಉದುರುವ ಪುಷ್ಪಪರಾಗದಿಂದ ನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತರಂಗಗಳು ಉಂಟಾಗಹತ್ತಿವೆ; ಇಂಥ ಮನೋಹರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಂದರಿಯು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ, ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯನ್ನಿತ್ತು, ದಂಡೆಗೆ ಬಂದು ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಆಕೆಯ ಮಾನಸಿಕ ತಾಪದಲ್ಲಿ ದೈವೀ ಭಕ್ತಿಯ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ, ಆಕೆಯ ಮುಖಮುದ್ರೆಯು ಗಂಭೀರವಾಯಿತು. ಆಕೆಯು ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಬಹು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ "ಶಿವ, ಶಂಭೋ ಹರಹರ" ಎಂದು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಾಮಘೋಷ ಮಾಡಿ,

ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಗಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದಳು. ತರುವಾಯ ಆಕೆಯು ಸದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಶಿವನಾಮಘೋಷಮಾಡಿದಳು. ಆ ಮಂಜುಲ ಘೋಷದ ನಿನಾದವು ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಹೊರಸೂಸಿ ಗುಡಿಯಹೊರಗೆ ಮಂಜುಲವಾಗಿ ಕೇಳಿಸತೊಡಗಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಆ ಸುಂದರಿಯು ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು--ಶಂಭೋ, ಉಮಾಪತೇ, ಕರುಣಾಘನಾ! ನಿನ್ನ ಮಾಯಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಯಾರು ಅರಿಯುವರು! ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ತೇಜಸ್ವಿತೆಯಿಂದ ಮಿಂಚಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯವು, ಆತನ ಮಗನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೇಜೋಹೀನವಾಗಿ ನಾಶದಪಂಥವನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕೇ? ಕಂಗಾಲಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಪುಣ್ಯವಂತನ ವಂಶವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆ ಇವರು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಔರಂಗಜೇಬನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆ? ಇಂಥ ಅಭದ್ರವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳುವದಕ್ಕಿಂತ ಕಿವುಡಾಗಿರುವದು ನೆಟ್ಟಗೆ! ಕೃಪಾಘನಾ, ಅಜ್ಞಾನದ ಸಂಭಾಜಿಗೆ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಯಾಕೆ ಕೊಟ್ಟೆ? ಆತನು ಶಿರ್ಕೆ ಮನೆತನವನ್ನು ಯಾಕೆ ನಾಶಮಾಡಿದನು? ಗಣೋಜಿರಾಯರು ಸಂಭಾಜಿಯವಂಶವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಯಾಕೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು! ಠಾಕುರನ ವೇಷದಿಂದ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯನಾದ ಗಣೋಜೀರಾವ ಶಿರ್ಕೆ ಇವರು ಸಂಭಾಜಿಯವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದು, ವೇತಾಳನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಬಂಧುವಾದ ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರವರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಶ್ರೀಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳು ಒಮ್ಮೆ "ಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟನ ನಾಶವಾಗುವದು" ಎಂಬರ್ಥದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು "ಹಾಯ್ ಹಾಯ್" ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠರಾದ ಮಹಾತ್ಮರ ವಾಣಿಯು ಸುಳ್ಳಾಗಬಹುದೇ? ಮೊಗಲರು ಕೊಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವರು. ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರಂತು ತುಳಸಿಯ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಹುಚ್ಚರಾಗಿ ಹೋಗಿರುವರು. ಅವರನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದವು. ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈಗಲೂ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸುಪರಿಣಾಮವಾಗಲೊಲ್ಲದು. ನನ್ನ ಜೀವವು ನಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಠಾಕುರವೇಷಧಾರಿಯಾದ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಬುದ್ಧಿಯಮಾತು ಹೇಳುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡತೊಡಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಎಲೈ ಅಂಬಿಕಾಧವನೇ, ಈ ಕಠಿಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನೇ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು! ನನ್ನ ಸಾಹಸವು ಬೈಲಿಗೆಬಿದ್ದರೆ ಪರಿಣಾಮ

ವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕರುಣಾಸಿಂಧೋ, ಲೋಕೋತ್ತರನಾದ ನಿನ್ನ ಸತ್ಯಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೂ ಭಯದಿಂದ ನನ್ನ ಎದೆಯು ಹಾರುತ್ತಿಲ್ಲ! ಲೋಕರಕ್ಷಕನೆಂಬ ನಿನ್ನ ಬಿರುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಹುದೇ! ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಪ್ರಾಣವು [illegible] ಹೋಗಬಹುದೇ! ನನ್ನನ್ನು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಪ್ರಿಯ [illegible] ಅಭಿಮಾನವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಹುದೇ? ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ [illegible], ನಾನು ಈಗ ಹೆದರುವದೇಕೆ? [illegible], ಈ [illegible] ಮನದಾಳಕ್ಕಿರುವಳು, ಎಂದು ನುಡಿದು, ಆ ಪತಿವ್ರತೆಯು ಗಂಭೀರವಾದ [illegible] ಮಧ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪುರುಷವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದಳು.

ಹೀಗೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪುರುಷ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ತರುಣಿಯು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪ್ರಿಯ ಮಿತ್ರನಾದ ರಾಜಕುಮಾರನೆಂಬ [illegible] ರಣದಿಂದ ಸಾಗುತ್ತ [illegible] ಸಿಲುಕಿತೆ ಸ್ವಲ್ಪ [illegible] ಹರವಾದದ್ದು! [illegible] ತೂಗುತ್ತ ಹಬ್ಬಿದ [illegible] ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತ [illegible] ಇಂಥ ಲೋಕೋತ್ತರ ಸೌಂದರ್ಯದ [illegible] ದಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು [illegible], ಕೃತಿಯಿಂದ ಸಖಿಯೂ [illegible] "ಹಸ್ತ" ಪರ್ವತದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆಗ [illegible] ಮೇಲಕ್ಕೇರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. [illegible] ಅಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ [illegible]! [illegible] ಹೀಗೆ ಪರ್ವತವನ್ನು ಏರುತ್ತಿರುವಾಗ [illegible] ರಾಷ್ಟ್ರರ ವೈಭವದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ "[illegible]" [illegible] ಒಡ್ಡಿತು. ಎಡಗಡೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ನದ್ಯಕ್ಕೆ [illegible] ಸಂಗಮೇಶ್ವರವೆಂಬಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ಣಕೇಶ್ವರ [illegible] ಕಳಸವು ಬಾಲಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. [illegible] ನೋಡುತ್ತ ರಾಜಕುವರಳು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿರಲು, ಒಂದು ಭಯಂಕರವಾದ ಗುಹೆಯ ಮುಖವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ತೋರಿತು.

ಗವಿಯು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೂ, ಅದು ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಒಂದು ಹೋರಿನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೇ ಪಾತಾಳದ ಮಂದಿರವೆಂದು, ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ಮೊದಲು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಹಣಿಕಿ ನೋಡಿದಳು. ಆ ಮೇಲೆ ಒಳಗೆ ಇದ್ದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದಳು. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಜನರ ಸುಳಿವು ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲು ಮುಸುಕಿತ್ತು. ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೈ ಕಾಲು ಆಡಿಸುತ್ತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜನರು ಸಪ್ಪಳಮಾಡಿದಂತೆ ಆಕೆಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಆಕೆಯು ನಿಂತುಕೊಂಡು ಸಪ್ಪಳವನ್ನು ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳಲು, ಮತ್ತೆ ಸಪ್ಪಳು ಅಡಗಿತು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯೂ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆಕೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ದೆವ್ವದೇ ಚೋರರೇ ಮೊದಲಾದ ಯಾರಾದರೂ ಮನುಷ್ಯರು ಇರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಂಜಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದಳು. ಆಕೆಯು ಗವಿಯ ಮುಂದಿನ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಬರಲು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಯಾರೋ ಆಕೆಯ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿ—"ಯಾಕೆ ತಮ್ಮಾ, ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವಿ!" ಎಂದು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಪುರುಷವೇಷದಿಂದಿದ್ದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಲು, ಜಟೆಗಳ ಬಿಡೆ ಗಡ್ಡ-ಮೀಸೆಗಳುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಬೈರಾಗಿಯು ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಆತನ ಮುಖ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೂ, ಮುಗುಳು ನಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜಕುಮಾರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಆಗ ಆಕೆಯು ಆ ಬೈರಾಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ರಾಜಕುಮಾರ—ನಾನು ಠಾಕೂರರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇದೇ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇರುವರಲ್ಲವೆ!

ಬೈರಾಗಿ—ಅದೇಕೆ? ಠಾಕೂರರ ದರ್ಶನದಿಂದ ನಿನಗಾಗುವ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಅವರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವೇನಿದೆ?

ರಾಜಕುಮಾರ—ಬೇರೆ ಕೆಲಸವೇನು ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡು ಸುಖ ದುಃಖದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಅವರು ಹಿಂದೆ ಆದದ್ದನ್ನೂ, ಮುಂದೆ ಆಗುವದನ್ನೂ ಹೇಳುವರಂತೆ.

ಬೈರಾಗಿ—ತಮ್ಮಾ, ನೀನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ! ನಿನ್ನ ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳು ನೆಟ್ಟಗಿರುವರೆಯೆ? [illegible]

ರಾಜಕುಮಾರ—ನಾನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆನೆಂದು ಕೇಳುವಿರಾ? ನಾನು ಸಂಭಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಸೇವಕರೊಳಗಿನವನು [illegible]

ಬೈರಾಗಿ —ಏನಂದಿ? ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ದರ್ಬಾರದೊಳಗಿಂದ ಬಂದೆಯಾ? ಬಾ, ಒಳಗೆ ಬಾ. ನಾನೇ ಆ ಠಾಕುರನು. ನಿನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದೊಳಗಿನ ಆಗು-ಹೋಗು ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಬಾ.

" ಸಂಭಾಜಿಯ ದರ್ಬಾರದೊಳಗಿಂದ" ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಠಾಕುರನಿಗೂ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಅವರು ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಗುಹೆಯೊಳಗೆ ಹೋದರು. ಠಾಕುರನು ತನ್ನ ಅನು ಯಾಯಿಗಳ ಕೈಯಿಂದ ಆ ಪುರುಷ ವೇಷಧಾರಿಯಾದ ರಾಜಕುವರಳಿಗೆ ತೀರ್ಥ-ಪ್ರಸಾದ ವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನು. ಅವನು ಮತ್ತೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಠಾಕೂರ—ನೀನು ಸಂಭಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ದರ್ಬಾರದಿಂದ ಬಂದೆಯಾ ? ಮಹಾ ರಾಜರು ಈಗ ಎಲ್ಲಿ ಇರುವರೆಂಬದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತದೆಯೆ ?

ರಾಜಕುವರ—ಗೊತ್ತಿರದೇನು ಮಾಡೀತು ! ಮಹಾರಾಜರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಮಹಾರಾಜರು ಮಹಾಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಯಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮಂಥ ತ್ರಿಕಾಲ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅವರ ಸಂಕಟ ನಿವಾರಣ ಮಾಡೀ ರೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾನು ಬಂದಿರುತ್ತೇನೆ.

ಠಾಕುರ—ಬಂದದ್ದು ಬಹಳ ನೆಟ್ಟಗಾಯಿತು. ಈಗ ನಾನು ನನ್ನ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕರೆದು ಮಹಾರಾಜರ ಅರಿಷ್ಟವನ್ನೆಲ್ಲ ಓಡಿಸುತ್ತೇನೆ; ಆದರೆ ಮಹಾರಾಜರು ಇದೇ ಊರ ಹತ್ತರ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರುವರಲ್ಲವೆ? ಏನು ಮಾಡಲಿ! ಮಹಾರಾಜರ ದುಷ್ಟ ಗ್ರಹಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಗೊಡಲೊಲ್ಲವು. ಅವರನ್ನು ನನಗೆ ಮರೆಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟವೆ. ಪಾಪ! ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ಶಿವಛತ್ರಪತಿಯ ಆ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಎಂಥ ಭಯಂಕರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಒದಗಿರುವದಲ್ಲ! ವಿಧಿಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಭಯಂಕರ ಅಪಘಾತವನ್ನು ಆತನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವಳು. ಅಕ್ಷರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗಿ ನನಗೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಯಾವ ಚತುಸ್ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರಬಹು ದಪ್ಪಾ! ಆತನ ದುಷ್ಟ ಗ್ರಹಗಳು ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ನನಗೆ ಏನೂ ಕಾಣ ಗೊಡಲೊಲ್ಲವು! ತಮ್ಮಾ, ನಿನಗೆ ಸಂಭಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ಇರುವ ಸ್ಥಳವು ಗೊತ್ತಿ ದ್ದರೆ ಈಗ ಹೇಳಬಾರದೆ?

ರಾಜಕುವರ—ಮಹಾರಾಜ, ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿರದೇನು ಮಾಡೀತು! ಮಹಾ ರಾಜರ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಮರಾಟರು ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆವು. ನಮ್ಮ ದುಷ್ಟ ವೈರಿಯಾದ ಔರಂಗಜೇಬನು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ

ತಕತಕ ಕುಣಿಯುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿರುವನು. ಆತನು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ತನಕ ಬಂದಿರುವನೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ಠಾಕೂರರೇ, ಈ ಮಾತು ನಿಜವೋ ಹೇಗೆಂಬವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಹೇಳಬಾರದಿರಾ! ಅದರಂತೆ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆ ಎಂಬವರು ಸಂಭಾಜಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುವದಕ್ಕಾಗಿ ಗುಪ್ತವೇಷದಿಂದ ತಿರುಗುವರಂತೆ, ಅವರು ಎಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆಂಬದನ್ನು ದಯಮಾಡಿ ತಿಳಿದು ಹೇಳಿರಿ. ಹೀಗೆ ಬಾದಶಹನೂ, ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯೂ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವಾಗ, ಇಷ್ಟು ಜನರ ಸಮಕ್ಷ ಮಹಾರಾಜರಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಹೇಳಲಿ? ಛತ್ರಪತಿ ಸಂಭಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ನನಗೆ ಸಮೀಪದ ಆಪ್ತರಾಗಿರುವರು.

ವೇಷಧಾರಿ ರಾಜಕುವರಳ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಠಾಕುರನು ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಹತ್ತಿದನು. ಆತನು ಹೀಗೆ ಗಾಬರಿಯಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜಕುವರಳ ಸಂಶಯವು ದೃಢವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಏನೋ ಮೋಸವಿರುವದರಿಂದ ಕಡೆತನಕ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಕೆಯು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಳು. ಸಂಭಾಜಿಯ ಆಪ್ತನಾದ ಈ ತರುಣನಿಂದ ಸಂಭಾಜಿಯಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಠಾಕುರನು ಹವಣಿಸಿದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಸನ್ನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ, ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಗುಡ್ಡದ ತುದಿಯ ಮೇಲಿ ಶೀರವೇತಾಳನ ಮೂರ್ತಿಯ ಹತ್ತರ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂತಾಪದಿಂದ—

ಠಾಕುರ—ಎಲಾ ದಿಟ್ಟ ಹುಡುಗಾ! ನೀನು ಮನುಷ್ಯನೋ ದೆವ್ವವೋ? ಯಾರೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳು.

ರಾಜಕುವರ—ನಾನು ದೆವ್ವನೇಕೆ ಆಗಲಿ? ಸಂಭಾಜಿಯ ಆಪ್ತನಾದ ಶಿರ್ಕೆ ಇರುತ್ತೇನೆ!

ಠಾಕುರ—ಏನು? ನೀನು ಶಿರ್ಕೆ ಮನೆತನದವನೇ? ಶಿರ್ಕೆ ಮನೆತನದವರಿಗೂ, ಸಂಭಾಜಿಗೂ ಆಪ್ತತ್ವವೇ? ನೀನು ಶಿರ್ಕೆಯು ಸುಳ್ಳು!

ರಾಜಕುವರ—ಅದೇಕೆ ಸುಳ್ಳು? ನಾನು ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯ ಬಂಧುವು, ಈ ಮಾತು ನಿಶ್ಚಯವು. ಬೇಕಾದರೆ ಗಣೋಜಿಯವರನ್ನು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರ್ರಿ, ಅಂದರೆ ನನ್ನ ಗುರುತು ಕೊಡುವೆನು. ಆಣೆಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ನಾನು ಶಿರ್ಕೆ ಮನೆತನದವನು. ಶಿರ್ಕಾಣದೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಉಳಿದವನು!

ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ. ಠಾಕುರನು ಆವೇಶದಿಂದ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕುರಿತು—ಇಕೋ ನೋಡು. ನನ್ನ ಈ ಗಡ್ಡ-ಮೀಸೆ-ಜಡೆಗಳನ್ನು ಈ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಬೀಸಾಡಿದೆನು ನೋಡು, ನಾನೇ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು. ಎಲಾ ಅಧಮಾ, ಸಂಭಾಜಿಯ ಅಪ್ತನೆನಿಸುವ ಶಿರ್ಕೆಯು ನೀನಾರು ಹೇಳು? ಶಿರ್ಕೆಕುಲದವನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸದೆ ಆತನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದೆ? ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನೀನು ಸಂಭಾಜಿಯ ಆಪ್ತತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟೆನೆಂದು ಈ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಆಣೆಮಾಡು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಈ ಖಡ್ಗವು ಭೇದಿಸಿತೆಂದು ತಿಳಿ. ಅನ್ನಲು ವೇಷಧಾರಿ ರಾಜಕುವರಳು--ಹಾ! ಇರಿಯಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಈ ಪಾಪಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಇರಿಯಿರಿ! ಹೀಗೇಕೆ ಗಾಬರಿಯಾಗುವಿರಿ? ಪ್ರಾಣನಾಥ, ಈ [illegible]ನಿಯನ್ನು, ಅದರಂತೆ, ಛತ್ರಪತಿಯ ವಂಶದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತಾಳಿರುವ ಈ [illegible]ಪತ್ನಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಕೈಮುಟ್ಟಿ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿರಿ. ಸಂಭಾಜಿಯು ಶಿರ್ಕೆ[illegible]. [illegible] ಶಿರ್ಕೆಕುಲದ ಕೊಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನೀವು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿರಿ. ಭೋಸಲೆ ಕುಲದ, ಅಥವಾ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ವಂಶದ ಉಚ್ಛೇದವನ್ನು ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ನೀವು ಮಾಡುವದು [illegible]ಗೆ ಸಟ್ಟನೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ! ಹಾ, ಕಥೆಮುಗಿಸಿಬಿಡಿರಿ. ಹೀಗೇಕೆ ನಿಮ್ಮ [illegible]? ಇದೇನು, ನಿಮ್ಮ ಕೈಯೊಳಗಿದ್ದ ಖಡ್ಗವು ಜಾರಿ ಬಿದ್ದಿತ್ತು! [illegible]! ಪ್ರಾಣನಾಥ, ಅಂಜುಬುರುಕುತನವನ್ನು ನೀವೇ [illegible]? [illegible] ನೀವೇ ಅಂಜುಬುರುಕರಂತೆ ಏಕೆ ಖಡ್ಗವನ್ನು [illegible]! [illegible]ದ ಮೇಲೆ ಸಂಕಟವು ಒದಗಿರುವ [illegible] ನೀವು [illegible]ವದಲ್ಲ[illegible] ನಿಮ್ಮ ವಂಶದ ಖೂನಿಸ ಸೇಡಿಸ[illegible] ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿರಾ? ಹೀಗೆ [illegible], ರಾಜದ್ರೋಹ, ದೇಶದ್ರೋಹಗಳನ್ನು [illegible]! [illegible] ನನ್ನ ಪೂಜ್ಯದೈವತವು; ನನ್ನ ಪಂಚಪ್ರಾಣವು. [illegible]! [illegible] ಸರ್ವಸ್ವವೂ ನೀವೇ; ಆದರೆ ನೀವು ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟರಾಗುತ್ತೀರಿ; ಭಯಂಕರವಾದ ಪಾಪರೂಪ ಕೆಂಡವನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತೀರಿ. ಇಂಥ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವದು ನನ್ನ ಪತಿವ್ರತಾ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವದು; ಇದೇ ನನ್ನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪತಿಸೇವೆಯೂ

ಗಿರುವದು- ಪತಿದೇವನೇ, ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಹಸ್ತಸ್ಪರ್ಶವಾದರೆ, ನನ್ನ ನಾಲ್ವತ್ತೆರಡು ಕುಲಗಳು ನರಕಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಬಹುದು !! ಆದ್ದರಿಂದ, ದೂರಸರಿಯಿರಿ. ನನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ಶಂಭುವನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ದುಷ್ಟಸಹವಾಸದಿಂದ ಸಂಭಾಜಿಯು ಈಗ ವಿವೇಕಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದರೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಆತನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಿರಿ, ದೂರಸರಿಯಿರಿ ! ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆನು. ಇನ್ನು ನನಗೆ ಹಾದಿಯನ್ನು ಬಿಡಿರಿ.

ಈ ಮಾತಿಗೆ ನುಡಿದು ಹಿಂದಿರುಗತೊಡಗಿದ್ದ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಯು — ಯಾರು ? ನನ್ನ ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಿಯಾದ ರಾಜಕುವರಳೇನು? ನೀನು ! ನಿಲ್ಲು, ಹೊರಟಿಯೇನು ? ಏನು? ಈ ಕಡಿವಾಡಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಧುಮುಕುವಿಯೋ ನೀನು ! ಛೀ ಛೀ ! ರಾಜಕುವರ ! ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಡ. ಬಂದಹಾದಿಯಿಂದ ಸುಖವಾಗಿ ಹೋಗು. ನನ್ನ ಪತಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಹರಹಿಡು ಹೋಗು. ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಜಕುವರಳು ಎಷ್ಟೋ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು !

೩ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಪವಿತ್ರ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ !

ರಾಜಪುರದ ಗಂಗಾಕುಂಡದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ರಾವುತರು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಶೋಭೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ರಾಜಕುಲೋತ್ಪನ್ನನಿದ್ದು, ಭರಯೌವನದಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ನಿಲುವಿಕೆ ಎತ್ತರ ಮೈಕಟ್ಟು ಧಷ್ಟ—ಪುಷ್ಟ, ಮತ್ತು [illegible]; ರೂಪದಿಂದ ಆತನು ಬಹು ಸುಂದರನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ಮುಖದ ಕರಿ ಹುಬ್ಬುಗಳು ಧನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯವಿದ್ದು, ಸಂದಟಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಆತನು [illegible] ಕೆಂಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ [illegible]ನು. ಆತನ ಹಣೆಯು [illegible], ಮುಖವು ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಆ ತರುಣನು ತಲೆಗೆ ಜರತಾರಿಯ [illegible] ಮುಂಡಾಸವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಒಂಬತ್ತು ಎಳೆಯ ಬಂಗಾರದ ಗೋಪನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆತನು ಶಿಲೇದಾರಿ [illegible] ಬಿಳಿಯ ಕಿನಕಾಪಿನ ಅಂಗೆಯನ್ನು ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದೇ ಬಗೆಯ ವಿಜಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆತನ

ಟೊಂಕಕ್ಕೆ ಬನಾರಸದ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಜರತಾರಿಯ ಶಾಲು ಸುತ್ತಿತ್ತು. ರತ್ನ–ಪಚ್ಚ–ಮುತ್ತುಗಳದೊಂದು ಐದು ಎಳೆಯುಳ್ಳ ಕಂಠಿಯಿಂದ ಆತನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಖಚಿತಗಳಾದ ಸಲಕಡೆಗಳೂ (ಕೈಗಡಗಗಳೂ) ನವರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಪೋಂಚಿಯೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಆತನು ವಜ್ರದುಂಗುರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆತನ ಟೊಂಕದಲ್ಲಿ ರತ್ನಕೆತ್ತಿದ ಹಿಡಿಕೆಯುಳ್ಳೊಂದು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಜಮದಾಡಿ ಬಿಗಿದದ್ದು ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ರಾಜಕುಲೋತ್ಪನ್ನ ತರುಣನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥನು ಇಳಿಕೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವನಿದ್ದನು. ಆತನ ಉಡಿಗೆ–ತೊಡಿಗೆಗಳು ದೇಶಸ್ಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಉಡಿಗೆ–ತೊಡಿಗೆಗಳಂತೆ ಇದ್ದವು. ಆತನು ಹಸರು ಬಣ್ಣದ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಮುಂಡಾಸವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು, ಉದ್ದಕಮಾನಿನ ಅಂಗಿಯನ್ನು, ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆತನ ಮುಖಮುದ್ರೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಉಗ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಗಾಂಜೆಬುರುಕರ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದವು. ಆತನ ಗಡುತರವಾದ ಬಟ್ಟಗೂದಲ ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪುವ ತ್ರಿಕೋನಾಕೃತಿಯಾದ ಸಿಂದೂರದ ತಿಲಕವು ಆತನು ಶಕ್ತಿಯ ಉಪಾಸಕನೆಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಇಬ್ಬರೂ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆ ರಾಜಕುಲೋತ್ಪನ್ನ ತರುಣನ ವೃತ್ತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಆ ಎರಡನೆಯ ಗೃಹಸ್ಥನನ್ನು ಕುರಿತು—“ಅಮಾತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ಮೊಗಲರು—ಸ್ವತಃ ಔರಂಗಜೇಬಬಾದಶಹನು—ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಜಾಪೂರದವರೆಗೆ ಬಂದಿರುವನೆ! ವೈರಿಯು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಚತುಃಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದಂಡನ್ನು ಪಸರಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಂತೆ ಮಾಡಿರುವನೆ? ಪಸರಿಸು, ದುಷ್ಟಬಾದಶಹನೇ, ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಬಲೆಯನ್ನು ಪಸರಿಸೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಆತನು ಕಾಬೂಲದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ ತನ್ನ ಹಸರು ನಿಶಾನೆಯನ್ನು ಮೆರಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿರುವನಂತೆ! ಎಲೈ ಆಲಮಗೀರಬಾದಶಹನೇ, ನಿನ್ನ ರಣಮಸ್ತಖಾನನ ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಈ ಸಂಭಾಜಿಯು ಮುರಿದದ್ದನ್ನು ಮರೆತೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಶೀರಖಾನನ ಮದವನ್ನು ಇಳಿಸಿದವರು ಯಾರು! ಇಷ್ಟರಿಂದ ಈ ಸಂಭಾಜಿಯು ಸುಮ್ಮನಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಿನ್ನ ಮಗನಾದ ಶಹಾಜಾದಾ ಮಹಮ್ಮದ ಅಕಬರನ ಬೆನ್ನು

ಕಟ್ಟಿ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಹರಣಮಾಡುವೆನು! ಛಾಂದೋಗಾಮಾತ್ಯ, ಆಸೇತುಹಿಮಾಚಲ, ತನ್ನ ಹೆಸರು ನಿಶಾನೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕಂಟಕವಾಗಿ ಕುಣಿಸಬೇಕೆಂತಲೇ ಆಲಮಗೀರನು ವಿಜಾಪುರ-ಗೋವಳಕೊಂಡಗಳ ಬಾದಶಾಹಿಗಳನ್ನು ಮುಣುಗಿಸಲು ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿರುವನೇನು? ಬಹಳ ನೆಟ್ಟಗಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದೊಳಗಿನ ದೊಡ್ಡ ಎರಡು ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಚಲ್ಲಿದಂತಾಗುವದು. ಸುರತ, ಗೋವೆ. ಜಂಜಿರೆಗಳ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಬಾದಶಹನು ಪರಭಾರೆ ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ, ಅವರ ಪಾರಪತ್ಯ ಮಾಡುವ ಶ್ರಮವಾದರೂ ನನಗೆ ಉಳಿಯುವದು. ಜಿಂಜಿಯು ಹುಳಿಯ ಜೇನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆತನನ್ನು ನನ್ನ ದವಡೆಯೊಳಗಿನ ಬಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿರುವನು! ಮರೆ ಮೋಸಗಳನ್ನೂ, ಕುಹಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಂಭಾಜಿಯು ಅರಿಯನು. ಮೈಮೇಲೆ ಏರಿ ಬರುವ ಸಿಂಹದ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಕೊಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಗುದ್ದಿ ಹಣ್ಣಿಗೆ ತರುವಂತೆ, ಎದುರಾದ ವೈರಿಯನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಣಿದು, ಹಣ್ಣು ಮಾಡುವದೊಂದೇ ಸಂಭಾಜಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ನನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವು ಜಂಜಿರೆಯ ಸಿದ್ದಿಗೂ, ಗೋವೆಯ ಪೋರ್ತುಗೀಜರಿಗೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವದಿಲ್ಲವೆ? ಚೌಲದ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಗೋವೆಯ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ಇನ್ನೂ ಮರೆತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವಲ್ಲವೆ?

ಈ ಕೂಕಿನ ನಂತರ ಸಂಭಾಜಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು, ಮತ್ತೆ ಕಲುಷನನ್ನು ಕುರಿತು—ಅಮಾತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ಏನು ಮಾಡಬೇಕು! ನಮ್ಮ ಮನೆತನದಲ್ಲಿಯೇ ತಾಳಿಲ್ಲವು. ಬಹು ಜನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರೂ, ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸು ಕೆಡಿಸಿ ಬೇರೆ ಮಸಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ನನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಗುಪ್ತಾಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಳು! ನಿಮ್ಮ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ನಾನು ಈ ವರೆಗೆ ಉಳಿದಿರುವೆನು? ಈಗ ನನಗೆ ಯಾವದೂ ಬೇಡಾಗಿದೆ, ನನ್ನ ಜೀವವು ನನಗೆ ಭಾರವಾಗಿರುವದು. ಈ ತಾಪವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರೆನು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ವಿಷಯೋಪಭೋಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುವೆನು. ಈ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಸ್ಥಾನವು ಗೂಢವಾಸವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವೆನು. ನಾನು ಈ ಗುಪ್ತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು, ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ತಿರುಗಲಿ, ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಆತನು ಅಡವಡವಿ ತಿರುಗಲಿ! ಆದರೆ ಪಂಡಿತ ಶ್ರೇಷ್ಠರೇ. ಭಾಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಸು ಸಹ ಇರುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ನಿಮ್ಮ ಬಾಯಿ

ಸಾಹೇಬರು (ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು) ಸಾಲವಾಯಿತು-ಕಾಲವಾಯಿತು, ಎಂದು ಒದರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು. ಪಂಡಿತರೇ, ನಾನು ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಪೀಡಿತನಾದೆನೇನು? ಯಾವತ್ತು ತಾಲೂಕುಗಳನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿರಿ" ಆದರೆ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೇಸೋಪಂತರಿಗೂ, ಮಹಾಡದ ರಾಜರಿಗೂ ಕಲಹವ್ಯಾಕೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು? ಈ ಅಂತಃಕಲಹದಿಂದ ಶತ್ರುವಾದ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಲಾಭವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ? ಬಾದಶಹನು, ಟಾಟೋರೆಯಿಂದ ಪಲ್ಯಾಳದ ವರೆಗೆ ಗಿರಿದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ಚಿಟಣೀಸನು ಪತ್ರ ಬರೆದಿರುವನು.

ಕಲುಷನ ಮೇಲೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ ವಾಚಕರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯಬಹುದು. ಕಲುಷನ ಮಾತಿನಂತೆ ಕುಣಿಯುವ ಸಂಭಾಜಿಯು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಕಾಲದ ಎಷ್ಟೋ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪುರುಷರನ್ನು ಗೊತ್ತಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದನು. ಕೆಲವರು ಕಲುಷನ ಕಾಟವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ತೊಲಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಲುಷನ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ತನ್ನ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುಣಿಸುತ್ತ, ಆತನನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾದಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದನು. ಆತನು ಈಗ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಮಹಾರಾಜ, ಇಷ್ಟು ಸಂತಾಪಪಡುವದೇಕೆ? ಅಷ್ಟಮಹಾಸಿದ್ಧಿಯ ಯುಕ್ತಿಯು ಪ್ರಯೋಗವು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿರುವದಷ್ಟೆ? ಅಣ್ಣಾಜಿದತ್ತೋನ ಒಳಸಂಚನ್ನು ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ನಾನು ಹ್ಯಾಗೆ ದೂರ ಮಾಡಿದೆನೆಂಬುದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ನಾನು ಇಂದು ಹನ್ನೆರಡು ಕೋಣಗಳನ್ನು ಕಡಿಸಿರುವೆನು. ಅವುಗಳ ಹಸಿ ಚರ್ಮಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ನಾನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವೆನು. ದುಡ್ಡಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರು ಇಷ್ಟು ಚಿಂತೆ ಮಾಡುವದೇಕೆ? ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರು ಅಮೋಘ ದ್ರವ್ಯ ಸಂಚಯ ಮಾಡಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲ ಮಾಮಲೇದಾರರ ಬೆನ್ನುಗಳು ಹುಳಿಯುವಂತೆ ಹುಣಸಿಯ ಬರಲುಗಳಿಂದ ಹೊಡಿಸಿ ದುಡ್ಡು ಉಚ್ಚಸುವೆನು. ಹವಾಲದಾರ, ಮುದ್ರಾಧಾರಿ, ದೇಶಾಧಿಕಾರಿ ಇವರಿಗೆ ದುಡ್ಡಿನ ತಗಾದ ಹಚ್ಚುವೆನು. ಊರಿಗೆ ಊರೇ, ಗುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಕೊಡುವೆನು. ಆ ಅಣ್ಣಾಜಿದತ್ತೋನ ವಸೂಲಿಯ ಕೆಟ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ದುಡ್ಡಿನ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವೆನು. ಇದಲ್ಲದೆ "ಖುಣಾಷಣ್ಣೋದನಾನುಷ್ಠಾನ"ವು ನನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನದಿರುತ್ತದೆ.

ತನ್ನ ದುಷ್ಟಮಂತ್ರಿಯ ಮಾತಿನೊಳಗಿನ ಘಾತಕತನವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಾರದೆ ಸರಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಭಾಜಿಯು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು—ಪಂಡಿತರಾವ, ಏನು ಮಾಡಬೇಕು! ಬಾದಶಹನು ಸಿಂಹಗಡ, ಪುರಂದರ ಕೋಟೆಗಳ ಮುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಹೊರಟಿರುವನಂತೆ! ಅಕಲೂಜದವರೆಗೆ ಆತನು ಬಂದಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ನನಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ನನ್ನನ್ನು ಬಂದು ಕೂಡಿದ್ದ ಸುಲ್ತಾನ ಅಕಬರನು ಕೂಡ ಪ್ರಾಣ ಭಯದಿಂದ ಇಸ್ಪಹಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದನಲ್ಲವೆ! ವಿಜಾಪುರ–ಗೋವಳಕೊಂಡೆಗಳ ರಾಜ್ಯಗಳು ಬಾದಶಹನ ಕೈಸೇರಿದವೇನು? ಸುಲ್ತಾನ ಮೋಅಝ್ಝಮನು ನನ್ನೊಡನೆ ಕಾದುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಶಿಕಕ್ಕೆ ಹೋದನೋ? ಬಂಗಕದ ಖಾನನು ನಮ್ಮ ಕೊಂಕಣದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗಿರುವನೆ! ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಹೊಂಚುಹಾಕಿ, ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವನೇನು? ಆಗಲಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಬರಹೇಳಿರಿ. ಈ ಸಂಭಾಜಿಯು ಇನ್ನು ಮುಗಿಲು ಹರಿದು ಬಿದ್ದರೂ ಹೆದರುವದಾಗಿಲ್ಲ. ಕವಿಕಲಶ ಪಂಡಿತರಾವ! ನನ್ನ ಅಮೃತವನ್ನು, ನನ್ನ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ದ್ರವವನ್ನು ಸಂಗಡ ತಂದಿರುವಿರಷ್ಟೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಲುಷನು—ಮಹಾರಾಜ, ಅದನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೇನು! ಚಂಡ ಮುಂಡ–ಮಹಿಷಾಸುರರಂತಿರುವ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾದ ಆ ದ್ರವ್ಯವು (ಸರಾಯಿಯು) ಬೇಕೇಬೇಕು. ಸಾಹೇಬ, ಹಾಗು ಔರಂಗಜೇಬನ ಭಯವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಷ್ಟ್ಯಾಕೆ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿರುವದೋ ತಿಳಿಯದು. ನಿಮಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗುವ ಇಂಥ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಯಾರು ಕಳಿಸುವರೋ ಏನೋ? ಆ ಗುಲಾಮರ ಕೈಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಬಿಡಬೇಕು. ನನ್ನ ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಮುಂದೆ ಯಾವ ಸಾಲಷ್ಟು ಉಳಿದೀತು? ಯಾವ ವೈರಿಯ ಆಟವು ನಡೆದೀತು? ನೀವು ಈಗ ಈ ಔಷಧಿಜಲದಿಂದ ಮುಖಪ್ರಕ್ಷಾಲನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರಮ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು. ಆಮೇಲೆ ಈ ಅಮೃತ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿರಿ.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಇವರ ಸಂಭಾಷಣವು ನಡೆದಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತುಳಸಿಯು, ಸಂಭಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರಹತ್ತಿದಳು. ಕಾಮುಲತಾರೂಪಳಾದ ಆ ಪ್ರಮದೆಯು ಅಲೌಕಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಸಂಪನ್ನಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ಅಪ್ಸರೆಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸು ಅಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನು ತನು–ಮನೋ–ಧನಗಳಿಂದ ತುಳಸಿಯ ವಶವಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಆದರೆ ತುಳಸಿಯು ಮಾತ್ರ ಸಂಭಾಜಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಪಟ ಭಾವವನ್ನು ತಾಳಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಗಂಡನನ್ನು ಸಂಭಾಜಿಯು ಕೊಂದದ್ದರಿಂದ, ತಾನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತುಳಸಿಯು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿದ್ದಳು. ಆಘಾತಕಳ ಬಹಿರಂಗದ ಕಪಟ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಮರುಳಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಈಗ ಎದುರಿಗೆ ಬರುವ ತುಳಸಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನ ಮೈಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರವು ತಪ್ಪಿತು. ಆತನು ಕಲುಷನನ್ನು ಕುರಿತು—ಪಂಡಿತಜಿ, ತುಳಸಿಯ ಕೋಮಲವಾದ ತೊಡೆಯನ್ನು ತಲೆಗಿಂಬು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗದು, ಎಂದನು. ತನ್ನ ಮಂತ್ರವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಾಟುತ್ತ ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಕಲುಷನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಆತನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—ಈತನು ಮದ್ಯ, ಹಾಗು ಸ್ತ್ರೀಯ ವ್ಯಸನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿರುವದರಿಂದ, ಬೇಕಾದಾಗ ಈತನ ಮೈಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಲಮಗೀರನ ಸೈನ್ಯವು ಎಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿಹೋಗಿರುವದೋ ಯಾರಿಗೆಗೊತ್ತು! ಸೆರೆಕಂಡಿರು ತುಳಸಿಯು ಸಹ ವಾಸದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿ ಬಿದ್ದಿರುವಾಗ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬಂದರೆ, ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗುವದು! ಓಹೋ, ಇವನಾರು? ಮಹಾರಾಜರ ಎಷ್ಟು ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದನಲ್ಲ? ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಆತನ ಹಿತೈಷಿಗಳು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ, ಹಿತೋಪದೇಶ ಮಾಡದಂತೆ ನಾನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರಲು, ಈ ತರುಣ ಮರಾಟನನ್ನು ನನ್ನ ಸೇವಕರು ಯಾಕೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವರು! ಈಗ ಈತನನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹೊರಗೇ ದಾಟಿಸಿ ಬರುವೆನು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ನುಡಿದು ಕಲುಷನು ಆ ತರುಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು. ಆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರನು ಬೇರೆ ಯಾವನೂ ಆಗಿರದೆ ಸಂಭಾಜಿಯ ತಂಗಿಯೂ, ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯ ಹೆಂಡತಿಯೂ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪ್ರಿಯ ಪುತ್ರಿಯೂ ಆದ ರಾಜಕುಂವರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ವೇತಾಳನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಕಠೋರತನದಿಂದ ಬೋಧಿಸಿ ಆತನ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ, ಮಂಕುಬೂದಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಹೊರಟವಳು, ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಸಂಭಾಜಿಯು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಹಿತೋಪದೇಶ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯಂಥ ಸತ್ಪುರುಷರೂ, ಪ್ರಸಂಗಬಂದಲ್ಲಿ ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಖಂಡೋಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಶೂರ ಮರಾಟರೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ

ಖಂಡೋಜಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜಕುವರಳು ಪುರುಷವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನ ತೀರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ತುಳಸಿಯ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೈ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ವಿಲಾಸಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಆಕೆಗೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಲೊಲ್ಲದು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಅಣ್ಣನನ್ನು ಒಂದು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಂಡರೂ ಆ ಎಚ್ಚರಗೇಡಿಯು ತನ್ನ ಗುರುತು ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಆಕೆಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ರಾಜಕುವರಳು ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತಳಾಗಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಲುಷನು ಆಕೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—ಎಲಾ ಯಾವನೋ ನೀನು? ಎತ್ತ ಹೊರಟೆ? ಇದು ಮಹಾರಾಜರ ವಿಲಾಸಸ್ಥಾನವೆಂಬುದರ ಅರಿವು ನಿನಗಿಲ್ಲವೆ? ತಿರುಗು ಹಿಂದಕ್ಕೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಚೆಲ್ಲೇನು?

ಕಲುಷನ ಈ ದರ್ಪೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜಕುವರಳು—"ಮಹಾರಾಜ, ನಾನು ಹೊಸಬನು. ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಬಂದಿರುತ್ತೇನೆ. ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವೆನು" ಎಂದು ನುಡಿದು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—ಈ ದುಷ್ಟನಿಗೆ ನಾನು ಇಷ್ಟೇಕೆ ಹೆದರಬೇಕು? ಇನ್ನು ಧಿಟ್ಟತನದಿಂದ ನಾನು ಅಣ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವದಾದರೂ ಹ್ಯಾಗೆ? ಅಣ್ಣನು ಎಚ್ಚರವಿಂದಿದ್ದರೂ ಆತನ ಎದುರಿಗೆ ನನ್ನಿಂದ ನಿಲ್ಲೋಣವಾಗದು. ಈಗಂತೂ ಆತನು ಎರಡು ಅಮಲುಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿರುವನು. ಆದರೂ ನಾನು ಯಾಕೆ ಹೆದರಬೇಕು? ಅಣ್ಣನು ನನ್ನನ್ನು ಕಡಿದು ಚೂರು ಚೂರು ಮಾಡುವನೋ? ಮಾಡಿದರೆ ಕೆಡುವದೇನು? ಮೊಗಲರು ತೀರ ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಅಣ್ಣನ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿಬಿಡಲಾ? ಆದರೆ ನನ್ನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಣ್ಣನು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಬಹುದೋ? ಎಲಾ ದೈವವೇ, ಇನ್ನು ನಾನು ಇವರ ಶೃಂಗಾರ ಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೋಡಲಾರೆನು! ಎಲ ಎಲಾ, ಪ್ರಾಣನಾಥರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾಕೆ ಬಂದಿರುವರು? ಮಹಾರಾಜರೇ, ಶಿರ್ಕೆ ಕುಲಕ್ಕೆ ಭೂಷಣರಾದವರೇ, ಬೇಡಿರಿ. ಈ ಘೋರ ಪಾಪದ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ! ಮಹಾರಾಜ, ರಾಜಾಪುರದ ಶಿರ್ಕೆಯವರಿಗೆ "ಕುಲಗೇಡಿ"ಗಳೆಂಬ ಕಲಂಕವೊಂದು ಬಂದಷ್ಟು ಸಾಲದಾಗಿರುವದೋ? ಅಹಾ! ಹೋದರು, ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ಎತ್ತಲೋ ಹೋದರು. ಅಣ್ಣನು ಇರುವ ಸ್ಥಳವು ಇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನು ಘಾತವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಇವರಿಗೆ ದುಷ್ಟ ಕಲುಷನ ಸಹಾಯವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ದೇವೀ, ಭವಾನೀ, ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ

ಹೋಗಬಿಡುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಅಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು, ಕಲುಷನು—ಹ! ಜೋಕೆ. ಮತ್ತೆ ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬರುವೆಯಾ? ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟೆಯೆಂದರೆ ಈ ನಾಗಫಣಿಯು ಮೇಲಿಂದ ನಿನ್ನನು ಕೆಳಗೆ ದೂಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೇನು. ನಿಲ್ಲು, ನನ್ನ ಸೇವಕರು ಬರುವವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲು, ಅನ್ನಲು, ರಾಜಕುವರಳು ಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ— ಈ ಚಾಂಡಾಲನ ಗುಪ್ತಚಾರರು ನನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಅತ್ತಿಗೆಯವರಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಗೆ ಹೇಳುವವರು ಯಾರು! ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಬಗೆ ಏನು? ಎಲ! ನನ್ನನ್ನು ತರುಬಲಿಕ್ಕೆ ಕಲುಷನು ತೀರ ಹತ್ತರ ಬಂದನಲ್ಲ! ಎಲಾ ದುಷ್ಟಾ, ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವನೆಂದರೆ, ಗಾಳಿಯ ಮೂಟೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆಯೆ ಸರಿ! ನೋಡು. ಹೀಗೆಯೇ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯು ಜಿದ್ದಿಗೆ ನಿನ್ನ ಕಂಠದಲ್ಲಿನ ರಕ್ತದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿರಲು ರಾಜಕುವರಳು ಚಟ್ಟನೆ ಜಾರಿ ಹೋಗಲು, ಕಲುಷನು ಅತ್ಯಂತ ಚಕಿತನಾದನು.

ಸಂಭಾಜಿಯು ದುಷ್ಟ ಕಲುಷನಿಂದ ಎಂಥ ಕುಪ್ರವರ್ತನದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡರೂ, ಆತನ ಮೇಲಿನ ಮರಾಟರ ಪ್ರೇಮವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಸಂಭಾಜಿಯು ತಮ್ಮ ಪರಮಪೂಜ್ಯರಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮಗನೆಂಬದು ಒಂದನೆಯ ಕಾರಣವು! ಆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಸರಳ ಮಾರ್ಗದ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಯು ಇವನೆಂಬದು ಎರಡನೆಯ ಕಾರಣವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರಣವು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಹಿಂದುಗಳಾದ ನಮ್ಮ ಶ್ರದ್ಧಾಲುತ್ವವು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದು. ದೇವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಒಂದು ಅಂಕುಡೊಂಕ ಕಲ್ಲನ್ನಿಟ್ಟರೂ ಅದನ್ನು ನಾವು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವೆವು. ಕಲ್ಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಲಿ, ಅಸೌಂದರ್ಯವಾಗಲಿ, ಗೌರವವಾಗಲಿ, ಅಗೌರವವಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರದೆ, ಆ ಕಲ್ಲು ದೇವರೆಂಬ ಆರೋಪವು ನಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು; ಅದರಿಂದಲೇ, ಶ್ರದ್ಧಾಲುಗಳಾದ ಹಿಂದುಗಳು ದೇವರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ, ಅಂಕಡೊಂಕ ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವರು! ಅವರ ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಈ ಕಲ್ಯಾಣಕರ ಪವಿತ್ರ ಶ್ರದ್ಧಾಲುತ್ವದ ಮಹತ್ವವು ಶ್ರದ್ಧಾಹೀನರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯಲಾರದು. ಇದೇ ಮಾತು ಸಂಭಾಜಿಯ ಮೇಲಿನ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ! ಸಂಭಾಜಿಯು ತಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮಗನೆಂಬದೊಂದೇ ಕಾರಣವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರ

ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅವರು ಸಂಭಾಜಿಯ ಕ್ರೂರತನವನ್ನೂ, ಆತನ ದುರ್ವ್ಯಸನ—ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ನೋಡದೆ, ಬಹುತರ ಆತನ ಹಿತವನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸಿದರು! ಕೇವಲ ಸೇವ್ಯ ಸೇವಕ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರೇ ಸಂಭಾಜಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿರುವಾಗ, ಸಂಭಾಜಿಯ ಅರ್ಧಾಂಗವೆನಿಸುವ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಳೆಂಬವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಪತಿಯ ಹಿತಚಿಂತನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣಳಾಗಿದ್ದಳು! ಆಕೆಯು ಪತಿಗೆ ಸದ್ಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಆತನಿಗೊದಗಿದ್ದ ಅರಿಷ್ಟನಿವಾರಣವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು; ಆದರೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಕೆಯು ಕೆಲಬಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪತಿಯ ಮತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು, ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಆಕೆಯ ಗೌರವದ ಪದಕ್ಕೆ ಭೂಷಣವೇ ಆಗಿರುವದು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಯುವಳೆಂಬುದು ಸಂಭಾಜಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ, ಸದ್ಗುಣಮಂಡಿತಳಾದ ತನ್ನ ಆ ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾತನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡೆಸುವಾಗ ಆ ಶಿವಪುತ್ರನ ಸರಳಹೃದಯವೂ, ಪತ್ನೀಪ್ರೇಮವೂ ಚನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಔರಂಗಜೇಬನು ತೀರ ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದಳು. ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವಾಗ, ಆಕೆಯು ಹಸಿವೆ ನೀರಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮರೆತಳು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಆತನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಆಕೆಯು ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನನ್ನು ಕರೆಕಳುಹಿದಳು. ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನಾದ ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನು ಬರುವವರೆಗೆ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದು, ಏಸೂಬಾಯಿಯಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—"ಅಹಾ! ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಜಾಜನವು ಯಾರಿಗೆ ಶರಣು ಹೋಗಬೇಕು? ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಶರಣು ಹೋದರೆ ಆಗುವದೇನು? ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ! ಭಗವಾನ್ ಏಕಲಿಂಗಜಿ ಶಂಭು ಮಹಾದೇವನಿಗೆ! ಆ ರಾಜರ ರಾಜನಿಗೆ ಶರಣುಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು; ಏನು ಮಾಡಲಿ. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ವಿಪತ್ತನ್ನು ದೂರ ಮಾಡೇನೆಂದರೆ, ಹತ್ತರ ದ್ರವ್ಯವಿಲ್ಲ! ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಮೊಗಲರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಬೇಕು, ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಹೋಗಿ, ಪತಿಯ ಗಂಡಾಂತರವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬದು ಕುದಿ

ಯುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಧನವೆಲ್ಲಿದೆ? ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರಲು, ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನು ಬಂದು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಆಗ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು—ಪಂತ, ಏನುಮಾಡಲಿ! ಮೊಗಲರನ್ನು ತರಬುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ, ಹತ್ತರ ಧನವಿಲ್ಲ. ಅತ್ತ ಕಡೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮಹಾರಾಜರ ಕಾಲಹರಣವಾಗಹತ್ತಿದೆಯಂತೆ! ಇಂಥ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ನಾನು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರಲೆ? ಅವರು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಬಹುದೆ? ಮೊನ್ನೆ ಆ ದುಷ್ಟ ಕಲುಷನು ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಮೊಕ್ತೆಗಾರರಿಂದ ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಹಣವಸೂಲ ಮಾಡಲಾಗಿ, ಆ ಮೊಕ್ತೆಗಾರರು ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ದೂರಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ನಾನು "ಬಡವರ ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಜಬ್ಬ್ರಾಯಿ ಮಾಡುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ಮೊಕ್ತೆಗಾರರಿಂದ ರೋಖ ಹಣ ವಸೂಲ ಮಾಡದೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಮಾಲಿನ ರೂಪದಿಂದ ವಸೂಲ ಮಾಡಬೇಕೆಂ"ದು ಹುಕುಮು ಮಾಡಿದೆನು. ಆಗ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ನನ್ನ ಹುಕುಮನ್ನೇ ಕಾಯಂ ಮಾಡೋಣವಾಯಿತು! ಅದರಂತೆ ಈಗಾದರೂ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಯಾಕೆ ನಡೆಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ?

ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಯು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನು—ಮಾತೃಶ್ರೀ, ಕಾಲವು ಕಠಿಣವಿರುತ್ತದೆಂಬದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಸಂಕಟವು ಅಷ್ಟು ಹೆದರುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಗಾಗಿ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸಬೇಕು. ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನಿಗೆ ಹೇಳಿ ನಾನು ಧನಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಚಿಂತೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಈಗ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇನಂದರೆ,—ಮೊಗಲರು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂಚುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವಾಗ, ತಾವು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬರೆ ದಯಮಾಡಿಸುವದು ಹಿತಕರವಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯರೂಪವಾದ ರಥವು ಕೆಸರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಹಾಗಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ? ಅನ್ನಲು, ಏಸೂಬಾಯಿಯು—"ಪಂತ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಮಹಾರಾಜರು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಎಂಥ ಅರಿಷ್ಟನಿವಾರಣವಾಗುವದಲ್ಲ? ರಾಯಗಡದಿಂದ ಸಂಗಮೇಶ್ವರವಾದರೂ ಎಷ್ಟು ದೂರವಿರುತ್ತದೆ! ತೀರ ಗುಪ್ತವೇಷದಿಂದ ಅಡ್ಡಹಾದಿ ಹಿಡಿದುಹೋಗಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತ, ನನ್ನ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬೇಡಿರೆಂದು ಕೈಮುಗಿದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಶ್ರೇಷ್ಠಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಿರುವಿರಲ್ಲವೆ? ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದು

ನನ್ನೊಬ್ಬಳಿಂದಾಗುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ? ರಾಜ್ಯದ ಬಂದೋಬಸ್ತಿನ ಕೆಲಸವು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಆಗಬಹುದೇ? ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪುರುಷನೂ, ಸ್ತ್ರೀಯೂ ತಾವು ಅನಭಿಷಿಕ್ತ ರಾಜ-ರಾಣಿಯರೆಂದು ಈಗ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಅಂದಬಳಿಕ ನನ್ನೊಬ್ಬಳ ಪಾಡೇನು! ಈ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ರಾಜರು—ಮಹಾರಾಜರು ಆಗಿ ಹೋದರು. ಊರ ಗೌಡ—ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರೂ, ದೇಸಾಯಿ—ದೇಶಮುಖ—ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಬಾಳುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಬಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುವರು. ಇಂಥ ಅತಿ ತನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಸಲಿಗೊಳಿಸಿದ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ಇಲ್ಲದ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಅಥವಾ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಯಮರಾಜರೂ ಹಿಡಿದು ಒಯ್ದರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ನಿಲ್ಲುವದೋ! ಆದರಲ್ಲಿ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವಿರುವದು. ಮಾತುಗಳು ಮರೆಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ — "ಸಾಯುವಾಗಿನ ರಾಣಿ ಪಟ್ಟ ನೀವು ಮುಂದಿನ ಬಾಳ್ವೆಯನ್ನು, ಮುಂದಿನ ಮರಣವನ್ನು ಕೂಡಿ ಬಯಸಿಕೊಳ್ಳುವಿರಿ" ಎಂದು ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳಿರುವರಲ್ಲ! ಜಗದಂಬೆ! ಭವಾನಿ, ನನ್ನ ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರನ ಸಲುವಾಗಿ ಮೌನಿಬಾವರು ಹೇಳಿದ ಭವಿಷ್ಯವು ಎಷ್ಟು ಕರ್ಣಕಠೋರವಾಗಿರುವದಲ್ಲ! ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ವಾಣಿಯು ಅಸತ್ಯವಾದೀತೆಂದು ಯಾವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯನು ಬಯಸಬಹುದು! ಕೈಲಾಸವಾಸಿ ಅಬಾಸಾಹೇಬರ ವಾಣಿಗೆ ಅಸತ್ಯದ ಕಳಂಕವು ತಗಲಬೇಕೆಂದು ಯಾರು ಇಚ್ಛಿಸಬಹುದು? ಭವಾನೀಮಾತೇ! ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗವಿದು? ನೀನು ಹೀಗೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಅಳಿಸುವೆಯೋ? ಗಂಗೇ! ಎಲೈ ಪವಿತ್ರಳಾದ ಗಂಗೇ! ನೀನು ನಿಜವಾಗಿ ಪಾವನಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಹೀಗೆಯೇ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ವಾಸಿಸಿರಿಸು. ಅಂದರೆ, ನಾನು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅವರ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಪವಿತ್ರ ಜಲವ ಸೇಚನ ಮಾಡುವೆನು. ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪವಿತ್ರ ಜಲದ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಯು ನಿರ್ಮಲವಾದೀತು. ದೇವೀ! ಭಾಗೀರಥಿ! ನಿನ್ನ ಮಗಳ ಈ ಮಾತನ್ನಿಷ್ಟು ನಡೆಸುವೆಯೇನು?

ಯೇಸೂಬಾಯಿಯು ಈ ಹೃದಯಭೇದಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಕಂಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಕಣ್ಣು ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಸದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ—ಆಯಿಸಾಹೇಬ, ಶಾಂತರಾಗಿರಿ, ಶಾಂತರಾಗಿರಿ; ಹೀಗೆ ಧೈರ್ಯಗೆಡಬಾರದು. ತಾವು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕು. ನಾನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ನಿಮ್ಮ ಪಶ್ಚಾತ್ ನಾನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವೆನು.

ಅಗೋ ನೋಡಿರಿ ! ಭೋಂಸಲೆಸರಕಾರವು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಲರವಿಯಂತೆ ಇದ್ದ ಈ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರಿ. ಆತನೇ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯು. ಆತನ ಸೇವೆಯನ್ನು ನಾವು ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡುವೆವು. ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಏಸೂಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನ ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲದ ಉದ್ಗಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ, ತನ್ನ ದುಃಖಾಶ್ರುಗಳು ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರಿಸುತ್ತಿರಲು, ಸದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ ಆಕೆಯು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನನ್ನು ಕುರಿತು—ಅಹಾ ! ಇಂಥ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಠೇಶಾಹಿಯ ಸೇವಕರಿದ್ದ ಬಳಿಕ, ಇತ್ತ ಕಡೆಗಿದ್ದ ದ್ರೋಣಗಿರಿಯನ್ನು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬೇರು ಸಹಿತ ಕಿತ್ತಿಡುಗೆಯುವದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇನು ! ಎಂದು ನುಡಿದು, ಹತ್ತರ ಬಂದ ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು—ಬಾಳಾ ಬಾಳಾ! ಬಂದೆಯಾ ಬಾ. ಬಾ. ಹೀಗೆ! ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಬಾ ! ಹೂ ! ಅನ್ನು ನೋಡೋಣ "ಬಲೀಸತ್ಯಬೋಧಾಯಂಧಾ ತಥ್ಯಚಾಪಾ" ದಿನಾಲು ಸಂಜೆ ಮುಂಜಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಅಂದು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಪಂತ, ಈತನಿಗೆ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಭಾಲೆಯನ್ನು ಎಸೆಯುವದಕ್ಕೆ ಕಲಿಸಿದಿರೇನು ? ಬಾಳಾ, ಇಂದು ನೋಡಿನ ಗೂಟವನ್ನು ಬಡಿದು ಕೆಡಹುವದನ್ನು ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಗುರಿಹೊಡೆಯುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯಾ ?

ತಾಯಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯು ತೊದಲು ನುಡಿಗಳಿಂದ—ಅವ್ವಾ, ಈಗ ನೋಡು, ಗುರಿ ಹೊಡೆದು ಹಿಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೆಂಡನ್ನು ಒಡೆದೆನು, ನೀನೇ ನೋಡು, ಪಂತರು ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರಂತೆ. ಆಗ ನಾನು ಗುರಿ ಹೊಡೆಯುವೆನು, ಅನ್ನಲು, ವಾತ್ಸಲ್ಯಭರದಿಂದ ಏಸೂಬಾಯಿಯು—ಶಾಬಾಸ್ ಬಾಳಾ. ನೀನು ನಾನೆಣಿಸಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಬಹುದು ! ಪಂತರೇ, ಆಗಲಿ ಹಾಗಾದರೆ, ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಲಿ ಇವನಿಗೂ, ಖಂಡೋಜಿ ಚಿಟಣೀಸನಿಗೂ ನಾನು ಮಹಾರಾಜರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬರುವೆನೆಂದು ತಿಳಿಸಿರಿ. ನನ್ನ ಮೋಹೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿರಿ. ಚಿಂತಿಸುವದೇಕೆ! ನನ್ನ ಮಗನು, ರಕ್ಷಿಸಲು ಶ್ರೀ ಜಗದಂಬೆಯ ಕೃಪೆಯು, ಶ್ರೀ ಅಂಬಾಬಾಯಿಯ ಸ್ವಪ್ನದ ಆ ಸಂಕಲ್ಪನಾಗಿರುವವು.

———(೮) . . .

೬ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ವಜ್ರಪಾತ.

ದೈವವು ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿರುವ ಕಾಲವಲ್ಲಿ ಅಮೃತವು ಕೂಡ ವಿಷವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತಂಗಿಯಾದ ರಾಜಕುವರಳು ಸಂಭಾಜಿಗೆ

ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಹೋಗಿ ನಿರಾಶಿಪಟ್ಟಳು. ಅತ್ತ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಕೈ ಜಾರಿದನು. ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪಟ್ಟನುಹಿಷಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಹಸಮಾಡಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಹೇಳಹೋದದ್ದು ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತು. ಅಂದ ಬಳಿಕ ಸಂಭಾಜಿಯ ದುರ್ದೈವವನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸಬೇಕು? ಔರಂಗಜೇಬನ ಗುಪ್ತ ಚಾರರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದ್ದರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಆತನ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ಚಾರರು ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದನ್ನು ಯಾವ ಮಾಯದಿಂದ ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಿದ್ದರೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ಆ ಸುದ್ದಿಯು ಕೂಡಲೆ ಔರಂಗಜೇಬನ ಕಿವಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ತಂತ್ರಗಾರನಾದ ಆ ಬಾದಶಹನು ಕೂಡಲೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾದಿರುವಂತೆ ತನ್ನ ದಂಡಿನ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿರುವ ನಾಗೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖಂಡನಾಗಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಬಾದಶಹನು ಬಲೆಯೊಡ್ಡಿ, ಬೇಟೆಯು ಯಾವಾಗ ಬಿದ್ದೀತೆಂದು ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಇತ್ತ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರಾದ ಮರಾಟವೀರರು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿನಿಯನ್ನು ಬದುಕಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬಾದಶಹನು ಒಡ್ಡಿದ ಈ ಬಲೆಯ ಸುದ್ದಿಯು ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಖಂಡೋಜಿ ಚಿಟಣೀಸನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ಬಹಳ ಅಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟು, ಚಿಂತಾಮಗ್ನನಾದನು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಯನ್ನು ಈ ಕುತ್ತಿನೊಳಗಿಂದ ಪಾರುಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನು ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಹತ್ತಿದನು! ಆದರೆ ಒಂದೂ ಬಗೆ ಹರಿಯಲೊಲ್ಲದು. ಆತನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೈ ಖಂಡೋಜೀ, ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಯು ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿರಲು, ನೀನು ಏತಕೆ ಹಾಕುತ್ತ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು? ಏಳು, ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಜರ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಆತ್ಮಯಜ್ಞ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗು. ಆಬಾಸಾಹೇಬರ—ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕರ—ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸೊಸೆಯನ್ನು—ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಂಕಟದ ಪರ್ವತದಿಂದ ಇಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳ ಬಲಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡು. ಏಳು, ಖಂಡೋಜಿ, ನಡೆ ಏಳು, ಎಂದು ಏನೇನೋ ಒದರಗುಟ್ಟುತ್ತ, ಒಮ್ಮಿಲೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಚಪ್ಪಾಳೆ ಬಾರಿಸಿ, ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಅಚ್ಚಿಯ ಮಗಳಾದ ಸಂತೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಕರೆದನು. ಕೂಡಲೆ ಸಂತೂಬಾಯಿಯು ಬರಲು, ಖಂಡೋಬನು

ಆಕೆಯನ್ನು ಕರಿತು—

ಖಂಡೋಜಿ—ತಂಗೀ, ನಿನ್ನ ಅಜಿಯ ಮಗನ ಮೇಲೆ ನೀನು ಒಂದು ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವೆಯಾ?

ಸಂತೂಬಾಯಿ—ಅಣ್ಣಾ, ಈ ಸಂಶಯವು ನಿನಗೆ ಯಾಕೆ ಹುಟ್ಟಿತು? ನಿನ್ನ ತಂಗಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ನಾನು ನಿನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಬಹುದೆ?

ಖಂಡೋಜಿ—ತಂಗೀ, ಅಂಥ ಇಂಥ ಕೆಲಸವಲ್ಲ; ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಮಾತಿನ ಮೇಲಿನ ನೀನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎರವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವದು!

ಸಂತು—ಅಣ್ಣಾ, ಅದಾವ ದೊಡ್ಡ ಮಾತೇನು ಇಷ್ಟು ಸಂಕೋಚಪಡುತ್ತೀ? ಹೇಳಬಾರದೇ! ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನಿಗಿಂತ ನನ್ನ ಜೀವವೇನು ನನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದಲ್ಲ!

ಖಂಡೋಜಿ—ಪ್ರಾಣ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಬಾಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳ ಬಾರದೇ?

ಸಂತು—ಹು! ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಅಣ್ಣಾ, ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಹೇಳು, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೇನಿದೆ!

ಖಂಡೋಜಿ—ಶಾಬಾಸ! ತಂಗೀ, ನೀನು ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಯನ್ನು ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಸಲುವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯಾಸ್ಪದವಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶದ ಸಲುವಾಗಿ ಕೊಡು. ಶಿವಪ್ರಭುವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ—ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕನಲ್ಲವೇ? ಆತನ ಸಲುವಾಗಿ ಈಗ ನೀನು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರುವದು. ತಂಗೀ, ನಿನ್ನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಲಿ! ಬಹುಶ್ರಮಬಟ್ಟರೂ ನಿಮ್ಮ ಅಣ್ಣನಿಂದ ಆಗದ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೀನು ಸಹಜವಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಡುವೆಯಲ್ಲ! ನನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಬಾಳಾಜಿ ಆವಜಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನಲ್ಲವೆ? ಸಯೀಬಾಯಿಯೂ, (ಶಿವಾಜಿಯ ಹೆಂಡತಿ) ಏಸೂಬಾಯಿಯೂ ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ನನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಬಾಳಾಜಿಯವಂಶವು ಎಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು? ಅವ್ವಾ, ಏಸೂಬಾಯೀ, ಈ ಖಂಡೋಜಿಯು ನಿಮ್ಮ ಸಾಕುಮಗನಲ್ಲವೆ? ಕಲುಷನು ನನಗೆ ದರ್ಬಾರಕ್ಕೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಮಾಡಿ ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿದಾಗ, ಪೋರನಾದ ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಬಗಲಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ರಮಿಸಲಿಲ್ಲವೆ? ಅವ್ವಾ! ಅವ್ವಾ!! ಅವ್ವಾ!!! ನಿನಗೆ ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗವು ಬರಬೇಕೆ?

ಸಂತು—ಅಣ್ಣಾ, ಏನಂದಿ? ಏಸೂಬಾಯಿಯವರಮೇಲೆ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗ

ಒದಗಿರುವದೆಂಬಿ! ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡದೆಯಿದ್ದ ನಾವು ಬದುಕಿ ಫಲವೇನು! ಹೇಳು, ಅವರಿಗೇನು ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿದೆ! ಅವರ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ಏನು ಮಾಡಲಿ!

ಖಂಡೋಜಿ—ತಂಗೀ, ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳು. ಪುಣ್ಯವತಿಯಾದ ನೀನು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದರಿಂದ ಪರಮ ಧನ್ಯಳಾಗುವೆ. ಕಂಡೆಯಾ? ಏ ಸೂ ಬಾ ಯಿ ಯು ವ ರು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಜರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವರು. ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ಹೊಂಚು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯ ವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನನ್ನಿಂದೇನೂ ಸಾಗದೀತು! ಈಗನೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಅವ್ವನವರ ಸಂಕಟ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವ ಹಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅವ್ವನವರದೊಂದು ಶಾಲು ಕೊಡು ವೆನು. ಅದನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗು. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರಾದ ರೂ ಕೇಳಿದರೆ, “ನಾನು ಅವ್ವನವರ ದಾಸಿಯು, ಅವರ ಶಾಲನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ”ಂದು ಹೇಳು. ಅಂದರೆ ಅವ್ವನವರ ಸನ್ನಿಧಿಯವರೆಗೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರವೇಶ ವಾಗುವದು. ನೀನು ಏಸೂಬಾಯಿ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ—“ಖಂಡೋ ಬನು ನಿಮಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾರಾಜರ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಬಾರದು. ಖಂಡೋಬನು ಜೀವದ ಹಂಗು ದೊರೆದು ಅವರ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡು ವನಂತೆ! ನೀವು ದಾಸಿಯ ವೇಷದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಜೋತಾಜಿಯು ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು” ಎಂದು ಹೇಳು. ತಂಗೀ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕನ್ಯೆಯೇ, ನೀನು ತಡಮಾಡಬಾರದು. ಇನ್ನು ನೀನು ಬೇಗನೆ ಹೋಗಿ ಅವ್ವನವರ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಜೋತಾಜಿಯೊಡನೆ ದಾಟ ಹಾಕು.

ಅಣ್ಣನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೂಬಾಯಿಯು ಅತಿವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿ ಹೋಗಿ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದಳು. ಆಗ ಏಸೂಬಾಯಿ ಯು ಖಂಡೋಬನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಿಂದ ಇಳಿದು ದಾಸಿಯ ವೇಷದಿಂದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಸಂಗಡ ಹಾದಿಯ ನಡೆಯ ಹತ್ತಿದಳು. ಖಂಡೋಬನು ನನ್ನ ಸಂರ ಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬರುವದು ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ಸಂತೂಬಾಯಿಯು ನಂಬಿಗೆಯಾಗುವಂತೆ ಹೇಳಲು, ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಜೋತಾಜಿಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಪಾರಾಗಿ ರಾಜಕುವರ ನೊಡನೆ ಅದ್ಭುತ ಹಾದಿಯಿಂದ ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಳು. ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಿಂದ

ರಾಜಕುವರಳು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಬಂದು ಕೂಡಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಳು. ಇತ್ತ ಸಂತೂಬಾಯಿಯು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮೇಣೆಯು "ಭರೋತ" ಎಂಬ ಊರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಕೂಡಲೆ ಮೊಗಲರ ಸೈನಿಕರು ಅದನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಗಣೋಜಿರಾಯನು ಬೇರೆ ಸರದಾರರನ್ನು ಕುರಿತು—ಮೇಣೆಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿರಿ, ಒಳಗಿನವರಿಬ್ಬರೂ ಈ ಗಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಯ ಆಪ್ತರಿರುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮೇಣೆಯು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಅವರು ಒಂದು ಮುಕ್ಕಾಮಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಗಣೋಜಿಯು ಮೇಣೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—ಪ್ರಿಯೆ, ರಾಜಕುವರಿ, ನಡೆ, ಹೊರಗೆ ಬಾ. ತಂಗೀ, ಏಸೂ, ನಾಚಬೇಡ. ನಾನು ನಿನ್ನಣ್ಣನು! ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಆ ಭೋಸಲೆಯ ಅನ್ನದಿಂದ ಮುಕ್ತಳಾಗ ಮಾಡುವೆನು, ನಿನ್ನ ತವರಮನೆಯ ಅಭಿಮಾನ ಬಿಡಬೇಡ, ಎಂದು ನುಡಿದು, ತಾನು ಸ್ವತಃ ಮೇಣೆಯ ಬುರುಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಅಲ್ಲಿಯೇನಿದೆ? ಎರಡು ಹೆಣಗಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದು, ಮೇಣೆಯೆಲ್ಲ ರಕ್ತ ಮುಣುಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಸಂತೂಬಾಯಿಯೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ದಾಸಿಯೂ ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಇರಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಗಣೋಜಿಯು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದನು. ಹೆಣಗಳ ಮೋರೆಯ ಮೇಲಿನ ಬುರುಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಆತನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಏಸೂಬಾಯಿಯೂ ರಾಜಕುವರಳೂ ಆತ್ಮಘಾತ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂದು ಆತನು ನಂಬಿದನು. ಇದೇ ಸುದ್ದಿಯು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತು! ಖಂಡೋಜಿಯು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಷಾದ ಪಟ್ಟು, ತನ್ನ ಒಡೆಯಳಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಹೋಗಿ ಕೂಡಿದನು.

ಬಳಿಕ ಖಂಡೋಜಿಯೂ ಜೋತಾಜಿಯೂ ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ರಾಜಕುವರಳನ್ನೂ ರಾಯಗಡದ ಹಾದಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ, ಅದೇ ಕಾಲಿಲಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಕಡೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಯಾಕಂದರೆ, ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಒತ್ತರದಿಂದ ಸಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಅವರಿಗೆ ಹತ್ತಿತ್ತು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ನಡುವೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲ್ಲದೆ, ಬೆಲ್ಲ ತಿಂದು ನೀರು ಕುಡಿದು ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಔರಂಗಜೇಬನು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯದ ಜಾಲವನ್ನು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಒಡ್ಡಿದ್ದನು. ಆತನ ಬಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಒಂದು ನರಪ್ರಾಣಿಯೂ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲ ಕಂದ

ಹಾರವು, ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲವು ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದೊಳಗಿನ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಯುದ್ಧಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ, ಅಗಾಧ ಸೇನಾಸಾಗರವನ್ನೂ, ಅಗಣಿತದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ, ಹೆಸರಾದ ಸೇನಾನಾಯಕರನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಭುವಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಉರುಲ ಬಲೆಯನ್ನು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಬಿಗಿಯುತ್ತ ಬಾದಶಹನು ಬರುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯೂ, ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ರಾಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯೂ, ಸಂಭಾಜಿಯ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷದಿಂದ, ಆ ತಮ್ಮ ಬೀಗನನ್ನು ಜೀವದಿಂದ ಸೆರೆಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬರುವೆವೆಂದು ಔರಂಗಜೇಬನ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿದ್ದರು. ಔರಂಗಜೇಬನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸರದಾರರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಶಿರ್ಕೆಬಂಧುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದನು.

ಕ್ರೂರನಾದ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ. ಒಂದನೇಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಆತನ ಮಗನಾದ ತರುಣವೀರ ಇಖಲಾಸಖಾನನು ಮುಖ್ಯಸ್ಥನು, ಆತನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಖಾಸ ನೌಕರರು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದರು. ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಇನ್ನೂರು ಮುನ್ನೂರು ಖಾಸ ಹುಜುರಾತಿಯ ಸವಾರರೊಡನೆ ಹೊರಟಿದ್ದನು. ಈ ಎರಡು ಸೈನ್ಯ ಭಾಗಗಳು ಜನರಮುಂದೆ ಸುಳ್ಳೊಂದು ಸೊಟ್ಟೊಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಬಹು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಬಂದವು. ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಬಂದೋಬಸ್ತು ಇರುವದಿಲ್ಲೆಂಬದನ್ನೂ, ಸಂಭಾಜಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಸೆರೆಕುಡಿದು ಅಮಲಿನಲ್ಲಿರುವನೆಂಬದನ್ನೂ, "ಕಲುಷನ" ಮುಖಾಂತರ ಖಾನನು ತಿಳಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಖಂಡೋಜಿಯೂ ಜೋತಾಜಿಯೂ ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಖಾನನು ತೀರಸನಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನವುಳ್ಳ ಖಂಡೋಜಿಯು ಜೋತಾಜಿಯನ್ನು ಅಗಸಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಳತಿಗಾಗಿ ಇಟ್ಟು ತಾನು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಸಂಭಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೊರಟನು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರಲು, ಖಂಡೋಜಿನು ಭಯಂಕರವಾದ ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆದರೆ ಸಧಾಯಿಯು ಅಮಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಭಾಜಿಯು ಖಂಡೋಜಿಯ ಮಾತಿಗೆ ದಾದು ಕೊಡಲೊ

ಳ್ಳನು! ಆಗ ಖಂಡೋಜಿಯ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು ತಳಮಳಿಸಹತ್ತಿದವು. ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಾದರೂ ಪಾರಾಗಬೇಕೆಂದು ಆ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನು ಹೆಣಗಿದನು. ಆತನು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳಹೋಗಲು ಅವರು ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಗರ್ಜಿಸಿ—"ಕತ್ತಿಯೋ, ಲುಚ್ಚಾ, ಸುಳ್ಳುಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೀಯಾ? ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಗಲರು ಯಾವಕಡೆಯಿಂದ ಬರುವರು? ಗುಲಾಮರಿರಾ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಇಂಥ ಸುಳ್ಳು ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ನಾಲಿಗೆಗಳನ್ನೇ ಕೋಯಿಸೇನು!"

ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಭಾವನೆಯಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಜಿಯು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿ ಬರುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಚಾರರು ಬಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಕಲಾಪಸಹಾಸನನು ಸಂಗಮೇಶ್ವರದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ, ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬರತೊಡಗಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಂಡೋಜಿಯ ಮೈ ಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರವು ತಪ್ಪಿತು. ಆತನು ನಿರಾಶೆಪಟ್ಟು ಕಲುಷಾಮಾತ್ಯನ ಬಳಿಗೆ ಓಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ಆತನ ಮುಂದೆ ನೆಲಗೊಡ್ಡಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ—"ಮಂತ್ರಿಶ್ರೇಷ್ಠನೇ, ಈಗ ಈ ಸಂಕಟದೊಳಗಿಂದ ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಉಳಿಸಿರಿ. ಏನಾದರೂ ಎರಡು ಬುದ್ಧಿವಾದದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಅರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಹೊರಡಿಸಿರಿ" ಎಂದು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಲುಷನು—ಹೀಗೆ ಬಿಕ್ಕೆಯನ್ನೇಕೆ ಬೇಡುವಿರಿ? ಜಾರಣ—ಮಾರಣ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಸುವೆನು; ಅಂದ ಬಳಿಕ ಮೊಗಲರ ಭಯವನ್ನು ನನಗೆ ಯಾಕೆ ತೋರಿಸುತ್ತೀರಿ! ಒಮ್ಮೆ ಮಂತ್ರಿಸಿ ಗುದ್ದಿದೆನೆಂದರೆ ಮೊಗಲರು ದಿಕ್ಕುಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿ ಹೋದಾರು! ಅನ್ನಲು, ಕಲುಷನ ಈ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ರಗಳೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಂಡೋಜಿಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡನು. ಆತನು ಹತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸರದಾರರನ್ನೂ, ಕಾರಕೂನರನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವೈರಿಯು ಅರಮನೆಗೆ ಒಂದು ಕೂಗಿನ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಬಂದಿತು. ಖಂಡೋಜಿಯು ತಳಮಳಿಸುತ್ತ ಪುನಃ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—ಮಹಾರಾಜರೇ, ವೈರಿಗಳು ಅರಮನೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು! ನಾವು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಮನುಷ್ಯರಿರುವೆವು. ಜೀವದ ಹಂಗು ದೊರೆದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವೆವು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಬಲವಾಗಿ ನಮ್ಮ ದಂಡಗಳನ್ನು

ನಾವು ರಣವಲ್ಲಿ ಕುಣಿಸುವೆವು. ಪ್ರಭುಗಳ ಕೂವಲು ಕೊಂಕಲಿಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರ ತಾಯಿಯೇನು ಹಡೆದಿರುವಳು! ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರಿದ್ದರೂ ಮಾವಳರು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನಿಷ್ಣಾತರೆಂಬದನ್ನು ಮೊಗಲರು ಇಂದು ನೋಡಲಿ! ಇನ್ನೂ ಶತ್ರುಗಳು ಯಾವತ್ತು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೀವು ಅರಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಾರಾಗಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ದಂಡು ನಿಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ಶತ್ರುಗಳು, ದಂಡು ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಶತ್ರುಗಳು ಇಷ್ಟು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವವರೆಗೆ ನಿಮಗೆ ಸುದ್ದಿಯು ಹ್ಯಾಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ? ಆದರೂ ಇನ್ನೂ ಮಾರ್ಗವಿರುತ್ತದೆ. ನೀವು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೆ ನಾವು ಮೊಗಲರೊಡನೆ ಕಾದುತ್ತ ಅವರನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರ ಕಾಲದ, ಬಾಜಿ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ತಾನಾಜಿ ಮಾಲಸುರೆ, ಜೀವುಬಾ ಮಹಾಡಿಕ ಮೊದಲಾದ ಮಾವಳ ವೀರರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮೊಗಲರು ಕೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಈ ದಿನ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತೋರಿಸುವೆವು. ಹ! ಏಳಿರಿ, ತಡಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಮಹಾರಾಜ, ಅಮಲೇರಿ ಬಿದ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಹೊತ್ತೇ ಇದು! ಇನ್ನೂ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವಿರಲ್ಲ! ಮಹಾರಾಜ, ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವದಿಲ್ಲವೆ?

ಖಂಡೋಜಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಮಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಂಭಾಜಿಯು— "ಇನ್ನೇನು ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಲಿ! ಹುಲಿಯು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಬಳಿಕ ಯಾರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವದರಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದು! ಇನ್ನು ಶತ್ರುವಿನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ದೇಹ ಬಿಡುವದೊಂದೇ ಮಾರ್ಗವು ಉಳಿದಿರುವದು. ಖಂಡೋಜಿ, ನೀನು ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನು ತೋರಿಸಲು ನನಗೆ ಬೋಧ ಮಾಡುವೆಯಾ? ಛೀ! ಅಂಜುಬುರುಕಾ! ಏಳೇ, ಯಾರಾದರೂ ರಣಶೂರರು ಇದ್ದರೆ ಏಳಿರಿ, ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಿ! ಎಲ್ಲಿ, ಯಾರಾದರೂ ಅಬಾಸಾಹೇಬರ ಉಪ್ಪುಂಡವರು ಇದ್ದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿರಿ! ಹೊಡಿಯೋಣ, ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿಯೋಣ" ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಖಂಡೋಜಿಯು — "ಮಹಾರಾಜ, ಏನು ಅನರ್ಥವಿದು! ನಿಮ್ಮ ಹಟಮಾರಿತನವನ್ನು ನೋಡಿ ರೇಗಿಗೆದ್ದು ಎಷ್ಟೋ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ತೊಲಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವರು ನೋಡಿದಿರಾ! ನಿಮಗಿಂತಲೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಹೆಚ್ಚಾದ್ದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳುವರು. ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಮಹಾ

ರಾಜರು ನಿರಾಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅಬಾಸಾಹೇಬರು ಬಹು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣವು ನಿಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವದು. ನೀವು ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮಂಥ ಹಲವು ಜನ ಸೇವಕರು ಸಿಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಪ್ರಾಣ ಕೊಡುವೆವು. ನೀವು ಇಲ್ಲಿಂದ ಏಳಿರಿ, ತಡಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಏ, ಮಾಲೋಜೀ, ಯಾರಾದರೂ ಒಳಗಿನ ಬಾಗಿಲವನ್ನಾದರೂ ಇಕ್ಕಿರೋ! ಜೋತ್ಯಾ, ಏನು ನೋಡುತ್ತೀ? ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಈ ಕೇವಿಯ ಕಫನಿಯನ್ನು ಹಾಕು! ಹಾಕು. ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಹಾಕು! ಅವರ ಮಾತು ಕೇಳಬೇಡ!

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸಂಭಾಜಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯು ಬರಲಿಲ್ಲ. "ವಿನಾಶ ಕಾಲೇ ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿಃ" ಎಂಬ ಮಾತು ಸುಳ್ಳೇ? ಆತನು ತನ್ನವರನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲೋ, ಹರಾಮಖೋರರಾ? ಕಫನಿಯಾತಕ್ಕೆ! ವೈರಿಯು ಒಳಗೆ ಬಂದನೋ? ಹಿರಿಯಿರಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು! ಗರ್ಜಿಸಿರಿ "ಹರಹರಮಹಾದೇವ" ಎಂದು! ಎಲ್ಲಿ, ಇಖಲಾಸಖಾನಾ ಮುಕರ್ಬಖಾನಾ ಬರ್ರಿ, ನಿಮ್ಮ ಕಂಠನಾಳವನ್ನು ಈ ಭವಾನೀ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಚರಚರ ಕೊಯ್ಯುವೆನು ಬರ್ರಿ, ಶಾಬಾಸ ಕಲುಷಾ! ಭಲೆ ಬಹಾದ್ದರ! ಹೀಗೆಯೇ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳತಕ್ಕದ್ದು." ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಕಲುಷನು ಫಿತೂರಿಯಿಂದ ಮೊಗಲರ ವಶನಾದನು. ಅವನ ಅಂತರಂಗದ ಫಿತೂರಿಯಿಂದಲೇ ಇಷ್ಟು ಅನರ್ಥವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಜಿಯು—ಹಾಯ್ ಹಾಯ್! ಎಲ್ಲರೂ ಫಿತೂರರಾಗಿರುವರು! ಜೋತ್ಯಾ, ಎಳಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು! ಅವರಿಗೆ ಕಫನಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಈ ಗವಿಯೊಳಗಿಂದ ಹಾದು ಗುಡಿಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗು. ಜೋತ್ಯಾ, ತಡಮಾಡಬೇಡ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನಹಿಂದೆಯೇ ಬಂದೆನು! "ಶಿವ ಶಿವ" ಎಂದು ನುಡಿದು, ಮೊಗಲರನ್ನು ಹಣಿಯ ಹತ್ತಿದನು. ಜೋತ್ಯಾನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಕರಕೊಂಡು ಗವಿಯೊಳಗೆ ಹಾದು ಗುಡಿಗೆ ಹೋದನು. ಇತ್ತ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊಗಲರು ತುಂಡರಿಸಿ ಚೆಲ್ಲಿದರು. ಉಳಿದವರು ಸಂಭಾಜಿಯ ಜೀವವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋದರು. ಇಖಲಾಸಖಾನನು ತನ್ನ ಚಿಚ್ಚುಗತ್ತಿಗೆ ಎದುರಾದವರನ್ನು ತುಂಡರಿಸುತ್ತಾ, ಅರಮನೆಯಲ್ಲ ಹುಡುಕಿದನು. ಆದರೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ಸಂತಾಪದಿಂದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದನು.

ಕ್ರೋಧ ಪರವಶನಾದ ಆತನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬುರುಗು ಬರುತ್ತಿತ್ತು! ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ, ಕಿಡಿಗಳು ಉದುರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು! ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರೂ ಸಿಗದ್ದರಿಂದ ಖಾನನು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗೋಸಾವಿಯು ಹತಾಶನಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರುವನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಮೊದಲು ಆತನು ವೇಷಾಂತರಿಸಿದ ಸಂಭಾಜಿ ಎಂಬುದು ಖಾನನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆತನು ಗೋಸಾವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—"ಎಲಾ ನೀನು ಯಾರು! ಬದಮಾಷ! ನಿನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳ ಅಲಂಕಾರಗಳೇಕೆ? ತೋಬಾ! ಹಿಡಿಯಿರಿ ಹಿಡಿಯಿರಿ! ಇವನೇ ಆ ಸೈತಾನ! ಮರಾಟರ ರಾಜನು ಇವನೇ!"

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಇಕಲಾಸಖಾನನೇ ಸಂಭಾಜಿಯು ಗುರುತು ಹಿಡಿದನು. ಆತನನ್ನೂ ಆತನ ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಜನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಮೊಗಲರು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ಘಾತವಾಯಿತು! ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಮೇಲೆ ವಜ್ರಘಾತವಾಯಿತು!! ಶ್ರೀಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸರು ಹೇಳಿದಂತೆ "ಮೂರ್ಖಾಚೇರಾಜ್ಯ ರಾಜಸಾ! ಕೋಣಾಚೆ ಕೋಣ ಐಕತೋ!!" ಎಂಬಮಾತಿನ ಸತ್ಯತೆಯ ಅನುಭವ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗವು ದುರ್ದೈವಿಗಳಾದ ಮರಾಟರಿಗೆ ಒದಗಿತು.!

೫ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.—ಬಾದಶಹನ ದರ್ಬಾರ.

ಪುಣೆಯಿಂದ ೧೫ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೈಲುಗಳಮೇಲೆ ಇಂದ್ರಾಯಣಿಯ ಸಂಗಮದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತುಳಾಪುರವೆಂಬ ಊರು ಇರುವದು. ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪರಮ ವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನು ತಳಊರಿದ್ದನು. ಭವ್ಯವಾದ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನಿರುವ ಪ್ರಚಂಡ ಡೇರೆಯ ಭಂಗಾರದ ಮುಲಾಮಿನ ಗುಮಟ—ಕಳಸಗಳು ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಲಕಲಕನೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಡೇರೆಯ ಪಟಾಂಗಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಾಗಿಲ ಇದ್ದು, ಆ ಬಾಗಿಲು ಒಳಗೆ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲು ಎರಡು ಡೇರೆಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದಿದ್ದರು. ಆ ಡೇರೆಗಳ ನಿರತಿಸಿಂದ ಸರಳವಾದ ಮಾರ್ಗದ ಮಗ್ಗಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ತೋಫುಗಳ ಎರಡುಸಾಲುಗಳಿದ್ದವು. ಈತೋಫುಗಳ ಸಾಲುಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಡೇರೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದಿದ್ದು, ಆದರಲ್ಲಿ ರಣ—ಕರ್ಕಶವಾದ ಮಂದುಭಿ, ತಾಸೆ ಮರ್ಫೆ

ಮೊದಲಾದ ರಣವಾದ್ಯಗಳ ಮೇಳಗಳಿದ್ದವು. ಈ ಡೇರೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನದೊಡ್ಡ ಚೌಕಿ ಇದ್ದು, ಸಶಸ್ತ್ರ ಸೈನಿಕರು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಎದ್ದುನಿಂತು ಅಲ್ಲಿ ಪಹರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸೈನಿಕರಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸರದಾರನಿದ್ದನು. ಪಟಾಂಗಣದ ಎರಡನೆಯ ಮಗ್ಗಲಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಡೇರೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೊಡೆದಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು; ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ತಂಪಾದ ನೀರುಗಳು, ಬೇರೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಈ ಅವಾಢವ್ಯ ಪೇಟೆಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಎಂಟು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರಂಗ ಸೈನ್ಯವು ಹಬ್ಬಿ ಹರಿಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂದಹಾರ, ರಜಪೂತಸ್ಥಾನ ಮೊದಲಾದ ದೂರದೂರದ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದ ಕರೆಕಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾವುತರು ಎರಡು ಸಾಲಾಗಿ ಪಸರಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ನಿಲುವಿಕೆಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಅಜಸ್ರವಾದ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವರೂ, ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿದವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಈ ರಾವುತರ ಮುಂದೆ ಕಾಲಾಳುಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಪಸರಿಸಿದ್ದವು. ಕಾಲಾಳುಗಳು ತುಪಾಕಿ, ಬಿಲ್ಲು—ಬಾಣಗಳು, ಖಡ್ಗಗಳು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವರು ಇದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಬುಂದೇಲಿ, ಮೇವಾಡಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಶೂರಜನರು ಇದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಧೃಷ್ಟಪುಷ್ಟರಾದ ಭವ್ಯಜನರ ಸಮಾವೇಶವೂ ಆ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿತ್ತು. ಬಾದಶಹನ ಈ ಸೈನ್ಯದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಅಜ್ಜಗಾವಲಾಗಿದ್ದ ಆತನ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಜಾಗ್ರತ ತೋಫಖಾನೆಯ ಮೇಲೆ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಗೋಲಂದಾಜರಿದ್ದರು. ಆ ತೋಫಖಾನೆಗೆ ಹೊಂದಿಯೇ ಸುರಂಗ ಹಾರಿಸುವವರ ದೊಡ್ಡ ಕಾರಖಾನೆಯಿತ್ತು. ಖುದ್ದ ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಕಾಯುವ ಪ್ರಚಂಡ ಆನೆಗಳ ದೊಡ್ಡಸಾಲು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಜನಾನಖಾನೆಗಳು, ಯುದ್ಧದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಆನೆ ಒಂಟೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹಲವು ಸಾಲುಗಳು ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದವು. ಎರಡನೆಯ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಬಾದಶಹನ ಮೃಗಯಾಗೃಹವು (ಶಿಕಾರಖಾನೆಯು) ಇತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಹುಲಿ, ಚಿರ್ಚ, ಬೇಟೆಯ ನಾಯಿಗಳು, ಶಿಂಗಳೀಕಗಳು, ಗಿಡಗಗಳು ಮೊದಲಾದ ಹಿಂಸ್ರ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳು ಇದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಇಂದಿನ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಆಗತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು.

ಇಂದು ಬಾದಶಹನು ಮುಕರ್ಬಖಾನರ ಸತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದರ್ಬಾರು ನೆರ

ತೋರಿಸತಕ್ಕವನಿದ್ದನು. ಖಾನನು ಮರಾಟರ ರಾಜನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದು, ಆತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೋ, ಆಜನ್ಮ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಬೇಕೋ ಎಂಬವರ ವಿಚಾರವು ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಆಗತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ದರ್ಬಾರ ಗೃಹವು ಬಹು ಭವ್ಯವೂ, ವಿಸ್ತೃತವೂ, ಮನೋಹರವೂ, ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವಸಂಪನ್ನವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇರಾಣದ ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳು, ದಮಸ್ಕಸದ ರೇಶಿಮೆಯ ಪರದೆಗಳು, ಯುರೋಪದೊಳಗಿನ ಮಖಮಲು—ಸಾಟಿನ ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಚೀನದ ರೇಶಿಮೆಯ ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಢಾಕಾಪಟ್ಟಣದ ಮಲಮಲಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ದರ್ಬಾರದ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಗಾರ, ಮುತ್ತು, ರತ್ನಗಳನ್ನು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಅಪೂರ್ವ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಅಲಮಗೀರನಿಂದ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆಯುವ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು, ತನ್ನ ದುರ್ದೈವಿಯಾದ ಸಂಭಾಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಹಾಕಿಕೊಂಡು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಆ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತನಾದ ಸರದಾರನು, ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನಾಗಿ ಶೃಂಗರಿಸಿದ ತನ್ನ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಪಂಜಾಬಿಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಾವುತರೂ ಕಾಲಾಳುಗಳೂ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಜನ ಮೋಜುಗಾರರು ನೆರೆದು ಸಂಭಾಜಿಯ ಈ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದರು.

ಸೆರೆಯಾಳುಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆಯು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿದಂತೆ, ಕರ್ಣ—ಕಠೋರವಾದ ರಣವಾದ್ಯಗಳು ಬಾರಿಸಹತ್ತಿದವು. ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವು ತಳವೂರಿದ ಯಾವತ್ತು ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರವು ಆರು ಮೈಲು ಇತ್ತು. ಈ ಮೆರವಣಿಗೆಯು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತ ಆರು ಮೈಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟಿ ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಸುತ್ತಲಿನ ಕಂದಕವನ್ನೂ ದಾಟಿ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಮಾನುಗಳಿಂದ ವಿಭೂಷಿತವಾದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವನ್ನು ದಾಟಿಹೋದ ಕೂಡಲೇ, ಹುಜುರಾತಿಯ ರಾವುತರು ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲು ಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಬಳಿಕ ಆ ಮೆರವಣಿಗೆಯು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತ ಬಾದಶಹನಿರುವ ಕೆಂಪು ಡೇರೆಯ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಲಿನ ಬಾದಶಾಹೀ ಬಾಜಾರದ ಭವ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪಟಾಂಗಣದೊಳಗಿನ "ಗುಲಾಬ" ಎಂಬ ತೋಟವನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು. ಆ ಮೆರವಣಿಗೆಯು, ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಲಿ, ಬಾದಶಹನು ದರ್ಬಾರಕ್ಕೆ

ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಲಿ ಈ ತೋಟದೊಳಗಿನ ದೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿತು; ಆದರೆ ದುರ್ದೈವಿಯೂ, ಕೃತಕರ್ಮದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಭೋಗಿಸಲು ಪಾತ್ರನೂ ಆದ ಸಂಭಾಜಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯು ಹ್ಯಾಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕು? ಆ ಮೆರವಣಿಗೆಯವರು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಮಿಸಿದರೋ ಇಲ್ಲವೊ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಆಗಮನಸೂಚಕ ತೋಫಿನಿಯು ಬಾರಿಸಹತ್ತಿತು; ನೌಬತ್ತಿನ ಧ್ವನಿಯು ದಿಕ್ತಟವನ್ನು ತುಂಬಹತ್ತಿತು; ಆನೆಗಳ ಸಾಲುಗಳ ಮೇಲಿನ ಹುಜುರಾತಿಯ ನಿಶಾನೆಗಳು ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಪಟಪಟಿಸುತ್ತಿರುವದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಹತ್ತಿತು. ಮದೋನ್ಮತ್ತವಾದ ಆನೆಗಳ ಮುಖಮುಲಿಯು, ಹಾಗು ಭರಜರಿಯ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಜೂಲುಗಳಮೇಲೆ, ಹಾಗು ಬೆಳ್ಳಿಭಂಗಾರದ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳು ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಜನರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕುಕ್ಕ ಹತ್ತಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಈ ಶೃಂಗರಿಸಿದ ಆನೆಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ನಾನಾರತ್ನ—ವಿಭೂಷಿತಗಳಾದ, ಹಾಗು ಮಲಮಲಿ ಭರಜರಿಯ ಜೂಲಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಅರೇಬಿಯ ಹಾಗು ಪರ್ಶಿಯನ್ ಕುದುರೆಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಡೌಲಿನಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಸೊಕ್ಕಿದ ಹೆಣ್ಣಾನೆಗಳ ದೊಂಗು ಗುಂಪು ಸಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ತುಂಬಿದ ಬಂದೂಕಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸೈನಿಕರ ಸಾಲುಗಳು ಹೊರಟಿದ್ದವು. ಇವರ ಬಂದೂಕಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಸಂಗೀನುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದರು. ಈ ದಂಡುಗಳ ಸಾಲುಗಳ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸರದಾರರು, ದರಕದಾರರು, ದರಬಾರಿಗಳು, ಮಾನಕರಿಗಳು, ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳು ಇವರ ಸಾಲುಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಖುದ್ದ ಬಾದಶಹಾ ಔರಂಗಜೇಬ ಆಲಮಗೀರಗಾಝಿಯು ಈತನ ಉತ್ತುಂಗವಾದ ಐರಾವತವು ರತ್ನಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಸಾಗಿತ್ತು. ಆ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನು ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಗಳೊಡನೆ ಬಾದಶಹನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸ ಹತ್ತಿದರು.

ಈ ಚಂದದಿಂದ ಬಾದಶಹನು ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದು, ದರ್ಬಾರದ್ದೊಂದು ಭಾಗವಾದ “ದಿವಾಣಈ—ಖಾಸ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಹೋದನು. ಈ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ದರ್ಬಾರದ ಮುಖ್ಯಭಾಗವಾದ “ದಿವಾಣಇ—ಆಮ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವತ್ತು ರಾಜರು, ಮಹಾರಾಜರು, ಸರದಾರರು, ಸೇನಾಪತಿಗಳು, ಅಮೀರರು

ಉಮರಾವರು, ಸುಬೇದಾರರು, ಮನಸಬದಾರರು, ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾದ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ತನ್ನ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳೊಡನೆ ಒಂದು ಭರಜರಿಯ ಪಡದೆಯ ಹಿಂದೆ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಜಂತ್ರಿಯ ಮಂಗಲ ಧ್ವನಿಯು ಆಗಹತ್ತಿತು. ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ದರ್ಬಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಹೂರ್ತದ ಗಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸಹತ್ತಿದರು. ಚೌಘಡದ ಕಡಕಡಾಟದಲ್ಲಿ, ವಾದ್ಯಗಳ ಗಂಭೀರ ಘೋಷದಲ್ಲಿ, ಗಂಧರ್ವರ ತಾಲಸ್ವರದಲ್ಲಿ, ಅಪ್ಸರೆಯರ ನೃತ್ಯಾಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಶಹಾನಶಹಾ ಬಾದಶಹನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಕೂಡಲೇ, ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸ್ಥಳದ ಮುಂದಿನ ಜರತಾರಿಯ ಪರದೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಬಹಳ ವಿನಯದಿಂದ ಮುಜುರೆ ಮಾಡಿ, ಸೆರೆಯಾಳಾದ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಅವನ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಸ್ತುತಿಪಾಠಕರು ಬಾದಶಹನ ಬಿರುದಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಹತ್ತಿದರು. "ಅಬುಲ ಮುಜಫರ ಮುಹಿಉದ್ದೀನ ಮಹಮ್ಮದ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಹಾದ್ದೂರ ಆಲಮಗೀರ ಬಾದಶಹಾ ಗಾಝಿ !!" ಎಂದು ಹೊಗಳುವ ಮೊಗಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬಿರುದಾವಳಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸಂಭಾಜಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಡದಂತಾದವು. ಇತ್ತ ಬಾದಶಹನು ಸ್ತುತಿಪಾಠಕರ ಜಯಘೋಷದೊಡನೆ ದರ್ಬಾರದ ಜನರಿಗೆ ಉಡುಗರೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭರಜರಿಯ ಉಡುಗರೆಯು ಮುಕರ್ಬಖಾನನಿಗೆ ಬಾದಶಹನಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಬಾದಶಹನ ಹೆಸರಿನ ಜಯಘೋಷವಾಗಹತ್ತಲು ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರದ ತಬಕಗಳೊಳಗಿನ ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳನ್ನೂ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಸೂರೆಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಾಮಂತರಾಜರು "ಉಮರ್ದರಾಜ ಖಲಿಫೌಜಮಾನ" ಎಂಬ ಘೋಷದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಚರಣಗಳನ್ನು ವಂದಿಸಿದರು. ಆಗ ಸಾಮಂತಚಕ್ರದ ಮೇಲೆ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ತಬಕದೊಳಗಿನ ಸುಗಂಧೋದಕಗಳ (ಅತ್ತರ-ಗುಲಾಬಗಳ) ಸೇಚನ ಮಾಡಿದರು. ಕಸ್ತೂರಿ, ಅಂಬರ ಇವುಗಳ ಸುಗಂಧವು ಎಲ್ಲ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ಮೈಲಗಿರಿ ಚಂದನದ ಧೂಪದಿಂದ ಸಭಾಮಂಟಪವು ಕ್ಷಣ ಹೊತ್ತು ಮೇಘಾಚ್ಛಾದಿತವಾದಂತೆ ತೋರಿತು. ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಬಾದಶಹನು ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಯುದ್ಧದ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಲು, ಮು-

ಬರ್ಖಾನನು ತನ್ನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿ, ಸಂಭಾಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು.

ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಆತನು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರಲು, ಆ ಪುಂಡಶಿವಾಜಿಯು ಮಂಕುಬೂದಿ ಹಚ್ಚಿ ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿ ಪುನಃ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಹಲವು ವಿಧದಿಂದ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರು ಬಲಿಷ್ಠರಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ, ತನಗೆ ಅವರ ಬಾಧೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಟ್ಟಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಒಮ್ಮೆ ದಕ್ಷಿಣದೊಳಗಿನ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ, ಅವು ಹಿಂದುಗಳವಿರಲಿ-ಮುಸಲ್ಮಾನರವಿರಲಿ ಮುರಿದು ಬಿಟ್ಟು ತಾನು ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರದವರೆಗೆ ಬಾದಶಹನಾಗಿ ಆಳಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆತನು ಪ್ರಸ್ತುತದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೂಡಿದ್ದನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ತಾನು ವಿಜಾಪುರ ಗೋವಳಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಟರ ರಾಜನು ತನ್ನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾದದ್ದೇನಾಶ್ಚರ್ಯವು! ಸಂತೋಷದ ಭರದಲ್ಲಿ ಆತನು ಅಂದು ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೇನು ನಡಿಸದೆ ದರ್ಬಾರು ಮುಗಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಭಾಜಿಯು ತನ್ನ ಭವಿತವ್ಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಮುಕರ್ಬಖಾನನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ದಿನವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಮರು ದಿನದ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಆತನ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು.

ಸುಮಾರು ಎರಡು ತಾಸು ಹೊತ್ತು ಏರಿರಬಹುದು. ಮುಕರ್ಬಖಾನನ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯು ಕಾವಿಯದೊಂದು ಕಫನಿಯನ್ನು ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡು, ತಲೆಗೆ ಬಿಳಿಯ ಪಟಕವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು, ತಾನು ಮಾಡಿದ ಅನಂತ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟು ಎರಡೂ ಮೊಣಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಅವನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುವರ್ಣಾಲಂಕಾರಗಳು ಆತನ ಮೈಮೇಲೆ ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಕೆಲಕಾಲವನ್ನು ಸಂಭಾಜಿಯು ದುಃಖದಿಂದ ಕಳೆಯುತ್ತಿರಲು, ಸ್ವತಃ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧ ಫಕೀರನೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ದುಃಖದ ಭರದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ಆಗ ಫಕೀರನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—"ತಮ್ಮಾ, ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಗುರುತು ಹತ್ತುವದೋ" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು, ಸಂಭಾಜಿಯು ಗಡಬಡಿಸಿ ಎಚ್ಚ-

ತ್ತಂತೆ ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಫಕೀರನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಆಗ ಫಕೀರನು ಪುನಃ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಭಾಜಿಯು—

ಸಂಭಾಜಿ—ಹೌದು, ನಿಮ್ಮ ಮೋರೆಯ ಗುರುತು ನನಗೆ ಹತ್ತಿದ ಹಾಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಫಕೀರ - ಶಹಾಜಾದಾ ಅಕಬರನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ (ಔರಂಗಜೇಬನಮೇಲೆ) ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದು ನಿನ್ನನ್ನು ಕೂಡಿದಾಗ, ನಾನು ಆತನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಉಪದೇಶದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಛಾವಣಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೆನಲ್ಲವೆ?

ಸಂಭಾಜಿ—ಹೌದು, ಶಹಾಜಾದಾನನ್ನು ಮರಳು ಮಾಡಿ ಆತನನ್ನು ಬಾದಶಹನ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ನೀವು ಬಂದದ್ದು ನಿಜವು.

ಫಕೀರ—ಶಮಾ, ನಿನ್ನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಇರುತ್ತದೆ. ನಾನು ಶಹಾಜಾದಾನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಶಹಾಜಾದಿಯು (ಔರಂಗಜೇಬನ ಮಗಳ) ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆ ಶ ಹಾ ಜಾ ದಾ ಅ ಕ ಬ ರ ನ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೆನು.

ಸಂಭಾಜಿ—ಹಾಗೂ ಆಗಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಈಗ ನಾನು ಅದನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಮಾಡುವದೇನು!

ಫಕೀರ—ಹೀಗೇಕೆ ಉದಾಸೀನನಾಗುತ್ತೀ! ಈಗ ನಾನು ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಉಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ನನಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶಹಾಜಾದಿಯೂ (ಬಾದಶಹನ ಮಗಳೂ) ಈ ಖಾನನೂ ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿರುವರು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನನ್ನು ಆರಿಸಿ ಹೇಳು. ಆತನನ್ನು ಖಾನಸಾಹೇಬರು ಬಂಧಮುಕ್ತ ಮಾಡಿಬಿಡುವರು. ಅವನ ಸಂಗಡ ನೀನು ನಿನ್ನ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನಿನ್ನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ತಿಳಿಸು.

ಸಂಭಾಜಿ—ಏನು! ನೀವು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸುವಿರಾ! ಅಂದಬಳಿಕ ನಾನು ಸಾಯುವ ವರೆಗೆ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲವೆ! ಬೇಡ! ಸರ್ವಥಾ ಬೇಡ!! ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಳಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ಬಾದಶಹನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ನನ್ನನ್ನು ತೋಫಿನ ಬಾಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗುವದು.

ಫಕೀರ—ಶಮಾ, ನನಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಶ ಹಾ ಜಾ ದಿ ಯು ಹೇಳಿದಂತೆ

ಷಸ್ಯಕ್ಕೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಯೊಂದು ಕಳಿಸಿಕೊಡು. ಉಳಿದಮಾತು ಹಿಂದುಗಡೆಗೆ,

ಸಂಭಾಜಿ—ಹೇ ಳಿ ಕ ಳಿ ಸ ಲಾ ! ಏನು ಹೇಳಿಕಳಿಸಲಿ ? ಆವರಿ ಸಾಯುವೇ, ಶಹಾಜಾದಿಯ ಉಪಕಾರವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. "ಜೋತಾಜಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ನನ್ನ ಸೇವಕನನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಮಾಡಿ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸಂಭಾಷಣವಾದ ಬಳಿಕ ಫಕೀರನು ಸಂಭಾಜಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಹಿತದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಅವನ್ನು ಸಂ ಭಾ ಜಿ ಯು ಸಚಿಂತವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಗಟ್ಟಿ ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿ ಸು ಮ್ಮ ನೆ ಕೇ ಳಿ ಕೊಂ ಡ ನು. ಆ ಮೇಲೆ ಫಕೀರನೂ, ಖಾನನೂ ಪರ್ಬರದ ಹೊತ್ತು ಆಯಿತೆಂದು ಅವಸರದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನಾದ ಜೋತಾಜಿಯು ಬಂಧ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು.

ಒಡೆಯನ ಈ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಜೋತಾಜಿಯ ದುಃಖವು ಒತ್ತರಿಸಿತು. ಆತನು ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತ ತನ್ನ ಒಡೆಯನನ್ನು ಕುರಿತು—"ಮಹಾರಾಜ, ಇಂಥ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯು ತಮಗೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಒದಗಿತು ? ತಮಗೆ ಯಾವ ದುಷ್ಟನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಆಯಿತು ! ಆ ಬಾ ಸಾ ಹೇ ಬ ರ ಪುಣ್ಯವು ಇವತ್ತಿಗೆ ತೀರಿತೇನು ! ಮಾತೃಶ್ರೀ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರ ಆಶೀರ್ವಾದದ ಬಲವು ಇವತ್ತಿಗೇ ಅಟ್ಟಿಸಿತೋ ? ಇಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆಯನ್ನು ನೀವು ಯಾಕೆ ಮಾಡಿಸಿರುವಿರಿ ? ಏಸೂಬಾಯಿಸಾಹೇಬರವರಿಗೆ ಈ ಸೊಟ್ಟ ಮೋರೆಯನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ತೋ ರಿ ಸ ಲಿ ? ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಲಿ ? ರಾಜಕುವರರವರ ಮುಂದೆ ಹ್ಯಾಗೆ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲಿ ! ಎಂದು ಶೋಕ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಸಂಭಾಜಿಯು—

ಸಂಭಾಜಿ—ಸುಮ್ಮನಾಗು, ಜೋತ್ಯಾ ಸುಮ್ಮನಾಗು. ಇದು ಅಳುವ ಹೊತ್ತಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪಾಪದ ಮಾಪು ತುಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಕಾಳಪುರುಷನ ವಶವಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಜೋತ್ಯಾ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಹುಟ್ಟಿ ಅವರ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕಲಂಕವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆನು. ನನ್ನಂಥ ದುಷ್ಟನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರಾದ ನೀವು ಕೆಟ್ಟಿರಿ. ಜೋತ್ಯಾ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನಾನು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದು, ಭೋಪಾಳಗಡವನ್ನು ದಿ ಲೇ ರ ಖಾ ನ ನಿ ಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಾಗ ಆದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ನನ್ನ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಯಾಕೆಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ? ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ತಂದೆಯೊಡನೆ ಔ ರಂ ಗ ಜೇ ಬ ನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ

ಸಿಕ್ಕಿದ್ದೆನು. ಆಗ ನನ್ನಬಿಡುಗಡೆ ಯಾಕಾಗಿದ್ದೀತು? ನಾನು ಅಯೋಗ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಬಾಸಾಹೇಬರು ನನ್ನನ್ನು ಪನ್ಹಾಳಗಡದ ಮೇಲೆ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ರಾಜಾರಾಮ ನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡ್ರಿಸಿದರು! ಆದರೆ ಬಾಳಾಜಿಯಂಥ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯು ಕೂಡ ನನ್ನನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಘಾತ ಮಾಡಿದನು. ನಾನು ಪುಂಡನೂ, ಪಿತೃದ್ರೋಹಿಯೂ, ವಿಷಯಾಸಕ್ತನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನಿಂದ ಪರಾಕ್ರಮವೇನಾದೀತೆಂದು ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮುತ್ಸ ದ್ದಿಯು ತಿಳಕೊಂಡಿರಬಹುದು! ಆದರೆ ಆತನು ತಪ್ಪಿದನು. ಆತನ ಆ ತಪ್ಪಿನ ಪ್ರಾ ಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಚಾಂಡಾಲನು ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನ ತಲೆಯನ್ನು ರಾಜಮಾ ರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸಿದೆನು! ಆ ಜನ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದ ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನ ಶರೀರವನ್ನು ಸೊಕ್ಕಿದ ಆನೆಯಿಂದ ತುಳಿಸಿ ಅರಿಸಿದೆನು.! ಶಿವ ಶಿವ ! ಸಂತಾಪದ ಭರದಲ್ಲಿ ನಾನು ಇನ್ನೂರುಜನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರರ ರುಂಡಗಳನ್ನು ಚೆಂಡಾಡಿದೆ ನು.! ಜೋತ್ಯಾ, ಇಷ್ಟರಿಂದ ನನ್ನ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳ ಚರಿತ್ರವು ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ, ರಾಜಾರಾಮನ, ಅರ್ಥಾತ್ ನನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಸೋಯಿರಾ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿಸಿದೆನು. ಪತಿವ್ರತೆಯರ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಭಂಗ ಮಾಡಿದೆನು. ಜೋತ್ಯಾ, ಇಂಥ ಮಹಾಪರಾಧಿಯಾದ ಚಾಂಡಾಲನಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ಬೇಡವೆ?

ಜೋತ್ಯಾ—ಮಹಾರಾಜ, ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಶೋಕಮಾಡುವಿರಿ! ಸಂತಾಪದ ಭರ ದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಂದಾದರೂ ತಪ್ಪುಗಳಾಗುವದುಂಟು; ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರು ಜಾಲ ಳಿಯ ಮೋರೆಇವರ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಏನು ಮಾಡಿದರೆಂಬದನ್ನು ತಾವು ಕೇಳಿಲ್ಲವೆ! ತಾವು ಮೊದಲೇ ಭಯಂಕರವಾದ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುವಾಗ, ಹಿಂದಿನದನ್ನೇ ನೆನಿಸಿ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ವ್ಯಥೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

ಸಂಭಾಜಿ—ಜೋತ್ಯಾ, ಈ ನೀಚನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಬೇಡ. ಈ ನೀಚನ ಮುಖಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ. ಆಬಾಸಾಹೇಬರನ್ನು ನನಗೆ ಹೋಲಿಸುವೆಯಾ! ಶಿವ ಶಿವ! ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಆಡಬೇಡ. ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ, ಹಾಗು ಸುಗುಣ ಪೂರ್ಣನಾದ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಬಂಧು ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ದುಷ್ಟನಾದ ನಾನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಲಿಲ್ಲವೆ! ನಾನು ಸಿಂಹಾಸನಾ ನ್ನೇರಿ ಯಾವ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು? ನನ್ನನ್ನು ನಂಬಿ, ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದು ನನ್ನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಶಹಾಜಾದಾ-ಅಕಬರನನ್ನು ನಾನ ನಿರಾಶೆಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲವೆ! ಹರ ಹರ! ಜಂಜಿರೆಯ ಹಬಸಿಯು ಬಹುದಿವಸದಿಂದ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಒತ್ತುತ್ತಿದ್ದನು. ಆವನ, ಅದನ್ನು ನಿವಾರಣ ಮಾ

ಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಿದೆನು ?

ಜೋತ್ಯಾ—ಮಹಾರಾಜ, ತಮ್ಮನ್ನು ಈಪರಿ ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ! ತಮ್ಮ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ, ಸರಳತನವನ್ನೂ ವೈರಿಗಳುಕೂಡ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವದು! ಇರಲಿ, ಖಾನನು ಬರುವ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಾನು ಏನು ಹೇಳಲಿ! ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಬೇಕು.

ಸಂಭಾಜಿ—ಜೋತ್ಯಾ, ನನ್ನ ಬಂಧುವಾದ ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ನೀನು ಹೇಳ್ತಕ್ಕದ್ದೇನಂದರೆ—ರಾಜಾರಾಮಾ, ಈ ದುರ್ದೈವಿಯಾದ ಸಂಭಾಜಿಯ ಆಸೆಯನ್ನು ನೀನು ಬಿಡತಕ್ಕದ್ದು. ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದನ್ನು, ನನ್ನ ಮೋರೆಯ ನೋಡಿಯಲ್ಲ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮರೆ, ಅಥವಾ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಹಿರಿಯಮಗನ—ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕನ ಮಗನ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೇಡಿಗಳನ್ನಾದರೂ ನೋಡಿ ಮರೆ; ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಕಳೆದೆನು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಅವರ ಅಭಿಮಾನವು ನಿನಗಿರಬೇಕು. ಹತಭಾಗ್ಯನಾದ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಿಯಬಂಧೂ, ರಾಜಾರಾಮಾ, ನಾನು ಮಾಡಿರುವ ಸೋಯರಾಬಾಯಿಯ ಖೂನಿನ ಸೇಡನ್ನು ನಿನ್ನ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ! ಜೋತ್ಯಾ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲ ವೀರರಿಗೂ, ಪ್ರಜಾಜನಕ್ಕೂ ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕೋ! ಹಾಯ! ಹಾಯ! ಬಾಳಾ, ಶಿವಾಜೀ! ಪ್ರಿಯೇ, ಎಲುಬಾ! ನೀವು ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ. ಎಷ್ಟು ಅಪಮಾನವನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು! ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಭಾರವು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಮೇಲೆ! ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ಕಾಯುವವನು ದೇವರು!

ಈ ಮೇರಿಗೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಜೋತಾಜಿಯು—ಮಹಾರಾಜ, ಇನ್ನು ದುಃಖವನ್ನು ಸಾಕುಮಾಡಿರಿ. ಇನ್ನು ಈ ಮೂಢತನವನ್ನು ಬಿಡಿರಿ. ಅಗೋ, ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಬಂದುಬಿಟ್ಟನು. ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯವಾದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಯಾವತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಮಹಾರಾಜ, ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಿ. ಶೂರರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿರಿ. ಇಂದು ಬಾದಶಹನ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ದೈವದ ಆಟವಿರುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಜ, ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಿ. ಶೂರರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿರಿ. ಇಂದಿನ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ನಾನು ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ಇದ್ದು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭವಿತವ್ಯದ ಲೇಖವನ್ನು ಓದುವೆನು ! ಇಂದಿನ

ಪ್ರಸಂಗದಿಂದಲೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭವಿಷ್ಯಕಾಲದ ನಿರ್ಣಯವಾಗತಕ್ಕದ್ದದೆ, ಮಹಾರಾಜ, ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ನುಡಿದು, ತನ್ನ ಪ್ರಭುವಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವಾಗಿ ವಂದಿಸುವಾಗ, ಆ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನ ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನೀರುಗಳು ಬಂದು, ಆತನ ಕಂಠ ಬಿಗಿದು ಮಾತುಗಳು ಹೊರಡದಾದವು. ಕಣ್ಣೀರುಗಳುದುರುತ್ತಿರಲು, ಆತನು ತನ್ನ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಬಾರಿಬಾರಿಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗಲಾರದೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಇತ್ತ ಸಂಭಾಜಿಯು ಮತ್ತೆ ಹತಬುದ್ಧನಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು.

೬ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಪುನರುತ್ಥಾಪನ.

ಜೋತಾಜಿಯು ಹೋದಬಳಿಕ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರನು ಸಂಭಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸಂಭಾಜಿಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನೇ ಅವರ ಮೈ ಮೇಲಿನ ಅರಿವೆ-ಅಂಚಡಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಬರಿ ಮೈ ಬಕ್ಕ ನೆತ್ತಿಯವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಭಾಜಿಯು ಸಂತಾಪದಿಂದ ಕೆಂಪಡರಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಆತನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಮಿಸುಕಾಡುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಾಗು ಪಿಟ್ಟೆಂದು ಮಾತಾಡುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಕಾವಲುಗಾರರ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಖಡ್ಗಗಳ ಇರಿತಕ್ಕೆ ಆತನು ಈಡಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಭಾಜಿಯು ತನ್ನ ಜನರ ವಿಟಂಬನೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ತನ್ನವರೆಲ್ಲ ಬರಿಮೈಯವರಾಗಲು ಸಂಭಾಜಿಯು ತಾನೂ ತನ್ನ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕೈಮುಟ್ಟ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು, ಬರಿಮೈಯುವನಾದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಆ ಸರದಾರನು ಸಂಭಾಜಿಗೆ ಒಂದು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಪೋಷಾಕನ್ನು ಧರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಬಳಿಕ ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯದೊಂದು ಕಿರೀಟವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರ ಬಣ್ಣದ ಪುಷ್ಪಗಳ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದನು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜನನ್ನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಸಾಲದ್ದರಿಂದ, ಆ ಸರದಾರನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಒಂಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹಿಂಬರಿಕೆಯಾಗಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ನಾಲ್ಕೂ ಮಗ್ಗಲು ಆತನನ್ನು ಕಾಡಣಿಯ ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿದನು. ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ತಾಸೆಮರ್ಫೆ, ತುತೂರಿ, ಕರ್ಣೆ, ಕೊಂಬು, ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಕಶ ವಾದ್ಯಗಳು ಬಾರಿಸುತ್ತಿರಲು, ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಮೆರವಣಿಗೆಯು ಹೊರಟಿತು!

ಈ ಚಂದದಿಂದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹತಭಾಗ್ಯ ಪುತ್ರನ ಮೆರವಣಿಗೆಯು ಹೊರಟು, ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರಿಯುತ್ತ ದರ್ಬಾರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಸಮೂಹವು ನೆರಿಯಿತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿವಾವತಾರವೆನಿಸುವ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮಗನ ಈ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಬರಿಯ ಹಿಂದು ಜನರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಬಹು ಜನ ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಮರುಗಿದರು. ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಮರಾಟರಂತು ಔರಂಗಜೇಬನ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತ, ಸಂತಾಪದಿಂದ ಕೈ ಉಜ್ಜಿದರು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಂಭಾಜಿಯು ದರ್ಬಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಾದಶಹನ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಸಿಂಹಾಸನದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಸುವರ್ಣದ ಕಟಾಂಜನದೊಳಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗರಕ್ಷಕರು, ತಮ್ಮ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಒರೆಗಳಿಂದ ಹಿರಿದು ಸಜ್ಜಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಸಂಭಾಜಿಯು—"ಹಾಯ್ ಹಾಯ್, ದುರ್ದೈವವೇ! ಮಾಡು, ಕುರನೀಶ ಮಾಡು! ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಅಬಾಸಾಹೇಬರು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾದಶಹರಿಗೆ ಕುರ್ನಿಸಾತವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಟಂಬನೆಯ ಶೂಲವು ಅವರ ಕಣ್ಮುದುರಿಗೆ ಲಕಲಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ." ಎಂದು ಏನೋ ತುಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಟಗುಟ್ಟುತ್ತ, ಧೀರನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಕುರ್ನಿಸಾತ ಮಾಡದೆ (ವಂದನವಿಧಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ) ಸ್ವಸ್ತಿಕಾಕಾರವಾಗಿ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಔರಂಗಜೇಬನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಕ್ರುದ್ಧದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಎದುರು ಮಾಡಿ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡನು!

ಔರಂಗಜೇಬನ ಲಕ್ಷವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯ ಕಡೆಗೆ ಇತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು? ಈತನಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಬಾದಶಹನು ತನ್ನ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೊಡನೆ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದೆಂದು ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅಸದಖಾನನೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸದ ಸರದಾರನು ಈ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕುರಿತು—ಖಾವಿಂದ, ಈತನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜನಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಬಂಧುಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ದುರ್ಗಗಳೂ, ಕೋಟೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಮನುಷ್ಯಹಾನಿ, ದ್ರವ್ಯಹಾನಿಗಳನ್ನು ಸೋಸಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲದೆ, ಬಿಸಿಲು-ಚಳಿ-ಮಳೆಗಳ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಭೋಗಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಉತ್ತರದಕಡೆಗೆ ಶೀಖರು, ಜಾಟರು, ರಜಪೂತರು ಇವರ ಉಪದ್ರವವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲಿದೆ. ಮತ್ತು ವಿಜಾಪುರ-ಗೋವಳಕೊಂಡಗಳ ಬಾದಶಾಹಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಇದೇ ಈಗ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದ

ಕೊಂದ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶಾಂತತೆಯು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ, ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸದಿರುವದೇ ಹಿತಕರವಾಗಿ ನನಗೆ ತೋರುವದು. ಪಶುವಿನ ಬೇಟೆಯಾಡುವಾಗ ಪಶುವನ್ನು ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಇಡಬೇಕಾಗುವಂತೆ, ಮರಾಟರನ್ನು ಹಣ್ಣಿಗೆ ತರುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮರಾಟರ ಈ ರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡುವದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಸಂಭಾಜಿಯು ಜೀವದಿಂದ ಉಳಿದು ತಮ್ಮಬಳಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ ಆತನ ಬಂಧು-ಬಾಂಧವರು ನಮಗೆ ಶರಣು ಬರಬಹುದು. ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಖಾನನ ಈ ಆಲೋಚನೆಯು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಗಳಾದ ರೋಷನಾರ ಬೇಗಮೆಗೆ, ಬಾದಶಹನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದಿಲ್ಲೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಚನ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದನು. ಬೇಗಮೆಯು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದದ್ದೆಲ್ಲ ನೆಟ್ಟಗೇ ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಆದರೆ ಬಾದಶಹನ ಧರ್ಮದ ದುರಭಿಮಾನವು ಎಲ್ಲಿ ಅಳಿದು ಹೋಗಬೇಕು! ಆತನು ನಗುತ್ತ ನಗುತ್ತ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಸಂಭಾಜೀ, ಇಂದು ನೀನು ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ನಿರಂಕುಶ ಸತ್ತಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಬಾದಶಹನ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿರುವಿ ಎಂಬುದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವದಷ್ಟೇ? ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದು ಬಿಡುವದು ಇಂದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಗುಡ್ಡಗಳತೋಡಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನೀವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರು ಹಲವು ಹೋರುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಿರಿ! ಇಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾವು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ತಂದಿರುತ್ತೇನೆ; ಆದರೆ ನಾನು ಪೈಗಂಬರನಸೇವಕನಿರುವೆನು. ದಯೆಯು ನನ್ನ ಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ವೈರಿಯು ಪೈಗಂಬರನ ಚರಣಕ್ಕೆ ಶರಣುಬಂದರೆ, ನಾನು ಆತನಿಗೆ ಜೀವದಾನ ಕೊಟ್ಟೇನು; ಮಾತಾಡು ಹಾಗಾದರೆ ನೀನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗುವಿಯಾ? ನೀನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾದರೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ಜೀವದಾನ ಕೊಡುವೆನು.

ಬಾದಶಹನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂಭಾಜಿಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡನು. ಆತನು ಆಲಮಗೀರನನ್ನು ಕುರಿತು—ಏನೆಂದಿ? ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಬೇಕೆ? ಯಾರು? ನಾನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಲಾ? ಆಬಾಸಾಹೇಬರು, ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಿದ್ದ ನಿಂಬಾಳಕರನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡಿಸಿ ಮರಾಟನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ಆ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಮಗನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಬೇಕೆ? ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಜೀವವು ಬೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಸವಿ! ಆಗಲಿ, ನ

ಭಾಜೀ, ಮುಸಲಮಾನನಾಗು ! ಹ್ಯಾಗೂ ನೀನು ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಯಾಸಕ್ತನು, ಬಾದಶಹನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಬದುಕಿ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಬಾರದೇ? ಬಾದಶಹನು ಬಹುಚಲುವೆಯಾದ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ನಿನಗೆ ನಿಕಾಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ, ನೀನು ವಿಲಾಸಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮುಸಲಮಾನನುಯಾಕಾಗಬಾರದು ? ಒಂದು ಆಕಳ ಜೀವವನ್ನು ಬದುಕಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ತಮ್ಮ ಜೀವವನ್ನು ಗಂಡಾಂತರಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿಕೊಂಡರು; ಆದರೆ ಅವರಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪುತ್ರನೆನಿಸುವ ನಾನು ಗೋವಧೆಗೆ ಮುಕ್ತದ್ವಾರವಿರುವ ಮುಸಲ್ಮಾನಧರ್ಮವನ್ನುಯಾಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು? ಹೇಳು, ಬಾದಶಹನೇ, ಶಹಾಜಾದಿಯನ್ನು ನನಗೆ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಡುವಿಯಾ? ಕೊಟ್ಟರೆ ನಾನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗುವೆನು, ನೋಡು! ಆದರೆ ಬಾದಶಹಾ, ನಾನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಲಿಯಾ? ಶಾಮಲರು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಗಂಗಾಧರ ರಂಗನಾಥ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಈತನನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನನ್ನಾಗಿಮಾಡಿ, ಆತನಿಗೆ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಇನಾಮಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಚಾಕರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ; ಆದರೆ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತನ್ನ ಲಾಭಕ್ಕೆ ಆಶೆಮಾಡದೆ , ತನ್ನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದೊದೆದು , ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕನು. ಆಗ ಆತನ ರಾಜನೆನಿಸುವ ನಾನು ಆತನನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡಿಸಿದೆನು! ಹೀಗಿದ್ದ ನಾನೇ ಈಗ ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಲಾ! ಎಲ ಎಲಾ! ಧರ್ಮಪ್ರೇಮಕ್ಕಿಂತ ಆತ್ಮಪ್ರೇಮವು ಹೆಚ್ಚಿನದೇನು? ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಸಲುವಾಗಿ ಏಕ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬಾಜಿದೇಶಪಾಂಡೆ, ತಾನಾಜಿ ಮಾಲಸುರೆ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಮೂರ್ಖರೇನು? ಆದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ಬಾದಶಹನೇ, ಮಾತಾಡು, ನಿನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಿಯಾ? ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವೆಯಾ? ಹಾಗಾದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗುತ್ತೇನೆ, ನೋಡು!

ಸಂಭಾಜಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅವಮಾನಿತನಾದ ಬಾದಶಹನು ಸಂತಾಪದಿಂದ ನಖಶಿಖಾಂತವಾಗಿ ಉರಿಯಹತ್ತಿದನು. ಕ್ರೋಧಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಅವನ ವಿವೇಕವು ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಆತನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಎಲಾ ಅಧಮಾ, ಕಾಫರನಾದ ನೀನು ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೇಳುವೆಯಾ? ಮುಕರ್ಬಖಾನ, ಏನು ನೋಡುತ್ತೀರಿ? ಈ ನೀಚನ ಕೆಟ್ಟ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಚೂರು ಚೂರು ಆಗುವಹಾಗೆ ಕೊಯ್ಯಿರಿ! ನನ್ನನ್ನು ಕೆಟ್ಟ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವ ಈ ಉದ್ಧಟನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಸಲಾಖೆಗಳನ್ನು ಇರಿಯಿರಿ! ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಮೋಜಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಇವನ ಮೈದೊಗಲನ್ನು ಸುಲಿಯಿರಿ! ನಡೆಯಿರಿ! ಏಳಿರಿ!! ಹಿಡಿಯಿರಿ ಹಾದಿಯನ್ನು!! ಅನ್ನಲು

ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಭಾಜಿಯು—ಬಾದಶಹಾ ಅಲಮಗೀರ, ನೀನು ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ಸು; ಕಣ್ಣನ್ನು ಕಿತ್ತಿಸು, ಮೈದೊಗಲು ಸುಲಿಸು, ಇನ್ನು ಬೇಕಾದದ್ದು ಮಾಡು! ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯಿಂದ ದೂಷಿತನಾದ ಈ ಅಧಮನಿಗೆ, ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಭಂಗಮಾಡಿದ ಈ ಚಾಂಡಾಲನಿಗೆ ಎಳ್ಳಿನಂಥ ಧರ್ಮದ ಮೈಲಿಗೆಯಾದರೂ ಆಗಬೇಡ. ನಡೆಯಿರಿ, ಮುಕರ್ಬಖಾನ, ನಡೆಯಿರಿ! ನಾಯಿಯೂ ಕೂಡ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿಕೊಂಡಿತು! ಆ ಪಶುವು ಕೂಡ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿತು! ಆದರೆ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನೆನಿಸುವ ನಾನು, ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಜೀವದಿಂದಿರುವಾಗಲೇ ಅವರ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದು, ಅವರು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕುಣಿದು, ಅವರ ಹೆಸರಿಗೆ ಕುಂದನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆನು! ಧಿಕ್ಕಾರವು! ನನ್ನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರವು!!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ತನ್ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಸಂಭಾಜಿಯು ಮುಕರ್ಬಖಾನನನ್ನು ಕುರಿತು—ಖಾನಸಾಹೇಬ, ನೀವೇ ನನಗೆ ಮಹೋಪಕಾರಿಗಳು, ನೀವೇ ನನಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವವರು! ಇಗೋ, ಹಾಕಿರಿ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸಲಾಕೆಯನ್ನು, ಎಂದು ಕಣ್ಣು ಕೆಕ್ಕರಿಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಮುಕರ್ಬಖಾನನು ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕೆಯನ್ನು ಎಡಗಣ್ಣಲ್ಲಿ ಇರಿಯಲು, ಸಂಭಾಜಿಯು—ಹಾ! ನನ್ನ ಒಂದು ಕಣ್ಣು ಹೋಯಿತು, ಇನ್ನೊಂದು ಕಣ್ಣು ಹೋಗಬಿಟ್ಟರೆ, ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪಾಪದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದ ನನ್ನ ಕೆಟ್ಟಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ದೊರೆತಂತಾಗುವದು ! ಜೋತ್ಯಾ, ಜೋತ್ಯಾ! ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳಾದ ಪುರುಷರಿಗೆ ನನ್ನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹೇಳು ಹೋಗು. ಮಹಾರಾಜರು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿರುವರೆಂದು ಹೇಳು ನಡೆ! ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು, ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವಿರಿ! ಆದರೆ ಅಹಂಭಾವದ ಸಂಭಾಜಿಯು ದೈವರೂಪದವರಾದ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು, ಸ್ವಂತದ ವಿಷಯೋಪಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ಈಗ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವನು! ಆತನ ಅವತಾರಸಮಾಪ್ತಿಯು ಆಯಿತೆಂದು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ನೀನು ಮರೆಯದೆ ಹೇಳು ಹೋಗು! ನನ್ನ ಅವತಾರಸಮಾಪ್ತಿಯ ಸಂಗಡ ನನ್ನ ಲೋಭ ಕ್ರೋಧಗಳ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯೂ ಆಯಿತು! ಜೋತ್ಯಾ, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯ, ನಿಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಭುವಿನ, ನಿಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯದೈವತವಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನ, ಈ ಅಪಮಾನಕಾರಕವಾದ ಮರಣದ ಘೋರ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಮರಾಟರರೊಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗುವಂತೆ ಒಂದೂ ಬಿಡದೆ ಹೇಳು ಹೋಗು! ಇನ್ನು ಮೇ-

ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನಿಮ್ಮ ಅವತಾರಕೃತ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನಪುಣ್ಯದ, ಅಥವಾ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಲಮಗೀರನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಿರಿ- ನಾನು ಯಾವತ್ತೂ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ! ಈಗ ಉಳಿದಿರುವವರೇ ಔರಂಗಜೇಬನ ಅಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದು!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಆತನ ಬೀಗನಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಂತಾಪದಿಂದ—ದುಷ್ಟನೇ, ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವದಿಲ್ಲೆಂದು ನೀನು ಈಗ ಬೊಗಳಿದೆಯಲ್ಲ, ನೋಡು, ಸದ್ಯಕ್ಕಂತು ಒಬ್ಬ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಯು ನಿನ್ನ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತಿರುತ್ತಾನೆ. ನೋಡು, ನಿನ್ನ ವಂಶಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪನಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವ ಈ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ನೋಡು; ಇನ್ನೂ ನಿನ್ನದೊಂದು ಕಣ್ಣು ಹೋಗದಿರುವದರೊಳಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡು! ಅಧಮಾಧಮನೇ, ಕೃತಕರ್ಮದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಈಗ ನೀನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭೋಗಿಸು. ನಮ್ಮ ಶೂರ ಶಿರ್ಕೆ ಮನೆತನವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸುವಾಗ ಈ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವು ನಿನಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲವೆ? ಬೀಳಲಿ! ಭೋಸಲೆ ವಂಶವನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರುವ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನನ್ನ ವೈರಿಯ ಸಂಹಾರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೀಳಲಿ! ಇದು ಶಿರ್ಕಾಣದ ಸೇಡು! ಸೇಡು! ಸೇಡು!

ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂಭಾಜಿಯು— ಯಾರು! ಗಣೋಜಿಯೇ! ಹಾ! ಹೋಯಿತು, ನನ್ನ ಬಲಗಡೆಯ ಕಣ್ಣು ಹೋಯಿತು! ಮುಗಿಯಿತು, ಇನ್ನು ನನ್ನ ಪಾಪ—ಪುಣ್ಯದ ಕೃತಿಗಳ ನೋಟವು ಮುಗಿಯಿತು! ಎಲಾ, ಯಾರಾದರೂ ಇನ್ನು ನನ್ನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗೂಟವನ್ನು ಬಡಿಯಿರೋ! ಹ! ಗಣೋಜೀ, ನೀವೇ ಬಡೆಯಿರಿ ನೋಡೋಣ! ಶಿರ್ಕಾಣದ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ! ಬರುತ್ತೇನೋ ಜ್ಯೋತ್ಯಾ, ಬರುತ್ತೇನೆ! ರಾಜಾರಾಮಾ, ಬರುತ್ತೇನೆ! ಬಾಳಾ! ಶಿವಾಜೀ, ಬರುತ್ತೇನೆ! ಪ್ರಿಯೇ, ಬರುತ್ತೇನೆ! ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರೇ, ಬರುತ್ತೇನೆ! ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ!! ಜಯಭವಾನೀ ಮಾತೇ! ರಾಮಾ, ಶ್ರೀರಾಮ, ರಾಮ, ರಾಮ!

ಮುಗಿಯಿತು, ಸಂಭಾಜಿಯ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರದ ಸೀಮೆಯು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಬಾದಶಹನು ಮುಕರ್ಬಖಾನನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು. ಆತನಿಗೆ "ಖಾನಜಮಾನ ಫತ್ತೇಹಜಂಗ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಗೆ

ಒಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನೀ ಪದ್ಧತಿಯ ಪೋಷಾಕೂ, ಐದು ಸಾವಿರದ ಸರದಾರಿಕೆಯೂ ದೊರೆತವು. ಈ ಮಾನವನ್ನು ಬಾದಶಹನು ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಗಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವಾಗ, ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕೆಂಪಡರಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆತನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು! ಗಣೋಜಿ ರಾಯನು ಉಬ್ಬಿ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಆ ಮೂಲೆಯೊಳಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೆ ಆತನು ಬಹಳ ಹಣ್ಣಾದನು! ಆದರೆ ಆತನಿಗೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದರ್ಶನವು ಪುನಃ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ! ಆದರೂ ಗಣೋಜಿಯು ಅಳ್ಕೆದೆಯ ವೀರನಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ಉಳಿದ ಭೋಸಲೆಯ ಮನೆತನದವರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ, ಬಾದಶಹನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ತಾಂಬೂಲ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದನು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯಾರೋ, ಒಬ್ಬರು ಅವನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ 'ಶಿರ್ಕಾಣದ ಸೇಡು,' ಎಂದು ನುಡಿದರು! ಆದರೆ ಗಣೋಜಿಯು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿದಾಗ ಯಾರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೋರೆಯ ಗುರುತಿನಿಂದಲೂ, ಈಗ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಿದ ದನಿಯ ಗುರುತಿನ ಮೇಲಿಂದಲೂ ಆತನಿಗೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ನೆನಪು ಆಗಿ ಆತನ ಗುರುತು ಹತ್ತಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಸಂಭಾಜಿಯ ಮರಣದಿಂದುಂಟಾದ ಆನಂದದ ಸಲುವಾಗಿ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯುವಂತೆಯೂ, ಸಂಭಾಜಿಯ ದೇಹದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ನರಿ—ನಾಯಿಗಳಿಂದ ತಿನಿಸುವಂತೆಯೂ, ಬಾದಶಹನು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಇಂದ್ರಾಯಣಿಯ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯ ಶವದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಸೈನಿಕರದೊಂದು ಗುಂಪು ಹೊರಟಿತು. ಆ ಸೈನಿಕರು ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶವದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ನರಿ ನಾಯಿಗಳಿಂದ ತಿನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಹೊಸಬರು ಮೋಜು ನೋಡುವವರಂತೆ ದಂಡಾಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು, ತಾವೂ ವಿನೋದ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಸಂಭಾಜಿಯ ರುಂಡವನ್ನು ಒಬ್ಬ ದಂಡಾಳು ತನ್ನ ಖಡ್ಗದತುದಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು—"ಕ್ಯಾಬೇ ಸಂಭಾಜಿ, ಕಿರಲದ ಗಾಕ್ಯಾ" ಎಂದು ನುಡಿದು, ರುಂಡವನ್ನು ಕುಣಿಸುತ್ತ ಅತ್ತಿತ್ತ ಓಡಾಡ ಹತ್ತಿದನು ಆ ಮೋಜು ನೋಡಬಂದ ಇಬ್ಬರು, ತಾವೂ ಆ ತಲೆಯನ್ನು ಕುಣಿಸಿ ಮೋಜಿನಿಂದ ಮಂದಿಯನ್ನು ನಗಿಸ ಹತ್ತಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸವಾರರು ಕುದುರೆ ಓಡಿಸುತ್ತ ಬಂದು—"ಒಹೋ, ಸಂಭಾಜೀ, ಮಗರಗಟ್ಟಿಕಾ ರಾಜಾ" ಎಂದು ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ಕೂಗುತ್ತ, ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾ

ಇಸುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆ ಇಬ್ಬರು ಮೋಜುಗಾರರಕ್ಕೈಯಿಂದ ಅದನ್ನುಇಸಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಹತ್ತಿದರು. ಅವರನ್ನು ಆಇಬ್ಬರು ಮೋಜುಗಾರರು 'ಬನ್ನಿರ್‍ಯ-ಏ, ಆ ರುಂಡವನ್ನು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬರ್‍ರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಮೋಜು ಮಾಡೋಣ ಎಂದುಕೂಗುತ್ತ, ಆ ಸವಾರರ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ಓಡಹತ್ತಿದರು. ಉಳಿದ ದಂಡಾಳುಗಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ವಿನೋದವಾಗಿ ತೋರಿತು. ಮುಂದೆ ಆ ಇಬ್ಬರು ಮೋಜುಗಾರರು ಕೆಲವು ದೂರ ಓಡಿ ಹೋದ ಬಳಿಕ ತಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು, ರುಂಡವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ರಾವುತರ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ಓಡ ಹತ್ತಿದರು. ಇತ್ತ ಔರಂಗಜೇಬನ ದಂಡಾಳುಗಳು—"ರುಂಡ ವನ್ನು ಈಗ ತಂದಾರು, ಇನ್ನೊಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ತಂದಾರು." ಎಂದು ಹಾದಿಯ ನೋಡು ತ್ತಿರಲು ರುಂಡವು ರಾಯಗಡದ ಹಾದಿಯನ್ನುಹಿಡಿದು ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿತು.

ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರಾದ ಖಂಡೋಜಿ ಜೋತಾಜಿ, ಇವರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮಸ್ವಾಮಿಯ ಕೊಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಪರಮದುಃಖಿತರಾದಾಗ್ಯೂ, ಹೇಡಿಗಳಂತೆ ಕೈಕಾಲು ಗೆಡಲಿಲ್ಲ ಜನ್ಮವಿರುವತನಕ ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನ ರುಂಡವನ್ನು ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಬೇಕೆಂದು ಎಣಿಕೆ ಹಾಕ ಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೋಗಿನಿಂದ ಮೋಜುಗಾರರಾಗಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ರುಂಡವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಮೊದಲೇ ಆಲೋಚಿಸಿದಂತೆ ಬೇರೆ ನಾಲ್ವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾವುತರು ಖಂಡೋಜಿ ಜೋತಾಜಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಸಂಕೇತದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ತಾವೂ ಮೋಜು ಮಾಡುವವರಂತೆ ರುಂಡವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಆರು ಜನರೂ ಕೂಡಿ ಮುಕ್ಕಾಮಿನ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ಕಾಮು ಮಾಡುತ್ತ ರಾಯಗಡದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆಗ ಖಂಡೋಜಿಯೂ ಜೋತಾಜಿಯೂ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಗಡ್ಡಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆದು, ತಮ್ಮಸ್ವಾಮಿಯ ರುಂಡವನ್ನು ರೇಸಿಮೆಯ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಕಂಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಏರಹತ್ತಿದರು.

ಇತ್ತ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಚಿಂತಾಗ್ರಸ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಬಾದಶಹನು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ ದಿವಸ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದುರ್ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಉತ್ಪಾತಗಳೂ ತೋರಿದ್ದರಿಂದಂತೂ ಅವರ ಚಿಂತೆಯು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಸಂಭಾಜಿಯು ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ

ಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೂ, ಆತನ ತಾಯಿಯಾದ ಸೋಯಿರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ರಾಜಾರಾಮನ ಸಿಟ್ಟು ಸಂಭಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇತ್ತು; ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಂತಾಪದಿಂದ ಅಣ್ಣನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಆತನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ, ಸಾತ್ವಿಕನಾದ ಆ ರಾಜಾರಾಮನು ಕೂಡಲೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಬಟ್ಟು ತನ್ನನ್ನು ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅತ್ತಿಗೆಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಆತನ ವಿಶ್ವಾಸ ಬಹಳ; ಅಣ್ಣನ ಮಗನಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಆತನ ವಾತ್ಸಲ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು; ಏಸೂಬಾಯಿಯಾದರೂ ಮೈದುನನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಆತನ ಸಂಗಡ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಪತಿಯ ನಡತೆಯು ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಪತಿಯನ್ನು ಹಾದಿಗೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆತನಿಂದಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಉಪಹತಿಯು ತಪ್ಪುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಆ ವೀರಸ್ನುಷೆಯು ತನ್ನಿಂದಾದಷ್ಟು ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಠುರತೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಆಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಂಭಾಜಿಯು ಮರಣಹೊಂದಿದ ದಿವಸ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗಿ, ಅವರೆಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸು ಉದಾಸೀನವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲದ ಕುಕಲ್ಪನೆಗಳು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರತೊಡಗಿದವು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಖಂಡೋಜಿಯು ಸಂಭಾಜಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು, ತಾನು ರಾಜಕುವರಳಿಗೆ ಸಂಭಾಜಿಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ಸಂಭಾಜಿಯ ಕ್ರಿಯಾಕರ್ಮದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಜೋತಾಜಿಯು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮರಣದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಹಾಹಾ ಅನ್ನುವದರೊಳಗಾಗಿ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮರಣವಾರ್ತೆಯು ರಾಯಗಡದ ತುಂಬ ಹಬ್ಬಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಶೋಕಗ್ರಸ್ತರಾದರು. ಬಾದಶಹನ ಕ್ರೂರತನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದುಃಖಕ್ಕಿಂತ ಸಂತಾಪವು ಹೆಚ್ಚಿತು ಬಾದಶಹನ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯ ಕ್ರೂರತನವನ್ನೂ, ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟು, ಆತನು ತಮ್ಮ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುತ್ರನೆಂಬದನ್ನೊಂದು ತಮ್ಮ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದು, ಬಾದಶಹನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತಾಪದಿಂದ ಉರಿಯಹತ್ತಿದರು. ಧೀರಳಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಅಪಾರವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಆತ್ಮಸಂಯಮನದಿಂದ ನುಂಗಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೈದುನನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಹತ್ತಿದಳು; ಆದರೆ ಕೋಮಲಾಂತಃಕರಣದ ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ಅಣ್ಣನ ಮರಣದಿಂದ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಆತನ

ದುರ್ಮರಣದಿಂದ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ಯಾರು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದರೂ ಆತನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲೊಲ್ಲದು!

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ವಿ ಷೂಬಾಯಿಯೂ, ರಾಜಾರಾಮನೂ, ಬೇರೆ ಪರಿವಾರವೂ ಶೋಕಗ್ರಸ್ತವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ದುಃಖವನ್ನು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನುಂಗಿಕೊಂಡಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಈಗ ಒಟ್ಟಿಗೂ ಇದ್ದ ರಾಜಪರಿವಾರವೆಲ್ಲ ದುಃಖಪೀಡಿತವಾದದ್ದನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಏನೂ ತಿಳಿಯದೆ, ಅಳುವವರನ್ನು ನೋಡಿ ಅಳುವದನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರ ಹ್ಲಾದಪಂತನ ಅಂತಃಕರಣವು ಕರಗಿ ದುಃಖವು ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರ ಸಂಗಡ ಆತನೂ ಕೆಲಹೊತ್ತು ಅತ್ತು ಶೋಕಗ್ರಸ್ತನಾದನು; ಆದರೆ ಆತನು ಬೇಗನೆ ವಿವೇಕ ದಿಂದ ಶೋಕವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಗದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ ಮಹಾರಾಜ, ಮಾತೋಶ್ರೀ, ರಾಜಕುವರಸಾಹೇಬ, ಏನಿದು? ಹೀಗೆ ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವ ಹೊತ್ತೇ ಇದು? ದುಷ್ಟ ಅಲಮಗೀರನು ನಮಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಅತ್ತು ಸಮಾ ಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲದಹಾಗೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪರಿ ವಾರದ ಸಂಬಂಧವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಇರುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯ ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ನಾವೇ ಶೋಕಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡ್ಡು ಬಿಟ್ಟರೆ, ನಮ್ಮಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶವೇ ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ತುತ್ತಾಗದೇ ತಲ್ಲ! ಬಿಡಿರಿ; ಪೌರುಷಗೇಡಿಯಾದ ಈ ಕೆಟ್ಟ ಶೋಕವನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿ ಡಿರಿ. ಹೀಗೆ ಶೋಕಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಭ್ರಷ್ಟರಾಗುವದು ಶಿವಪ್ರಭುವಿಗೆ ಸರ್ವ ಥಾ ಸಮ್ಮತವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಶತ್ರುವು ನಮ್ಮ ಕಡೆಯ ಅಂಕುರವನ್ನು ಕೂಡ ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆ ಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವನು, ಬೇಗನೆ ಏಳಿರಿ, ಅಚ್ಚ ಮರಾಟರು ಸಂಕಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶೆ ಪಡುವದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಶಾಂತರೂ, ಗಂಭೀರರೂ ಆಗಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಏಳಿರಿ, ಹೀಗೆ ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ಆಗುವದೇನು? ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ಕ್ರಿಯಾಕರ್ಮಗಳು ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವವಲ್ಲವೇ?

ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಜಾರಾಮನು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿ ಸುತ್ತ "ಏನು? ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ಕ್ರಿಯಾಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಲಾ? ಅ ಬಾಸಾಹೇಬರ ಕರ್ಮವನ್ನು ನಾನೇ ಮಾಡಿದೆನು. ಅಣ್ಣನ ಕರ್ಮವೂ ನನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ

ಆಯಿತು. ಈಗ ಅಣ್ಣನ ಕರ್ಮವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಬೇಕೆ? ಇವರೆಲ್ಲರ ಆತ್ಮಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಕಪಾಳಮೋಕ್ಷವು ಯಾಕಾಗಬಾರದು? ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ನನ್ನ ಕಾಲು ಬುಡದ ಹರಿಯು ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವು ಮುಗಿಯಿತು. ಅನ್ನಲು, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು—ಎಂಥ ಹೀನ ನುಡಿಗಳನ್ನು ನುಡಿಯುವಿರಿ ಮಹಾರಾಜ! ಶಹಾಜಿರಾಜರು ಬಂದಿವಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆಂದು ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಕೈಕಾಲುಗಟ್ಟಿರೋ? ಶಹಾಜಿರಾಜರು ಕೈಲಾಸವಾಸಿಗಳಾದರೆಂದೇನು ಅಬಾಸಾಹೇಬರು ಮೈಮರೆತು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೋ? ಬಹಳ ಹೇಳುವದೇನು? ಸ್ವತಃ ಅಬಾಸಾಹೇಬರಂಥ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನ ರತ್ನವು ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಮರಾಟರ ಕಾರ್ಯವು ತಡೆದು ನಿಂತಿತೇನು? ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯರಿರುವೆವಲ್ಲವೆ? ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ತೋಡಿ ಹೊರಡಿಸಿರುವ ಶಲೆಯನ್ನು ನಾವು ಶತಮುಖಗಳಿಂದ ಹರಿಸೋಣ! ಅಂದರೇನೇ ಛತ್ರಪತಿಯ ಗರಡಿಯ ಮನೆಯನ್ನು ಆಡಿದ್ದರ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವದು! ಏಳಿರಿ! ಈ ಜೋತಾಜಿಯಂಥ ಬಹಾದ್ದರನು ಆ ಚಂಡಾಲರ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಮಹಾರಾಜರ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವನು! ಇದೇ ಶುಭಶಕುನವು! ಇದೇ ಈಶ್ವರೀಪ್ರಸಾದದ ಮೊದಲನೆಯ ಕುರುಹು! ಇದೇ ಪರಾಕ್ರಮದ ಪರಮಾವಧಿಯು!! ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಮಾತೃಶ್ರೀಯವರ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡೋಣ? ಅವರು ವೀರಪತ್ನಿಯರಿರುವರು! ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ನಾವು ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಸಾವಿರಾರು ಸಂಕಟಗಳೊದಗಿದರೂ, ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ಗಾಢಾಂಧಕಾರವು ಪಸರಿಸಿದರೂ, ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಅಚ್ಚಮರಾಟರು ಅರವುಗೆಡದೆ, ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡತಕ್ಕವರೆಂಬದನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸೋಣ! ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಜರ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಪೂಜೆಯೇ ಮನೆಯಲ್ಲಾಗುವ ದೀಪೋತ್ಸವವು! ಇದೇ ಶಂಭುಮಹಾದೇವನ ಯಜನವು, ಭಜನವು! ಏಳಿರಿ, ಏಳಿರಿ, ರಾಜಾರಾಮಪ್ರಭುಗಳೇ ಏಳಿರಿ! ಆಲಮಗೀರನ ಒಗ್ಗುಬಡಿತವ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಮರಾಟರ ಪುನರುತ್ಥಾನವಾಗಲಿ, ಏಳಿರಿ!!

೭ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ನಿಷ್ಠೆಯಂತೆ ಸಾಹಸವು!

ರಾಯಗಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿಯ ಘೋರವಾದ ಅರಣ್ಯವು. ನಿರ್ಜನವಾದ

ಆ ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳು ಬಹುದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊತ್ತು ಮುಣುಗಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂಸ್ರಪಶುಗಳ ವಾಸ್ತವ್ಯವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ, ಮಹಾಮಹಾ ವೀರರು ಕೂಡ ಆ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಜುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಈ ಘೋರಾರಣ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಂಜಿಕೆ ಬರುವಂಥ ಹಲವು ಸುದ್ದಿಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದ್ದವು. ಕೆಲವರು ಈ ಅರಣ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರಮನೆಯಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಯಾದವವಂಶದ ರಾಜರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂತಲೂ, ಅವರನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅವರೆಲ್ಲರು ಪಿಶಾಚರೂಪದಿಂದ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವರೆಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು! ಈ ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳು ಹರಿಯುವಂಥ ಒಂದು ಸರವು ಇದ್ದು, ಒಂದು ಶಿವಾಲಯದ ಶಿಖರವು ಗಿಡಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ಕ್ವಚಿತ್ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಸಿಗರಾದ ಶೂರಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರರು ಆ ಶಿವಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಮಹಾದೇವನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಅವರು ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಸುದ್ದಿಗಳು ಬಹು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರು ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ—"ದೇವಾಲಯವಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಭುಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವಿರುವದು, ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಗಳು ಬಂದು ಮಹಾದೇವನನ್ನು ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುವವು. ಆ ಕಾಲವಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿ ಹಿಂಸ್ರಪಶುಗಳು ಕೂಡ ಈಶ್ವರನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ದೀವಟಿಗೆಗಳು ಹತ್ತುವವು. ಇಷ್ಟಾದ ಬಳಿಕ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಸಿಂಹನಾದವಾಗುವದು." ಕೆಲವರು ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ—"ಪೂಜಿಸುವ ಆ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸವು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಆ ಯಾದವ ರಾಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪ್ರಧಾನಿಯು. ಆ ರಾಜನು ತನ್ನ ಹೆಂಡಿರುಮಕ್ಕಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪೂಜೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರುವನು!"

ರಾಯಗಡದ ಕಿಲ್ಲೇದಾರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಗುಡಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೃತ್ತಾಂತವು ಗೊತ್ತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಆನಂದದಿಂದ ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಗುಡಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ,—ಆ ಯಾದವ ರಾಜನು ನಮ್ಮ ಮೂಲಪುರುಷನು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಸಾರೆ ನಾವು ಆತನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅನ್ನ ನೀರು ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಜೀವದ ಹಂಗುದೊರೆದು ಆ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವದು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಮಾತ್ರ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ! ಅಲ್ಲಿ

ಹೋದ ಬಳಿಕ ಶಿವಾಲಯದ ಮುಂದಿನ ಕುಂಡದ ಮೇಲೆ ಅರ್ಘ್ಯ ಬಿಡುವೆವು. ಅಲ್ಲಿ
ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗದಿಂದ ಒಸರುವ ಗಂಗಾ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತರುಬಿ ಕುಂಡವನು
ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕುಂಡವು ಯಾವಾಗಲೂ ನೀರಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿ
ರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಕುಂಡದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಸರವು ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.
ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ ದೇವರ ಮುಂದೆ ನೈವೇದ್ಯವಿಡುವೆವು. ಮತ್ತೊಂದು
ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಆ ಮೂಲಪುರುಷನ ಸಲುವಾಗಿ ಇಡುವೆವು. ಈ ದಿವಸ ಮೂಲ
ಪುರುಷನ ಅಭ್ಯಂಗಸ್ನಾನದ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಚೌರಂಗದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟ
ಗಂಧವೇ ಮೊದಲಾದ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಇಡಬೇಕಾಗುವದು;
ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಗಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ನೀರು ತೋಡಿ ಇಡಬೇಕಾಗುವದು; ಅದರಂತೆ
ಉಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಧೋತರಜೋಡನ್ನು ಇಡಬೇಕಾಗುವದು. ಮುಖಶುದ್ಧಿಯ
ಸಲುವಾಗಿ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಸಹ ಇಡಬೇಕಾಗುವದು!

ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನಂದರೆ, ಇಂಥ ದಂತ ಕಥೆಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿದ್ದ
ದ್ದರಿಂದ, ಆ ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ನಾಲ್ಕಾರು ಮೈಲಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ
ಸುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ! ಆದರೆ ಆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸರವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿವಲಿಂಗದ ಸನ್ನಿಧಿ
ಯಿಂದ ಹೊರಟು ಬರುವದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಗಂಗೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಸದ್ಭಾವ
ನೆಯಿಂದ ಮರಾಟರು ಸಂಭಾಜಿಯ ದಶಾಹಾಂತದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ
ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ಕರ್ಮವನ್ನು
ಸಾಂಗ ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ದಿವಾಕರಭಟ್ಟ,
ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ, ಅಡಸೂಳ, ಬೇರೆ ಮರಾಟ ಸರದಾರರು ಬಂದಿದ್ದರು.
ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾಗಾಭಟ್ಟರ ಚಿರಂಜೀವರು ಕರ್ಮವನ್ನು ನಡಿಸಿದರು. ಯಥಾ
ಸಾಂಗವಾಗಿ ಕರ್ಮವು ಬಹು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ
ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮಂಡಲವು ರಾಜಾರಾಮ
ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ರಾಯಗಡದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿತು. ಆದರೆ
ವಾಚಕರ ಪರಿಚಯದವನಾದ ಖಂಡೋಬಾ ಚೀಟನೀಸನೊಬ್ಬನು ಮಾತ್ರ ರಾಯ
ಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ, ಹಿಂದೆ ಉಳಿದನು. ಸಂಭಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಖಂಡೋಬನ
ಭಕ್ತಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ, ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮರಣದಿಂದ ಆತನಿಗೆ
ಬಹಳ ದುಃಖವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ, ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ವಂಶಜರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಚಿರಕಾಲ ಆಳಬೇಕೆಂತಲೂ ಆತನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ

ಒಡೆಯನ ಮರಣದ ದುಃಖದಿಂದಲೋ, ಅಥವಾ ಆತನ ರಾಜ್ಯವು ಬಾದಶಹನ ಉಪದ್ರವದಿಂದ ಹ್ಯಾಗೆ ರಕ್ಷಣವಾದೀತೆಂಬ ಚಿಂತೆಯಿಂದಲೋ, ಖಂಡೋಬನು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ, ಮಧ್ಯಾರಣ್ಯದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊರಟನು! ಸರಳವಾದ ದಾರಿಯು ಸರ್ವಥಾ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಸಮುಸಕಾದ ಸೀಳ ದಾರಿಯಿಂದ ಕಲ್ಲು ಮುಳ್ಳುಗಳನು, ತುಳಿಯುತ್ತ, ಎಡಬಲವಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲಿನ ಅರಿವೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಡು ಮುಳ್ಳ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಆತನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದ್ದನು. ವಿಚಾರ ಮಗ್ನನಾಗಿರುವ ಆತನಿಗೆ ತಾನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವೆನೆಂಬದರ ಅರಿವು ಸಹ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಒಂದು ತರದ ಔದಾಸೀನ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿದವನಂತೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದ್ದನು.

ಹೀಗೆ ಖಂಡೋಬನು ಬಹು ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತ ಮೈಲೆರಡು ಮೈಲುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ ಹೋಗಲು, ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಯಿಂದ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವದೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕಾಲುಹಾದಿಯು ಆತನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನು ಇಂಥ ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟನು. ಆ ಹಾದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಆತನು ಮುಳ್ಳು ಕಂಟಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಕಲ್ಲು ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತ, ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಆದರೂ ಆತನು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ! ಈ ವರೆಗೆ ಆದ ತನ್ನ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಏನಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಆತನು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿದನು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತನಗೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಾದ ಗಿಡದ ಟೊಂಗೆಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಚಲ್ಲಿ, ಆತನು ಮಾರ್ಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಆತನು ಆ ಕಾಲುದಾರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಆತನು, ತನ್ನ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿದ್ದ ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು, ಮೈಗೆ ಚಿವುರಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನೂ, ಮೈಯನ್ನು ಹರಿದುಕೊಂಡದ್ದನ್ನೂ ಒರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ಹೊಸ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತೊಂದರೆಗಳೇನೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಹಾದಿಯು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಇತ್ತು. ಆದರೆ, ಅದು ಸರಳವಾಗಿ ಇರದೆ, ನಾಗ ಮೋಡಿಯಂತೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿತ್ತು. ಕ್ರೂರ ಶ್ವಾಪದಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಮಾರ್ಗವಿರುವ ಬಗೆಹ್ಯಾಗೆ? ಕದಾಚಿತ್ ಆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಒಯ್ಯುವದಕ್ಕಾಗಿ

ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಈ ದಿನ ಹ್ಯಾಗೂ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಶಂಕರನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಹೋಗೋಣ. ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾಗೃತಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸವು ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರೆ! ಆಗಲೊಲ್ಲದೇಕೆ? ಅದಾದರೂ ಹಿಂದಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನನ್ನ ದೇಶಬಂಧುವೇ ಆಗಿತ್ತಲ್ಲವೆ? ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮರೆ ಮೋಸದಿಂದ ಅದು ಇಹಲೋಕದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಎರವಾಗಿರುವದಲ್ಲವೆ? ಅಂದ ಬಳಿಕ ಆ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬುದ್ಧಿಯು ಜಾಗ್ರತವಾಗಿರಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿ ರೋಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸೇಡಿನ ಆವೇಶವು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ! ಅಂದ ಬಳಿಕ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಸಮದುಃಖಿಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬೇಗನೇ ಏಕಜೀವರಾಗುವೆವು?

ಈ ಮೇರೆಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಹತ್ತಿದ ಖಂಡೋಬನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಬಳಿಗಂತು ಬಂದನು. ದೇವಸ್ಥಾನವೇನು ಸಣ್ಣದೆ! ಅದೊಂದು ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಕೋಟೆಯಂತೆಯಿತ್ತು. ಅದರ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ದಟ್ಟಗಿಡಗಳು ಹಬ್ಬಿದ್ದು, ಆ ಗಿಡಗಳ ಆಚೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಗೋಡೆಯು ಇತ್ತು. ಆತನು ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು. ಆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಮಹಾದ್ವಾರವು ಅಂಬಾರಿ ಹಾಕಿದ ಎರಡು ಆನೆಗಳು ಜೋಡಾಗಿ ಹೋಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ನಿಂತು ಒಳಗೆ ಹೋಗುವಷ್ಟು ದಿಡ್ಡಿಯಬಾಗಿಲು ಪ್ರಶಸ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಖಂಡೋಜಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು, ದಿಡ್ಡಿಯಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹಾಕುವ ದೊಡ್ಡ ಕೀಲಿಯು ಬಾಗಿಲಮುಂದೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಎತ್ತಬಹುದು! ಕೀಲಿಯು ಬಾಗಿಲಮುಂದೆ ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಒಳಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯವು ಖಂಡೋಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆತನು ಹೆದರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಹೋಗಿರಲೊಲ್ಲರೇಕೆ, ಬಿಡಲೊಲ್ಲರೇಕೆ, ತಾನೊಂದು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ದೇವರದರ್ಶನ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದರಾಯಿತೆಂದು ಆತನು ಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತಲಿನ ಆ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಆವಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಬನು ಬೆರಗಾದನು. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕುಂಡವು ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ನಾಲ್ಕೂಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದು, ಕುಂಡವು ಜಲದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಜಲ

ಕ್ರೀಡೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಖಂಡೋಬನು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡದೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಅಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯು ಮುಸುಕಿತ್ತು. ಒಂದು ಆಳು ಎತ್ತರದ ಎರಡು ಸಮೆಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪಗಳು ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸ್ವಯಂಭೂಲಿಂಗವು ಸಣ್ಣದಿದ್ದು ಅದರ ಅರ್ಧಭಾಗವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಣುಗಿದ್ದರಿಂದ, ಖಂಡೋಬನು ಕಾಲಿಳಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವರದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆತನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ—“ಶಂಭೋ ಹರ ಹರ, ಮಹಾದೇವ” ಎಂದು ನಾಮಘೋಷ ಮಾಡಿದನು. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹನಾದದಂತೆ ಧ್ವನಿಯು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತು. ಕಣ್ಣುಕಪ್ಪಡಿಗಳು ಪರಪರ ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡುತ್ತ ಹಾರಾಡುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಖಂಡೋಬನು ಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವ ಗಂಗಾಜಲವನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು, ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ದೇವರಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದನು.

ಖಂಡೋಬನು ಇನ್ನು ಹೋರಬೀಳಬೇಕೆಂದು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹೊಸ್ತಿಲವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಿರಲು, ಹೊರಗೆ ಯಾರೋ ಘಂಟಾನಾದ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆತನು ಮೆಟ್ಟಿಬಿದ್ದನು. ನನ್ನಂತೆಯೇ ಯಾರಾದರೂ ದೇವರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದೋ, ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರಲು, ಹೊರಗಿನವರು—“ಶಿವಶಂಭೋ, ಹರಹರ” ಎಂದು ನಾಮಘೋಷಮಾಡಿದರು. ಅವರ ನಾಮಘೋಷ ಧ್ವನಿಯು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯರೂಪದಿಂದ ಗುಡಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಕೊಂಡಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಂಡೋಬನು ಭಯಗ್ರಸ್ತನಾದನು. ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಗಳೇ ಶಿವಪೂಜೆಗಾಗಿ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು, ಪುನಃ ಆತನು ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಗಳು ಶಿವಪೂಜೆಮಾಡುವಾಗ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದರೆ ಏನುಮಾಡಬೇಕು? ಅಥವಾ ಭಿಲ್ಲರೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾಡುಜನರು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು, ಅವರಕೈಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಿಕ್ಕರೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಭಯಸೂಚಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಖಂಡೋಬನು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟನು !

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ಘಂಟಾನಾದಮಾಡಿದವರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಒಳಗೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಗುರುತು ಖಂಡೋಬನಿಗೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಒಳಗೆಬಂದು ಮತ್ತೆ ಶಿವನಾಮಘೋಷಮಾಡಲು, ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಗಳಾಗಲಿ, ಭಿಲ್ಲರೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾಡುಜನರಾಗಲಿ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ದನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಖಂಡೋಬೆಯು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯೊಳಗಿನ ಆ ನಾಲ್ಕಾರು ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ದೇವರಮುಂದಿನ ದೀಪಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ

ಚಾಚಿ, ಒಂದು ಅರಿವೆಯ ಕಕ್ಕಡವನ್ನು ಪಣತಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿ, ಕಕ್ಕಡವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದನು! ಅದರಿಂದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶವು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಬಿದ್ದು, ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೋರೆಗಳು ಖಂಡೋಬನಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಂಡವು. ಆಗ ಖಂಡೋಬನಿಗಾದ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಲ್ಲ! ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆ ರಾಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಬಂಡುಗಳೂ, ಔರಂಗಜೇಬನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಪ್ತಚಾರನಾದ ಭೋಲಾನಾಥನೂ ಬಂದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನು ದಂಗುಬಡಿದು ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಮರಾಟರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈರಿಗಳಾದ ಈ ಮೂವರು ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿರುವದರಿಂದ, ರಾಯಗಡದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಏನಾದರೂ ಗುಪ್ತಾಲೋಚನೆಗಳು ನಡೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಆತನು ತರ್ಕಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಬಾರದೆಂದು ಆತನು ಮೂಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ಒಂದು ಗೋಡೆಯ ಕಲ್ಲನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಸರಿಸಿದನು. ಆಗ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಒಳಗೆ ಹೋಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಬಾಗಿಲವು ಖಂಡೋಬನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆಮೇಲೆ ಆ ಬಂದವರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಆ ಬಾಗಿಲೊಳಗಿಂದ ಇಳಿದು ಎಲ್ಲಿಗೋ ಸಾಗಿದರು. ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಕ್ಕಡವು ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೊಂದು ಕಕ್ಕಡವಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಾತಾಡಿ, ಅವರು ಅದರಂತೆ ಕಕ್ಕಡಮಾಡಿ ದೀಪದ ಪಣತಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಳಗೆ ಹೋದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಬನು ಆಲೋಚನೆಗೊಳಗಾದನು. ಈ ಜನರು ಹೋದದ್ದೊಂದು ಗುಹೆಯಿರಬಹುದೆಂತಲೂ, ಆ ಗುಹೆಯ ಸಂಬಂಧವು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಇರಬಹುದೆಂತಲೂ, ರಾಯಗಡದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಪಿಸಾಳನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಫಿತೂರಿಯಾಗಿರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಹೊಸಬರು ನಿರಾಲೋಚಿತರಾಗಿ ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವರೆಂತಲೂ ಆತನು ಅನುಮಾನಿಸಿದನು. ತಾನು ಸಹಜವಾಗಿ ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲು, ಮಹತ್ವದ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂತೆಂದು ಆತನು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟನು. ಹೀಗೆಯೇ ತಿರುಗಿಹೋಗಿ ಈ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದನು; ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಒಂದುಬಗೆಯಿಂದ ನೆಟ್ಟಗೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದರೂ ಪ್ರಮಾಣಿಸಿ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಆತನು ಸತ್ಯಶೋಧಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದನು. ಆಗ ಹಲವು ವಿಕಲ್ಪಕಾರಿಗಳಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಆತನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆದರೂ

ಅವಕ್ಕೆ ಆತನು ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ತನ್ನ ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಮುಂಡಾಸವನ್ನು ಹರಿದು ಎರಡು ಮೂರು ಕಕ್ಕಡಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಣತಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡನು. ಆ ಗಣೋಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರು ಹೋಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಆದ ಮೇಲೆ ಆತನು ಗುಹೆಯಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೊದಲು ಒಳಗೆ ಹಣಿಕಿನೋಡಿ, ಜನರ ಸುಳುವಿನ ಸಪ್ಪಳವನ್ನು ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳಿದನು. ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲು ಮುಸು ಕಿತ್ತು. ಜನರಸದ್ದು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಹಾಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯ ತತ್ಪರನೂ ಆದ ಖಂಡೋಜಿಯು ಕಕ್ಕಡವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದನು. ದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಗುಹೆಯ ಮಾರ್ಗವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣ ಸಹತ್ತಿತು. ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವಂದೀಪವು ತನ್ನೆಗುರಿಗೆ ಕಂಡಕೂಡಲೆ, ತನ್ನ ದೀಪವನ್ನು ನಂದಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದ ಆತನು ಬಹು ಜಾಗ ರೂಕತೆಯಿಂದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಹತ್ತಿದನು.

ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಪ್ರೇರಿತನಾದ ಖಂಡೋಜಿಯು ಬೇಗನೆ ನಡೆದು ಹೋದನು. ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದೂರ ಹೋದಬಳಿಕ, ಆತನಿಗೆ ಬಹು ದೂರದಲ್ಲಿ ದೀಪ ದಪ್ರಕಾಶವು ಕಾಣಹತ್ತಿತು. ಕೂಡಲೆ ಆತನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ದೀಪವನ್ನು ನಂದಿಸಿ, ಆ ಬೆಳಕಿನ ನಿರತಿನಿಂದ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿಯೇ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಹತ್ತಿದನು. ಹೋಗಹೋಗುತ್ತ ಆತನಿಗೆ ಕೆಲವು ಪಾವಟಿಗೆಗಳು ಹತ್ತಿದವು. ಗಣೋಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರು ತಾವು ಒಯ್ದಿದ್ದ ಕಕ್ಕಡಗಳನ್ನು ಆ ಪಾವಟಿಗೆಗಳ ಹತ್ತರ ಚಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ನಂದಿದ್ದವು, ಒಂದೆರಡು ಅರ್ಧಮರ್ಧ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ದೀಪದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವರೆಂದು ಖಂಡೋಜಿಯು ತರ್ಕಿಸಿದನು. ಆತನು ಪಾವಟಿಗೆ ಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು, ಜನರಮಾತುಗಳು ಕೇಳಹತ್ತಿದವು. ಬರಬ ರುತ್ತ ಆ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ನಗೆಯಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ ಗದ್ದಲವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಹತ್ತಿತು. ಖಂಡೋಜಿಯು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆತನಿಗೆ ಒಂದು ಬಾಗಿಲು ಹತ್ತಿತು. ಒಳಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ದಿವಾಣಖಾನೆಯಿದ್ದು, ಮಖಮಲಿಯಿಂದ ಭೂಷಿ ಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕುರ್ಚಿಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆ ಆಸನಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಮೇಲೆ ಗಣೋಜಿ, ರಾಣೋಜಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಚಾರತರಂಗಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾದವು. ಇವರು ಇಲ್ಲಿ ಯಾಕೆಬಂದಿರಬಹುದು ? ಈ ನೆಲಮನೆಯು ಯಾರದಾದರೂ

ವಾಡೆಯು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದೇ ಹೇಗೆ? ಇಲ್ಲಿಂದ ರಾಯಗಡವು ಎಷ್ಟು ದೂರ ದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು? ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗಿಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಮಾರ್ಗವು ಸಿಗಬ ಹುದೋ? ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿರಲು, ಆ ದಿವಾಣಖಾ ನೆಯದೊಂದು ಬಾಗಿಲು ಧಡಕ್ಕನೆತೆಗೆದು, ಅದರೊಳಗಿಂದ ರಾಯಗಡದ ಮುಖ್ಯಾ ಧಿಕಾರಿಯಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಪಿಸಾಳನು ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದಕೂಡಲೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ ಆತನು ಸಂತಾಪದಿಂದ ಉರಿಯಹತ್ತಿದನು. ಆತನ ಮುಖದಿಂದ—"ಎಲಾ ನೀಚಾ, ಉಂಡಮನೆಗಳ ಯೆಣಿಸುವ ಅಧಮಾ" ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರವು ಹೊರಡತಕ್ಕದ್ದು! ಆದರೆ ಆತನು ಅವನ್ನು ಬಹು ಪ್ರಯಾಸ ದಿಂದ ನುಂಗಿಕೊಂಡನು.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಸಂಗಡ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆ, ಹಾಗು ಭೋಲಾ ನಾಥ ಇವರ ಆಲೋಚನೆಗಳು ನಡೆದವು. ಭೋಲಾನಾಥನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಗೆ ಹಲವು ಪ್ರಶ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಈ ಚಾಂಡಾಲ ಚೌಕಡಿಯ ಸಂಕೇ ತಗಳು ಗೊತ್ತಾದವು. ಅವು ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಕೂಡಲೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ಮೈ ಮೇ ಲಿನ ಎಚ್ಚರವು ತಪ್ಪಿತು. ಸಂತಾಪಾತಿಶಯದಿಂದ ಅವನ ತುಟಿಗಳು ನಡುಗ ಹತ್ತಿದವು. ಆತನು ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವವಕ್ಕಾಗಿ, ಕಕ್ಕಾಬಿಕ್ಕಿಯಾಗಿ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಹತ್ತಿದನು. ಆವನ ಮೈ ಮೇಲೆ ಪೂರಾ ಎಚ್ಚರವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟ ರಲ್ಲಿ ಗಣೋಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರು ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿ, ಗಣೋಜಿಯೊಬ್ಬ ನೇ ಒಂದು ದೀವಟಿಗೆಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರಹತ್ತಿದನು. ಆತನ ದೀವ ಟಿಗೆಯ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದಕೂಡಲೆ, ಖಂಡೋಜಿಯು ಎಚ್ಚತ್ತು ಲಗಬಗೆಯಿಂದ ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಯಹತ್ತಿದನು. ಆಗ ಗಣೋಜಿಯು ಹೊರಗೆ ಬರಲು, ಪಿ ಶಾಚದಂತೆ ಯಾರೋ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವದು ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಕೂ ಡಲೆ ಆತನು ಬೆದರಿ ಬಿದ್ದು—"ಘಾತವಾಯಿತು! ಘಾತವಾಯಿತು! ಯಾವನೋ ನಮ್ಮ ಒಳಸಂಚುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು" ಎಂದು ಒದರಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಒಳಗಿನವರೂ ಹೊರಗೆ ಬಂದು, ಗಣೋಜಿಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ಗಣೋ ಜಿಯು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ದೀವಟಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಕೊಂಡು, ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಖಂಡೋಜಿಯ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದನು. ಆಗ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು—"ಗಣೋಜಿರಾವ, ನೀವು ಈ ಘಾತಕ ಮನುಷ್ಯನ ಬೆನ್ನು ಬಿಡಬೇಡಿರಿ. ಕದಾಚಿತ್ ಆತನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನಿಲ್ಲಬಹುದು. ಕೂಡಲೆ

ಆತನನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಚಲ್ಲಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ರಾಣೋಜಿಯು ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ನಾನು ಈ ಎರಡನೆಯ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಹೋಗಿ ಗುಡಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರದ ದಿಡ್ಡಿಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕೀಲಿಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗ[illegible] ಬಾಗಿಲು ಬಂದು ಇರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಅದು ಸಿಗುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಬಳಿಕ ಈತನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವನು." ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಆತನು ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ಇತ್ತ ನಾಯಿ—ತೋಳಗಳ ರೀತಿಯಂತೆ, ಖಂಡೋಜಿ—ಗಣೋಜಿ ಇಬ್ಬರೂ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದರು. ಖಂಡೋಜಿಯು ಗುಹೆಯ ಬಾಗಿಲೊಳಗಿಂದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದನು. ಆಗ ಗಣೋಜಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ಖಂಡೋಜಿಯು ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿ ತನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಆತನು ಶಂಕಿಸಿದನು. ಈ ಶಂಕೆಯಿಂದಲೇ ಆತನು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ರಾಣೋಜಿಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಖಂಡೋಜಿಯು ಗಣೋಜಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಉಸಾಬರಿಗೆ ಹೋಗದೆ, ತಾನು ಮೊದಲು ಗುಡಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಈ ಒಳಸಂಚನ್ನು ತಮ್ಮವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಆತುರಪಟ್ಟನು. ಆದರೆ ಪಾಪ! ಆತನಿಗೆ ಕೃತಘ್ನ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದು ದಿಡ್ಡಿಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕೀಲಿಯ ಜಡಿದಿದ್ದೇನು ಗೊತ್ತು? ಆತನು ಧಾವಿಸಿ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ದಿಡ್ಡಿಗೆ ಕೀಲಿ! ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಯಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕೀಲಿಯ ಹಾಕಿ, ತನಗೆ ನಾಚಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಗುಡಿಯೊಳಗೆ ಹೋಗುವದನ್ನು ಖಂಡೋಜಿಯು ನೋಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಬಾಗಿಲು ಬಂದಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಜಿಯು ಗುಡಿಯ ಆವಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಮಾರ್ಗ ಸಿಗಬಹುದೋ? ಎಂದು ಎಡತಾಕಿದನು; ಆದರೆ ವ್ಯರ್ಥವು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆತನಿಗೆ ಮಾರ್ಗವು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಗಣೋಜಿಯನ್ನೂ, ರಾಣೋಜಿಯನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಸಿಕ್ಕ ಬೇಟೆಯು ಎತ್ತ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದದ್ದರಿಂದ, ಅವರು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಖಂಡೋಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಆಗ ಖಂಡೋಜಿಯು, ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾದ ಆ ನಾಲ್ವರು ಬಂದು ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದರು. ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ನೋಡಿದ-

ಖಂಡೋಜಿ –ಗಣೋಜಿಯರಿಬ್ಬರ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಕೆಂಪಾದವು! ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರ ನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡರು ; ಆದರೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿ ಪಿಸಾಳನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮಾತ್ರ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಯಿತು . ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಆತನ ಮೋರೆಯು ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತು . ಆಗ ಗಣೋಜಿಯು ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಗಣೋಜಿ— ಎಲಾ ನೀಚಾ ಖಂಡ್ಯಾ, ಈಗ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಸಿಕ್ಕೆ! ಹೇಳು , ಏನುಮಾಡಲಿ ! ನಿನ್ನನ್ನು ನುಚ್ಚು ನುಚ್ಚಾಗಿ ಕಡಿಯಲಾ! ಅಥವಾ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಉರಲು ಹಾಕಲಾ ! ಇಲ್ಲವೆ ಬಾದಶಹರಬಳಿಗೆ ಸೆರೆಹಿಡಿದೊಯ್ಯಲಾ! ಹೇಳು, ಏನು ಮಾಡಲಿ?

ಖಂಡೋಜಿ— ಗಣೋಜಿರಾವ, ನಾನು ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರನಾಗಿರುವೆನು . ಧರ್ಮಯುದ್ಧದ ರೀತಿಯಂತರೆ, ಈಗ ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದು. ನೀವು ಒಬ್ಬರೇ ಬರ್ರಿ, ಬೇಕಾದರೆ ನೀವು ಎಲ್ಲರೂಕೂಡಿಬರ್ರಿ !

ಗಣೋಜಿ—ನಿನ್ನಂಥ ನೀಚನ ಸಂಗಡ ಧರ್ಮಯುದ್ಧವೇತಕ್ಕೆ ? ದುಷ್ಟಾ, ಮರಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗು. ನಿನ್ನ ರಕ್ತದಿಂದ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ನನಗೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಂದು ನೀನು ಮಾಡಿರುವ ಗುಪ್ತಚಾರನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ದೇಹಾಂತ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತದ ಹೊರತು ಎರಡನೇಯ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಖಂಡೋಜಿ —ಗಣೋಜಿರಾವ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ನಾನು ಒಪ್ಪಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ; ಆದರೆ ಈ ಕೃತಘ್ನನಾದ ಸಂಭಾವಿತ ಸೂರ್ಯಾಜಿ ಪಿಸಾಳನ ಗೋಣು ಮುರಿದು ಚಲ್ಲಿಕ್ಕೆ ನೆರವು ನನಗೆ ಅಪ್ಪದಕೊಟ್ಟು, ಆ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಬೇಕಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ ಈ ನೀಚನು ಮರಾಟರ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಂಡು ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಗುಪ್ತ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು !

ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಣೋಜಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರಮಗ್ನನಾದನು- ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರಾಜಕುವರಳು ಖಂಡೋಜಿಯ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿರುವಳೆಂಬ ಕೆಟ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯು ಗಣೋಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು . ಆದ್ದರಿಂದ, ಆತನು ಖಂಡೋಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ದುಷ್ಟ , ನಿನ್ನನ್ನು ಇಂದು ಕೊಲ್ಲುವದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಆ ಜಾರಿಣಿಯನ್ನೂ , ನಿನ್ನನ್ನೂ ಒಂದೇ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸುವೆನು . ರಾಯಗಡವು ಶಮ್ಮ ಕೈವಶವಾಗುವವರೆಗೆ ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರು. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋದರೆ

ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ನಾಶವು ಸಮೂಲವಾಗಿ ಆಗುವದೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ! ಆದರೆ ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲ. ನಾವಾಗಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ನೀನು ಬದುಕಿ ಇರುತ್ತೀ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲಿಯ ಹಾಗೆ ಬೆಳ್ಳಗಾಗಿ ಸತ್ತು ಒಣಗಿಹೋಗುತ್ತೀ. ಹೋಗಿರಿ, ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನೀವು ರಾಯಗಡದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಬಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಳಗಿಂದಲೇ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಿ. ರಾಣೋಜೀ, ನೀನು ಭೋಲಾನಾಥನನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಮಹಾದ್ವಾರದ ದಿಡ್ಡಿಯೊಳಗಿಂದ ಹಾದು ಹೊರಗೆ ನಡೆ. ನಾನು ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಈತನ ಬೆನ್ನಮೇಲಿರುತ್ತೇನೆ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಹಾದಿ ಹತ್ತಿದ ಬಳಿಕ ನಾನು ಬಾಗಿಲು ಬಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕೀಲಿಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರುವೆನು. ಎ, ನರಪಶುವೆ, ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳು. ಅಗೋ, ಅತ್ತಕಡೆಯ ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛ ಧಾನ್ಯ ಸಂಗ್ರಹವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಶಂಕರನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಯಥೇಚ್ಛ ಭೋಜನಮಾಡುತ್ತ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡು. ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯವಿರುವದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನ ಪೂಜೆಯ ಯೋಗವು ಒದಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೆ ನೀನು ಬದುಕಿರಲೇ ಬೇಕಾಗಿರುವದು. ನೀನು ಶೂರನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಆತ್ಮಹತ್ಯವು ನಿನಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ನಾನು ತರ್ಕಿಸಿರುವಂತೆ ವ್ಯಭಿಚಾರದ ಮಹಾಪಾತಕಕ್ಕೆ ನೀನು ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಇದು ನಿನಗೆ ಭೂಷಣವಲ್ಲೆಂಬದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡು, ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಗಣೋಜಿಯು ತನ್ನವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ತಾನೂ ಗುಡಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

೮ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಮರಾಟರ ದರ್ಬಾರವು.

[o]

ಸಂಭಾಜಿಯ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರರೆಲ್ಲ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅತ್ಯಂತ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಔರಂಗಜೇಬನ ಸಂಗಡ ಇನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಆತನಿಂದ ಮರಾಟರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಕೊಲೆಯ ಸೇಡನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ದರ್ಬಾರವು ಕೂಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಬಕ್ಷಿಯು ಯಾವತ್ತು ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿಗಳಿಗೂ, ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಿಗೂ, ಸರದಾರರಿಗೂ, ಕಾರಕೂನ

ರಿಗೂ ದರ್ಬಾರಕ್ಕೆ ನಿಮಂತ್ರಣ ಮಾಡಿದನು. ಎಲ್ಲರೂ ದುಃಖಿತವಾದ ಅಂತಃಕರಣ ದಿಂದ ದರ್ಬಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ತೀರ ಸಾಧಾರಣ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಸಭಾಸ್ಥಾನದ ಬಾಗಿಲುಗಳೆಲ್ಲ ತೆರೆದಿದ್ದವು. ಸಭಾಸ್ಥಾನದ ನೆಲವು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಂಗಮರವರಿಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ, ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತ ವಾಗಿತ್ತು. ಮನುಷ್ಯನ ನಿಲುವಿಕೆಯಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾದ ಸಿಲುವುಗನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಸುವರ್ಣದ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತಂಭಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಸಿಂಹಾ ಸನವು, ಮುತ್ತು-ರತ್ನಗಳ ದೀಪ್ತಿಯಿಂದ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಶಿವಛತ್ರಪತಿಯೂ, ಆತನ ಹಿರಿಯುಮಗನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯೂ ಅಲಂ ಕರಿಸಿದ್ದರು. ಈಗ ಮೂರನೆಯ ಛತ್ರಪತಿಯು ಆರೋಹಿಸುವದರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಆ ಗೌರವದ ಸಿಂಹಾಸನವು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಗಳಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಘ್ರಾಸನವನ್ನು ಹಾಸಿದ್ದು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಸುವರ್ಣಾಲಂಕೃತವಾದ ಪ್ರಾವರ ಣವು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೃದುವಾದ ಉಪಧಾನಗಳನ್ನು, ಅಂದರೆ ಲೋಡು ತಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆಧನುಷ್ಯ, ಬಾಣ ಖಡ್ಗ, ಢಾಲು ಇವು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ಸಭಾಸ್ಥಾನವು ತುಂಬಿಹೋಗಿರಲು, ಸ್ತುತಿಪಾಠಕರ ಧ್ವನಿಯು ಸಭಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಹತ್ತಿತು. ಆಗ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾ ನರು, ವೇದಮೂರ್ತಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಪುರೋಹಿತರು ಇವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಾಜ ಮಾತೆಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಸವಾರಿಯು ಸಭಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿಸುತ್ತ ಲಿತ್ತು. ಪತಿಯ ಮರಣದಿಂದ ಅವರು ತೀರ ಖಿನ್ನರಾಗಿದ್ದರೂ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂರ ಕ್ಷಣದ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟರ ಆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ತಂಡ ವನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರ ಚಿತ್ತವು ಸುಪ್ರಸನ್ನವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಮೇಲಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಅವರ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಅವರ ಮುಖಮುದ್ರೆಯು ಬಹು ಗಾಂಭೀರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಲು, ನೋಡು ವವರಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪೂಜ್ಯಬುದ್ಧಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜಮಾತೆ ಯುವರ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾಗಿದ್ದನು. ಅವರ ಬಲಗಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ಉದಾಸೀನವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದರು; ಮಹಾರಾಜರ ಹಿಂದೆ ಅವರ ಅಂಗರಕ್ಷಕನಾದ ಬಂಕೀ ಗಾಯಕವಾಡನೂ, ರಾಜಮಾತೆ

ಯವರ ಹಿಂದೆ ಭಕ್ತಾಜಿ, ಹಾಗು, ಖಂಡೋಜಿ ಗುಜರ ಎಂಬವರೂ ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜಮಾತೆಯು ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಕನ್ಯೆಯಾದ ರಾಜಕುವರಳೂ, ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಹೆಂಡಿರಾದ ಜಾನಕೀಬಾಯಿ, ತಾರಾಬಾಯಿ, ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ, ರಾಜಸಬಾಯಿ ಎಂಬವರೂ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು. ರಾಜಮಾತೆಯು ರಾಜಕುವರಳ ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಪುತ್ರನಾದ ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯು ತನ್ನ ಕಕ್ಕನಾದ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಕೊಂಡು ದರ್ಪದಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದನು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಚಾಮರಧಾರಿಗಳೂ ತಾಂಬೂಲಧಾರಿಗಳೂ, ಬೇರೆ ದಾಸ-ದಾಸಿಯರೂ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು.

ಹೀಗೆ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಔದಾಸೀನ್ಯದ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತ ಸಭಾಸ್ಥಾನದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರಲು, ಸ್ತುತಿಪಾಠಕರು ತಮ್ಮ ಗಂಭೀರಧ್ವನಿಯಿಂದ ಸಭಿಕರನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಯಾವತ್ತು ಸರದಾರರು, ದೌಲತದಾರರು, ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಸಭಿಕರು ಎದ್ದು ನಿಂತರು. ಈ ಹೊತ್ತಿನ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶದೊಳಗಿನ ಯಾವತ್ತು ಮಹಾಲದಾರರೂ, ಕಾರಖಾನದಾರರೂ, ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ದೇವಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಇಂದು ಸ್ತುತಿಪಾಠಕರ ಸ್ತೋತ್ರಧ್ವನಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಅಂತಹದಾಗಿತ್ತು! ಹೀಗೆ ನೋಡಿದತ್ತೆಲ್ಲ ನಿರುತ್ಸಾಹಜನಕವಾದ ಶೋಕವು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವಾಗ, ರಾಜಮಾತೆಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರೂ ಸಿಂಹಾಸನದ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತರು. ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತಬಳಿಕ, ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅದರ ಬಲಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ, ರಾಜಕುವರಳೂ, ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಹೊರತು ಉಳಿದ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಮೂವರು ಹೆಂಡರೂ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಒಬ್ಬ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಮಾತ್ರ ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯೊಡನೆ ವಿನೋದಿಸುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಇತ್ತ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಿತ್ತಲೊಲ್ಲವು! ಪೂಜ್ಯನಾದ ತಂದೆಯ, ಹಾಗು ಅಣ್ಣನ ಸ್ಮರಣವಾಗಿ ಅವರ ಅಂತಃಕರಣವು ಕರಗಿತು. ಕಂಠವು ಗದ್ಗದಿತವಾಯಿತು. ಕಣ್ಣುಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದವು! ಆಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನು ಹೊಳೆಯಿತೋ ಏನೋ, ಅವರು ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ

ತಾವು ಆತನ ಎಡಗಡೆಗೆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ವೀರಾಸನ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತರು. ಆಗ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡಿದಳು; ಆದರೆ ಆ ಧೂರ್ತಳು ಕೂಡಲೆ ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನದಿಂದ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ರಾಜಮಂಡಲವು ಸಭಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕುಳಿತ ಬಳಿಕ ಅದರ ಹಿಮ್ಮಗ್ಗಲು ಹದಿನಾರು ಜನ ಪರಿಚಾರಕರು, ಯಾರು ಛತ್ರವನ್ನು-ಯಾರು ಚಾಮರವನ್ನು-ಯಾರು ಬೀಸಣಿಕೆಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಾಲ ಛತ್ರಪತಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಛಕ್ಕಾಜಿಯೂ, ಬಂಕಿ ಗಾಯಕವಾಡನೂ ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಾಲರಾಜನ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಇಂದು ಇವರಲ್ಲಿ ಜೋತಾಜಿಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಬಲಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ, ಚೇಥೆ ಪೇಶವೆಯು ಮೊದಲಾದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವಕೊಡುವ ಆಪ್ತೇಷ್ಟ ಮಂಡಲವು ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಪಂತನೇ ಮೊದಲಾದ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಲೇಖಕರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಖಂಡೋಜಿ ಚಿಟಣೀಸನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ, ಖಂಡೋಜಿ-ಜೋತಾಜಿಯವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಈ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರಿಬ್ಬರು ಯಾವದೊಂದು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾರಿಯು ಮುಜುರೆಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬ ಸರದಾರನು ರಾಜಮಂಡಲವನ್ನು ವಂದಿಸಿ, ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವೀರಾಸನದಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದನು. ಹೀಗೆ ಸಾಲಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುವ ಅತಿರಥ ಮಹಾರಥಿಗಳ ಮುಖಮುದ್ರೆಗಳು ಸಂತಪ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ಸಂತಾಪದ ಭರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಮುಂಡಾಸವು ಬಿಚ್ಚಿತ್ತು, ಒಬ್ಬರ ಅಂಗಿಯ ಕಸಿಗಳು ಬಿಚ್ಚಿದ್ದವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ಅಂಗಿಯ ತೋಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿಕೊಂಡು, ಇನ್ನು ಏನು ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗುವದೆಂಬದನ್ನರಿಯುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ರಾಜಪರಿವಾರದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಎದುರು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವ ಭಾರತೀಯ ವೀರರನ್ನು ನೋಡಿ, ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಅಂತಃಕರಣವು ಸ್ಥಿರವಾಗಹತ್ತಿತು,

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ರಾಜಮಂಡಲವನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರದಿಂದ—ಅವ್ವನವರೇ! ಹಾಗು ಛತ್ರಪತಿ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರೇ, ಅದರಂತೆ ಶೂರ ಸರದಾರರೇ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಇಂದು ಇಲ್ಲಿಯಾಕೆ ಕೂಡಿರುವೆವು? ನಾವು ಮಹಾರಾಜರ ದಶಾಹಾಂತ ಕರ್ಮವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಪುಣ್ಯವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು! ಬಲಿಷ್ಠ ಬಾದಶಹನ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ನಾವು ಮಹಾರಾಜರ ರುಂಡವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾತಲ್ಲ. ಮಾತೃಶ್ರೀ, ತಾವು ಹೀಗೆ ಸಣ್ಣ ಮೋರೆ ಮಾಡುವ ಕಾರಣವೇನು ? ತಮ್ಮೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆಯೇ ಈ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿರುವದೋ? ಅವ್ವನವರೇ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲವೇ! ನಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಕೃಪಾಛತ್ರವು ಹೋಗಿರುವದಷ್ಟೇ? ಅಂದಬಳಿಕ ಇನ್ನು ತಾವು ಶೋಕಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ಹ್ಯಾಗಾಗಬೇಕು? ದಶಾಹಾಂತದ ಕರ್ಮಗಳು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದೊಂದು ಶುಭಶಕುನವೇ ಆಗಿರುವದು. ಇದನ್ನು ನಾವು ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಸುಖವೆಂದು ತಿಳಿಯುತಕ್ಕದ್ದು. ಅವ್ವನವರೇ, ಹಾಗು ಛತ್ರಪತಿ ಮಹಾರಾಜರೇ, ಇಂದು ಸರದಾರ ಮಂಡಲವು ತಮ್ಮ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವದು. ಇವರು ಶೋಕದಿಂದ ಅಂಧರಾಗಿರುವರು; ಮತ್ತು ಸಂತಾಪದಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವರು. ಈಗ ಇವರ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿ, ಇವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಅವ್ವನವರೇ, ಸಣ್ಣ ಸರಕಾರವು ಹುಡುಗರಾದರು, ರಾಜಕುಮಾರರು ಅಭಾಗಿಗಳಾದರು; ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಕರು ಇಲ್ಲದಾಯಿತು; ಇದೆಲ್ಲ ನಿಜವು; ಆದರೆ ತಾವು ಈ ವೀರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃಪಾಛತ್ರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೂ, ಸೂತ್ರಚಾಲಕರೂ ಆಗಿ ಇವರನ್ನು ಪರಿಪೋಷಿಸಿದರೆ, ಈ ಮೋಹಿತೆ, ಈ ಘೋರಪಡೆ, ಈ ಹಣಮಂತೆ, ಈ ನಾಯಿಕ, ಈ ಚೀಟಣೀಸ, ಈ ಮೋರೆ, ಈ ದಾಬಡೆ, ಈ ಪೇಶವೆ, ಈ ಅಮಾತ್ಯ, ಈ ಸಚಿವ, ಈ ಪ್ರತಿನಿಧಿ, ಈ ಬಾವಡೇಕರ, ಈ ಜಾಧವ ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡರು! ಸ್ವಾಮಿಯ ವಿಯೋಗದಿಂದ ದುಃಖಿತರಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುವ ಇವರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮಮತೆಯ ಕೈಗಳಿಂದ ಒರಿಸಿರಿ. ನೀವು ಇವರ ತಾಯಿಯಾಗಿರಿ-

ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಪಂತನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯುವರು—ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ನನ್ನ ಸೌಭಾಗ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಯಿತೆಂದು ಈಗ ವ್ಯಸನಪಡುವ ಹೊತ್ತಲ್ಲೆಂಬು

ದು ನಿಜವು; ಅದರಂತೆ ನಾನು ಈಗ ವ್ಯಸನಪಡುವದೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಂಥ ಸ್ವಾಮಿ ಭಕ್ತರು ನನ್ನ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಪಾಲುಗಾರರಾಗಿರುವಾಗ, ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ದುಃಖವಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಉಳಿಯಬೇಕು? ಮಾನವರು ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಹಣೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಹೋಗಿದ್ದ ಸೌಭಾಗ್ಯ ತಿಲಕವು ಅಳಿಸಿ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಈಗ ಬಂದಿರುವದಷ್ಟೆ? ಅಂದ ಬಳಿಕ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳೆರಡನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಸವಿಸಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಪಂತ, ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಈ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಪುಣ್ಯದ ಮೂರ್ತಿಗಳೇ ಆಗಿ, ಈ ಸಭಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ನಿಮ್ಮಂಥ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು ದೇಹಾಭಿಮಾನವನ್ನು ತೊರೆದು ಹೆಣಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ನನ್ನಂಥ ಅಬಲೆಯು ವೈಧವ್ಯವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತ ಯಾಕೆ ಇರಬೇಕು? ಸಹಗಮನದಿಂದ, ಅಥವಾ ವಿಷಪಾನದಿಂದ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವದೇ ಯೋಗ್ಯವು, ಆದರೆ ನಿಮ್ಮಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯ ಧುರಂಧರರ ವಿನಂತಿಯನ್ನು, ನಾನು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆಯೆಂದು ಪಾಲಿಸದಿದ್ದರೆ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಈ ಹಿರಿಯ ಸೊಸೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಬಹುದು; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ಈ ಯಾವತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಮಂಡಲದ ಸಮಕ್ಷ ತಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ—ನಾನು ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮರೆತು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಹೆಣಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿರುವೆನು. ಇದೇ ನನ್ನ ಪತಿಸೇವೆಯು, ಇದೇ ನನ್ನ ಕುಲವ್ರತವು; ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂತ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಾನು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಉಸುರು ಗರೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ಇನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೀರು ಉದರಬಹುದು, ನಾನು ಉಸುರ್ಗರೆಯಲೂಬಹುದು, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉಬ್ಬಲೂ ಬಹುದು, ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಯತ್ನವಿಲ್ಲ!

ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಈ ದೊಡ್ಡಸ್ತನದ, ಹಾಗು ಜಾಣತನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಾವತ್ತು ಸಭಿಕರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವು ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಅವರ ಆವೇಶವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆಗ ಧನಾಜಿಜಾಧವನು ಎದ್ದುನಿಂತು—ಅವ್ವನವರೇ, ತಾವು ನಿಜವಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಹಡೆದತಾಯಿಯು! ಇಷ್ಟು ಜನ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಸೇವಾತತ್ಪರರಾಗಿರುವಾಗ ತಮಗೆ ಯಾತರ ಚಿಂತೆಯಿರಬೇಕು? ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನೋಡಿ ಪಟವನ್ನಂತು ಏರಿಸಿಯೇ ಏರಿಸುವೆವು. ಲೋಕದ ಹರ್ಷ-ಕ್ಷೋಭಗಳಿಗೂ, ಸ್ತುತಿ-ನಿಂದೆಗಳಿಗೂ ಲಕ್ಷಗೊಡದೆ, ನಮ್ಮ ಸರಳಮಾರ್ಗದಂತೆ ನಾವು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿರುವದಷ್ಟೆ? ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಆತನ ಮಾತುಗಳು "ಒಂದು

ಕಡಕ ಎರಡು ತುಂಡು” ಎಂಬ ಮಾರ್ಗದವನಾದ ಸಂತಾಜಿಘೋರ್ಪಡೆಯಂಥ ಮಹಾ ತೇಜಸ್ವಿಗೆ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂತಾಪದಿಂದ—ಮಣ ಕಾಲಮುಟ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೆ, ಕಿನಕಾಫಿನ ಲೋಡಿಗೆ ಆತುಕುಳಿತು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಧೋರಣ ನೋಡಿ ತೋರಣಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಇದು ಸಮಯವೇ? ಅಪ್ಪನವರೇ, ಕೂಡಲೆ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಕೈತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಬೇಕು. ತಾವು ಕೈಚುಟ್ಟಿ ಗಟ್ಟಿದ ಎದೆಯುವರೇ ಇರುತ್ತೀರಿ. ಅಂತೇ ಮಹಾ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪತಿಯನ್ನು ಪ ದಿಗೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಧುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪತಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಹಾಕಿದಿರಿ! ಇದರಿಂದಲೇ ಶಿರಕೇ ಕುಲದ ವಿಧ್ವಂಸವಾಗಿ, ನಿಮ್ಮ ತವರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು ಐವರಿಗೆ ರಂಡೆತನವು ಬಂದಿತು! ಆಗ ಅಂತಃಕರಣವು ಸುಟ್ಟು ಕರಕಾದರೂ ಮಹಾ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ವಿಧವೆಯರಿಗೆ—“ಅಪ್ಪಗಳಿರಾ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಉಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಸಂಸಾರಗೇಡಾಯಿತು” ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದ ಧೀರ ವಿಸೂಬಾಯಿಯವರು ನೀವೇಯಲ್ಲವೇ? ಅಪ್ಪನವರೇ, ನಮ್ಮ ಈ ಸಿಂಹಾಸನದ ಬಾದಶಹನೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿಮಾನ ಜ್ಯೋತಿಯೂ ಆದ ಸಂಭಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ದುಷ್ಟ ಅಲಮಗೀರನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿ, ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನಲ್ಲವೇ? ಇದನ್ನು ನೆನಿಸಿ ನಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣಗಳು ದಗ್ಧವಾಗದೆ ಯಾಕೆ ಬಿಟ್ಟಾವು? ಮಿತ್ರರೇ, ಏಳಿರಿ, “ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸೋಣ, ಏಳಿರಿ! ಅಪ್ಪನವರೇ, ಹುಕುಂ! ಸರಕಾರದ ಹುಕುಮು ಏನಾಗುವದು?

ಹೀಗೆ ಸಂತಾಜಿಘೋರ್ಪಡೆಯು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಜಿಸಿ ಮಾತಾಡಿದ್ದು, ಕೆಲವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿತು, ಕೆಲವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಸ್ವಭಾವದಂತೆ ಆಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರರಲ್ಲಿಯೂ ಪಕ್ಷಭೇದಗಳಿದ್ದವು. ಕೆಲವರು ಧನಾಜಿಜಾಧವನ ಪಕ್ಷದವರಿದ್ದರು, ಕೆಲವರು ಸಂತಾಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯ ಪಕ್ಷದವರಿದ್ದರು. ಘೋರ್ಪಡೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನಿ ಷೇ ಧಿ ಸು ವ ದ ಕ್ಕಾ ಗಿ ಮಾನೆಯು ಎದ್ದು ನಿಂತು — ಸಂತಾಜಿರಾವ, ಹೀಗೆ ಆತುರಪಡಬಾರದು. ಇಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರೇನು ಬಳೆಯಿಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಶಕ್ಯಾಶಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಿಸಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ವೈರಿಯು ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿರಲು, ಹಾಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಇದು ತಕ್ಕ ಸಮಯವಾಗಿರುವದು. ನಿಮ್ಮಂಥ ತರುಣರ ಮೈಕೆಯ ರಕ್ತವು ವಿಶೇಷ ವೇಗದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಿಷ್ಟರೂ, ಹೊತ್ತು ನೋಡಿ ಕೊಡೆಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರಿ, ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುವದು ಜಾಣತನವೋ? ಒಮ್ಮೆಲೆ ಧಡಮ್ಮನೆ ಧುಮುಕಿ

ಬಿಡುವದು ಜಾಣತನವ್ರೋ? ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಸಂತಾಜಿಯು ಸಂತಾಪದಿಂದ—"ಸರಿಸರಿ! ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಾಕ್ರಮದ ಕಾಲವು ಹೋಗಿ ಜಾಣತನದ ಕಾಲವು ಒದಗಿರುವದು! ಅಂಜುಬುರುಕರಿರಾ! ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹುಲಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಕುವ ನಮ್ಮ ಶೂರ ಛತ್ರಪತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಔರಂಗಜೇಬನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿರುವಾಗ, ನಾವು ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ನ್ಯಾಯವೇ? ನಮ್ಮ ಜೀವಗಳ್ಳತನವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಸಂಗವೇ? "ನಿರ್ವೀರಮುರ್ವೀತಲಂ" ಎಂಬಂತೆ ನಮ್ಮ ಮರಾಟರ ಗತಿಯಾಗಿರುವಾಗ, ನಿಮ್ಮ ಜಾಣತನದ ಕ್ರಮವು ಬೆಳೆದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು?

ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಶೂರ ಸರದಾರರು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಣಕ್ಕೆ ನಿಂತದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ—ಸಂತಾಜಿರಾವ, ಸಮಾಧಾನತಾಳಿರಿ, ಶಾಂತರಾಗಿರಿ ಧನಾಜಿರಾವ, ಹಾಗು ನಮ್ಮ ಯಾವತ್ತು ಶೂರ ಸರದಾರರೇ, ಕಾಲವು ಬಹು ಕಠಿಣವಿರುತ್ತದೆ, ಪ್ರಸಂಗವು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಮೈ ಮೇಲೆ ಬಂತೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಆಲಸ್ಯದಿಂದ ವೈರಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಬಹುದೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ತನಗೆ ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಜಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿರುವದರಿಂದಲೂ, ತನ್ನ ಕೋರಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೈಗೂಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವದರಿಂದಲೂ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಬಾದಶಹನು ಭರದಿಂದ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿರುವನು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅತ್ಯಂತ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿ, ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಆತನ ಅಬ್ಬರದ ತುಳಿತಕ್ಕೆ ನಾವು ನುಚ್ಚು-ನೂರಿಯಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದು! ಧನಾಜಿರಾವ, ಹಾಗೆ ಮೈಮರೆತು ಇರಲಿಕ್ಕೆ ನಾವೇನು ಕೂಸುಗಳೇ? ಸಂತಾಜಿರಾವ, ಒಂದು ದಿವಸ ಮೈಮರೆತದ್ದರಿಂದ ಪಾಂಡವರು ಹದಿನಾಲ್ಕುವರ್ಷ ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾಯಿತು; ಆದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಬಾದಶಹನನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸತ್ತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ನಾವು ವಿಚಾರಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗಬಂದರೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು; ಧುಡಂಪ್ರವೇಶಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗಬಂದರೆ, ಧುಡಂಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಸದುದ್ದೇಶ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಅತ್ಯುತ್ಕಟ ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವವಿರುವದಲ್ಲದೆ, ಚಟುವಟಿಕೆಗಾಗಲಿ, ಮಂದತನಕ್ಕಾಗಲಿ ಮಹತ್ವವಿರುವದಿಲ್ಲ! ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಂತೆ ನಾವು ಈ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರಾಯಿತು! ಶೂರ ಸರದಾರರೇ, ಇಂಥ ಕಠಿಣಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಾವು ಅಂಜುಕರ

ದ್ದಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಭಗವತ್ಕೃಪಾಛತ್ರವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯನ್ನೂ, ಸ್ವದೇಶಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಧರ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಬಂಗಾರದಂಥ ಹೊತ್ತು ಬಂದಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಎಲ್ಲರೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಟೊಂಕ ಕಟ್ಟಿರಿ. ಅವ್ವನವರೇ, ಆಕಾಶದೊಳಗಿನ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ಅಂದರೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಿನುಗುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಬಾದಶಹನ ಕಾಟವಿದ್ದಾಗೂ, ಇಲ್ಲದಾಗೂ ಕೂಡಿಯೇ, ಅಂದರೆ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಯೇ ಮಿನಗುತ್ತವೆ! ಆದರಂತೆ, ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಭೂತರಾದ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರು ಮುಣುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಜಗತ್ತು ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಭುಗಳು ಅಸ್ತಂಗತರಾಗದಾಗ್ಯೂ, ಅದ ಬಳಿಕೂ ಅವರ ಪ್ರಕಾಶವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೂಸಿ ಹೊರಚಲ್ಲುತ್ತದೆ!

ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಾಣೆಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟು, ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು—ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ತಾವು ವರ್ಣದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ, ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಗೃಹಸ್ಥರೂ ಆಗಿರುತ್ತೀರಿ. ಪ್ರತವೈಕಲ್ಯಗಳನ್ನು ನೀವು ಪಾಲಿಸುವಿರಿ. ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಇಡಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ನಡೆಸುವದಕ್ಕೆ ನೀವು ಅಂತರ್ಯವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಇಡಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲವೆ? ಪಂತ, ನಾವು ಹೆಂಗಸರು, ಮಹಾರಾಜರು ಶೋಕಪೀಡಿತರಾಗಿರುವರು; ಶಿವಾಜಿಯು ಹುಡುಗನಾಗಿರುವನು; ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾರ್ಗತೋರಿಸುವ ಭಾರವು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ, ನೀವು ಮಸಲತ್ತು ಹೇಳಬೇಕು, ಅನ್ನಲು, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು—ಮಾತೃಶ್ರೀ, ಹ್ಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಾಮಿಸೇವೆಯು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯಪ್ರತಾಪವು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದಂತೆ ನಾವು ಸ್ವಾಮಿಸೇವೆಯನ್ನು ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಬಾಳಾಸಾಹೇಬರ ವಯಸ್ಸು ಚಿಕ್ಕದಾದ್ದರಿಂದ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಪೋಷಾಕುಧರಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿದ್ದು ನಡಿಸಬೇಕು. ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಔರಂಗಜೇಬನ ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವು ಈಡಾಗದಾದ್ದರಿಂದ, ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿ, ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ತೊಂದರೆಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ, ಔರಂಗಜೇಬನು ತನ್ನ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ರಾಯಗಡದ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಿಸಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಬಹುದು;

ಆದ್ದರಿಂದ, ನೀವು, ಬಾಳಾಸಾಹೇಬರು, ಬೇರೆ ರಾಜಪರಿವಾರವು ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು. ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾದ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರವರು ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅದನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಬೇಕು. ರಾಯಗಡವು ಬಹು ಭದ್ರವಾಗಿರುವದು. ಧಾನ್ಯಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ, ಮದ್ದು ಗುಂಡು ಮೊದಲಾದ ಯುದ್ಧೋಪಯುಕ್ತ ಸಾಮಾನುಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವೆನು. ಔರಂಗಜೇಬನ ಲಕ್ಷವು ಈಗ ಒಂದು ರಾಯಗಡದ ಮೇಲೆ ಇರುವದನ್ನು, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ರಾಯಗಡ-ಪಲ್ಹಾಳಗಡ ಈ ಎರಡರ ಮೇಲೆ ವಿಭಾಗಿಸೋಣ! ರಾಯಗಡವು ಹ್ಯಾಗೂ ಆತನಿಗೆ ಹಣಿಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಆತನ ಸೈನ್ಯವು ಬಂದಕೂಡಲೆ ಮಹಾರಾಜರು ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಆ ಎರಡನೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಕಡೆಗೆ, ಮೂರನೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೀಗೆ ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತ, ಕಡೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಜಿಂಜಿಕೋಟೆಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ದಯಮಾಡಿಸಬೇಕು. ವೀರಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ನೀಳೋಪಂತ, ನೀವು ಈಗ ಮುಂಗಡ ಜಿಂಜಿಕೋಟೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಘೋರರಣಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವ ಆ ಕಾವೇರೀತೀರದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಭದ್ರಪಡಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಸರ್ವ ಸನ್ನಾಹಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ. ರಣಶೂರ ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ದುಸ್ಸಹವಾದ ಪ ರಾ ಕ್ರ ಮ ದ ತೇ ಜ ಸ್ಸಿ ನಿಂ ದ ಬಾದಶಹನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರಿ. ರಣಧುರಂಧರ ಧ ನಾ ಜಿ ರಾ ವ, ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಮೊಗಲ ಸೇನಾಸಮೂಹವು ಕಂಪಿಸುವಂತೆ ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ. ಇನ್ನುಳಿದ ವೀರಾಗ್ರೇಸರರಾದ ಸಮಸ್ತ ವೀರರೇ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ರಾಜನಿಷ್ಠಾ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ದುಸ್ಸಹವಾದ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು, ಹಸಿದ ತೋಳಗಳಂತೆ ಹರಿದು ಹಣ್ಣುಮಾಡಿರಿ! ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯದ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು, ಅಥವಾ ಮರಾಟರ ಕೆಚ್ಚುಗಟ್ಟಿದ ಎದೆಯ ವೈ ಭ ವ ವ ನ್ನು ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸೋಣ!

ಯುದ್ಧಮಂತ್ರಿಯಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನ ಈ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ದರ್ಬಾರದೊಳಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರ ಖಡ್ಗಗಳು ಸರಸರನೆ

ಒರೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬೀಳಲು, ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಮರಾಟರ ಬಲ-ಗರ್ವಗಳು ವೃದ್ಧಿಂಗತವಾದವು! ವೀರರು ತಮ್ಮ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಸಾವರಿಸುತ್ತ, ತಾವು ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಣಕಾಲಮೇಲೆ ವೀರಾಸನದಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತರು. ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬನ ಹಣೆಯ ನರಗಳು ಉಬ್ಬಿದವು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಗುಲಗಂಜಿಯಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದವು. [illegible] ಉಬ್ಬಿ ಅಂಗಿಯ ಕಸಿಗಳು ಚಟಚಟನೆ ಹರಿದವು. ಮೊಗಲರ ಮೇಲಿನ ಸಂತಾಪದಿಂದ [illegible]ಗಚ್ಚುವಾಗ ತುಟಿಗಳಿಂದ ರಕ್ತವು ಹೊರಬೀಳುವಂತೆ ತೋರಿತು. ವೀರರ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಅಂದನು --

ಸರದಾರರೇ, ಬಾಂಧವರೇ! ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಾನು ತಮ್ಮ ಸಂಕಟಗಳನ್ನೂ, ಯಾತನೆಗಳನ್ನೂ, ಅಪಮಾನಗಳನ್ನೂ, ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ, ಈ [illegible] ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದೆ. [illegible] ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಾಮಿ [illegible] ಮೇಲೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಟ್ಟು, [illegible] ಒಬ್ಬ [illegible] [illegible]. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ [illegible] [illegible] [illegible]ಗಳನ್ನು [illegible]. ಆ [illegible] ಮೇಲೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣಗಳನ್ನು [illegible] ಒಂದು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಒಪ್ಪುಗೂಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು [illegible] ಹಿಡಿದು ಹೋಗಬೇಕು; ಅದರಂತೆ, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ಅವರು ಆ [illegible] ಅನುಸರಿಸಲಿ: ಆದರೆ, ಉದ್ದೇಶವು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರದೂ ಒಂದೇ ಇರಬೇಕು. ಪ್ರಸ್ತುತದಂತೆ, ನಾನು ಹೇಳುವ ಈ ಸಂಗತಿಯು ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ [illegible] ಸಣ್ಣ [illegible] [illegible]ಕಾರ್ಯ ಧುರಂಧರ [illegible]ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಿಗೆ ಬರೆದು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಲೇಖಕರಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಈಗ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿರುವದರಿಂದ, ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಕುಳಿತಿರುವರು. ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರು ಕೂಡ, ಅನ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣದೆ ವೈರಿಗಳ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತರೂ, ವೀರ್ಯವಂತರೂ, ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳೂ ಆದವರು, ಪೌರುಷದಿಂದಲೂ, ಹಿತೋಪದೇಶದಿಂದಲೂ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಔರಂಗಜೇಬನೆಂದರೆ, ಐವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಪಾತಶಾಹಿಗಳ ಒಡೆಯನು. ಅವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅಜಿಂಕ್ಯವಾದದ್ದು; ಆದರೂ ನಾವು ನಿರಾಶ ಪಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಕೈಲಾಸವಾಸಿ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಈಗ

ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವದು ಹಿತಕರವು. ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಹದಿನೈದು ವರ್ಷದವರಿರುವಾಗ ಅಸಹಾಯಶೂರರಾಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸುತ್ತು ಆದಿಲಶಾಹಿ, ಕುತ್ಬುಬ ಶಾಹಿ, ನಿಜಾಮಶಾಹಿ, ಎಂಬ ಮೂರು ಬಲಾಢ್ಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾದಶಾಹಿಗಳು ಕೈ ತೊಳಕೊಂಡು ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದ್ದವಲ್ಲದೆ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಔರಂಗ ಜೇಬ ಬಾದಶಹನು ಕಣ್ಣುಕೆಕ್ಕರಿಸಿ ಆಬಾಸಾಹೇಬರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು! ಇವ ರಲ್ಲದೆ ಶಾಮಲ, ಫಿರಂಗಿ, ಇಂಗ್ರೇಜಿ, ರಾಮನಗರದವರು, ಪಾಳೇಗಾರರು ಬಿದನೂ ರವರು, ಮೈಸೂರವರು, ತ್ರಿಚನಾಪಲ್ಲಿಯವರು, ಮೊದಲಾದ ಗಟ್ಟಿಗರು ಆಬಾ ಸಾಹೇಬರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೀರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಜನ ರೊಳಗಿನ, ಚಂದ್ರರಾವಶಿರ್ಕೆ, ಸಾವಂತ, ದಳವಿ, ನಿಂಬಾಳಕರ, ಘಾಟಕೆ ಮೊದ ಲಾದ ಪ್ರೋಕ್ಷಿತ ಸರಂಜಾಮಿನ ದೇಶಮುಖರು ಮಹಾರಾಜರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಬರುತ್ತ ಲಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೂ, ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ ಆದ ಮಹಾರಾಜರು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸೊಪ್ಪುಹಾಕದೆ, ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ, ಅಹಿವಂತ ದಿಂದ ಕಾವೇರೀ ತೀರದ ಜಂಜಿಯ ವರಿಗೆ ನಿಷ್ಕಂಟಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿ ಛತ್ರಪತಿಯೆಂದು ಔರಂಗಜೇಬನಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ನೂರಾರು ದುರ್ಗಗಳನ್ನೂ, ಕೋಟೆಗಳನ್ನೂ, ಜಲದುರ್ಗಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು; ಎಷ್ಟೋ ವಿಶಾಲ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ತಮ್ಮವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು; ನಾಲ್ವತ್ತು ಸಾವಿರ ರಾವು ತರನ್ನೂ, ಅರವತ್ತು-ಎಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಶಿಲೇದಾರರನ್ನೂ, ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಕಾಲಾಳು ಗಳನ್ನೂ, ಕೋಟ್ಯವಧಿ ವರಹಗಳ ಭಾಂಡಾರವನ್ನೂ, ಬಹು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತ್ರಾ ಲಂಕಾರಗಳನ್ನೂ ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಆ ಪುಣ್ಯವಂತನು ತೊಂಬ ತ್ತಾರು ಕುಲದ ಮರಾಟರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದನು. ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೇವಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಯಜನ-ಯಾಜನಾದಿ ಷಟ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವರ್ಣವಿಭಾಗದಂತೆ ನಡಿಸಿದನು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯದ ಹೆಸರು ಉಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಬಹಳ ಹೇಳುವದೇನು? ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮಾಡಿ ದರು! ಆ ಪ್ರತಾಪನಿಧಿಗಳು, ಔರಂಗಜೇಬನಂಥ ಬಲಾಢ್ಯ ಶತ್ರುವಿನ ಪುಂಗಿಯ ನ್ನು ಬಂದು ಮಾಡಿ, ದಿಗಂತ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಅವತಾರಿಕ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ನಮ್ಮ ಶಕಕರ್ತರಾದ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಕೆಲವರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಖಾಡಾಖಾಡಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರು; ಕೆಲವರನ್ನು ಮರೆಮೋಸ

ದಿಂದ ಮುತ್ತಿ ಬಗ್ಗು ಬಡಿದರು; ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕಲಹವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದರು; ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಭೇದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು; ಕೆಲವರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಳಸಿದರು; ಕೆಲವರೊಡನೆ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧ ಮಾಡಿದರು; ಕೆಲವರನ್ನು ತಾವಾಗಿ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡರು; ಕೆಲವರನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಘಾತಗೊಳಿಸಿದರು; ಕೆಲವರ ಜಲದುರ್ಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಜಲದುರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು, ಹೀಗೆ ಒಂದಲ್ಲ-ಎರಡಲ್ಲ, ನಮ್ಮಂಥ ಪಾಮರರಿಗೆ ಹೇಳಲಶಕ್ಯವಾದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಮಾವಂದಿರಾದ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರಲ್ಲವೇ? ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ನಾವು ಈಗ ಯಾಕೆ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಬಾರದು ?

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮಹಾ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ನುಡಿದನಂತರ ತನ್ನ ಮೈದುನನಾದ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು—ಪೂಜ್ಯರಾದ ಮೈದುನರೇ, ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜ, ತೆರವಾಗಿದ್ದ ಈ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ನೀವು ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದಿರಿ, ನಾನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿದೆನು. ಮೈದುನರೇ, ನನ್ನಿಂದ ತಮ್ಮ ವಿಷಯದ ಅನಂತ ಅಪರಾಧಗಳು ಘಟಿಸಿರಬಹುದು! ಅವನ್ನು ತಾವು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು! ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೀತಾದೇವಿಯ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ, ಆ ತನ್ನ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಬೆನ್ನು ಕಾಯಲಿಲ್ಲವೆ? ಮಹಾರಾಜ, ಅತ್ತೆಯವರ ಭಯಂಕರವಾದ ಕೊಲೆಯನ್ನು ತಾವು ಮರೆಯಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಧೈರ್ಯವು ನನಗೆ ಸಾಲದು. ತಾವು ಅದನ್ನು ಮರೆಯದಿದ್ದರೆ, ಹಾಗು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತಾವು ಮರೆಯುವಹಾಗಿದ್ದರೆ, ಈ ಪಾಪಿಷ್ಠಳ ಸಹಗಮನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ, ಈ ನನ್ನ ಕೂಸನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಹ್ಯಾಗಾದರೂ, ಮಾವಂದಿರ ಉದ್ದೇಶವು ಸಫಲವಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಜ, ಧರ್ಮರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು, ನಿವಾಳಿಸಿ ಒಗೆಯಲಿಲ್ಲವೆ? ಅಂದಬಳಿಕ ಸ್ವಾರ್ಥಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ನಾನು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದರೆ, ಮಾವಂದಿರಿಗಂತು ಇರಲಿ, ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೋತಾಜಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಮರಾಟರಿಗೆ ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯ ಸಂದೇಶ ಕಳಿಸಿದ ಮಹಾರಾಜರಿಗಾದರೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗಬಹುದೋ? ಮೈದುನರೇ, ಏಳಿರಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ನೀವು ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಿ. ರಾಯಗಡದ ಮೇಲೆ ಔರಂಗಜೇಬನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬೀಳಲಿ, ನಮ್ಮ ಸೇನಾಧುರಂಧರ ಧನಾಜೀ, ತೀವ್ರ ಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಸಂತಾಜೀ, ಮೋಹಿತೇ, ದಾಭಾಡೆ, ನಮ್ಮ

ಶೂರಸರದಾರರೆ, ಇನ್ನು ನೀವು ಪಲ್ಲಾಳಗಡಕ್ಕೆ ತೆರಳಿರಿ. ನಮ್ಮ ಯುದ್ಧ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ನೀವು ನಮ್ಮ ಅನಭಿಷಿಕ್ತ ರಾಜನ ದರ್ಬಾರದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ "ಗನೀವಿ ಕಾವಾ (ಹೊಂಚುಹಾಕಿ ಹೊಡೆಯುವ)" ಯುದ್ಧದ ಆಟವನ್ನು ಆಡಿಸಿರಿ. ನಮ್ಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಾದ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ಇಂಥ, ಕಠಿಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಸಾಗಿಸಿರಿ. ಭಾಂಡಾರದ ಸಿಲಕನ್ನು ಕಾಯಿರಿ.

ಪಾಂಡವರ ಲಜ್ಜೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮಾ, ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು, ಈಗ ನೀನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರ ಲಜ್ಜಾರಕ್ಷಣಮಾಡಬೇಕು. ಈಗ ಧರ್ಮಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಈ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರ ಅಭಿಮಾನವು ನಿನಗಿರಲಿ ! ದಯಾನಿಧೇ, ನೀನು ಪತಿತೋದ್ಧರಣಶೀಲನಾದದ್ದರಿಂದ, ಪತಿತರಾಗಿರುವ ನಮ್ಮನ್ನು ನೀನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಭೀಷ್ಮರು ನಿಷ್ಪಾಂಡವೀ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಜಯದ್ರಥನು ಪಾರ್ಥನನ್ನು ಯಮಸದನಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಪಾಂಡವರ ನಿರ್ವಂಶಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಭಗವನ್ , ಭಕ್ತವತ್ಸಲಾ, ಪ್ರೇಮಳಮೂರ್ತಿಯೇ, ಪುರುಷೋತ್ತಮಾ, ನೀನು ಗರುಡನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಓಡಿಹೋಗಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮಾನವನ್ನು ಕಾಯಲಿಲ್ಲವೆ? ಅದರಂತೆ, ಈಗ ನೀನು ನನ್ನ ಮಾನವನ್ನು ಕಾಯಬೇಕು . ಈ ಪ್ರಸಂಗವಲ್ಲಿ ನೀನು ದ್ರೌಪದಿಯ ಮಹಾ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಮಾತ್ರ ನನ್ನಂಥ ಕ್ಷುಲ್ಲಕಳ ಕ್ಷುದ್ರತನವನ್ನು ಹೋಲಿಸದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸುಮಾಡು; ಇದೇ ನನ್ನ ಪ್ರಣತಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ! !

ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಇತ್ತು. ಆತನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿನಿಯ ಈ ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಉಕ್ಕೇರಿದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ—ಮಾತೃಶ್ರೀ, ಪ್ರಭು ರಾಜಾರಾಮಸಾಹೇಬ, ಸನ್ಮಾನನೀಯ ರಾಜಕುವರ, ಹಾಗು ಯಾವತ್ತು ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೇ, ಶೂರ ಬಂಧುಗಳೇ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರ ಈ ಪೂಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಅಲಮಗೀರನು ಮಾಡಿರುವನಷ್ಟೆ? ಅದರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದ ಹೊರತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರೂ, ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ ಶಾಂತರಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೆ—ಮಾರುಗಳ, ಹೆಂಡಿರು—ಮಕ್ಕಳುಗಳ, ಬಹಳವೇಕೆ? ತಮ್ಮ ಜೀವದ ಹಂಗನ್ನು ಸಹ ಯಾರೂ ಇಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ನಾನು

ಈಗ ಮಾತೃಶ್ರೀಯವರ ಪಾದವನ್ನೂ, ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಚರಣ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾಗಿರುವ ಈ ಪೂಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಟ್ಟು, ಜಗದೀಶ್ವರನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ನನ್ನ ಈ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುವೆನೇನೆಂದರೆ—ಈ ಮೊದಲೆ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗುವವರೆಗೆ ನಾನು ಸರ್ವಥಾ ವಿಷಯೋಪಭೋಗಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಶೂರವೀರರಾದ ಬಂಧುಗಳೇ! ಏಳಿರಿ. ಇನ್ನು ತಡವೇಕೆ? "ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ವೈರಿಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೈಯನ್ನು ತೋರಿಸೋಣ! ಎಂದು ಸಂತಾಪದಿಂದ ನುಡಿಯಲು, ಎಲ್ಲರೂ ಒರೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿರಿದು ತಮ್ಮ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆಗ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರು—"ವೀರರೇ, ನಿಲ್ಲಿರಿ, ಇಂದು ನಿಮಗೆ ನಾನು ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ, ನಿಲ್ಲಿರಿ! ಇನ್ನು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಚರಣಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ! ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರ ಆಶೀರ್ವಾದವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ! ಪೂಜ್ಯ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರ ಆಶೀರ್ವಾದವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ! ಎಂದು ನುಡಿದು, ತನ್ನ ವೀರಶ್ರೀಯುಕ್ತವಾದ ದಿವ್ಯ ಮುಖಕಾಂತಿಯು ಪಸರಿಸಿರಲು, ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದಳು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಹೃದಯ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿದ್ದ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಅತ್ಯಂತವಾದ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಅತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಮಾತೃಶ್ರೀ, ಮೋಹದಿಂದ ನಾವು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ, ಘಾತವಾಗದೆ ಇರದು; ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ನಾನು ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಲು ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ, ನಿಮ್ಮನ್ನೂ, ಬಾಳಾಸಾಹೇಬನನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವೆನು. ಅವರೆ ನಮ್ಮ ಈ ಬಾಲಶಿವರಾಯನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವದನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ನಾನು ಬಾಳಾಸಾಹೇಬನ ನೌಕರನು; ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಆತನ ಸಿಂಹಾಸನದ ಚಾಕರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವು! ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಪಲ್ಲಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಉದ್ಧವಯೋಗದೇವಾ, ನೀನು ರಾಯಗಡದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ನೋಡು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಬೆಳಸಿದರೆಂಬದನ್ನು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ನಡುವಿನ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಮೊದಲಿನ ಆ ಶಿವಪ್ರಭುವೇ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿದು,

ನಮ್ಮನ್ನು ಆತನ ಕಾರಭಾರಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ವೀರ ಸರದಾರರೇ, ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ನೀವು ದೌಲತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಶ್ರೀಶೈಲಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸವಾಸಿ ತೀರ್ಥರೂಪರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಭವಾನೀ ಮಾತೆಯು—"ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವ ಶಿವಾಜಿಯು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವನು" ಎಂದು ಕುರುಹು ಕೊಟ್ಟಿರುವಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಿಲ್ಬಿಷಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಚಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರಿ. ಮಾತೃಶ್ರೀ, ಹಾಗಾದರೆ ನಾವು ಬರುತ್ತೇವೆ. ಎಂದು ಅತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಲು, ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನೀರು ತಂದು, ಗದ್ಗದಕಂಠದಿಂದ—ಸನ್ಮಾನನೀಯರಾದ ಮೈದುನರೇ, ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿ, ನನ್ನ ಹಸ್ತವು ನಿಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತದೆ! ಹೋಗಿರಿ. ಯಶಸ್ವಿಗಳಾಗಿರಿ, ಕಳೆದು ಹೋದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿರಿ, ಬಾಳಾ, ಶಿವಾಜೀ, ನಿನ್ನ ಕಕ್ಕನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸು. ಆತನು ಉದಾರಾಂತಃಕರಣದ ಶ್ರೀ ರಾಮನು! ಎಲೈ ಮಾತಾಪಿತೃಭಕ್ತ-ರಾಮಾ, ಹೋಗು! ದೂರ ವನಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗು! ಹೋಗು, ಮನೋಭಿರಾಮಾ, ಹೋಗು!! ಈ ಕೌಸಲ್ಯೆಗೆ ರಾಮನ ವನವಾಸವು ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಹೋಗು!!!

೯ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಸಮರ್ಥರ ಸದ್ಬೋಧಸ್ಮೃತಿ.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಪಡೆದು, ಶ್ರೀ ರಾಮನು ವನಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ವಿಶಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಎಲ್ಲರಿಗೆ ರಾಮರಾಜ್ಯವಿಯೋಗದ ಸ್ಮರಣವಾಗಿ ಬಹಳ ವ್ಯಸನವಾಯಿತು ಆ ಭ್ರಾತೃವತ್ಸಲನಾದ ಶಿವಪುತ್ರನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಧನಾಜಿ—ಸಂತಾಜಿ ಮೊದಲಾದ ಶೂರ ಸರದಾರರೂ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ-ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ ಮೊದಲಾದ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ ಹೊರಟರು. ಹೀಗೆ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ರಾಯಗಡದಿಂದ ಹೊರಟು ಮಹಾಡ, ಭೋರಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಯು, ಹಾದಿಯಲ್ಲಿಯ ಮಾವಳದ ಕೋಟೆಗಳ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ, ಪ್ರತಾಪಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಮೊದಲು ಅವರು ಕೇದಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಕೇದಾರೇಶ್ವರವು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸ್ವಯಂಭೂ ಲಿಂಗವಿದ್ದು, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಯೋಗ

ದಿಂದ ಅದು ಅತಿ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಪರಿವಾರವು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೇದಾರೇಶ್ವರನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ದುರ್ಗವನ್ನು ಏರಿ ಹೋಗಿ, ಕುಲಸ್ವಾಮಿನಿಯಾದ ಭವಾನಿಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡಿತು, "ನಾನು ತುಳಜಾಭವಾನಿಯು, ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆ, ನೀನು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಜಯಶೀಲನಾಗುವೆ." ಎಂದು ತನಗೆ ಸ್ವಪ್ನ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ್ದರಿಂದ, ಶಿವಪ್ರಭುವು ಈ ಭವಾನಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನು. ರಾಜಾರಾಮನು ದೇವಿಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಅವ್ಯಾಹತವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಲೋಕಮಾತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಮಾತೇ, ನೀನು ಆಬಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ—'ನಿನ್ನ ವಂಶವು ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ತಲೆಗಳ ವರೆಗೆ ನಡೆಯುವದೆಂ'ದು ವರಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿದ್ದು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಸುಳ್ಳು ಆಗುವದೇನು? ನನ್ನ ಕುಲಸ್ವಾಮಿನೀ, ಇನ್ನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಚಿಂತೆಯು ನಿನಗಿರಬೇಕು. ಮಾತೇ, ಇಂದು ನಮ್ಮ ಭಾವವು ದೃಢವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋರಾಡಲು ಸಜ್ಜಾಗಿದ್ದರೆ ಏನಾದರೂ ಪ್ರಸಾದ ಕೊಟ್ಟು ನೀನು ನಮ್ಮ ಧೈರ್ಯ-ಬಲ-ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸು! ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ನಿನ್ನ ವರಪ್ರದಾನದಿಂದಲೇ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿತರಾಗಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಅಂಥ ನಮ್ಮ ಕುಲಸ್ವಾಮಿನಿಯಾದ ನೀನು ಈಗ ನಮ್ಮನ್ನು ಮರೆಯುವೆಯಾ? ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ದೇವಿಯ ಕಿರೀಟದ ಮೇಲಿನ ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂವು ಪಟ್ಟನೆ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆಗ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಹೃದಯವು ಭಕ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿರಲು! ಅವರ ಮೈ ಜುಮ್ಮೆಂದು ಕೂದಲುಗಳು ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತಿರಲು, ಅವರು ಅತ್ಯಂತವಾದ ನಯ-ಭಯ-ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ಆ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅದನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕಣ್ಣು-ಮೂಗುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ಅದರ ಒಂದೊಂದು ಪಕಳಿಗಳನ್ನು ಧನಾಜಿ, ಸಂತಾಜಿ ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮ ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸರದಾರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ದೇವಿಯನ್ನು ಸಾಷ್ಟಾಂಗವಾಗಿ ವಂದಿಸಿ, ಕೋಟೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಬಳಿಕ ತಡಮಾಡದೆ ಸಾತಾರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದರು

ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರಮಂಡಲವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೇವತೆಯ ತವರುಮನೆಯಾದ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದೊಳಗಿನ ಪ್ರತಾಪಗಡ, ಮಕರಂದಗಡ, ಜಂಗಲೀಗಡ, ಭೈರವಗಡ, ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಆಯಾಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ, ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ಆಗ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ ಬಾವಡೇಕರನಂತು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಳವಿನೊಳಗೆ ಬರುವ

ಹೊಡತದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ, ತೊಡಕಿನ ಹಾದಿಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಬಳಿಯ ಧನಾಜಿ, ಸಂತಾಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಶೂರರಿಗೆ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಅತ್ಯುತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಕರೆಯಲು, ಆ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠನು ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕರೆಯಲು, ಆಗೂ ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಮೂರನೇ ಸಾರೆ ಕರೆಯಲು, ಆ ಜಾಜ್ವಲ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಸಂತಾಜಿಯು ಕೆವಕ್ಕನೆ ಮಹಾರಾಜರ ಮೈ ಮೇಲೆ ಹೋದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾವಚಂದ್ರಪಂತನು ಗಾಬರಿಯಾದನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಮಹಾರಾಜನ್ನು ಕುರಿತು—ಮಹಾರಾಜ, ಏನಿದು? ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರು ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತರ ಅವಧಾನವನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ತಾನಾಜಿಯು ಅವರಿಗೆ—"ಮಹಾರಾಜ, ದುರ್ಗವನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು ನಾನು, ತಾವು ಇಲ್ಲಿಂದ ಉಲುಕಲಾಗದು," ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಮಹಾರಾಜರು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದರು. ನಾನು ಇತ್ತ ಪಂತರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಲಿಯತೊಡಗಿರುವಾಗ, ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಒಂದೇ ಸವನೇ ಕರೆಯತೊಡಗಿರುತ್ತೀರಿ. ಬೇರೆ ಯಾರಾದರೂ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರು ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ? ಎಂದನು.

ಸಂತಾಜಿಯ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ನಕ್ಕು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನಪಡುತ್ತ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅವರು ಈ ಬಗೆಯ ಹಲವು ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಸಂಭಾಷಣಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತ ಕೃಷ್ಣಾ, ವೇಣ್ಯಾ, ಕೋಯನಾ ನದಿಗಳ ನೀರಿನಿಂದ ತೋಯುತ್ತಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿ ಸುಂದರಪ್ರದೇಶದೊಳಗಿಂದ ಸಾಗುತ್ತ, ಸಾಗುತ್ತ ಕೇಲವಲಿ, ಸೋನಾಪುರಗಳ ಮಗ್ಗುಲಿನಿಂದ ಸಜ್ಜನಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟರು. ಸಜ್ಜನಗಡವು ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವೂ, ಸಮಾಧಿಸ್ಥಾನವೂ ಆಗಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರು ಅರಿತಿರಬಹುದು. ಸಮರ್ಥರು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕೈಯಿಂದ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನ—ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನಗಳೆರಡನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಆ ಸಜ್ಜನಗಡದ ಪರಮ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನೂ, ಪರಮೋದಾತ್ತತೆಯನ್ನೂ, ಪರಮ ವೈಭವಶಾಲಿತ್ವವನ್ನೂ ಪಾಮರರಾದ ನಾವು ಏನೆಂದು ವರ್ಣಿಸೋಣ? ಇದೇ ಗಡದಿಂದ ಸಮರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಸುಂದರ ಉಪದೇಶ ರೂಪ ಕೊಳಲನ್ನು ಊದಿ, ಅನೇಕ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೀರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ನೆರಿಸಿಕೊಂಡರು; ಇದೇ ಗಡದಿಂದಲೇ ಸಮರ್ಥರು

ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಕಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದರು ; ಇದೇ ಗಡದ ಮೇಲಿಂದಲೇ ಸಮರ್ಥರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುರಿಸಿದರು . ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿ, ಸೃಷ್ಟಿ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ನೋಡುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಣ ಮಾಡುವ ಉರ್ವಶೀ (ಉರ್ಮೋಡೀ) ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಸಜ್ಜನಗಡದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇರುವದು . ಇಂಥ ಪವಿತ್ರ ದುರ್ಗವಿರುವ ಪರ್ವತವನ್ನು ಸಮರ್ಥ ಭಕ್ತರಾದ ನಮ್ಮ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರೂ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತ, ಧನಾಜಿ, ಸಂತಾಜಿ ಮೊದಲಾದವರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಏರುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವರ ವೃತ್ತಿಯು ಆನಂದದಿಂದ ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಯಿತೆಂದು ನಾವು ಬರೆಯುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಅವರು ದುರ್ಗದ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರವನ್ನು ದಾಟಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಒಳಗೆ ಬಂದರು .

ದುರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಆನಂದದ ಹೊಸ ತೆರೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಹತ್ತಿದವು . ರಾಮನಾಮ ಘೋಷವು ಅವರ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳಹತ್ತಿತು. ಗಾಯನದ ಮಂಜುಲಧ್ವನಿಯಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ರಮಿಸಹತ್ತಿತು . ಕೆಲವರು ಕಾವಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವರು, ಕೆಲವರು ತಲೆಗೆ ಜರತಾರಿಯ ಪಟಕವನ್ನು ಸುತ್ತಿದವರು ಹೀಗೆ ರಾಮದಾಸಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನರು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಹತ್ತಿದರು. ಧೂಪದ ಸುಗಂಧವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಹತ್ತಿತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭರಜರಿಯ ಪೋಷಾಕಿನಿಂದಲೂ, ಸುವರ್ಣಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದಲೂ, ಹೆಗಲೇರಿಸಿದ ಧನುಷ್ಯ-ಬಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಮಹಾಪ್ರತಾಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಗಳ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನವಾದ ಮೂರ್ತಿಯು, ಬೆಟ್ಟದಂಥ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಿತು . ಕೆಲವರು ಅವರಿಗೆ ಚಾಮರಗಳನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಛತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ಕುದುರೆಯ ಮುಂದೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಕೂಡಲೆ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರೇ ಮೊದಲಾದ ಯಾವತ್ತು ರಾಜಪರಿವಾರವು ಸಮರ್ಥರಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಆಗ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಗಳು ಕುದುರೆಯಿಂದ ಇಳಿದು , ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿ ಸಂತಯಿಸಿ, ಎಲ್ಲರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರು . ಯಾವತ್ತು ಜನರು ಪಾದ ಪ್ರಕ್ಷಾಲನವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹೋದರು . ಅಲ್ಲಿ

ಸಂಪಗೆಯ ಗಿಡಗಳು ಹೂಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ, ಸುಗಂಧವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದವು ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನವಾದನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾರುತಿಯ ದರ್ಶನಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆ ಮೇಲೆ ತೋರಣದಿಂದ ವಿಭೂಷಿತವಾದ ಮಹಾದ್ವಾರದಿಂದ ಮಠದ ಆವಾರದೊಳಗೆ ಬಂದರು.

ಆ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೋಮಯದಿಂದ ಸಾರಿಸಿ, ರಂಗವಲ್ಲಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿಯೂ, ಸೇವಾತತ್ಪರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ವಾದ್ಯಗಳ ಮಂಗಲಧ್ವನಿಯೂ, ನಾಮಘೋಷದ ಗಂಭೀರ ಧ್ವನಿಯೂ, ಕರತಲಗಳ ಕರ್ಕಶಧ್ವನಿಯೂ, ಪ್ರಭಾತಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಇಂಪಾದ ಧ್ವನಿಯೂ ಕರ್ಣರಂಧ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಸಂಸಾರ—ಶ್ರಾಂತರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಲಕ್ಷಣರೀತಿಯಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸೂರ್ಯೋದಯ ಸಮಯವು ತೀರ ಸಮೀಪಿಸಿದ್ದು, ದಿವಾಕರ ಗೋಸಾವಿಯ ಕೀರ್ತನವು ಆದೇ ಮುಗಿದು, ಕಕ್ಕಡದ ಆರತಿಯು ಆಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಆಗಿತ್ತು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಮರ್ಥರ ಸಮಾಧಿಯ ಕಡೆಗೆ ಆದೇ ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಅವರ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ಮಹಾಂತರ ದಟ್ಟಣೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇತ್ತು; ಆದರೂ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ದೀರ್ಘದಂಡವತ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಮರ್ಥರು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಆ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗಳ ಚರಣಗಳಿಗೆ ಕೆಡವಿದರು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗಳು ಎಲ್ಲರ ಪರಾಮರ್ಶವನ್ನು ಉತ್ತಮರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿ, ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಪಾರಪತ್ಯಗಾರರನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳತ್ತಿರಲು, ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂಚನೆಯು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸಮರ್ಥರ ಸಂಗಡ ಎಲ್ಲರ ಸ್ನಾನವಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸಮರ್ಥರು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಜನರ ದಟ್ಟಣೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಜನರ ಸಂದಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲರ ಸ್ನಾನವಾಯಿತು. ಇಂದು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಮರ್ಥ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡುವವರಿದ್ದರು. ಸಮರ್ಥರ ಆ ಪಾದಪೂಜೆಯ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಎಲ್ಲಜನರು ಭಕ್ತಿಪರವಶರಾಗಿ ನೋಡುತಲಿದರು. ಶ್ರೀಗಳ ಆರತಿಯಾಗುವಾಗ ನಗಾರಿ, ಶಂಖ, ಕರ್ಣೆ, ತುತೂರಿ, ಕಹಳೆ, ತಾಳ, ಮೃದಂಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಕಿವಿಗಳು ಗಡಚಿಕ್ಕಿದವು. ಆ ಮೇಲೆ ದೇವರಿಗೆ

ನೈವೇದ್ಯ ಸಮರ್ಪಣವಾಯಿತು; ಫಲಗಳನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು; ಎಲ್ಲರೂ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದರು.

ತರುವಾಯ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪುರಾಣದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಕಥಾಶ್ರವಣದಲ್ಲಿ ಜನರ ಮನಸ್ಸುಗಳು ತಲ್ಲೀನವಾದವು. ಪುರಾಣವು ಮುಗಿದಕೂಡಲೆ ಅಡಿಗೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ವರ್ತಮಾನವು ಬಂದಿತು. ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರು ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸಮಾಧಿಯ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ, ಯಥಾಸಾಂಗ ಪೂಜೆಯಾದಬಳಿಕ, ಹಲವು ಮಾನಕರಿಗಳು ಸಮಾಧಿಗೆ ಗಂಧವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದರು; ಕೆಲವರು ಪುಷ್ಪ ಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರು, ಕೆಲವರು ಸಹಸ್ರ ತುಲಸೀದಳಗಳನ್ನು ಏರಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಪರವಶರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರ ಸಮಾಧಿಯು, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರ ಚಿತ್ತಹರಣ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿತು. ಮಹಾರಾಜರು ಲಜ್ಜೆದೊರೆದು ಆನಂದದಿಂದ ತಲೆದೂಗುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು; ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳೊಳಗಿಂದ ಘಳಘಳನೆ ನೀರುಗಳು ಸುರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಛತ್ರಪತಿಯ ಈ ತಲ್ಲೀನ ಸ್ಥಿತಿಯು ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವರು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರೇನಂದರೆ— ಕಲ್ಯಾಣ, ಕಲ್ಯಾಣ, ಸಮರ್ಥರ ಮನೋದಯವನ್ನು ಛತ್ರಪತಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಸಮಯವಾಯಿತು. ಕರೆ, ಉದ್ಧವನು ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ? ಸಮರ್ಥರು ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾದರೆಂದು ಈವೀರರು ಮುಗಿಬಿದ್ದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಈಗಿನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲು ಗಟ್ಟು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ; ಇವರಲ್ಲಿ ನೈರಾಶ್ಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಇವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಧವಸ್ವಾಮಿ, ಇನ್ನು ನೀವು ಇವರಿಗೆ ಸಮರ್ಥರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ–ಇಂದು ಊಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಡವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿ, ಉದ್ಧವಸ್ವಾಮಿಗಳು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರಬಳಿಗೆ ಬಂದು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಅವರ ಕಣ್ಣೀರು ಒರಸಿದರು. ಸತ್ಪುರುಷರು ಮಾಡಿದ ಈ ಪರಿಯ ಪ್ರೇಮದಿಂದಂತು ಮಹಾರಾಜರ ದುಃಖವು ಒತ್ತರಿಸಿತು. ಅತ್ತ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ಸಂತಾಜಿ, ಧನಾಜಿ, ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಮೋರೆಗೆ ಶರಗು ಹಾಕಿ ದುಃಖಿಸಹತ್ತಿದರು; ಪ್ರಿಯವಾದ ಆಚರೇ, ಮೋಕ್ಷದಾತೃವಾದ ಸದ್ಗುರುವು ಹಡೆದತಾಯಿಗಿಂತ ಅಧಿಕನಲ್ಲವೆ? ಅಂದಬಳಿಕ

ಆತನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನ ದುಃಖವು ಹೊರಬೀಳದೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಉಳಿಯಬೇಕು? ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ಸದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ ಎದ್ದುನಿಂತು ಉದ್ಧವಗೋಸಾವಿಯ ಚರಣಧೂಳಿಯನ್ನು ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಒತ್ತರಿಸಿದ್ದ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮುಖದಿಂದ ಮಾತುಗಳು ಹೊರಡಲೊಲ್ಲವು; ಆದರೆ ಅವರು ಬಹುಕಷ್ಟದಿಂದ ನುಡಿದರೇನಂದರೆ—ಸಮರ್ಥಾ, ಸಜ್ಜನಾ, ಫರ್ಜಂದಾ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ವರದಹಸ್ತವಿರುತ್ತಿರಲು, ಇಂದು ನಮ್ಮ ಗತಿಯು ಹೀಗೆ ಯಾಕಾಯಿತು? ಕೀರ್ತಿವಂತಾ, ಜಿಂದಾ, ನಿನ್ನ ಹಾಗು ದೇವಿಯ ಕೃಪಾಪ್ರಸಾದಿಂದ ರಾಜ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಯಾವದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಹಕ್ಕು ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೋ, ಆ ದೇಶದೊಳಗಿನದೊಂದು ಊರನ್ನು ನೀನು ಬಿಕ್ಷೆಯು ಬೇಡಬೇಕು. ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ನಿಶ್ಶಂಕೆಯಿಂದ ಆ ಊರ ದಾನಪತ್ರದ ಸನದನ್ನು ಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಜೋಳಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಆ ಊರತನಕ ಮಹಾರಾಜರ ರಾಜ್ಯವು ಹಬ್ಬಬೇಕು! ಇಂಥ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಸದ್ಗುರುನಾಥನು ನೀನು ಆಡಲಿಲ್ಲವೆ? ಉದ್ಧವದೇವಾ, ಸಮರ್ಥಾ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಅವತಾರಸಮಾಪ್ತಿಯ ಕಾಲವು ಒದಗಿರುವಾಗ, ನೀವು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿ "ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹ್ಯಾಗಾಗುವದೆಂ"ದು; ಕೇಳಲು, ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥರು ನಿಮ್ಮ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಈಗ ನಾನು ಯಾರ ಮೋರೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಲಿ? ಈ ದೀನಮುಖವನ್ನು ಯಾರಮುಂದೆ ತೆರೆಯಲಿ? ಇನ್ನು ನಾನು ಯಾರಿಗೆ ಶರಣು ಹೋಗಲಿ? ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥದೇವಾ, "माझी काया गेलि खरी। मी आहे जगदंतरी" "ಅಂದರೆ—ನನ್ನ ದೇಹವು ಹೋದದ್ದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ನಾನು ಜಗದಂತರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ವಚನಕೊಟ್ಟು ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆ? ಅಂದ ಬಳಿಕ ಈಗ ನಾವು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹದು? ನಿನ್ನ ವಾಣಿಗೆ ಅಸತ್ಯದ ಕಲೆಯನ್ನು ಕೆಡವುವೆಯೋ ಏನು? ವಿಜಯವಂತನೇ, ಸಮರ್ಥನೇ, ಮಹಾಬಲಿಷ್ಠನಾದ ಶತ್ರುವು ನಮ್ಮನ್ನು ಅಡವಿಗಟ್ಟಿದ್ದಾನಲ್ಲವೆ! ಅಂದ ಬಳಿಕ ನಮ್ಮ ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯ ಹಾಗು ನನ್ನ ಅದರಂತೆ ನನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ರಕ್ಷಣವನ್ನು ಯಾರುಮಾಡುವರು? ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಲಜ್ಜೆಯು ನಿನ್ನದೇಸರಿ !

ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಭಕ್ತಿರಸಪ್ರೇರಿತವಾದ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಉದ್ಧವಸ್ವಾಮಿಯು ಅತ್ಯಂತ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ—ರಾಜಾರಾಮನೇ ಒರಗೆ ಹತ್ತುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಚಿತ್ತವು ಹೀಗೆ ಚಂಚಲವು ಯಾಕಾಯಿತು? ರಾಜ್ಯದ

ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಅದರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಚಿಂತೆಯು ಇದ್ದೇಇರುತ್ತದೆ. ಸಮರ್ಥರು ತಾವು ಕೈಮುಟ್ಟಿ ಆಸ್ತಿವಾರ ಹಾಕಿಸಿದ ರಾಜ್ಯ ರೂಪವಾದ ಮಂದಿರವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿಸದೆ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಹುದೆ? ನನ್ನ ಗುರುಬಂಧುವಾದ ಶಿವಬಾನು ತನ್ನ ಅವತಾರಸಮಾಪ್ತಿಯ ಚಿಹ್ನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿದಾಗ, ನಿನ್ನ ಹಾಗೆ ನಾನೂ ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾಗಿ ಶ್ರೀಗುರುವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆನು. ಅದಕ್ಕೆ ಸದ್ಗುರುಸಾಥನು ಶಾಂತವಾದ ಗಂಭೀರಸ್ವರದಿಂದ—"ಉದ್ಧವ, ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯವು ನಿಲ್ಲುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ತಡೆಸು ನಿಲ್ಲುವದಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿಯಾದರೂ ಈಗಲೇ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಪುನ: ಆತನು ಇದೇ ಭೋಸಲೆಕುಲದಲ್ಲಿಹುಟ್ಟಿ, ಮ್ಲೇಂಛರ ಉಪದ್ರವದ ನಿವಾರಣಮಾಡುವನು. ಬಳಿಕ ನಿಷ್ಕಂಟಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವು ದಿವಸ ಆಳಿ, ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ತಿರುಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜನ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಆ ಮೇಲೆ ಆತನು ಬದರೀಕೇದಾರಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಯೋಗಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ನಂತರ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು." ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದರಂತೆ ರಾಜಾರಾಮಾ, ಶ್ರೀಗಳವರು ತಾವು ಸ್ವತಃ ನಾಶಿಕದಿಂದ ಕರವೀರಕ್ಷೇತ್ರದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ 'ಆನಂದಭುವನ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಗಳು ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಛತ್ರಪತಿಯೇ, ನೀನು ಧೈರ್ಯಗೆಡಬೇಡ. ಧನಾಜಿ, ಸಂತಾಜಿಯಂಥ ಶಕ್ತಿಯು, ಹಾಗು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ-ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರಂಥ ಯುಕ್ತಿಯ ಜೋಡು ನಿನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ನೀನು ಇಷ್ಟು ನಿರಾಶೆ ಪಡುವದೇಕೆ? ರಾಜಾರಾಮಾ, ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕೈ ಕಾಲು ಗೆಡುವವನನ್ನು ಆತ್ಮಘಾತಕಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. "ನೀವು ಜಗತ್ತನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ನಿಮ್ಮ ಶರೀರಗಳು ನಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಾಗಿರುವವು." ಎಂದು ಸಮರ್ಥರು ಆಡಿದ ಮಾತಿನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಈಗ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಮಾಡುವದು ನಿನಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಪರವರ ಗುಣಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹತ್ತರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವರನ್ನು ಹತ್ತರಇಟ್ಟುಕೋ, ದೂರ ಇಡುವವರನ್ನು ದೂರ ಇಡು.

ಇಂಥ ಕಠಿಣಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಲೋಕಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ನೀನ

ಕಷ್ಟವನ್ನೂ, ಅಪಮಾನವನ್ನೂ ಸಹಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಮಾನಾಪಮಾನಗಳು ಅವರವರ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಡಕು ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತವಲ್ಲದೆ, ಸ್ವೀಕೃತಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಾಗ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ, ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ, ಭೋಗಿಸುವ ಅರಸನು, ಪ್ರಜೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ನಡೆಯಬೇಕು, ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯೋಗ್ಯಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ತಾನು ಅನುಸರಿಸಲಿಯೂಬೇಕು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನೀನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಮಹಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯು ಜನರ ಸಹಾಯವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅಂಥವರಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ನೀನು ಮಾಡು. ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ನೀನು ಜಾತಿಗಳನೀಚತ್ವವನ್ನೂ, ಉಚ್ಚತ್ವವನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರಲಾಗದು. ಇವರು ಹೊಲಿಯರು, ಇವರು ಮಾದಿಗರು, ಇವರು ಕಟಿಕರು ಎಂದು ಯಾರನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಸಾಧಕನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಜನರು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಹುದು, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಬಹುದು, ಪೀಡಿಸಬಹುದು; ಆಗಲೆ ನೀನು ಅವನ್ನು ಪ್ರಸಂಗನೋಡಿ ಸಹಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು, ಪ್ರಸಂಗನೋಡಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ನಾನಾಜಾತಿಯ, ನಾನಾಮತದ, ನಾನಾ ಅಂತಃಕರಣದ ಲೋಕಸಮುದಾಯವನ್ನು, ತನ್ನದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸವಿನ್ಮಾತಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವದು.

ರಾಜಾರಾಮಾ, ಇಂಥ ವಿಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಯಾರು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವರೆಂದು ನೀನು ನಿರಾಶಪಡಬೇಡ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ತೇಜೋಹೀನನಾಗುವ ದುರ್ಬಲ ಲೋಕನಾಯಕನ ಮಾತನ್ನು ಯಾರು ಮನ್ನಿಸುವರು? ಛೇ, ರಾಜಾರಾಮಾ, ಲೋಕನಾಯಕನ ಅಧಿಕಾರವು ಎಂಥ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕುಗ್ಗಲಾಗದು. ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ನೈತಿಕಬಲದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕು. ಸಮರ್ಥರು ಅವತರಿಸಿ ಲೋಕವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದಾಗ ಅವರಕಣ್ಣಿಗೆ — ದರಿದ್ರರು, ಕುರೂಪಿಗಳು, ಹೀನಾಂಗಹೀನರೇಮೊದಲಾದವರು ಒಂದೇಸವನೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲು, ಅವರು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಅವರು ಹತಾಶರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಲೋಕೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಈಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಭಾರವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅಜ್ಞಾನಗ್ರಸ್ತ ಜನರನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ ಎಬ್ಬಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮಶಿಷ್ಯರನ್ನು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಹರವಿದರು. ಅವರು ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಜನ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಾದ ಮಹಂತರನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ

ಮಾಡಿ, ಈ ಆನಂದಭವನದಲ್ಲಿ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ) ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವರು. ಸಮರ್ಥರ ಈ ಸಚ್ಛಿಷ್ಯರು ಜನರಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಹರಿಕಥಾ ಶ್ರವಣದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಲೌಕಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಗೋಚರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಜನರ ಗುರುತು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಹಿತದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾರುತಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಜನರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗರಡಿಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸಮರ್ಥರು ಎಲ್ಲರ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಎಲ್ಲರನ್ನು ಬುದ್ಧಿವಂತರಾಗಮಾಡುವ ಅಗಾಧವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ರಾಜಾರಾಮಾ, ಸಮರ್ಥರು ಮಾಡಿರುವ ಈ ಘನತರವಾದ ಉದ್ಯೋಗದ ಫಲವು ನಿನಗೆ ಸಿಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ. ನೀನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ವಿಜಾಪುರ, ನಾಸಿಕ, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ, ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ, ಖಾನದೇಶ, ತಂಜಾವರ ಮೊದಲಾದ ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗು, ಅಲ್ಲಿ ರಾಮದಾಸರ ಮಹಾಂತರು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಅವರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗೇದು ಹದ ಮಾಡಿಇಟ್ಟಿರುವರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬದರೀಕೇದಾರ–ಬದರೀನಾರಾಯಣ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಕಾ ಹೀಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಚತುಸ್ಸೀಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಮಂಡಲಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವರು. ಬಹಳಹೇಳುವದೇನು ? ನಿನ್ನ ಶತ್ರುವಾದ ಔರಂಗಜೇಬನ ಮರ್ಮಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಮಹಾಂತರು ಕೈ ಹಾಕಿರುವರು. ಔರಂಗಾಬಾದ, ವರಹಾಡ, ಬೀದರ, ವಿಜಾಪುರ, ಹೈದರಾಬಾದ, ಅಹಮ್ಮದನಗರ ಮೊದಲಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸ್ತೋಮವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಸಹ ಮಹಾಂತರು ನಿಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿರುವರು. ಒಟ್ಟಿಗೆ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾದ ನೀವು ಅಟಕದಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿರುವೆವು!

ರಾಜಾರಾಮಾ, ಇಂಥ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಮಹಾಂತರ ಗುರುತು ನನಗೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಆಗಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಕೇಳುವಿಯೇನು? ಅವರೇನು ಮಹೇಂದ್ರನ ಐರಾವತನ್ನೇರಿ ಮೆರೆಯುತಕ್ಕವರಲ್ಲ. ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಂತರೂ, ಬುದ್ಧಿವಂತರೂ, ದಯಾವಂತರೂ ಆದ ಈ ಮಹಾಂತರು ಸ್ವಾರ್ಥರಹಿತರೂ, ವೀತರಾಗಿಗಳೂ, ನಿಸ್ಪೃಹರೂ

ಆದಿಕಾರ್ಯ ಕರ್ತೃಗಳಿರುವರು. ಇವರ ವೇಷವು ಅತ್ಯಂತ ಹೀನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇವರಲ್ಲಿ ಘನತರವಾದ ಅನಂತ ಗುಣಗಳು ವಾಸಿಸುವವು. ಹಸಿವೆಯು ಮುಟ್ಟಿಗೆ ಇವರು ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗುವರು. ಭಿಕ್ಷೆ ಸಿಗದಿದ್ದರೂ ಇವರಿಗೆ ಅದರ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಇವರು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡರೆ ನಾಳೆ ಇವರು ದೂರವಲ್ಲಿರುವ ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಬಹುದು; ಆದರೂ ಇವರು ಜಗದುದ್ಧಾರದ, ಹಾಗು ಸ್ವಧರ್ಮರಕ್ಷಣದ, ಅದರಂತೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ತತ್ಪರರಾಗಿರುವರು. ರಾಜಾರಾಮಾ, ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸಮರ್ಥರ ಅವತಾರ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಗೋ—ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಮರ್ಥ—ಸಾಂಪ್ರದಾಯವು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಛತ್ರಪತೀ, ನೀನು ಹೋದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಜನಸಹಾಯವು ದೊರೆಯುವದು, ಚಿಂತೆಮಾಡಬೇಡ. ನಿನ್ನ ವೈರಿಯಾದ ಔರಂಗಜೇಬನ ಬೆನ್ನಿಗೆ ತ್ರಿಖಂಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವಿದ್ದರೆ, ರಾಜಾರಾಮಾ, ನಿನಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ಬಡಬಗ್ಗರದೇ ಆಗಲೊಲ್ಲದೇಕೆ, ಜನಸಮೂಹದ ನಿಜವಾದ ಅಂತಃಕರಣವಿರುತ್ತದೆ!

ಇನ್ನು, ಸಂತಾಜೀ, ಧನಾಜೀ, ನೀವು ಹೋದಲ್ಲಿ ಊರೂರಿಗೆ ಶೋಧ ಮಾಡಿರಿ. ತೀರ ಕುಗ್ರಾಮಕೊಂಪೆಯನ್ನೂ, ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣವನ್ನೂ, ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಶೋಧಿಸಿರಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಸಂಗಡ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿರಿ. ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ನೀವು ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಿರುತ್ತೀರಿ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ನೀವಂತು ಸಮರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರೇ ಇರುವಿರಿ ನೀವು ದೇಶ ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ನಿಮ್ಮ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿರಿ; ಅಂದರೆ ಪ್ರಯತ್ನಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯುವದು. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಕೃಪೆಯು ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಇರುವದು. ಸಮರ್ಥರ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹದ ಯಶಸ್ಸು—ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾದ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯೊಳಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಮರ್ಥರು ಮುಂದಾಗುವಧನ್ನು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಅದನ್ನು ನಾನು ಕಡೆಯ ಯಶಃಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ದಿವಸ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿಮಾಡುವೆನು. ಏಳು, ರಾಜಾರಾಮಾ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಂರಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಳ್ಳು ಏಳು!

ಉದ್ಧವಸ್ವಾಮಿಯು ಈ ಶ್ರುತಿತುಲ್ಯವಾದ ಅಮೃತವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ,

ಎಲ್ಲ ರಾಜಪರಿವಾರದ ಉತ್ಸಾಹವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರಂತೂ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳನ್ನುದರಿಸುತ್ತ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಸಮರ್ಥರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಆಗ ಸಮರ್ಥರ ಪಾದುಕದ ಮೇಲಿದ್ದ ಹೂವಿನ ಪ್ರಸಾದವು ಕೆಳಗೆಬಿದ್ದಿತು. ಅಕ್ಕನ್ನ (ಒಬ್ಬ ಸಂತಳು) ಕೂಡಲೆ ಅದನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಫಲ—ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯೊಡನೆ ಅದನ್ನು ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಳು. ಅದನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಭೋಜನಾನಂತರ ಎಲ್ಲ ಸಂತಮಂಡಳಿಯ ಅಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪಲ್ಹಾಳಗಡದ ಕಡಗೆ ಸಾಗಿದರು.

೧೦ನೇಯ ಪ್ರಕರಣ—ವೀರಸ್ನುಷೆಯು.

ಈಮೇರಗೆ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಸಾಗಿರಲು, ಇತ್ತ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ವೀರಸ್ನುಷೆಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ದುರ್ಗದ ಸಂರಕ್ಷಣದವಿಷಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಜಾಗರೂಕಳಾಗಿ, ತನ್ನ ದುರ್ಗದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಾನು ಮೊದಲು ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣು ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದಳು. ಸಂಭಾಜಿಯ ಯೋಗದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ಮಹಾವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ. ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವರಕೃಪೆಯಿಂದ ಧನಾಜಿಜಾಧವ, ಸಂತಾಜಿಘೋರಪಡೆಯಂಥ ಮಹಾವೀರರೂ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ—ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ ಉದಯಹೊಂದಿರುವಂತೆ, ಏಸೂಬಾಯಿಯಂಥ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿದ್ದು ಬಹು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಮಹಾಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ, ವಿವೇಕಿಯೂ, ಜಾಣಳೂ ಇದ್ದಳು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ಸ್ವಸುಖವನ್ನೂ, ಪತಿಯಮರಣ ದುಃಖವನ್ನೂ ಮರೆತಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮೈದುನನೂ ಮಹಾಮಹಾವೀರರೂ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಯು ಕೈಕಾಲುಗೆಡಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ರಾಯಗಡದ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಅತ್ಯುತ್ತಮರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ, ರಾಜ್ಯಸಂರಕ್ಷಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾನು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಗುವದೆಂದು ಆಕೆಯು ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಒಂದುದಿನ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ದುರ್ಗದವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹ್ಯಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಆಯಾಜನರಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯತತ್ಪರತೆಯು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆಂಬದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಒಬ್ಬಳೇಹೊರಟಳು! ಆಗ ಆಕೆಯು

ಬಿಳಿಯ ಪತ್ತಲವನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜರಿಟೋಪಿನಮೇಲೆ ತಲೆಗೊಂದು ಶಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಟೊಂಕಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೆಲ್ಲೆಯ ಕೆಳಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಒಂದು ಮಗ್ಗಲು ಪಿಸ್ತೂಲವೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಮಗ್ಗಲು ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿಯೂ, ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಕೆಯು ರಾಯಗಡದ ಶ್ರೀ ಗೋದಾಶಿಖರದಿಂದ ಭವಾನೀಶಿಖರದಕಡೆಗೆ, ಭವಾನೀಶಿಖರದಿಂದ ಟಕಮಕಶಿಖರದಕಡೆಗೆ, ಅದರಂತೆ ಟಕಮಕಶಿಖರದಿಂದ ಹಿ ರ ಕ ಣಿ ಶಿ ಖ ರದ ಕಡೆಗೆ ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿಹೋಗಿ, ಗಡದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಬಹು ದೂರದ ವರೆಗೆ ನೋಡಹತ್ತಿದಳು.

ಹೀಗೆ ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಆ ದುರ್ಗದ ಸ್ವಾಮಿನಿಯು ನಗಾರಖಾನೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿದಳು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆಕೆಯು ಸುತ್ತಲಿನ ೧೦-೧೨ ಮೈಲಿನೊಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿದಳು. ಕೋಟೆಯ ಎದುರಿನಿಂದ, ಹಾಗು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿಂದ ಅನೇಕ ಹಾದಿಗಳು ಗುಡ್ಡದೊಳಗಿನಿಂದ ಕೋಟೆಯವರೆಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಆ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ರಾತ್ರಿ ಗುರುತಿನ ಹಲವು ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಆ ರಣದೇವತೆಯು ಅಲ್ಲಿಯದೊಂದು ದೀಪವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದಳು. ಕೂಡಲೆ ಎದುರಿನ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದೀಪವು ಹತ್ತಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಎರಡನೆಯ ದೀಪವು ಹತ್ತಿತು ತರುವಾಯ ಮೂರನೆಯ ದೀಪವು ಹತ್ತಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಗ್ಗಲಿನ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಹಿಂದೊಂದು ದೀಪಗಳು ಹತ್ತಿದವು. ಬರಬರುತ್ತ ನಾಲ್ಕೂಕಡೆಗೆ ದೀಪಗಳು ಹತ್ತಿದವು. ಹೀಗೆ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ದೀಪಗಳಿಂದ ಆ ಪರ್ವತಶಿಖರಗಳು ಪ್ರಕಾಶಿಸತೊಡಗಿದವು. ಈ ಮೋಜನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಆ ರಣದೇವತೆಯ ಗಂಭೀರವಾದ ಮುಖಶ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಮುಗುಳುನಗೆಯ ಝುಳುಕು ತೋರಿತು! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ಪಿಸ್ತೂಲಿನ ಒಂದು ಬಾರು ಮಾಡಿದಳು. ಕೂಡಲೆ ಧಡಲ್ ಧಡಲ್ ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂದಿಗೊಂದಿಯೊಳಗಿಂದಸಪ್ಪಳಗಳು ಆಗಹತ್ತಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ಪರ್ವತವು ಗದಗದಿಸಿಹೋಯಿತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು "ಈ ಕಡೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನೆಟ್ಟಗಿರುತ್ತದೆ," ಎಂದು ತನ್ನೊಳಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತ, ಎರಡನೆಯ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ ಹೊರಟಳು. ಆಕೆಯು ಕುಶಾವರ್ತದ ಕೆರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಆ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ—ಕಾಲು—ಮೋರೆಗಳನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು, ಆ ಮೇಲೆ ಗೋದಾಶಿಖರದ ಮೇಲಿರುವ ಮಹಾದೇವನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಆಗ ಆಕೆಯು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ಶಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು—

" ಶಂಭೋ, ಕರುಣಾನಿಧೇ, ನನ್ನ ಮೈದುನನ ಪ್ರವಾಸವು ಸುಖಕರವಾಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು, " ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು.

ಬಳಿಕ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರ ಮಂದಿರಗಳ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದಳು. ಇಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ಕಾವಲುಗಾರರ ಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನು ಬಡಬಡ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಪೇಟೆಯೊಳಗೆ ಹಾದು ಗಜಶಾಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದಳು. ಗಜಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಣಮತ್ತಗಜವನ್ನು ಆಕೆಯು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ, ಅವುಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು. ತನ್ನ ಒಡೆಯಳು ಹತ್ತರ ಬರಲು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆನೆಯು ಸೊಂಡಿಲಿನಿಂದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು, ಮೆಲ್ಲನೆ ತನ್ನ ಒಡೆಯಳ ಮೇಲೆ ಎರಚುತ್ತಿತ್ತು. ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಅವು ಬೃಂಹಿತ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಒಡೆಯಳನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ, ಫೂತ್ಕಾರದಿಂದುಂಟಾದ ತುಂತುರ ಹನಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಒಡೆಯಳಿಗೆ ನೀರ್ಮುಂಜಿನ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಆ ಬುದ್ಧಿಸಂಪನ್ನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ನಮ್ಮ ವೀರಸ್ನುಷೆಯು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಉಷ್ಟ್ರಶಾಲೆಗೆ (ಒಂಟೆಗಳ ಮನೆಗೆ) ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿಯು ಸರಂಜಾಮುದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಎಚ್ಚರಗೇಡಿತನವು ಇರುವದೇನಂಬದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಭವಾನೀ ಶಿಖರದ ಮಗ್ಗಲಿನಿಂದ ಆಕೆಯು ಶಿಬ್ಬಂದಿಯ ಜನರಿರುವ ಕೋಣೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದಳು. ಈ ಕೋಣೆಗಳ ಆಚೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸರನೌಬತ, ಹವಾಲದಾರ, ತಟಸರನೌಬತ, ಸದರಸರನೌಬತ, ಬಾರಗೀರ, ರಜಪೂತ ಮೊದಲಾದ ಮರ್ದಾನ ಕವಿಲೇದಾರರ ಮನೆಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿಯ ರಕ್ಷಕರು, ತಮ್ಮನ್ನು ರಾಣೀಸಾಹೇಬರು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವರೆಂಬದನ್ನು ಅರಿತದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಈಗಂತೂ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ, ರಾಣೀಸಾಹೇಬರು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಣಿಯವರು ಬಂದಾಗೆಲ್ಲ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕರು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಯಾವತ್ತು ಮಾವಳೆ ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಸಾಲನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿ, ಯಾವಾಗಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರುವಂತೆ ಆ ರಣದೇವತೆಯು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಳು. ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಆಮೇಲೆ ಆಕೆಯು ಅಶ್ವಶಾಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದಳು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಕೂಡಲೇ ಆಕೆಯು, ಕುದುರೆಗಳ ಚಾಕರಿಯು ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಗುತ್ತ

ದೇನೆಂಬದನ್ನೂ , ಅವುಗಳ ಮೇವು-ದಾಣಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸರಿಯಾಗಿರುವದೇನೆಂಬದನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸಿ ಮನಗಂಡಳು. ಈ ಧೀರಳು ಅಶ್ವಶಾಲೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಕೂಡಲೆ ಕುದುರೆಗಳ ಹಲವು ಸಾಲುಗಳೊಳಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಆಕೆಯ ಪ್ರೀತಿಯ ಕುದುರೆಯು ತನ್ನ ಬಾಯೊಳಗಿನ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಡಿದು ಮಂಜುಲ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಕರಿಸಹತ್ತಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಆ ದೇವತೆಯು ಎಷ್ಟೋ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿದಳು. ಕೆಲವುಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸಿದಳು. ಕೆಲವುಗಳ ಆಯಾಲದ ಕೂದಲುಗಳ ತೊಡಕು ಬಿಡಿಸಿದಳು. ತರುವಾಯ ಆಕೆಯು ಕುದುರೆಗಳ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಅಶ್ವಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಳು. ಆಕೆಯು ಅಲ್ಲಿಂದ ತೋಫಖಾನೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಕಾಲಕುಂಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜಗದೀಶ್ವರನ ದರ್ಶನಮಾಡಿಕೊಂಡಳು.

ಇದರಂತೆಯೇ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಧಾನ್ಯದ ಕಣಜಗಳನ್ನೂ, ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನೂ , ಔಷಧ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಮಹಾದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಚೌಕಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದಳು. ತರುವಾಯ ಆಕೆಯು ಮಹಾರಾಜರ ದಿವ್ಯವಾದ ಉಪವನಕ್ಕೆ ಬಂದು , ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಮಿಸಿ, ಹಾಗೇ ಪರ್ವತವನ್ನು ಇಳಿಯುತ್ತ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತ ಗುಡ್ಡದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವೀರಾಂಗನೆಯು ಮಹಾಡದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತ ಆಕೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ತನ್ನೊಳಗೆ—ಈ ರಾಜಕುವರಳು ಇಂಥ ಕಠಿಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ರಣರಕ್ಕಸಿಯಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವಳಲ್ಲ! ಈಕೆಯು ಎಷ್ಟು ತೇಜಸ್ವಿನಿಯಾಗಿ ತೋರುವಳು ! ಪತಿಯ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಈಕೆಗೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಆನಂದವು, ಈಗ ಯುದ್ಧವು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ಈಕೆಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ! ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಸಂಗಡ ಹೋಗುಹೋಗೆಂದು ನಾನು ಎಷ್ಟು ಆಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರೂ, ನಮ್ಮ ಈ ಕಂದಮ್ಮನು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಈಕೆಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು - ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಈಕೆಗೆ ಮುಳುವು ಆದೀತು , ಎಂದು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ , ಆ ವೀರಸ್ನುಷೆಯು ರಾಜಕುವರಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಳು . ಆಗ ರಾಜಕುವರಳು—ಅತ್ತಿಗೆಯವರೇ , ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳ ಬಂದೋಬಸ್ತು

ಮಾಡಿ ಬಂದೆನು. ಒಂದು ಎಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿದರೆ ಸಾಕು, ಜಾಗ್ರತವಾಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಔರಂಗಜೇಬನು ಎಷ್ಟು ಕಸರತ್ತು ಮಾಡಿದರೂ ಕೋಟೆಯು ಆತನ ಕೈಸೇರಲಾರದು. ಇದರ ಮೇಲೆಯೂ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಆತನ ಕೈ ಸೇರಿದರೆ ನಮ್ಮ ಜೀವವು ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಅನ್ನಲು, ಏಸೂಬಾಯಿಯು—ತಂಗೀ, ಆತ್ಮಹತ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಬಂದರೆ ನೋಡೋಣವಂತೆ! ಆದರೆ ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗವು ಬರುವ ವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೂ, ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಯಾರಾದರೂ ಬೇಕಲ್ಲವೆ ರಾಜಕುವರ! ಅಮ್ಮಾ, ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಜವಾಬದಾರಿಯು ಇರುವದು. ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ! ಮರಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಂಕಟಗಳು ದೂರಾಗುವವೆಂದು ನೀನು ನೆನಿಸಬಹುದು; ಆದರೆ ನಾವು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಕಷ್ಟಪಡಲಾರದೆ ನಾವು ಪ್ಯೈ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗುವದು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಅವರು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ದುರ್ಗದ ಒಂದು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಶಿಖರವನ್ನು ಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಅದೇ ಅರುಣೋದಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜಕುವರಳು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ದಾಸಿಯು ಕೊಂಬು ಊದಿದಳು. ಕೂಡಲೆ ಎಡಬಲದ ದರಿಕಂದರಗಳೊಳಗಿಂದ ಕೊಂಬುಗಳ ಧ್ವನಿಯು ಹೊರಟು ದಿಕ್ತಟವನ್ನು ತುಂಬಿತು! ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಿರಿಶಿಖರಗಳ ಮೇಲಿದ್ದವರು ಕೊಂಬುಗಳನ್ನು ಊದಿದರು. ಇವುಗಳ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಊರಜನರ ಕೊಂಬುಗಳ ಧ್ವನಿಯು ಕೂಡಿ ಆ ಸಂಯುಕ್ತ ಧ್ವನಿಯು ಪರ್ವತದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯೊಡನೆ ಗಂಭೀರವಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಯಗಡದ ಎದುರಿನ ತೋರಣಗಡ, ಲಿಂಗಾಣಾದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಧ್ವನಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಕೊಂಬುಗಳ ಅಪಾರವಾದ ಧ್ವನಿಯು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿರಲು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂಜಾವಿನ ಚೌಘಡದ ಘನಗರ್ಜನೆಯು ಮಿಶ್ರಣವಾಯಿತು. ಆಗ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕುರಿತು—ರಾಜಕುವರ, ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಮಾವಂದಿರ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ರಾಯಗಡವು ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ದುರ್ಭೇದ್ಯವಾಗಿರುವದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರವು ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅಬಲೆಯರಾದ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವದಲ್ಲವೆ! ಆಗಲಿ, ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಪಂಚಾಮೃತವೆಂದು ತಿಳಿದು, ನಾವು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದುರ್ಗರಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡೋಣ, ಎಂದು ನುಡಿದು, ಆಕೆಯು ತನ್ನ ನಿತ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜರುಗಿಸಲು ಹೊರಟಳು.

ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ನಿತ್ಯಕ್ರಮವೆಂದರೆ, ದೊಡ್ಡ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಗಂಗಾಸಾಗರ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಚಾಂದೇರಿ ಪತ್ತಲವನ್ನು ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪತಿಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಳಿಕ ಪತಿಯ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಪರಿಚಾರಕನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿಟ್ಟಿದ್ದ ಪೂಜಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಜಗದೀಶ್ವರನ ಗುಡಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಅವರು ಗುಡಿಯ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಹೊರಗೆಯಿರುವ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳಿಯ ವೃಂದಾವನವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪೂಜೆಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಕೂಡಲೆ ಗವಾಯಿಗಳು ಗಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೌರಾಣಿಕರು ಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಿತ್ಯಕ್ರಮದಂತೆ ಇಂದು ಮಹಾರಾಣಿಯವರು ದುರ್ಗದ ನಿರೀಕ್ಷಣ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇಂದು ಅವರ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಶಿರಗಳು ಬಿಗಿದವು. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಿಂದಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಸಾಗರಸರೋವರದಿಂದ ತಂದ ನೀರಿನಿಂದ ಮಾವಂದಿರ ಸಮಾಧಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸುವದರ ಬದಲು, ಅವರು ಇಂದು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣೀರುಗಳಿಂದಲೇ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರು ನಡಗುವದನಿಯಿಂದ ಸಮಾಧಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ನುಡಿದರೇನಂದರೆ—ತೀರ್ಥರೂಪಮಾವನವರೇ, ಶಿವಪ್ರಭುಗಳವರೇ, ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ಹತಭಾಗ್ಯಳಾದ ಸೊಸೆಗೆ ಎಂಥ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿರುವದಲ್ಲ! ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪ್ರತಿಪಾಲಕರೇ, ನಿಮ್ಮ ಪಶ್ಚಾತ್ ನಡೆದ ಹಲವು ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡಲಾರದೆ ನೀವು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರೇನು? ಕರುಣಾಘನಾ! ಶ್ರೀ ಅಂಬಾಬಾಯಿಯು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ಮಾತೃಶ್ರೀ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದಂತೆ, ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನಿಮ್ಮ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ವರದಹಸ್ತವನ್ನಿಟ್ಟಂತೆ, ಈಗ ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವರು, ಯಾರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವರು, ಯಾರು ಆಶೀರ್ವದಿಸುವರು? ದೀನಳಾದ ಈ ಅಬಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳೂ ಕಡಕೊಂಡು ಬಿದ್ದಿರುವವಲ್ಲವೆ? ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪಾಪಿಷ್ಠಳಾದ ನಾನು ಯಾರಿಗೆ ಶರಣು ಹೋಗಲಿ? ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸುವರು? ಅಥವಾ, ಪರಮ ಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಸಮರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯನೇ, ಶಿವರಾಯಾ, ನಿನ್ನಂಥ ಪೌರುಷಿಯ ಮುಂದೆ ನಾನು ಈಗ ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದಾದರೂ ಯಾತಕ್ಕೆ? ನಾನು ಹ್ಯಾಗೂ ರಣದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವೆನು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪರವೋದಾರನಾದ ನೀನು ನನಗೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸಹಾಯವೇನೆಂದರೆ,

ಖೀನು ಶಾಹಿಸ್ತೇಖಾನನನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವಾಗ ನಿನ್ನ ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಲವನ್ನು ಈಗ ನೀನು ನನ್ನ ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬು; ಅದರಂತೆ ಅಫಜಲಖಾನನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಾಗ ನೀನು ವಹಿಸಿದ ಪ್ರಸಾಂಗಾವಧಾನವನ್ನು ಈ ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಸೊಸೆಗೆ ಈಗ ಕೈಗಡವಾಗಿ ಕೊಡು; ಹಾಗೆಯೇ ದಿಲೇರಖಾನ ಜಯಸಿಂಗ ಇವರು ಬಲೆಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗುವಾಗ ನೀನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಯುಕ್ತಿ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನಷ್ಟು ಅನಕಾ ನನಗೆ ಕೊಡು; ಹಾಗೆಯೇ, ತಾನಾಜಿ, ಬಾಜೀದೇಶಪಾಂಡೆಯಂಥ ನಂಬಿಗೆಯ ಜನರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ತೋರಿಬಂದ ನಿನ್ನ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ದಯಮಾಡಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಕೊಡು. ದೀನರಕ್ಷಕಾ, ನಾನು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಅಷ್ಟೆ. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಆಶೀರ್ವಾದವಿರಲೆಂದರಾಯಿತು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಭಕ್ತಿಪರವಶಳಾಗಿ ಅತ್ಯಂತವಾದ ಸಧಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಮಾವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಬಳಿಕ, ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸ ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು—"ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥಾ, ಗುರುದೇವಾ, ನೀನು ನಮ್ಮ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲವೇ? ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನದವರು ನಿನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲವೇ? ಆದಿಶಿಷ್ಯನಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನಿಂದ ನೀನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗವು ನನ್ನಂಥ ಅಬಲೆಗೆ ಒದಗಿರಲು, ಕರುಣಾಳುವಾದ ನೀನು ನನಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬಾರದೇನು? ದಯಾವಂತಾ, ಮಾವಂದಿರು—ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಅಬಾಸಾಹೇಬರು ಪುರುಷರಿದ್ದರು; ಅವರ ಪೌರುಷಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನೀನು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಮಾಡಿರಬಹುದು; ಅಂದ ಬಳಿಕ ಅದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಪರಮ ಕಾರುಣಿಕತೆಯು ಹ್ಯಾಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವದು? ಅದ್ದರಿಂದ ಕರುಣಾನಿಧೇ, ಈಗ ಅನಾಥಳಾದ ನನ್ನಂಥ ಅಬಲೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ, ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣದ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದರೆ, ಪತಿತೋದ್ಧಾರಕನೆಂಬ ನಿನ್ನ ಬಿರುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವದು." ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ತನ್ನ ಪೂಜ್ಯ ಅಜ್ಜಿಯಾದ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರನ್ನು ಕುರಿತು—ಮಾತೃಶ್ರೀ, ಅಜ್ಜಿಯವರೇ, ಈ ಹತಭಾಗ್ಯಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಮೊಮ್ಮಗಳನ್ನು ಮರೆತಿರೇನು? ನೀವು ನನ್ನ ಲಜ್ಜೆಯನ್ನು ಕಾಯಲೇ ಬೇಕು, ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು.

ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಚ್ಚವಾದ ಭಾವನೆಯ ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ರೀ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಮುಖಶ್ರೀಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮಯುಕ್ತ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ದಿವ್ಯ ದೀಪ್ತಿಯು ಶೋಭಿಸಹತ್ತಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿರಃಕಮಲವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ

ಸಮಾಧಿಯು ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದಕೂಡಲೆ, ಮಹಾರಾಜರ ಉಜ್ವಲ ತೇಜಸ್ಸು ಆ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಸೊಸೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದಂತೆ ತೋರಿತು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಸರದಾರರೂ, ಸೈನಿಕರೂ, ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ ರಾಣಿಗೆ ಮುಜುರೆಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದರು. ಅವರ ಮುಜರೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಾಗ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಪ್ರೇಮಾಶ್ರುಗಳಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತುಂಬುತ್ತಲಿದ್ದವು. ದುರ್ಗದಲ್ಲಿಯ ಚೌಘಡವೆಂಬ ವಾದ್ಯವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ಜಗದೀಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯದೊಳಗಿಂದ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಗಾಯಕರ ಮಂಗಲಧ್ವನಿಯು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಲಿತ್ತು. ಕಾವಲುಗಾರರ ಕಾವಲಿನ ಸರತಿಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುವ ಕೊಂಬುಗಳ ಕರ್ಕಶಧ್ವನಿಯು ಎಲ್ಲಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿತ್ತು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಉತ್ಸಾಹವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆಕೆಯ ಆಶಾಂಕುರವು ಫಲಿಸಿತು. ಶತ್ರುವಾದ ಔರಂಗಜೇಬನು ಆಕೆಗೆ ಕಃಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ತೋರಿದನು! ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಗೆಯಸಂಗಡ ಸಮಾಧಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ರಾಜಕುವರಳ ವೃತ್ತಿಯು ಎಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರೇ ತರ್ಕಿಸತಕ್ಕದ್ದು!

೧೧ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಘಾಸ-ದಾಣಾ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮನ ಈ ಕಾಲವು ಪರಮಾವಧಿ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಯದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸತ್ವಶಾಲಿಗಳ ಸತ್ವದ ಪರೀಕ್ಷೆಯು ಇಂಥ ಕಠಿಣಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾವದೊಂದು ಕಾರ್ಯವು ಭರದಿಂದ ನಡೆದಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು, ಈ ಕಾರ್ಯವು ನನ್ನಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ; ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಖರಾದ ದುರಭಿಮಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು, ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿರುವ ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧದ ಮಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಅಹಂಭಾವದಿಂದಲೂ ಕುತ್ಸಿತತನದಿಂದಲೂ ನಾನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಹ್ಯಾಗೆ ನಡೆದೀತೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ಕಾರ್ಯಹಾನಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮಿಂದಾದಷ್ಟು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರು ಕಾರ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವಿದ್ದಂತೆ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಧರ್ಮದ್ರೋಹವನ್ನಾಗಲಿ, ರಾಜದ್ರೋಹವನ್ನಾಗಲಿ, ದೇಶದ್ರೋಹವನ್ನಾಗಲಿ, ಆತ್ಮದ್ರೋಹವನ್ನಾಗಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಗಾಳಿಗೆ ಜೊಳ್ಳುಹಾರಿ ಗಟ್ಟಿಯು ಉಳಿಯುವಂತೆ, ಕಾರ್ಯಸಾಧನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದ್ದ

ತಪೋರೂಪವಾದ ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಬೀಸಿದಕೂಡಲೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪರಾಯಣರಾದ ಈ ಪೊಳ್ಳುಮನಸಿನ ಜನರು ಹಾರಿಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಜೊಳ್ಳುತನವನ್ನೂ, ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಹೀನತ್ವವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವರು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅಕ್ಷರಶಃ ರಾಜಾರಾಮನ ಕಾಲದ ಕಿರ್ದಿಗೆ ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನಂಥ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಪ್ರಭುವು ದೇಹವಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ತಾಪಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು; ಆತನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟವೇರಿದ ಸಂಭಾಜಿಯಂಥ ಕ್ರೂರನೂ, ದುರ್ವ್ಯಸನಿಯೂ, ವಿವೇಕಭ್ರಷ್ಟನೂ ಆದ ಪ್ರಭುವಿನ ತಾಪವನ್ನು ಸಹಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಒದಗಿತು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನು ಮರಾಟರನ್ನು ಹುರಿದು ಅರಳು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದಗದಗ ಉರಿಯುತ್ತ ಬಂದನು. ಇಂಥ ದುಃಸಹವಾದ ತಾಪತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರಲ್ಲದೆ, ಸ್ವಾರ್ಥಪರಾಯಣರಾದ ಅಳ್ಳೆದೆಯ ದುರ್ಭಿಮಾನಿಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣದಂಥ ಕಠಿಣಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಟೊಂಕ ಕಟ್ಟಬೇಕು ? ಹೇಡಿಗಳಾದ ಅಧಮರು , ದೇಶಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಟೊಂಕ ಕಟ್ಟುವದಂತು ಇರಲಿ; ಅವರು ದೇಶದ್ರೋಹವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿದರೆಂದ ಬಳಿಕ ಅವರ ಅಧಮತನವನ್ನು ಯಾರು ವರ್ಣಿಸಬಹುದು?

ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ರಭುವು ದೇಹವಿಡುವಾಗ—"ನೀವು ಮೂವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಮೂವರು ಮರಾಟರು ಕೂಡಿ ಮುಣುಗಿ ಹೋಗುವ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿರಿ." ಎಂದು ಭವಿಷ್ಯಹೇಳಿದನೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಅಸಂಖ್ಯ ಜನ ಮರಾಟರಲ್ಲಿ ಆರೇ ಜನರನ್ನು ನಮ್ಮ ಶಿವಪ್ರಭುವು ಆರಿಸಿ ಹೇಳಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ, ಯಾವಾಗಲೂ, ನಿಸ್ಪೃಹರಾದ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಲ್ಪವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಮಾತಿನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷಿಯು ದೊರೆದಂತಾಗುವದು! ಇರಲಿ. ಈ ಆರು ಜನರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯೆಂಬ ಮಹಾಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಮರಾಟ ಸರದಾರನು ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಪುಣ್ಯವಂತನ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯು ಬಹು ಉಜ್ವಲವಾದದ್ದೆಂಬದನ್ನು , ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಿಂದ ವಾಚಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿರಬಹುದು. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವೇ ಈ ವೀರನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಹೋದದ್ದರಿಂದ, ತನ್ನದೆಂದು ಅಭಿಮಾನ ಪಡಲಿಕ್ಕೆ ಈತನಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯವೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ! ಈತನು ಉಣ್ಣುವದು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ತಿನ್ನುವದು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಗಳಿಸುವದು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವದು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಿದ್ದು , ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಿತಿಮೀರಿದ

ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗಿನಕಾಲದ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಈತನನ್ನು ಅಹಂಕಾರಿ ಎಂತಲೂ, ದುರಭಿಮಾನಿಯೆಂತಲೂ, ಶೀಘ್ರಕೋಪಿಯೆಂತಲೂ, ಜಾಜ್ವಲ್ಯಸ್ವಭಾವದವನೆಂತಲೂ, ನಿಷ್ಠುರನೆಂತಲೂ ಹಳಿದಿರಬಹುದು; ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠರು ಜನರ ಸ್ತುತಿನಿಂದೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಿಸುವರು? ಅದರಂತೆ, ಸಂತಾಜಿಯು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಹವು ಉಳಿಯಲಿ-ಅಳಿಯಲಿ, ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣದಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಸವಿಸಿ, ಕೈಗೆ ಬಾರದ ಹಾಗಾದ ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಚಲ್ಲಿಕೊಡುವದೊಂದೇ ತನ್ನ ಕೆಲಸವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಆತನು ಕಡೆತನಕ ಕ್ರಿಯಾವಂತನಾಗಿ ನಡೆದನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯು. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಸಾಧಕ-ವೀರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ!

ಸಂತಾಜಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾರವು ತನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ತನ್ನಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯು ಪೇಚಾಡಬಾರದೆಂದು ಆತನು ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಈಗ ದ್ರವ್ಯದ ಕೊರತೆಯಿರುವದರಿಂದ, ತನ್ನ-ಹಾಗು ತನ್ನ ದಂಡಿನ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮೇಲೆ ದ್ರವ್ಯದ ಭಾರಹಾಕದೆ, ತಿರುಗಿ ತಾನೇ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ದ್ರವ್ಯದ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಆತನನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಆತನು ಯೋಚಿಸಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದನು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಬಾದಶಹನು ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ್ದೊಂದು ರೋಷವು ಆತನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ತನಗೆ ದ್ರವ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿ, ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿದ ಸಮಾಧಾನವೂ ತನಗೆ ಆಗಬೇಕಾದರೆ, ತಾನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರರನ್ನು ಹಣಿದು, ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧನ-ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಲಿದುಕೊಳ್ಳುವದೊಂದೇ ಉಪಾಯವು ಇರುವದೆಂದು ಆತನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಶೂರ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—"ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಆಕಾಶವು ಮೂರೇ ಗೇಣು ಉಳಿದಂತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಕ್ಷೋಭಿಸಿರುವ ಆತನ ಸೈನ್ಯರೂಪವಾದ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ, ಮರಾಟರ ರಾಜ್ಯನೌಕೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ "ಕರ್ತುಮನ್ಯಥಾಕರ್ತುಂ" ಶಕ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ಮರಾಟರ ಕೈಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಸಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಪ್ರದೀಪ್ತನಾದ ಸಂತಾಜಿಯು ಶಂಭುಮಹಾದೇವದ-

ಗುಡ್ಡದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಆತನು ಆ ಗುಡ್ಡದ ದರಿಕಂದರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಜನರ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿ ಇಟ್ಟು, ಯಾವದಾದರೂ ಊರ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಗೌಡನು, ಅಥವಾ ಯಾವನೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಸಿಕ್ಕರೆ ತೀರಿತು, ಹದ್ದಿನ ಹಾಗೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಎರಗಿ ಅವರನ್ನು ಸುಲಿದು, ಮುಖ್ಯನನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಊರ ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಲಾವಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದನು ! ಆಗ ಆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನ ಆಪ್ತೇಷ್ಟರಾಗಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಹೇಳಿದಷ್ಟು ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಆತನ ಸೆರೆಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು ! ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೈನ್ಯವು ಅಮರ್ಯಾದಿತವಿದ್ದದ್ದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ಮರಾಟರೆಂಬ ಹಸಿದ ತೋಳಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರೆಂಬ ಕುರಿಗಳು ದಡ್ಡಿ ಬಿಟ್ಟು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಕೂಡಲೆ, ಅವನ್ನು ಹರಿದು ತಿನ್ನದೆ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ !

ಹೀಗೆ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡಿಸುತ್ತಿರಲು, ಬಾದಶಹನ ಕಿವಿಗೆ—"ಇಂದು ಇಂಥ ಸರದಾರರನ್ನು ಮರಾಟರು ಸುಲಿದರು, ಇಂದು ಇಂಥ ಸರದಾರನ ಗೊತ್ತು ಹತ್ತಲೊಲ್ಲದು, ಇಂದು ಇಂಥ ಮನಸಬದಾರನನ್ನು ಕತ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಮೆರಿಸಿದನು." ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸುದ್ದಿಗಳು ಮುಟ್ಟಲು ಆತನು ಸಂತಪ್ತನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯ ದೂತರು ಬಂದು ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಮುಂದೆ—"ಸರದಾರ, ಮೊಗಲರು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಬರಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚಿವುಟಿದಂತೆ ಮಾಡಿ ತ್ರಾಸ ಕೊಡುವ ನಮ್ಮ ಶಾಸನ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾದಶಹನು ಇಸ್ಮಾಯಿಲ ಖಾನನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಶೂರ ಸರದಾರನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಕಳಿಸಿರುವನು. ಸೈನ್ಯವು ಬೈಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಬರಹತ್ತಿದೆ." ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತಾಜಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆತನು ತನಗೆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದವನ ಹಾದಿಯನ್ನು ಸಹ ನೋಡದೆ, ತಟ್ಟನೆ ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡವನು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯದೊಂದು ಭಯಂಕರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಇಳಿದನು. ಅದರ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳಿದ್ದವು. ಎಡಬಲದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ಸುಳುವಿನ ಸುದ್ದಿಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಡನಡುವೆ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಚಪಲ ಮರಾಟನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಡುವೇ ಆತನು ಕಣ್ಣಿಗೆ

ಕಾಣದಹಾಗಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಸೈನಿಕರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಂಸಾರವೆಲ್ಲ ಅವರ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ರೊಟ್ಟಿ, ಹಿಂಡಿ, ಉರುಳಗಡ್ಡೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಅವರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಂಬಳಿಯು ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಸುಖದಿಂದ ನಿದ್ರೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಗಳು ತೀರ ಬಡತನ ಸ್ಥಿತಿ ಯುವಿದ್ದು, ಬರ್ಚಿ, ಕತ್ತಿ, ಢಾಲು ಇವು ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಆಯುಧಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಚಪಲತನದಲ್ಲಿಯೂ, ಕಷ್ಟಸಹಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೂ, ಉಪವಾಸ ವನವಾಸ ಬಿದ್ದು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರನ್ನು ಯಾರೂ ಸರಿಗಟ್ಟುವಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಇಂಥ ತನ್ನ ಸೈನಿಕರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವಾಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ಒಂದು ಶಿಳ್ಳು ಹೊಡೆದನು. ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿದ್ದ ಆತನ ಜನರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವದ ಕ್ಕಾಗಿ ಲಗಬಗೆಯಿಂದ ಓಡಾಡಹತ್ತಿದರು. ನೂರಿನ್ನೂರು ಜನ ರಾವುತರು ಗಿಡ ಗಂಟೆಗಳೊಳಗಿಂದಲೂ, ದರಿ—ಕಂದರಗಳೊಳಗಿಂದಲೂ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿದು ಕೊಂಡು ಹೊರಬಿದ್ದು ಬಂದರು !

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಬಂದು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ತನ್ನ ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂತಾಜಿಯು ಗರ್ಜಿಸಿ ನುಡಿದನೇನಂದರೆ—ನನ್ನ ಶೂರ ರಾವುತರೇ, ಈ ವರೆಗೆ ನಾವು ಶ್ರೀ ಅಂಬಾಭವಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದರ ಫಲವು ಇಂದು ನಮಗೆ ಸಿಗುವಹಾಗೆ ತೋ ರುತ್ತದೆ. ವೈರಿಯು ನಮ್ಮ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ನಡೆಯಿರಿ, ನಮ್ಮ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡೋಣ, ನಡೆಯಿರಿ. ಶಿವಪ್ರಭುವು ದಾವು ದಖಾನನ ದೂಳವನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ಹಾರಿಸಿದನು? ಎಕಲಾಸಖಾನ, ಬಾಕೇಖಾನ, ರಾಯಮುಕುಂದ, ಭವಾನ ಪುರೋಹಿತ ಇವರನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ಗೊತ್ತಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದ ನು! ಸುರತ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸುಲಿದು ಐದುಕೋಟ ಹೊನ್ನನ್ನೂ, ಐದುಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳ ಪಾಗೆಯನ್ನೂ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ತಂದುಹಾಕಿ, ಮರಾಟರ ಬರ್ಚಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ತೋರಿಸಿದನು? ನಡೆಯಿರಿ, ಆತನು ತೋರಿಸಿರುವ ಹಾದಿಯನ್ನೇ ನಾವು ಹಿಡಿಯೋಣ! ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿರುವರು. ದುಡ್ಡಿ ನ, ಹಾಗು ಜನರ, ಅದರಂತೆ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳ ಕೊರತೆಯು ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ನಡೆಯಿರಿ, "ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನೂರಾರು ಒಂಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ದುಡ್ಡನ್ನು ಹೇರಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆಗೆ

ಕಳಿಸೋಣ ನಡೆಯಿರಿ! ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾರವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪರಮ ದಯಾಳುವಾದ ಬಾದಶಹನು, ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ, ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಕಾಲಾಳುಗಳನ್ನೂ, ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಆನೆ—ಒಂಟೆ—ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ, ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಮುತ್ತು—ರತ್ನ—ಬಂಗಾರವನ್ನೂ—ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಬಾದಶಹನನ್ನು ಹೇರು ಹೊರುವ ಎತ್ತನ್ನು ಮಾಡಿ, ನಾವು ಆತನ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಭೋಗಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ, ನಾವು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹೆಸರು ಹೇಳುವದರ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವದು! ಬಾದಶಹನು ನಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳ ದಾಣಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕುದುರೆಗಳ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹೇರಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಆ "ಘಾಸದಾಣಿ"ಯನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ ನಡೆಯಿರಿ, ನಮ್ಮ ಶೂರರಾವುತರೇ, ದಿಮಾಕಿನಿಂದ ಬರುವ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗಂಟುಬಿದ್ದು ನಾಶಮಾಡೋಣ ನಡೆಯಿರಿ!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಗರ್ಜಿಸಲು, ಯಾವತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರು "ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರು. ಅವರ ಗಂಭೀರಧ್ವನಿಯು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗಿ, ಅದು ಮೇಘಗರ್ಜನೆಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಲು, ವನಪಶುಗಳು ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟು ಓಡಹತ್ತಿದವು. ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅವರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಒಳದಾರಿಗಳಿಂದ ಹೊಳೆಹಳ್ಳಗಳ ಆಸರ ಹಿಡಿದುಹೋಗಿ ಖಾನನ ಸೈನ್ಯದ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನೂ, ಮುಂಭಾಗವನ್ನೂ ಹೊಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೊಂಚುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಾಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಮೊದಲು ಧಾನ್ಯಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು, ಆನೆ—ಕುದುರೆ—ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ, ತಕ್ಕ ಸಮಯವು ಒದಗಿದಕೂಡಲೆ ಖಾನನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ತುಂಡರಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ ಸಂಕೇತವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಈ ಸಂಕೇತವು ಕೊನೆಗಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರ ರಣಕೌಶಲ್ಯವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮೊದಲನೆಯ ತುತ್ತು ದಕ್ಕಿ, ಶುಭಶಕುನವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯು ತಾಳಿದ್ದನು. ಅದರಂತೆ, ಆರಂಭಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಮೊಗಲ ಸರದಾರನ ತಲೆಯ ಮುಂಡಾಸವನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಭುವಿನ ಚರಣದ ಮೇಲೆ ಇಡುವ ಸುಯೋಗವು ಒದಗಬೇಕೆಂದು ಆತನು ಮನಮುಟ್ಟಿ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಖಾನನ ಸಾಮಾನು ಒಯ್ಯುವ ಲಮಾಣಿಗಳ ತಾಂಡೆ

ಸುಲಿಯಲು, ಅವರು ಅಳುತ್ತ ತಮ್ಮ ಖಾನನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—ಹುಜೂರ, ಆ ಗುಡ್ಡದ ಒಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಫರರು ನಮ್ಮನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಲಿದರು- ಮೈಮೇಲಿನ ಒಂದೊಂದು ಅರಿವೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮನ್ನು ದೂಡಿಹಾಕಿದರು. ಎಂದು ದೂರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು, "ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದೊಂದು ಗುಂಪು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮಾಯವಾಯಿತೆಂದು ಒಬ್ಬರು ಬಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಾನನ ಸೈನಿಕರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ "ಅಗೋ ನೋಡಿರಿ, ಅತ್ತ ನೋಡಿರಿ, ಕಾಫರರು ಆ ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಖಾನನ ಬಲಗಡೆಯ ಮಗ್ಗಲಿನ ಜನರು ಒಂದೇಸವನೆ ಕೂಗಹತ್ತಿದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿಯಂತು ಖಾನನ ದಂಡಾಳುಗಳ ಎದೆಯೊಡೆದು ನೀರಾಯಿತು. ಕಾಫರರ ಆ ಗುಂಪು ನೋಡನೋಡುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು, ಆಗ ಖಾನನ ಸೈನಿಕರು, ತಮ್ಮನ್ನು ಪುಂಡ ಮರಾಟರು ಹೊಂಚುಹಾಕಿ ಯಾವಾಗ ಹಣಿಯುವರೋ ಎಂದು ದಂಗುಬಡಿದು ಆಲೋಚಿಸಹತ್ತಿದರು.

ಸೈನಿಕರು ಇಷ್ಟು ಗಾಬರಿಯಾದರೂ, ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ಖಾನನು ಬೆದರಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಹಲವು ಸಂಗ್ರಾಮಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಗಂಡುಗಲಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಮಾನುಗಳ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ತಾನು ಸೈನ್ಯದ ಮುಂಭಾಗದಿಂದ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ-ಹಿಂಭಾಗದಿಂದ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತ, ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತ, ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಮತ್ಕಾರದ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿತು; ಖಾನನ ಮುಂಭಾಗದ ಸೈನಿಕರು ಒಂದು ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಇಳಿದು ಬೈಲುಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಹಿಂಭಾಗದ ಸೈನಿಕರು ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಹತ್ತತೊಡಗಿದ್ದರು; ಸಾಮಾನುಗಳ ಎತ್ತುಗಳು ಮಾತ್ರ ಗುಡ್ಡದ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಉಳಿದವು. ಇದೇ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮರಾಟರು ಆ ಗುಡ್ಡದ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲಿನ ಇಳಕಲುಗಳಿಂದ ಸರಸರ ಏರಿ ಬಂದು ಲಮಾಣಿಗಳಿಗೆ ಗಂಟು ಬಿದ್ದರು. ಮರಾಟರನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅರ್ಧ ಸತ್ತು ಹೋಗಿದ್ದ ಲಮಾಣಿಗಳು ಯುದ್ಧವೇನು ಮಾಡುವರು? ಆಗ ಧೀರರಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನ ಮರಾಟರು ಅತ್ಯಂತ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಖಾನನ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊರಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖಾನನು ಗುಡ್ಡದ ಕೆಳಗಿದ್ದನು. ಮರಾಟರು ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಸುಲಿಯುವದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅತ್ಯಂತ ರೋಷದಿಂದ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಏರಹತ್ತಿದನು. ಆತನು ಗುಡ್ಡದ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಂದು

ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಬೈಲಲ್ಲಿ ಹೋಗಿರುವ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮರಾಟರ ಬೇರೊಂದು ಗುಂಪು ಬಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ತುಂಡರಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ಗುಡ್ಡದ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಮರಾಟರಂತು ಯಾವಾಗಲೋ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಾನರರಂತೆ ಗುಡ್ಡವನ್ನಿಳಿದು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು!

ಈ ಅನರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಿ ಖಾನನು ತನ್ನ ಹಿಮ್ಮಗ್ಗಲಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆ ಬೈಲೊಳಗಿನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ವೇಗದಿಂದ ಹೊರಟನು. ಆದರೆ ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಾನೇನು? ಈರ್ಷೆಯಿಂದ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಇಳಿಯುವದರೊಳಗೆ ಅವನ ಸೈನಿಕರು ಜರ್ಜರರಾಗಿಹೋಗಿದ್ದರು. ಮೊಗಲ ಸೈನಿಕರು ಸುಖಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿದವರಾದ್ದರಿಂದ, ಕಾಟಕತನದ ಮರಾಟರಿಗೆ ಅವರು ಈಡಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಖಾನನು ಬೈಲಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಊರು ಕೇರಿಗಳಿದ್ದರೆ ಜನರನ್ನು ಸುಲಿದು, ಅಥವಾ ಹೊಲವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ ತಾಪವನ್ನು ಶಾಂತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಮೈ ಮೇಲೆ ಅರಿವಿಲ್ಲದವನಂತೆ ತಿರುಗಹತ್ತಿದನು; ಆದರೆ ಮರಾಟರು ಊರು ಹೊಲಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಖಾನನ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತುತ್ತು ಅನ್ನ ಸಿಗಲೊಲ್ಲದು, ಗುಟುಕು ನೀರುಸಿಗಲೊಲ್ಲದು! ಮೊಗಲ ಸೈನಿಕರು ಬಲಿಷ್ಠರಿದ್ದರು; ಅವರ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವುಗಳಿದ್ದವು; ಆದರೆ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗಾಲಾಗಿ ಅವರ ಶಸ್ತ್ರಗಳೇ ಅವರಿಗೆ ಭಾರವಾಗಿರುವಾಗ ಅವರೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಆರಿಸಿದ ನೂರಿನ್ನೂರು ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಖಾನನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಹದ್ದಿನಂತೆ ಎರಗಿದನು. ಖಾನನಾದರೂ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಪರಮಾವಧಿಯಾದ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿದನು, ಆದರೆ ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಕಂಗಾಲಾದ ಖಾನನ ಸೈನಿಕರು ಮರಾಟರ ಉಪಟಲಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಂತಾಜಿಯ ಕೈ ಕತ್ತಿಯು ಅಳ್ಳುಹುರಿದಂತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ರುಂಡಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ಆತನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ, ಖಾನನೂ ಆತನ ಸೈನಿಕರೂ ಬಟ್ಟಕಚ್ಚಿ, ಈತನು ಸೈತಾನನೇ ಸರಿಯೆಂದು ಅಂದುಕೊಂಡರು. ತನ್ನ ಸೈನಿಕರು ಹತವೀರ್ಯರಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಪಟಪಟ ಸಾಯುವದನ್ನು ನೋಡಿ, ಹಾಗು ತನಗೆ ಬಲವಾದ ಗಾಯವಾದದ್ದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದು, ಖಾನನು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಶರಣು ಹೋದನು. ಕೂಡಲೆ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಹಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ನಿಷ್ಕಾರಣ ರಕ್ತಪಾತವಾಗುವದು ಸಂತಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಖಾನನು ಗಾಯಹೊಂದಿ ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದ್ದನು.

ಬಹುತರ ಖಾನನ ಸೈನಿಕರ ಗತಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಸಂತಾಜಿಯು ಜನರೂ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸುಲಿದು ಝಳಝುಳಮಾಡಿದ್ದರು. ಸಂತಾಜಿಯು ಇಸ್ಮಾಯಿಲಖಾನ ನನ್ನೂ, ಬೇರೆ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಜನರನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಅವರನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ತನ್ನ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಶ್ವಾರೂಢನಾಗಿ ವೈಭವದೊಡನೆ ಎಲ್ಲರಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದಾನೆ; ರಕ್ತದಿಂದ ಕೆಂಪಾದ ಆತನ ಖಡ್ಗವು ಟೊಂಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಲಿದೆ; ಆತನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದದ್ದೊಂದು ಬರ್ಚಿಯು ಇರುತ್ತದೆ, ಆತನ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಲಗಾಮುವಿರುತ್ತದೆ; ಆತನ ಹಿಂದೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಜಿತರಾಗಿ ತಲೆಕೆಳಗೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಖಾನನೇ ಮೊದಲಾದ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ; ಅವರ ಹಿಂದೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯವು ಸಾಗಿಬರುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಚಂದದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರನು ಸಾಗಿರುವಾಗ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—"ನಾನು ಈಗ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೇ, ಅಥವಾ ಶಂಭುಮಹಾದೇವನಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯದ್ರಿಬೆಟ್ಟಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೇ?" ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ, ಆತನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಎತ್ತಕಡೆಯಿಂದ ಎತ್ತಕಡೆಗೋ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆತನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ತನ್ನ ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಹಸಿವೆಯಿಂದಲೂ, ಆಯಾಸದಿಂದಲೂ ಖಾನನೇ ಮೊದಲಾದವರು ತೀರ ಹಣ್ಣಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಂತಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿತು. ಆತನು ತನ್ನ ಜನರಿಗೆ ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಸರ ನೋಡಿ ತಳವೂರಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು.

ಸಂತಾಜಿಯು ಈ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಾನನೇ ಮೊದಲಾದ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳ ಎದೆಗಳು ದಸಕ್ಕೆಂದವು! ಅವರು ಥರಥರ ನಡುಗಹತ್ತಿದರು. ಇನ್ನು ಈ ಕಾಫರನು ತಮ್ಮ ತಲೆಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುವನೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯು ಅವರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಸಂತಾಜಿಯು ಅದನ್ನು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು—ಖಾನನ, ಹಾಗು ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರ ಊಟಉಡಿಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇದೇ ಮುಕ್ಕಾಮಿನಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕು, ಊಟವಾದ ಬಳಿಕ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ತಳಕಿತ್ತೋಣ;—ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತಾಜಿಯ ಸೈನಿಕರು ಖಾನನ ಪರಿವಾರದ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ತಾವೂ ಸಹ

ತಿಯಂತೆ ತಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಇತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯೂ, ತನ್ನ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಇನ್ನು ಈ ಕಾಫರರು ತಮ್ಮನ್ನು ಏನು ಮಾಡುವರೋ! ಎಂಬ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳು ಮುಣುಗಿಹೋಗಿದ್ದರು; ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಟ್ಟೆಯುತೆಗ್ಗನ್ನು ಮುಚ್ಚದಿದ್ದರೆ ಯಾರಿಗೂ ನಿರ್ವಾಹವಾಗದಷ್ಟೇ! ಅದರಂತೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಜನರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಸಾಮುಗ್ರಿಯಿಂದ ಖಾನನ ಜನರು ಅಡಿಗೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಉಂಡರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯೂ ಉಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಮಿಸಹತ್ತಿದನು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಆತನು ಖಾನನನ್ನು ಕರೆಯಲು, ಭಯದಿಂದ ಖಾನನ ಸರ್ವಾಂಗವು ಬೆವತಿತು. ಆದರೂ, ಭಯಂಕರನಾದ ಈ ಕಾಫರನ ಮುಂದೆ ತಾನು ನಿಂತುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು, ಖಾನನು ಸಂತಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಖಾನನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಸು ಡಿ ದ ನೇ ನಂ ದ ರೆ—

ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಈ ನಮ್ಮ ಮರಾಟರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಿರಾ? ನಾವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಯುದ್ಧಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿರುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಸಂಸಾರ ನಮ್ಮ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನಿಗಿರುವರು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿದ ಕೂಡಲೆ ನಾವು ರಂಟೆ ಕುಂಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆ ನಾವು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗದಂತೆ ನಾವು ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ನಿಮ್ಮನ್ನೂ, ನಿಮ್ಮ ಬಾದಶಹನನ್ನೂ ಹಣ್ಣುಮಾಡುವೆವು. ಈಗ ನಿಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಜೀವವು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸದ ಒಬ್ಬ ಸೇವಕನನ್ನುಕಳಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ದೇಹದ ದಂಡವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಹೊನ್ನನ್ನು ನಾಳೆಗೆ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದೇ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತರಿಸಿರಿ. ದ್ರವ್ಯವು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಬರಬೇಕು. ನಿಮ್ಮವರು ಏನಾದರೂ ಮೋಸ ಮಾಡಿ, ಘಾತ ಮಾಡಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ಅವರು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರರು. ಆ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಗತಿಯನ್ನು ನೀವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನಮ್ಮ ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಬಾದಶಹನು ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ್ದರ ಸ್ಮರಣವು ನಿಮಗೆ ಇರುವದಷ್ಟೇ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭವಣೆಯನ್ನು ನೀವು ಅನುಭವಿಸಿ ಪ್ರಾಣಬಿಡಬೇಕಾದೀತೆಂಬದನ್ನು ಪೂರಾ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಿರಿ!

೧೨ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆ!

ಸಂತಾಜಿಯು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಇಸ್ಮಾಯಿಲಖಾನನ ಮೋರೆಯು ಬಿಳುಪಿಟ್ಟಿತು. ಇಂಥ ಅಪಮಾನದ ಹಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪದಾಯಿತು; ಆದರೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೇನು? ಜೀವವು ಬೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಸವಿಯಲ್ಲವೆ! ಮೇಲಾಗಿ ಸುಖಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಸುಖದಿಂದ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಆ ಖಾನನು ತಾನು ಸಂಭಾಜಿಗಿಂತ ಕಠಿಣತರವಾದ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ವಿಲಿವಿಲಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡಬೇಕಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ನೆನಿಸಿ, ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗಿದನು. ಆತನು ಎರಡನೆಯ ಮಾತು ಆಡದೆ, ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಹೊನ್ನು ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಒಬ್ಬ ನಂಬಿಗೆಯ ಸೇವಕನನ್ನು ಕಳಿಸಿದನು. ಮರುದಿನ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆ ದ್ರವ್ಯ ನಿಧಿಯು ಮರಾಟರ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ಪಳವಿಲ್ಲದೆ ಬಿದ್ದು, ಖಾನನು ಪ್ರಾಣಸಂಕಟದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿಹೋದನು. ತನ್ನ ಈ ದುರ್ದಶೆಯನ್ನು ಬಾದಶಹನ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಆ ರಣ-ಶೂರಖಾನನಿಗೆ ಮರಣಪ್ರಾಯ ದುಃಖವಾಯಿತು; ಆದರೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೇನು? ಆತನು ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಾದಶಹನು ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತ—"ಇನ್ನೂ ಈ ಕಾಫರರ ಸೊಕ್ಕು ಅಡಗಿಲ್ಲವೇ! ಆ ಪುಂಡ ಶಿವಾಜಿಯ ವಂಶವನ್ನು ನಿರ್ವಂಶ ಮಾಡಿದ ಹೊರತು ಮರಾಟರ ಸದ್ದು ಅಡಗುವದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಮೊದಲು ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮಗನನ್ನೂ, ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ, ಉಳಿದ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನೂ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಬೇಕು; ಅದರಂತೆ ಪನ್ಹಾಳಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನೂ ಅವನ ಪರಿವಾರವನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕು, ಅಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ವಿಧ್ವಂಸವಾದಂತಾಗುವದು! ಎಂದು ನುಡಿದನು. ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಶೂರನಾದ ಅಸದಖಾನನನ್ನು ಆ ಸೈನ್ಯದಮುಖ್ಯ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದನು.

ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಗುಪ್ತಚಾರರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ರಾಯಗಡದ ಸ್ವಾಮಿನಿಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು, ಆಕೆಯು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—"ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯವು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಪಸರಿಸಿತು, ಬಾದಶಹನು ಪನ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೂ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ಪರಸ್ಪರರು ಹೇಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕು? ಅಲ್ಲಿಯವರು ಅಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿಯವರು ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಆಗಿ, ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನವು ಕ್ರೂರನಾದ ಬಾದಶಹನ ಕ್ರೋಧಾವೇಶಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿ ಗುರಿಗುವದೋ ಏನೋ? ಭಕ್ತಾಜಿಯೂ, ಬಂಕೀಗಾಯಕವಾಡನೂ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ರಾಜಕುವರಳು ಇಲ್ಲಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಳು, ಪನ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ

ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಬಿದ್ದಬಳಿಕ ಆಕೆಯು ಹೋಗುವ ಬಗೆಯೇನು? ಬಾಲಕನಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ರಕ್ಷಣವು ಹ್ಯಾಗಾಗುವದೋ? ಆಗಲಿ, ಪ್ರಸಂಗವೇ ಒದಗಿದಬಳಿಕ ಧೈರ್ಯಗೆಟ್ಟು ಮಾಡುವದೇನು? ರಾಯಗಡವನ್ನು ಹೆಂಗಸರು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಬಾದಶಹನು ತಿಳಕೊಂಡಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸೊಸೆಯು ರಕ್ಷಿಸುವಳೆಂಬದರ ಗುರುತನ್ನು ಆತನಿಗೆ ತೋರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ದೇಹವಿಟ್ಟು, ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಪಟ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಮರ್ಥರು ದೇಹವಿಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ಮೂರು ವರ್ಷವಾಗಿಲ್ಲ, ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ಪುಣ್ಯವು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿರುವದೇನು? ಅಂಬಾಬಾಯಿಯು ಕೃಪೆ ಇರುವತನಕ ನಮಗೇನುಬಂದದೆ ? ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಎಂಥ ಎಂಥ ಗಂಡಾಂತರಗಳಿಂದ ಪಾರಾದರಲ್ಲ! ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಬಾಬಾಯಿಯ ಕೃಪೆಯೆ ಕಾರಣವಲ್ಲವೆ? ಅಂಥ ಕೃಪೆಯು ನಮ್ಮಮೇಲೆ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇನು ?" ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರಲು, ರಾಜಕುವರಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ—

ಏಸೂಬಾಯಿ—ಅಮ್ಮಾ, ರಾಜಕುವರ, ಪ್ರಸಂಗವಂತೂ ಬಹು ಕಠಿಣವು ಒದಗಿತು. ನಿನಗೆ ಆಗ ಅಣ್ಣನಸಂಗಡ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ? ಇಂದು ನಾಳೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆಯು ಬೀಳುವದು. ಈಗ ನೀನು ಸುಮ್ಮನೆ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿ? ಹೋಗು, ಶತ್ರುಗಳು ಮುತ್ತುವದರೊಳಗೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಿಡು.

ರಾಜಕುವರ—ಸಾಕು, ಅತ್ತಿಗೆಯೇ ನೀನು ಹೇಳುವವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ; ಇನ್ನು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸು! ನಾನು ನಿನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗುವೆನು; ಆದರೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ. ರಾಯಗಡವನ್ನು ಎರಿಬರುವ ಮೊಗಲಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕಟ್ಟುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಅದೋ ಆ "ಗುರ್ಹಯಿ" ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವೆನು. ನಾನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೆನೆಂದರೆ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಕಾಲತ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಲಮಗೀರನ ಕೈವಶವಾಗಗೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ನಾನು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬಾಲಶಿವರಾಯನಿಗೆ ಯುದ್ಧದ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವೆನು. ಅತ್ತಿಗೆಯೇ ನೀನು ಹೀಗೆ ಉದಾಸೀನಳಾಗಬಾರದು. ದುರ್ಗದ ಯಾವತ್ತು ಜನರಿಗೆ ನೀನು ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಫಿತೂರ ಆಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಪಡಬೇಕು. ಫಿತೂರಿಯಾಗದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಬು

ಹಾದಿಯುಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಬಲವಿಲ್ಲದ ಈಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಜನ ದ್ರೋಹಿಗಳೂ, ಸ್ವದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಹೆಚ್ಚುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ದುರ್ಗದೊಳಗಿನ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ನೀನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸು- ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರುವಂತೆ ಅವರವರಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿರಿ. ಈಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಕೌತುಕಪಡಲಿ!

ಏಸೂಬಾಯಿ—ಶಾಬಾಸ, ರಾಜಕುವರ! ನೀನು ವೀರಪುತ್ರಿಯೂ—ವೀರಪತ್ನಿಯೂ ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು! ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ನೀನು ಮಾತಾಡಿದೆ! ಆದರೆ, ತಂಗೀ, ಈಗ ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಇಂದ್ರಧನುಷ್ಯವು ಮೂಡಿರುವದು ಅಪಶಕುನವಲ್ಲವೇ? ಏನೇ ಇರಲಿ, ಈಗ ಅದರ ವಿಚಾರವೇತಕ್ಕೆ? ನೀನು ಆ ಶಿಖರದಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಮಕರಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯೂಹವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುಹೋಗು. ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಸ್ವತಃ ತಿರುಗಾಡಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರು. ಸುರತದಕಡೆಯಿಂದ, ಹಾಗು ಮಹಾಡದಕಡೆಯಿಂದ, ಅದರಂತೆ ಜಂಜೀರೆಯುಕಡೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಅನೇಕಕಡೆಯಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಏರಿಬರಬಹುದಾಗಿದೆ- ಪ್ರಸಂಗವು ಕಠಿಣವಿರುವದು. ಇನ್ನು ಎಲ್ಲಭಾರವನ್ನು ಅಂಬಾಭವಾನಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ನಾವು ಪರಮ ಸಾಹಸಮಾಡೋಣ! ಯಶಸ್ಸು ಅಪಯಶಸ್ಸು ಈಶ್ವರಾಧೀನವು. ಆಗಲಿ, ರಾಜಕುವರ, ಹೋಗು, ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುಹೋಗು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿಯಲು, ರಾಜಕುವರಳು. ತನ್ನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಹೋಗಿ, ಅದನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಇತ್ತ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ದುರ್ಗದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣುಮುಟ್ಟನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಬಂದೋಬಸ್ತು ಕಾಯುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸೇನಾನಿಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ದೂಡುವ ಚಂದದಿಂದ ಹೊರಟಳು. ಇಷ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗುವದರೊಳಗೆ, ಮೊಗಲಸೈನ್ಯವು ದುರ್ಗವನ್ನು ಮುತ್ತುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂತೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಚಾರರು ಬಂದುಹೇಳಿದರು. ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ತಾನಿರುವಸ್ಥಳದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಯಂತೆ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಸಂಚರಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಆಕೆಯು ಆವೇಶದಿಂದ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಇಳಿದ್ಯುಬರುತ್ತಿರಲು, ಎದುರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ತರುಣ ರಾವುತನು ಬರತೊಡಗಿದನು.

ರಾಜಕುವರಳು ಆತನ ಕಣ್ಣು ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದಳು; ಆದ ರೆ ಆ ರಾವುತನೂ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕಾಣುವದಕ್ಕಾಗಿ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿಬರಹತ್ತಿ ದನು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಎದುರುಬದುರಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲು, ಇಬ್ಬರು ಸುಮ್ಮನೆ ಒ ಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಆ ತರುಣ ರಾವುತನು ನು ಮತೆಯಿಂದ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕುರಿತು—"ರಾಜಕುವರ, ಎಂಥ ನಿನ್ನ ಸಾಹಸ ವಿದು? ಅಗೋ, ಹಿಂದೆ ಏಳುವ ಆ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ದೂಳಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೆಯಾ? ಯಾತರದು ಅದು? ನೀಗದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಹೆಣಗುವದು ಮೂರ್ಖತನವಲ್ಲ ವೆ? ದುರ್ಗವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಹಸವು ಇನ್ನು ನಿಮಗೆ ಯಾತಕ್ಕೆ? ಬಾ, ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿನಡೆ; ಅನ್ನಲು, ರಾಜಕುವರಳು ಸಂತಾಪದಿಂದ— "ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಾ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಘಾತಕ ವಾದ ಇಂಥಮಾತುಗಳನ್ನು ತಾವು ಆಡಬಹುದೇ? ನೀವು ಶಿರ್ಕೆಯ ಕುಲಭೂಷಣ ರಾದ ಗಣೋಜಿರಾಯರೆಂಬದನ್ನೂ, ಭೋಸಲೆಮನೆತನದ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳಾಗಿ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕೂಡಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಳಪುರುಷರಂತೆ ನನ್ನ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿರುವಿರೆಂಬದನ್ನೂ, ನಿಮ್ಮ ಹಿಂದೆ ಕಾಣುವ ಪ್ರಚಂಡ ಧೂಳಿಯು ನಿಮ್ಮ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯದ ತುಳತದಿಂದ ಎದ್ದಿರುವದೆಂಬದನ್ನೂ ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಪ್ರಾಣೇಶಾ, ನಿಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ನಾನು ಬರತಕ್ಕದ್ದೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಿ ಮಾನದ ಮೂಲಕ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಾಗಲೊಲ್ಲದು, ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಳು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಣೋಜಿರಾಯನು ಸಿಟ್ಟಾದನು. ತನ್ನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅರ್ಧಾಂ ಗಿಯು ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಯುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನು ಸಂತಾಪಗೊಂಡನು. ಸಂತಾಪದ ಭರದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕ ಹೀನನಾದ ಆತನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಗಣೋಜಿರಾವ—ರಾಜಕುವರ, ಪತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವದು ಆರ್ಯಸ್ತ್ರೀಯ ಶೀಲವಲ್ಲ. ಪಾಂಡವಪತ್ನಿಯಾದ ದ್ರೌಪತಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಉತ್ತೇಜನಗೊಳಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಕೌರವರ ವಂಶಕ್ಷಯ ಮಾಡಿ ಸಲಿಲ್ಲವೆ? ಆ ಪತಿವ್ರತೆಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ನೀನು ಈಗ ಸ್ಮರಿಸಿ, ಆಕೆಯಂತೆ ನೀನು ನನಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಭೋಸಲೆ ಕುಲದ ನಾಶವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಮಾಡಿಸು ವದು ನಿನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ.

ರಾಜಕುವರ—ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಾ, ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರವು ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿ ತುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡವರು ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಗೌರವವನ್ನರಿತು ದುಷ್ಟ

ದುಶ್ಶಾಸನನು ಆಕೆಯ ಹೆರಳನ್ನು ಜಿಚ್ಚಿ ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಲು, ಆ ತಮ್ಮ ತೇಜಸ್ವಿನಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿಯು ಕೌರವ ಕುಲಕ್ಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅಜಾತಶತ್ರುವೆನಿಸುವ ಧರ್ಮರಾಜನೇ ಮೊದಲಾದ ಆಕೆಯ ಪತಿಗಳು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗವೆಲ್ಲಿದೆ? ತಿರುಗಿ ಕೇಳಿದರೆ, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹವಿಟ್ಟು, ತಾವು ಭೋಸಲೆ ಕುಲವನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪಾಂಡವ ಪತ್ನಿಯಾದ ದ್ರೌಪತಿಯ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ತಾವು ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಯೋಗ್ಯವಾಗುವದು!

ಹೆಂಡತಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಣೋಜಿರಾಯನ ಸಂತಾಪವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆತನು ಕ್ರೋಧಾಂಧನಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—“ ದುಷ್ಟೇ, ಜಾರಿಣಿ, ನೀಚ ಖಂಡ್ಯಾನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಅಧಮಾಧಮಳೇ, ನಿನಗೆ ದ್ರೌಪತಿಯ ಸಾದೃಶ್ಯವೇಕೆ? ನನ್ನ ಈ ಕೈ ಖಡ್ಗದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ನುಚ್ಚು ನುಚ್ಚಾಗಿ ಕಡಿದು ಹಾಕುವದು ಯೋಗ್ಯವು. ” ಎಂದು ನುಡಿದು ಖಡ್ಗವೆತ್ತಿ ರಾಜಕುವರಳ ಮೇಲೆ ದುಮುಕಿದನು. ಆದರೆ ಧೀರಳಾದ ರಾಜಕುವರಳು ನಿಂತಲ್ಲಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ಉಲುಕದೆ, ಅವಮಾನದ ಸಂತಾಪದಿಂದ ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣವು ದಗ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಶಾಂತತೆಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಮುಗುಳ ನಗೆ ನಗುತ್ತ—ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಾ, ಪತಿದೇವಾ, ಇಷ್ಟು ಕೋಪವೇಕೆ? ಶಿವರಾಯನ ಮಗಳಿಗೆ, ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯ ಹೆಂಡತಿಗೆ, ಸ್ವತಃ ರಾಜಕುವರಳಿಗೆ ಈ ಆರೋಪವು ಒಪ್ಪುವದೇ? ಹಾಯ್! ಹಾಯ್! ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಬಂಧುವಾದ, ಹಾಗು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಏಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನಾದ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತ ಖಂಡೋಜಿಯ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ಆರೋಪವೆ! ಏನೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ; ಶಿರ್ಕೇ ಕುಲಭೂಷಣಾ, ಹ್ಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪತಿದೇವನು ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯನೇ ಸರಿ; ಆದರೆ ಆತನು ಈ ರಾಜಕುವರಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಆರೋಪದಿಂದ ಆಕೆಯು ಗಣೋಜಿರಾಯನನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಅನಧಿಕಾರಿಯಾದಳು! ಸೀತಾಮಾತೆಯು ಅಗ್ನಿ ಮುಖದಿಂದ ತನ್ನ ಪರಿಶುದ್ಧ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾ ಮ ನಿ ಗೆ ತೋರಿಸಿ ಪ ತಿ ಯ ಪರಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳಾದಂತೆ, ಈಗ ನಾನು ತಮ್ಮ ಪರಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳಾಗಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಪರಿಶುದ್ಧಾಚರಣೆಯನ್ನು ನಂಬಿ ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳ ಸಹವಾಸಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ, ನಿಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಲಿನವಾಗಿರುವ ಈ ದೇಹವನ್ನು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಡವಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರುವ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದರೆ, ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ದೇಹವಿಡುವದೇ

ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮಗಳಾದ ನನಗೆಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ; ಇದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ದೇಹಪಾತವಾದಂತಾಗುವದಲ್ಲದೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಹತ್ಯೆ ಯ ದೋಷಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಗುರಿಮಾಡದೆ, ನಿಮ್ಮ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿ ದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಪತಿದೇವಾ, ಇದೇ ನನ್ನ ನಿಶ್ಚಯವು; ನೋಡಿರಿ, ಗಣೋಜಿರಾವ್, ವೀರಪುತ್ರಿಯೂ ವೀರಪತ್ನಿಯೂ ಆದ ಈ ರಾಜಕುವರಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಉಡ್ಡಾಣಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ, ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿರಿ," ಎಂದು ನುಡಿದು, ರಾಜಕುವರಳು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯಳಾದಳು! ಇದನ್ನು ನೋಡಿ, ರಾಷ್ಟ್ರವಿಘಾತ ವಿಚಾರದಿಂದ ತೇಜೋಹೀನನಾದ ಗಣೋಜಿರಾಯನು ದಂಗುಬಡಿದು ನಿಂತುಕೊಂಡನು!

ಇದರ ತರುವಾಯ ಎಂಟುದಿನಗಳಾದವು. ಒಂದು ದಿನ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರದಂತೆ ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ತಿರುಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಣ್ಣು ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಎಲ್ಲವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದಬಳಿಕ, ಆಕೆಯು ಸಂಜೆಯ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆ ಅಭಿಮಾನದ ಶೂರ ಸ್ತ್ರೀಯು ಮೂಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾವನಸಮಾಧಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಮಗನಕೈಯಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿಸಿದಳು. ಆ ಕೂಸು ನಮಸ್ಕರಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಹಲವು ಸಂಕಟಗಳ ಸ್ಮರಣವಾಗಿ ಆ ವೀರಪತ್ನಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆಯಶಿರಗಳು ಬಿಗಿದವು. ಆಕೆಯು ಪ್ರೇಮಭರದಿಂದ ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಿಗಿಯಾಗಿಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಹಲವುಸಾರೆ ಚುಂಬಿಸಿದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದುರ್ಗದಕೆಳಗಿನಿಂದ ಒಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕಬಾಣವು ಸರ್ರನೇ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಡೆದು, ಅದರೊಳಗಿಂದ ಹಲವು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಬಣ್ಣದ ಗುಂಡುಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದವು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಶಿವರಾಯನು—ಅವ್ವಾ, ಅತ್ತನೋಡು ಬಾಣವನ್ನು! ನಾನೂ ಹಾರಿಸುತ್ತೇನೆ, ನನಗೊಂದು ಬಾಣವನ್ನು ಕೊಡಬಾರದೆ? ಅವ್ವಾ ಮೊಗಲರು ನಮ್ಮ ಈ ದುರ್ಗವನ್ನು ಮುತ್ತಿರುವರಲ್ಲ, ಅವರಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಓಡಿಸಿಬಿಡುವೆನು!

ಕೂಸಿನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಸೂಬಾಯಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ನಗೆಬಂದಿತು. ಎಂಥ ದುಃಖಸಂತಾಪಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ, ಕೂಸಿನ ತಾಯಂದಿರು ತಮ್ಮ ಕೂಸಿನ ಬಾಲಲೀಲೆಯಿಂದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಮರೆತು ನಗುವರೆಂಬುದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ! ಅಪತ್ಯವಾತ್ಸಲ್ಯವೇ ಅಂತಹದು! ಇರಲಿ. ಕೂಸಿನ ಮಾತಿನಿಂದ ಏಸೂಬಾಯಿಯ

ಲಕ್ಷ್ಯವು ಬಾಣದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅದರ ಸಂಕೇತವನ್ನರಿತು ಆಕೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—ಇಗ ನಮ್ಮ ರಾಜಕುವರಳು ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಧುಮುಕಿ ಹೋಗಿ ಏನೋ ಮಹಾಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. "ಜಯ ಅಂಬಾ ಭವಾನೀ ನನ್ನ ಕೂಸಿಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಯಶಸ್ಸು ಕೊಡು ಕಂಡೆಯಾ" ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಕೂಡಲೆ ಶಿವರಾಯನನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿ, ತಾನು ಅಶ್ವಾರೂಢಳಾಗಿ ರಾಜಕುವರಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಳು. ಆಗ ರಾಜಕುವರಳು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜೋತಾಜಿಯು ರಾಜಕುವರಳ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದದ್ದನ್ನು ವರ್ಣಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪಠಾಣವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಅದೇ ವೇಷದ ತನ್ನ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಾಜಕುವರಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಕೆಯು ನಗುತ್ತ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಮಾತೃಶ್ರೀ ಶತ್ರುಗಳು ಏರಿ ಬರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಜೋತಾಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತ ರಣಶೂರರ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಲೂ, ನಿನ್ನಂಥ ಅಲೌಕಿಕ ವೀರರ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರತೀಕಾರೋಪಾಯಗಳಿಂದಲೂ, ಶತ್ರುಗಳು ಗಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ, ನೋಡು. ನಮ್ಮ ಕೊಣತವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವರು ದೂರ ಹೋಗಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಅಸದಖಾನನು ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತರುವತನಕ ಅವರು ನಮಗೆ ಅನ್ನ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮುಟ್ಟದಂತೆ ಬಲವಾಗಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರು! ಆದರೆ ಮಾತ್ರ, ಇಷ್ಟರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪತ್ಕಾರ್ಯವಾದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶತ್ರುಗಳು ದುರ್ಗವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಇಂದಿಗೆ ೧೫ ದಿನಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾವು ಅವರನ್ನು ದುರ್ಗದಿಂದ ದೂರ ಓಡಿಸಿದೆವೆಂಬದು ನಿಜವಿದ್ದರೂ, ಇಷ್ಟರಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಠಿಣಕಾರ್ಯವು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿದ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಪನ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಧನಾಜಿ. ಸಂತಾಜಿ ಮೊದಲಾದ ವೀರರನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ, ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡು. ಅಫಝುಲಖಾನನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಬಿದ್ದ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಯಾವ ಭಾವನೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯಾದ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯ ಚರಣದಲ್ಲಿ ಮಸ್ತಕವನ್ನಿಟ್ಟರೋ, ಅದೇ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಈಗ ನಾನು ನಿನ್ನ ಚರಣದಲ್ಲಿ ಮಸ್ತಕವನ್ನಿಡುವೆನು. ಅತ್ತಿಗೆಯೇ ಆಶೀರ್ವದಿಸು. ನಿನ್ನ ನಾದಿನಿಯನ್ನು—ಆಶೀರ್ವದಿಸು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಸ್ವಾಮಿನಿಯೇ, ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರು ಮಾಡಿದ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ನೀನು ಈಗ ನನಗೆ ಮಾಡು.

ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಚರಣಗಳಮೇಲೆ ಮಸ್ತಕವಿಡಲು ವಿಸೂಬಾಯಿಯು ಸದ್ಗದಿತಕಂಠದಿಂದ—ವತ್ಸೇ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಪುತ್ರಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ನನಗಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನಂಥ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿನಿಯನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶವು ಸಮರ್ಥವಾದದ್ದು! ಆದರೆ, ಆ ದೇಶದ ಸ್ವಾಮಿನಿಯೆಂದು ನೀನು ಇದೇ ಈಗ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದಿರುವದರಿಂದ, ಆ ದೇಶದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ನಾನು ಈಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಹೋಗು ವತ್ಸೇ, ಹೋಗು, ಯಶಸ್ವಿಯಾಗು. ಮಂಗಲದೇವತೆಗಳಿರಾ ನೀವು ನನ್ನ ವತ್ಸೆಯ ಬೆನ್ನು ಕಾಯಿರಿ. ಎಂದು ನುಡಿದು, ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕುರಿತು—ತಂಗೀ ನಿನ್ನ ಪೌರುಷ್ಯವು ಶ್ಲಾಘನೀಯವೇ ಸರಿ, ಆದರೆ," ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ರಾಜಕುವರಳು—ಅತ್ತಿಗೆಯೇ, ಆದರೆಗೀದರೆ ಈಗ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ ನಿನಗೆ ಚಿಂತೆಯೇಕೆ? ನಾನು ಔರಂಗಜೇಬನ ದಿವಾನ-ಈ-ಖಾಸವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆತನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಂದು ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟೇನು, ನೀನೇಕೆ ಚಿಂತೆಮಾಡುವೆ? ಎಂದು ನುಡಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿಸೂಬಾಯಿಯ ಹೃದಯವು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕಂಪಿಸಿ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ನೀರು ತುಂಬಿದವು. ಆಕೆಯು ರಾಜಕುವರಳ ಮೈಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸಿ—"ವತ್ಸೇ, ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇನು? ತಂದೀಯುವಮ್ಮಾ, ನೀನು ಬಾದಶಹನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನಾದರೂ ತಂದೀ, ಇಂದ್ರನ ಐರಾವತವನ್ನಾದರೂ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿಸೀ, ನೀನು ಶಿವಸಿಂಹನ ಮಗಳಲ್ಲವೆ? ಹೋಗು, ನಿನಗೆ ಬೇಡೆನ್ನುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ನನಗಿಲ್ಲ, ನಡೆ-ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಿಂಹಾಸನದಮುಂದೆ ಪುಣ್ಯಾಹವಾಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡೋಣ ನಡೆ; ನಡೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸೋಣ ನಡೆ. ಎಲೈ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಾರಸಪಕ್ಷಿಗಳೇ, ಹಂಸಗಳೇ, ಭಾರದ್ವಾಜಗಳೇ ನಮ್ಮ ವತ್ಸೆಯು ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟಕೂಡಲೆ ನೀವು ಮಂಗಳ ಗಾಯನಮಾಡಿರಿ, ಕಸ್ತೂರಿಯ ಮೃಗಗಳೇ ನೀವು ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಬೀರಿರಿ, ಗಂಗಾಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವಕಮಲಗಳೇ ನೀವು ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಗಿ ಅರಳಿರಿ! ಹೋಗಿರೋ, ಯಾರಾದರೂ ಪೂಜ್ಯ ಗಾಗಾಭಟ್ಟರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿರಿ ನಮ್ಮ ವತ್ಸೆ ರಾಜಕುವರಳು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ವೇದಘೋಷಮಾಡಿಸುವಂತೆ ಆ ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರಿ ಹೋಗಿರಿ. ವತ್ಸೇ, ರಾಜಕುವರ, ಹೋಗಿಬಾರಮ್ಮಾ ಹೋಗಿಬಾ! ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಾ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯಪ್ರತಾಪದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಸರಿಸಿಬಾ ಹೋಗು!!

೧೪ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ-ಮರಾಟರಗತ್ತು!

ಈ ವೇಳೆಗೆ ರಾಜಕುವರಳು ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗಲು, ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಘೋರಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದಳು. ಸುಕುಮಾರಿಯಾದ ಈ ಶಿವಕುಮಾರಿಯು ಶತ್ರುಸೈನ್ಯದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹೇಗೆ ಪಾರಾಗಿಹೋದಳೆಂಬ ದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಆ ವೀರವನಿತೆಯು ಸಮರ್ಥಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಔರಂಗಜೇಬನ ಅಬ್ಬರದ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಏಸೂಬಾಯಿಯೊಬ್ಬಳೇನೇಕೆ, ಇಡಿಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಮಂಡಲವೇ ಚಿಂತಾಮಗ್ನವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅತ್ತ ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಾರಾಮ ನೇಮೊದಲಾದವರು ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದ ಮರಾಟರ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡುವವರಿಗೆ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತೀರಿ, ಆತನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿತೆಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನೇ ಮೊದಲಾದ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳ, ಹಾಗೂ ಧನಾಜಿಜಾಧವ, ಸಂತಾಜಿಘೋರಪಡೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ವೀರಶ್ರೇಷ್ಠರ ಕೆಚ್ಚುಗಟ್ಟಿದ ಎದೆಗಳು ಮಾತ್ರ ತಲ್ಲಣಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ನರಪುಂಗವರು, ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡೆದು ಮರಾಟರ ಉಬ್ಬಾಳತನವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸಿ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯಪ್ರತಾಪದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ಬಿಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಆ ನಂಬಿಗೆಯು ಎಷ್ಟು ಬಲವಾದದ್ದೋ ತಿಳಿಯದು! ಕ್ಷೋಭಿಸಿದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಅಭ್ರಾಟಿಸಿ ತಮ್ಮಮೇಲೆ ಏರಿಬರುವ ಔರಂಗಜೇಬನ ಪ್ರಚಂಡಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಿಲ್ಲ; ಅದರಂತೆ, ಮಹಾತಂತ್ರಗಾರನಾದ ಆಲಮಗೀರನ ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವರು ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಮರಾಟರನ್ನು ತುಳಿದು ನೆಲಕ್ಕೊರಿಸಲು ಅವಡುಗಚ್ಚಿಬರುವ ಆ ಮೊಗಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಎದೆಗೆ, ಆ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟರು ಅಳವು ನೋಡಿ ಗುದ್ದಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆತನನ್ನು ವ್ಯಥೆಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು.

ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿದಂತೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡವನ್ನಾದರೂ ಮುತ್ತಬೇಕೆಂದು ಬಾದಶಹನು ಎಣಿಕೆಹಾಕುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ತಾವು ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಇಂದು ಪಹ್ಲಾಳಗಡದಲ್ಲಿ ದರ್ಬಾರು ನೆರೆಸಿದರು. ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ, ಸರದಾರರೂ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ನೆರೆದು ಮಹಾರಾಜರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಲು, ರಾ ಜಾ ರಾ ಮ ಮ ಹಾ ರಾ ಜರು ದರ್ಬಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ಆ ಶಿವಪುತ್ರನ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನೂ, ಪಾಪಭೀರುತ್ವವನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇರುವದು. ಆ ಸುಜನನು, ತಾನು ರಾಜನೆಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಆಸ್ಪದಕೊಡದೆ, ಕೇವಲ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ವಂದಿಸಿ, ಸಿಂಹಾಸನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮುಖ್ಯ ಸಚಿವನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಾನು ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು। ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯ ಪುತ್ರ ಬಾಲಶಿವರಾಯನೇ ಮರಾಟರ ರಾಜನೆಂದು ಆತನು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದನು. ಆತನ ನಿಸ್ಪೃಹತೆಗಾಗಿ ಯಾವತ್ತು ಮರಾಟರು ಆತನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಸನ್ಮಾನಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾದ ಬಳಿಕ ಆತನು, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯಾದ ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನನ್ನು ಕುರಿತು — ಪಂತ, ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತು. ಅತ್ತ ಒಡೆಯನು ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿರಲು, ಸೇವಕರಾದ ನಾವು ಜೀವಗಳ್ಳರಂತೆ ಈ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವದು ನ್ಯಾಯವೇ? ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಪ್ರತಿಹಾರಿಯು ಬಂದು — ರಾಜಕುವರರೂ, ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯೂ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವರೆಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವರನ್ನು ಕರೆತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜಾಜ್ಞೆಯಾಯಿತು.

ರಾಜಕುವರಳು ದರ್ಬಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಯಾವತ್ತು ದರ್ಬಾರದವರು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಆಕೆಯನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದರು. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಸನ್ಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಂಗಿಯನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹತ್ತರ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯೂ ಸನ್ಮಾನಿತನಾಗಿ ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಶತ್ರುಗಳು ಬಲವಾಗಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿರಲು, ರಾಜಕುವರಳು ರಾಯಗಡದಿಂದ ಹ್ಯಾಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದರ್ಬಾರವು ನಿಶ್ಶಬ್ದವಾಗಿರಲು, ಮಹಾರಾಜರು ಅಂಜುತ್ತಂಜುತ್ತ ರಾಯಗಡದ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಕುರಿತು ತಂಗಿಯನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಆಗ ರಾಜಕುವರಳು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ರಾಯಗಡದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರೂ ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದರು. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಧೈರ್ಯದಿಂದ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಮಂಕುಬೂದಿಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ ಪಾರಾಗಿ ಬಂದ ರಾಜಕುವರಳ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಳು ಕಚ್ಚಿದರು. ಯುಕ್ತಿವಂತನಾದ ನಮ್ಮ ಶಿವರಾಯನ ಮಗಳಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂಥ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಅವರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ

ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಯಾರಿಗೂ ತೋಚದಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಾಮಯವಾದ ಸ್ತಬ್ಧತೆಯು ಒದಗಿರಲು, ರಾಜಕುವರರು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು — ಮಹಾರಾಜ, ಚಿಂತೆ ಮಾಡುವದೇಕೆ ! ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವ ಈ ಮುತ್ಸದ್ದಿ ಮಂಡಲವೂ, ಸರದಾರ ಮಂಡಲವೂ ಅಬಾಸಾಹೇಬರ ಸಂತತಿಯು, ಅದರಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲು, ನಾವು ಚಿಂತೆಮಾಡುವದೇಕೆ? ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ನಮ್ಮ ಅಬಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಒದಗಲಿಲ್ಲವೇ? ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹ್ಯಾಗೆ ಪಾರಾದರೆಂಬದನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು, ಬಂದಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ನಾವು ಈಗ ಎದೆಗೊಡಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಶೂರ ಸಂತಾಜಿರಾಯರು ಇದೇ ಈಗ ಸರ್ಜೆಖಾನನ ಸೈನ್ಯನುಗ್ಗ ಮಾಡಿ ಬಂದಿರುವರು! ಇವರಂತೆ ನಮ್ಮ ಶೂರ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವರೇ ಮೊದಲಾದ ಶೂರ ಮರಾಟರು ಹಸಿವ ತೋಳಗಳಂತೆ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಮಯನೋಡಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಬಾದಶಹನು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹಣ್ಣಾಗುವನು. ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರಂಥ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು ನಮಗೆ ಇರಲು, ನಾವು ನಿರಾಶೆಪಡುವದೇಕೆ ! ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ಈಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು ನೀವೆಯಲ್ಲವೇ!

ಈ ವೇಳೆಗೆ ರಾಜಕುವರರು ಬಹುಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಲು, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಎದ್ದುನಿಂತು ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು — ಪ್ರಭುಗಳೇ, ತಾವು ಆಗಲೇ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಂತೆ ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ಕಠಿಣಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿರುವದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ರಾಜಕುವರರವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾವು ಹೆದರುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕೈ ಕೆಳಗೆ ನುರಿತವರಾಗಿರುತ್ತೇವೆಂಬದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಜನ್ಮದಾರಭ್ಯ ಸಂಕಟಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿಯನುಭವಿಸಿ ನಮ್ಮ ಮೈಯುಂಡುಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸರದಾರಮಂಡಲದ ತೋಳುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಹೆದರುವದೇಕೆ ! ಅಬಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ಭವಾನಿಮಾತೆಯು ನಮಗೆ ಈಗ ಸಹಾಯಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ ! ಅಬಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸದ್ಬೋಧವು ನಮಗೆ ಈಗ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ ! ಅಬಾಸಾಹೇಬರ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲಿದ್ದ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರ ವರದಹಸ್ತವು ನಮ್ಮ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಈಗ ಇರುವದಿಲ್ಲವೆ ! ಆದರೂ, ನಾವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ [illegible] ಎಚ್ಚರವಿಟ್ಟು ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಹುಂಬತನದ

ಹೋರಾಟವು ಈಗ ಕೆಲಸದ್ದಲ್ಲ. ನಾವು ಯುದ್ಧದ ಹೊಸಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳ ಹಿತವೂ, ಶೂರರ ಹಿತವೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಹತ್ತಿರದಾಗಿ ಹಿಡಿಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಾದಶಹನ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಯು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ, ಬಲಿಷ್ಠವೂ ಆಗಿರುವದು; ನಮ್ಮದು ಇನ್ನೂ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದ ಅನ್ನಾವಧಿಸೈನ್ಯವು ಕೇವಲ ಸ್ವಾರ್ಥಪರವಾಗಿರುವಾಗ ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಸೈನ್ಯವು ಸ್ವರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣೆಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದು. ನಾವು ಒಬ್ಬ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರಂತೆ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ನಡೆಯುವೆವು. ಆದರೆ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಇಲ್ಲ. ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯ ಇಳಕೊಂಡ ಸ್ಥಳವು ಶಿಸ್ತಿಲ್ಲಾರದ ರಾಜಧಾನಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವ[illegible] ಸೈನಿಕರ ಲಚಂಡವೂ, ದಿಮಾಕೂ ಬಹಳ; ಅವರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವರೆಂದರೆ ಗೊಡ್ಡುಗೋಲೆಯಾಗುವದು. ಆದರೆ ನಮ್ಮದು ಹಾಗಲ್ಲ. ನಾವು ಬೇಕಾದಾಗ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದು, ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಯಂತೆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುವೆವು. ಹೋದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಬಂಧುಗಳೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುವರು; ಈ ಅನುಕೂಲತೆಯು ಅಲಮಗೀರನಿಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆತನ ಸೈನ್ಯವು ಬರುವದರೊಳಗೆ ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಬಂಧುಗಳು ಗಾಬರಿಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಊರಮನೆಗಳಿಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಅವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸೂರೆಮಾಡಿ, ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ, ಕೆರೆ ಭಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಹಾಕಿ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಳು ನೀರು ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡುವರು. ಸ್ವತಃ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಉಪವಾಸ ಬೀಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಲೀತು! ಇಂಥ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ತನ್ನ ಆಡಂಬರದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಾಗ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾಗಬಹುದು?

ಮಹಾರಾಜ, ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟವೀರರು ಯುದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಬಾದಶಹನು ದಿಮಾಕಿನಿಂದ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ, ನಮ್ಮ ಒಬ್ಬ ವೀರಸರದಾರನು ಆತನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೋಡಿ ಎದುರಾಗಿ ಯುದ್ಧದ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಈ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಲಿಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ವೀರಾಗ್ರೇಸರರಾದ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವರು ತಕ್ಕವರೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವೀರನು ಮಿಂಚಿನಂತೆ, ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೈದೋರಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ

ಅಲ್ಲಿ ಮೈದೋರಿ ಬಾದಶಹನ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಸುಲಿಯುತ್ತ, ಅತನು ಸರದಾರರನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗು ಬಡಿದು ಅವರಿಂದ "ಘಾಸದಾಣೆ"ಯನ್ನು ಎತ್ತುತ್ತ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಏನೂ ತೋಚದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ವೀರಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಸಂತಾಜೀ ಘೋರ್ಪಡೆಯ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ತಕ್ಕವರಲ್ಲ ಎಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಒಟ್ಟಿಗೆ, ಔರಂಗಜೇಬನ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವು ನಾಲ್ಕುಕಡೆ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗುವಂತೆ ನಾವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೆ ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಬಾದಶಹನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ಪುರುಷರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರವನಿತೆಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕುಮಾರಿಯಾದ ರಾಜಕುವರರವರು ಮುಂದುವರಿದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದ ಸಮಾಧಾನಪಡತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ಎಲ್ಲ ಮಾಯಾಮೋಹಗಳನ್ನು ನೀಗಿಟ್ಟು, ನಮ್ಮ ವೀರವನಿತೆಯರ ಶೌರ್ಯಸಾಹಸಗಳಿಗೂ ಇಂಬುಗೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆ ಬಾಲವೃದ್ಧರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ತಪ್ಪಿಸುವ ನೀಗಲಾಗದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬಗೆಬೀಳದಿದ್ದರೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯದ ಉದ್ಧಾರವಾಗದು! ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ತಾಯಿಕುರವು ಸ್ತ್ರೀಯಿರಲಿ— ಪುರುಷನಿರಲಿ, ಅವರ ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರು ನಾವು ಮರಣಕ್ಕೆ ಅಂಜಲಾರೆವು; ಆದ್ದರಿಂದ, ನಾವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವದೇನಂದರೆ— ಮರಾಟವೀರರೇ, ಏಳಿರಿ. ನಾವೆಲ್ಲರು ದೇಶೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಟೊಂಕಕಟ್ಟೋಣ! ಮರಾಟರು ಯವನರನ್ನು ಆಲಮಗೀರನಿಗೆ ತೃಣವಾಗಿ ತೋರಿಸಿ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತು ತಲೆದೂಗುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ! ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಈ ವಂಶಾಂಕುರಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣಕೊಡೋಣ! ನಮ್ಮ ಅತುಲವಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯ ಧ್ವಜವನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೆರೆಸೋಣ!

ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವೀರರ ಬಾಹುಗಳು ಸ್ಫುರಣಗೊಂಡವು. ಆಗ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವನು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನನ್ನು ಕುರಿತು— ಪಂತ, ಹಿರಿಯರಾದ ನಿಮ್ಮ ಆಲೋಚನೆಯು ನಿಮ್ಮ ಹಿರಿಯತನಕ್ಕೂ, ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುತ್ವಕ್ಕೂ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ನಾನು ನನ್ನ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಶಂಭುಮಹಾದೇವನ ಗುಡ್ಡದಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿ

ಅಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೂಡುವೆನು. ಮರಾಠೀಸೈನ್ಯವು ನಿರ್ಜೀವವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲೆಂಬದನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ತೋರಿಸುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಆಲೋಚನೆಯಂತೆ ನಾವು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಯುಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸಿದರೆ, ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯು ಸಡಿಲಾಗುವದು. ಅದರಂತೆ ನಮ್ಮ ರಾಜಕುವರರಂಥ ವೀರವನಿತೆಯರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಅಂಕುರವು ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದರೆ, ನಮ್ಮಂಥ ಮೀಸೆಹೊತ್ತ ಗಂಡಸರ ಇದ್ದಬಿದ್ದ ಧೈರ್ಯವೆಲ್ಲ ಸೋರಿಬೀಳಬೇಕಾಗುವದು!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿದು ಧನಾಜಿ ಜಾಧವನು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದರೊಳಗೆ ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯು ಎದ್ದು ನಿಂತು— ಶಾಂತ, ನಿಮ್ಮಂಥ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು ಇರುವತನಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೇನು ಬಂದಿದೆ? ರಾಜಾರಾಮಪ್ರಭೂ, ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. ನನ್ನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ವರದಹಸ್ತವನ್ನು ಇಡಿರಿ. ಮೊಗಲ ಬಾದಶಹನು ಮಿಗಿಮೀರಿ ಬಂದನೆ? ಆತನ ಸೈನ್ಯವು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಮುತ್ತಿರುವದೆ? ಇರಲಿ, ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸೋಣ ನಡೆಯಿರಿ. ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಾಪಗಡದ ಅಂಬಾಭವಾನಿಯು ಕಾಯುವಳು! ನಾವು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಶೂರಸರದಾರರು. ಬಾದಶಹನನ್ನು ಗುದ್ದಿ ಹಣ್ಣುಮಾಡಿ ಆತನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಶರಣುಬರುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ ನಡೆಯಿರಿ. ನಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ ಸಲಾಮು ಶಿವಪ್ರಭುವಿಗೆ, ಎರಡನೆಸಲಾಮು ಅಂಬಾಭವಾನಿಗೆ, ಮೂರನೆಯ ಸಲಾಮು ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಲಾಮು ಜೀಜಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ, ಐದನೆಯ ಸಲಾಮು ತಾನಾಜಿಗೆ, ಆರನೆಯ ಸಲಾಮು ಆ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ, ನನ್ನ ಕಡೆಯ ಸಲಾಮು, ರಾಜಾರಾಮಪ್ರಭೂ, ಆ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ನಡೆಯಿರಿ, ನನ್ನ ವೀರರೇ. ಇನ್ನು ತಡವೇಕೆ? ಇನ್ನು ತಾನಾಜಿಯ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡೋಣ! ಇನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೂ ನಮಗೂ ಗಂಟು. ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮುಸಲತ್ತು ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವ ಆಲಮಗೀರನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕೈ ತೋರಿಸೋಣ ನಡೆಯಿರಿ! ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು— ಅಣ್ಣಾ, ನನ್ನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಜೀವದ ಸುತ್ತಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಯಾಕಂದರೆ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ನನ್ನನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತಾಡುವಾಗ ನಿಮ್ಮ ಮೋರೆ ಇಳಿದದ್ದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆನು. ನನ್ನ ಪತಿಯು ಸಿಕ್ಕಾಣದ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಭೋಸಲೆಯ ವಂಶವನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿರುವರಷ್ಟೆ? ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಅರ್ಧಾಂಗಿಯಾದ ನಾನು ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶವನ್ನು ಉಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರ

ಯುಕ್ತಪಟ್ಟು ಪಾಯನ್ನು ಹಾದಿಗೆ ತರಲು ಯತ್ನಿಸುವೆನು. ಪತಿಯಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸ
ಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ನನಗೆ ದೇಶ ಸೇವೆಯು ಹೊರತು ಬೇರೆ ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯವು ಯಾವದಿರುವದು?
ನನಗೆ ರಾಯಗಡದ ಗುಟ್ಟು ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರುವದರಿಂದ, ಅದರ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು
ಎಬ್ಬಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನಿಂದ ಒಳಿತಾಗಿ ಸಹಾಯವಾಗುವದು. ಅಣ್ಣಾ, ಪ್ರಲ್ಹಾದ ಪಂತರು ನ
ಮಗೆ ಹಿರಿಯರಲ್ಲವೇ? ಅವರು ನಮ್ಮ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕರಲ್ಲವೇ?
ನಮ್ಮ ಹಿತವು ನಮಗಿಂತಲೂ ಅವರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರುವದಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ನ
ನ್ನ ಮನೋಭಾವಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಅವರು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತಿಗಾಗಿ ನೀವು ಚಿಂತೆ ಮಾಡ
ಕೂಡದು. ನನ್ನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ನೀವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕು. ಪತಿಯಿಂದ
ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಈ ರಾಜಕುವರಿಯು ಸ್ವದೇಶ ಸೇವಾತತ್ಪರಳಾಗಿರುವಳೆಂಬುದನ್ನು ಚ
ನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಿರಿ.

ಹೀಗೆ ರಾಜಕುವರಿಯು ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿಯ ಮಾವಳ್ಯಾ ವೀ
ರರ ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹವು ಹೆಚ್ಚಲು, ಅವರು ತಮ್ಮ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿರಿದು ತಮ್ಮ ಯು
ದ್ಧದ ಆತುರತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದರು. ಆಗ ರಾಜಾರಾಮನು ಉತ್ಸಾಹ ಪ್ರೇರಿತ
ನಾಗಿ—ಆಹಹಾ! ಇಷ್ಟು ಬಂಧುಬಲವು ನನಗಿರಲು, ಇಂಥ ವೀರ-ಮಹಾ ವೀರರು
ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲು, ನಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
ಧರ್ಮದ, ಅದರಂತೆ ಸಮರ್ಥರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿಜಯವು ಯಾಕಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ? ವೀರ
ರೇ, ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಅಂತರಾತ್ಮಗಳೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರೋದ್ದೇಶದ
ಯುದ್ಧವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲು ನಾನೆಷ್ಟರವನು? ಪ್ರ
ಲ್ಹಾದಪಂತ, ನಿಮ್ಮ ಯೋಜನೆಯು ನನಗೆ ಮಾನ್ಯವದೆ. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಹೇಳಿದಂ
ತೆ, ನಮ್ಮ ಹಿತದ ಮಾರ್ಗವು ನಿಮಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರುವದು. ನೀವೂ ನಮ್ಮ ಸರ
ದಾರ ಮಂಡಳವೂ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಿರಿ, ಎಂ
ದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನು ಎದ್ದು ನಿಂತು ವಿನಯದಿಂದ ಪ್ರಭುವನ್ನು
ವಂದಿಸಿ, ಪ್ರಭೋ, ನಮ್ಮ ಶಿವಪುತ್ರನಲ್ಲಿಯಲ್ಲದೆ ಈ ಸೌಜನ್ಯವು ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ
ತೋರಬಹುದೇ? ಎಲ್ಲವೂ ಚರಣಕೃಪೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸುವಾಗ ಈ ದಾಸನು ಮಾಡು
ವದೇನು? ಆದರೂ, ಪ್ರಭುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ನಾನು ಮನ್ನಿಸದೆ ಇರಲಾರೆನು.
ಸ್ವಾಮಿ ಸೇವೆಗಾಗಿಯೇ, ಈ ದೇಹವು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವದು. ನಮ್ಮ ಮಹಾ
ರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯದ ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳಾದ ಮಹಾ ವೀರರೇ, ನಿಮ್ಮ ಈ ಯುದ್ಧೋದ್ಯೋಗವು
ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವದಾಗಲಿ! ನಿಮ್ಮ ಈ ಸದ್ಭಾವನೆಯು ಇಹಪರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ

ಕರವಾಗಲಿ! ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಅನೇಕಮಾರ್ಗಗಳಿರುವವೆಂಬುದು ನಿಜವು. ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದರೆ, ಆಹಾರ, ವಿಹಾರ, ನಿದ್ರಾ, ವ್ಯಾಯಾಮ, ವಾಯು ಇವುಗಳ ವಿರೋಧ ನಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಸಾಧಕನ ನಾಶವಾಗುವದು. ಇನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಯಜ್ಞಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಕಾಗುವದು; ಆದರೆ ವೀರರೇ, ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಒದಗಿದರೆ, ಈ ಯುದ್ಧ ವ್ಯಾಪಾರ-ರೂಪ ಸೋಪಾನದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಲ್ಲಜಾತಿಯವರಿಗೂ ತೆರೆದಿರುವದು! ಆದ್ದರಿಂದ ವೀರರೇ, ನಡೆಯಿರಿ, ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ನಡೆಯಿರಿ. ಅಮ್ಮಾ ರಾಜಕುವರ, ನಡೆಯಮ್ಮಾ ನಡೆ. ಸಂತಾಜೀ, ಈ ರತ್ನವನ್ನು ಪುನಃ ರಾಯಗಢಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸು ನಡೆ. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವೀರವನಿತೆಯು ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಳು ನಡೆ. ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಆಕಾಶ ಪುಷ್ಪದ ಅರಳುಮಗ್ಗೆಯನ್ನಾದರೂ ತರುವಿರೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯು ನನಗಿರುತ್ತದೆ ನಡೆಯಿರಿ!

ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು, ತಾಂಬೂಲಸಮರ್ಪಣಾನಂತರ ಸಭಾಕಾರ್ಯವು ಮುಗಿದು, ಅವರವರು ಅವರವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಈ ಕಾಲದ ಮರಾಟವೀರರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ, ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇರುವದು. ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ರಭುವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ಮಹಾಕಾರ್ಯವೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ; ಅದರಂತೆ ಆ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನನ್ನು ನಾವು ಅಲೌಕಿಕಪುರುಷನೆಂತಲೂ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿವಾವತಾರವೆಂತಲೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರುವದರಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಆ ಮರಾಟರಾಜ್ಯವು ಮೊಗಲರ ಆಘಾತದಿಂದ ಕುಸಕ್ಕನೇ ಕುಸಿದು ಬೀಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟರನ್ನು ಎಷ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇರುವದೆಂದು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳಬಹುದು; ಏಕೆಂದರೆ, ಸಮರ್ಥನೂ, ಸಾಹಸಿಯೂ, ಕುಶಲನೂ ಆದ ಶಿಲ್ಪಿಯು ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಕ್ರಮದಿಂದ ಬಹ ಬಡ ಕಟ್ಟಿ ಮುಗಿಸಬಹುದು; ಆದರೆ ಆ ಕಟ್ಟಿದಮನೆಯು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಡಬಡ ಬೀಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಬೀಳಗೊಡದೆ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸುವದು ಸಾಮಾನ್ಯಸಂಗತಿಯಲ್ಲ! ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೊಸದನ್ನು ಕಟ್ಟುವವನಿಗಿಂತ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಮಾಡುವವನ ಪುಣ್ಯವು ಹೆಚ್ಚೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವದು ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುವಿನಿಂದ

ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುಣುಗಿಸುವವು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಗೆ [illegible] ವದೊಂದೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಎಷ್ಟೋ ಮಹಾನುಭಾವ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ನೀರುಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸವೆದರು! ಸೇನಾಪತಿಯೂ, ಸಂತಾಜಿಯೂ, ರಾಜಕುವರರೂ ದರ್ಬಾರದಿಂದ ಹೊರಟು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗಲೂ, ಹೋದಬಳಿಕಲೂ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವ ಸಾಧಿಸುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ತಮತಮಗೆ ವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಾವು ಬೇಗ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರು ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮರಾಟರ ಈ ದರ್ಬಾರದ ಸಂಗತಿಯು ಭೋಲನಾಥನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಪ್ತಚಾರನ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಬಾದಶಹನ ಕಿವಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಆತನು ಕೂಡಿದ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಪದಿಂದ ಹಲ್ಲು ಕಡಿದನು. ಆತನು ಸಿದ್ದಿಖಾನ, ಶಾಯಿಸ್ತೇಖಾನರೆಂಬ ಬಲಾಢ್ಯ ಸರದಾರರನ್ನು ಇತಿಕದಖಾನನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಈ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡಲೆ ಜಾಸೂಚಾರರ ಮುಖಾಂತರ ಸಂತಾಜಿಯ ಕಿವಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಆತನು ರಾಜಕುವರರೊಡನೆ ಸೇನಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು—"ಸೇನಾಪತಿಸಾಹೇಬ, ಬಾದಶಹನ ಹೊಸಸೈನ್ಯವಂತು ರಾಯಗಡ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ಸೈನ್ಯವು ಬೇಗನೆ ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೇ ಸಾಗುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಪನ್ಹಾಳಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಬಹುದು. ಈಗ ನಾನು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವೆ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿಯು ದೊರೆಯದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಕಾದುವಂತೆ ತೋರಿಸಿ, ಶಂಭುಮಹಾದೇವನ ಗುಡ್ಡದ ಕಡೆಗೆ [illegible]ತ್ತ, ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ದೂರ ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಿ. ಹೀಗೆ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವು ನಾಲ್ಕುಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗುವದರಿಂದ ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿಯ ಆತನ ಠಾಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೈನ್ಯದ ಕಸುವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದು. ಬಾದಶಹನು ಮರಾಟರ ಕಟ್ಟೆಚ್ಚರದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನರಿಯದೆ, ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಮರಾಟರು ತನ್ನಮೇಲೆ ಏರಿಬಂದರೆ, ಅವರನ್ನು ನುಚ್ಚುನುರಿಯಾಗಿ ಕಡಿಯುವೆನೆಂಬ ಹಮ್ಮು ಅವನಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಧನಸಿಂಗರಾವ, ಇನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಮಾಡುವ ಕ[illegible]ವನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ನಾನು ಎರಡುಸಾವಿರ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಬಾದಶಹನ ಠಾಣ್ಯವನ್ನು [illegible]ತ್ತು

ಮರಾಟರ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಬರುವೆನು. ನಮ್ಮ ಜಗದಳ ಮನೆತನದ ಬಕ್ಷೀಯರೂ, ಶಿರ್ಕೋಜಿಯರೂ, ಮಹಾಲೋಜಿಯೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವರು, ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಧನಾಜಿಯು—"ಶಾಬಾಸ್! ಸಂತಾಜಿ, ನಿಮ್ಮ ಆಲೋಚನೆಯು ಬಹು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ನಮ್ಮ ಯಾದವ ಮನೆತನದ ಸ್ವರೂಪಜೀಯನ್ನೂ, ಪದಾಜಿಯನ್ನೂ ಸಂಗಡ ಕರಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಅವರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಬಹಳಾಗಿ ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದು, ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಾಟಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿದ್ದವು. ಈವೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಘಾತಕವಾದ ಅಂತಃಕಲಹದಿಂದ ಭರತಕ್ಷೇತ್ರದ ರಾಜಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅನರ್ಥಗಳು ಒದಗುತ್ತ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮರಾಟರಲ್ಲಿಯ ಜಗದಳೆ, ಹಾಗು ಯಾದವ ಎಂಬವೆರಡು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇದ್ದು, ಅವೆರಡು ಮನೆತನಗಳು ವತನದಸಲುವಾಗಿ ಬಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾದವ ಮನೆತನದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಧನಾಜಿಯೂ, ಜಗದಳೆ ಮನೆತನದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯೂ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಧನಾಜಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತನ್ನ ಯಾದವ ಕುಲದ ವೀರರನ್ನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಕರಕೊಳ್ಳ ಹೇಳಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಮಾತ್ರ —"ಯಾದವ ವೀರರ ಸಹಾಯವು ನನಗೆ ಬೇಡ, ನಮ್ಮ ಜಗದಳೇ ವೀರರು ಇದ್ದಾರೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಶಿವಪುತ್ರಿಯಾದ ರಾಜಕುವರಳು ನಡುವೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ—ಸಂತಾಜೀ, ನಿಮ್ಮ ಅಂತಃಕಲಹಕ್ಕೆ ಇದು ಸಮಯವಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನದನ್ನು ಹಿಂದುಗಡೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಬಿಡಿರಿ! ಅಂದರೆ ಕಾರ್ಯವಾದೀತು. ಇಸಬಖಾನನು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವದರೊಳಗಾಗಿ ನಾನು ಅತ್ತಿಗೆ ಚಿಟ್ಟಿಯನ್ನು ತೆಗೆಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೀವು ಈ ಜಗದಳೆ, ಹಾಗು ಯಾದವ ವೀರರೊಡನೆ ತುಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿರಿ. ಸಾಧಿಸಿದರೆ ನಾನು ಏಸೂಬಾಯಿಯವರನ್ನೂ ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನೂ ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ. ಅದು ಸಾಧಿಸದಿದ್ದರೆ ಇತಿಕಾದಖಾನನೊಡನೆ ನಿಗ್ರಹದಿಂದ ಕಾದಿ, ಅವನನ್ನು ರಾಯಗಡದಿಂದ ದೂರ ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡಾದರೂ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಅವರಿಬ್ಬರು ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಟವೀರರು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಶಿವಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು.

೧೪ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ---ಬಂಧವಿಮೋಚನ.

ಸಂತಾಜಿಯ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯೂ, ಕಾರ್ಯತತ್ಪರತೆಯೂ ಬಲವತ್ತರವಾದವು. ಮಂದತನವು ಆತನಿಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತಾನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಯಾವಾಗ ಕೈತೋರಿಸೇನೆಂದು ಆತನು ಆತುರಪಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ನೀತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದ ಆತನು ತುಳಾಪುರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿರುವಾಗ, ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಗೂಢಚಾರನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ಒಂದು ತರಗೆಲೆಯ ತುಣುಕನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಅದನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ನೋಡಲು, ಅದರ ಮೇಲೆ "ನಾನು ರಾಯಗಡದ ಒಳಿಯ ಅಡವಿಯೊಳಗಿನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ, ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಿ" ಎಂದು ಬರೆದಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಓದಿ ಸಂತಾಜಿಗೆ ಏನೂ ತೋಚದಾಯಿತು. ಆತನು ತನ್ನ ಚಾರನನ್ನು ಕುರಿತು — ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ ತಂದೆ ನಿನಗೆ ಇದನ್ನು ಯಾರು ಕೊಟ್ಟರು? ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಚಾರನು—ಮಹಾರಾಜ, ನಾನು ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ರಾಯಗಡದ ಬಳಿಯ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮೊಗಲರ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಏನೋ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದೆನು. ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕೆಳಗಿಳಿದು ಮೇಯುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನು ನಾನು ಹೊಡೆಯಲು, ಅದರ ಕೊರಳೊಳಗೆ ಈ ತರಗೆಲೆಯ ತುಣುಕು ಇತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ರಾಜಕಾರಣವೇನಾದರೂ ಇರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ನಾನು ನಡುವೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಹ ಹೊಂದದೆ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಇದನ್ನು ತಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನನಗೇನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಯಿತು. ತಾನು ತುಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೋ? ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಬೇಕೋ, ಎಂದು ಆತನು ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದನು. ತಾನು ತಟ್ಟನೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ನಿಯಮಿತ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಆತನು ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಇತ್ತ ಉಳಿದ ಸೈನ್ಯವು ಸಂಕೇತದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿತು. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕವನು ತಮ್ಮ ತಂದೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಶಂಕೆಯು ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಆತನು ಬಹು [illegible]ದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ, ಪರಮ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಿದನು.

ಸಂತಾಜಿಯು ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಕೀಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿತ್ತು. ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಗೋಡೆಯು ಬಹು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗಿಡಗಳ ಸಂದಣಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಮುಚ್ಚಿ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಭಯಪ್ರದವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಗೋಡೆಹತ್ತಿ ಗುಡಿಯೊಳಗೆ ಇಳಿದು ಹೇಗು

ವದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಸಂತಾಜಿಯು ತರ್ಕಿಸಿದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಗಂಧಾರರನ್ನು ಕರೆದು—

ಸಂತಾಜಿ — ಏನೋ! ಏ ಸಖ್ಯಾ, ಗುಡಿಯೊಳಗೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಹೋಗಬೇಕು ? ಈ ಗುಡಿಯ ರಕ್ಷಕರು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇದ್ದಾರೆ ಹ್ಯಾಗೆ ? ಇದು ಪುಂಡರ ವಸತಿಸ್ಥಾನವೋ ? ಅಥವಾ ರಾಕ್ಷಸರ ವಾಸಸ್ಥಳವೋ ? ರಾಯಗಡದ ಅಡವಿಯೊಳಗಿನ ಭಯಂಕರವಾದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚಿಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆಂದು ಕೇಳಿರುವೆನಲ್ಲ ? ಅದೇ ಗುಡಿಯೇ ಇದು ಆಗಿರಬಹುದೇನು ? ಅಥವಾ ಇದು ಯಾವನೊಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ವಿಹಾರ ಮಂದಿರವಾಗಿರಬಹುದೋ ?

ಸಖ್ಯಾ — ಸರಕಾರ, ಯಾರಿದ್ದು ನಮಗೇನು ಮಾಡುವರು ? ನಮ್ಮ ಈ ಸರದಾರರು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾಯುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲಿ, ನಾನು ತಮ್ಮೊಡನೆ ಗುಡಿಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಪುಂಡರು ಒಳಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಕತ್ತಿಗಳೇನು ಜಂಗು ಹಿಡಿದಿರುವವೆ ! ಪಿಶಾಚಿಗಳಿದ್ದರೆ, ಅವು ನಮ್ಮನ್ನೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲವು, ತುಂಡರಿಸಿ ಚೆಲ್ಲೋಣ!

ಸಂತಾಜಿ — ಶಾಬಾಸ! ಸಖ್ಯಾ, ನೀನು ಸಂತಾಜಿಯ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿರತಕ್ಕವನೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಪುರಾಣಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರಾಕ್ಷಸರ ಬಲಪರಾಕ್ರಮಗಳ ವರ್ಣನವನ್ನು ಕೇಳಿರುವೆನಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ರಾಕ್ಷಸರ ಗಂಟು ನನಗೆ ಈವರೆಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವದಿಲ್ಲ - ನೋಡೋಣ, ಒಳಗೆ ರಾಕ್ಷಸನಿರುವನೋ ಹ್ಯಾಗೆಂಬದನ್ನು ! ಇದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮರಾಟರ ಕೈಯನ್ನು ತೋರಿಸೋಣ ! ಹ ! ಇನ್ನು ತಡವೇಕೆ ? ಮುರಿ ಕೀಲಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಸಪ್ಪಳಿಲ್ಲದೆ ಶಸ್ತ್ರವೇಟಿ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ತೆಗೆದು ನೋಡು.

ಸಂತಾಜಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಸಖ್ಯಾನು ಬಹು ಪ್ರಯಾಸಪಟ್ಟು ಕೆಣಗಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಒಮ್ಮೆ ಕೀಲಿಯು ಬಂದಿತು. ಸಂತಾಜಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕಾಯುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಬಳಿಕ ಸಂತಾಜಿಯೂ, ಸಖ್ಯಾನೂ ಬಹು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂತ – ಪಿಶಾಚ– ರಾಕ್ಷಸ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ, ಅವುಗಳ ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾದ ಭಯಪ್ರದ ಸುದ್ದಿಗಳೂ ನಿಜವೆಂದು ಜನರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಗುಡಿಯ ಆವಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಒಂದು ಜಲಕುಂಡವು ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಸಂತಾಜಿಯತ್ತ

ಗುಡಿಯ ಸಭಾ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಾಡಿ ನೋಡಿದನು; ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಜನರ ಸದ್ದು ಇದ್ದಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಖ್ಯಾನು, ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಅದನ್ನು ಸಂತಾಜಿಗೆ ತೋರಿಸಿದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಇದೊಂದು ಮನುಷ್ಯ ವಸತಿಯ ಕುರುಹೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಗುಡಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆಗೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯದ ಬಿಲ್ವ ದಳಗಳು ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯು-ಯಾರೋ ಶಿವಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವದರಿಂದ, ಇದು ನಿರ್ಮಾನುಷ ಸ್ಥಳವಲ್ಲೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು; ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಭಾವಿಕ ಸಂತಾಜಿಯು ಶಂಭುವಿನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟನು.

ಸಂತಾಜಿಯು ಕುಂಡದ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ದೇವಾಲಯದ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿನ ಕೋಣೆಯೊಳಗಿಂದ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕಿಲಿಬಿಲಿ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತ, ಒಳಗಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ, ಹೊರಗಿನಿಂದ ಒಳಗೆ ಎಡತಾಕುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಅವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇಷ್ಟು ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಭಯವಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನು ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆ ಮುಸುಕಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಪರಾವರ್ತನ ಪ್ರಕಾಶದಹೊರತು ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಅವಕಾಶವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಂತಾಜಿಯು ಮುಂದಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಒಂದು ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯು ಅವನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಹತ್ತಿತು. ಆತನು ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಸಾವರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಹೋದನು. ಆತನು ಕೆಲಹೊತ್ತು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಹತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವನೆಂಬದು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಹತ್ತಿತು, ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಮುಖಮುದ್ರೆಯು ಒಬ್ಬ ತಪಸ್ವಿಯ ಮುಖಮುದ್ರೆಯಂತೆ ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ಗಡ್ಡಮೀಸೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ತಪಸ್ವಿಯು ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಕ್ಷೌರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದಾಗಿ ಸಂತಾಜಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಮೈಮೇಲೆ ಕೌಪದ ಹೊರತು ಸೆರೆ ಬಟ್ಟೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಗೋಸಾವಿಯು ಯಾರಿರಬಹುದೆಂಬ ತರ್ಕವು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಆಗಲೊಲ್ಲದು; ಆದರೆ ಏನೋ ಮಹ

ಮಸಕಾದ ಗುರುತು ಹತ್ತಿದಂತೆ ಮಾತ್ರ ಆತನಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂತಾಜಿಯು ಹೀಗೆ ವಿಚಾರಮಗ್ನನಾಗಿ ನಿಂತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಸನ್ಯಾಸಿ— ಸರಕಾರ್, ಕಿಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ತರಲೇನು? ನೀರೆರಚಿದರೆ ಈ ಗೋಸಾವಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಸಂತಾಜಿಯು— ಛೀ, ಹುಚ್ಚಾ! ಪರೀಕ್ಷಿತನು ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಕೊರಳಿಗೆ ಸತ್ತ ಹಾವು ಸುತ್ತಿ ಸರ್ವಸ್ವದ ನಾಶಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆಯಾದೀತು. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರು; ನಾನು ಈಗ ಕುಂಡಕ್ಕೆಹೋಗಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಶಂಭುವಿನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವೆನು, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಜಲಕುಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಆ ನಿರ್ಮಲಜಲಪೂರ್ಣಕುಂಡವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಗೆ ಮನದಣಿಯ ಈಸಾಡುವ ಮನಸ್ಸಾಯಿತು. ಆತನು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕಳೆದಿಟ್ಟು ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದನು. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ತರುಣ ತೇಜಃಪುಂಜ ಸಂತಾಜಿಯ ಸ್ವಚ್ಛಂದದ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ಶೀತೋದಕದ ಸ್ನಾನದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟಚಿತ್ತನಾಗಿ ದಂಡೆಗೆ ಬಂದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನುಕೊಡಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥ ಮನುಷ್ಯನು ಎಚ್ಚತ್ತು ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ನೋಡಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಆತನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಚಿಲಿಪಿಲಿ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತ ಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕವು. ಆ ಮುನಿಯು ಮಹಾದೇವನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ—"ಎಲಎಲಾ, ಈದಿನ ಬಹಳ ತಡವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಪ್ಪಾ! ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಕಾಳು ಹಾಕಲಿಲ್ಲವೋ!" ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ, ಧಾನ್ಯದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಜೋಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದು ಗುಡಿಯ ಸಭಾಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅವಕ್ಕೆ ಕಾಳು ತಿನಿಸಹತ್ತಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಶಿವಛತ್ರಪತಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅರ್ಘ್ಯಕೊಟ್ಟದ್ದು ಆ ಮುನಿಯ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಮುನಿಯು ಚಕಿತನಾಗಿ ಕುಂಡದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಲು ಛತ್ರಪತಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅರ್ಘ್ಯಕೊಡುವ ಸಂತಾಜಿಯು ಆತನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮುನಿಗೆ ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಅರ್ಘ್ಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವ ಸಂತಾಜಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನು ಛತ್ರಪತಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನುಕೊಟ್ಟನು. ಬಳಿಕ ಭಕ್ತಿ ಪರವಶನಾದ ಆ ವೀರ ಮರಾಠನು ಶಂಭುವಿನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು.

ಈಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮುನಿಯು ಆತನನ್ನು ಮಾತಾಡಿಸಲಿಲ್ಲ, ಸಂತಾಜಿಯು ಶಂಭುವಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗನಾಗಿ ವಂದಿಸಿ, ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು — ಭವಾನೀಸತೇ, ದಯಾಸಾಗರಾ' ಈ ದೀನ ಮರಾಟನನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪೂಜ್ಯಸಿಂಹಾಸನದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಪೂರರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡು, ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವಾಗಿ ವಂದಿಸಿ ಶಂಭೋ, ಹರ ಹರ ಮಹಾದೇವ!"

ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಕಾಳು ಹಾಕುತ್ತ ನಿಂತಿರುವ ಮುನಿಯು ತೇಜೋಮೂರ್ತಿಯು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲು, ಆ ಭಾವಿಕ ಸಂತಾಜಿಯು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಚಕಿತನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಆ ಮುನಿಯು ಮುಗುಳು ನಗೆ ನಗುತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು —ನಿಮಗೆ ನನ್ನ ಗುರುತು ಹತ್ತಿತೋ, ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಸಂತಾಜಿಯು ತಲೆಯಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು— ಮಹಾರಾಜ, ನನಗೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಗುರುತು ಹತ್ತಲೊಲ್ಲದು. ಈ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ಒಂದು ತರಗೆಲೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿದು ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಸೆರೆಯಾಳಿನ ಗೊತ್ತು ಇದ್ದರೆ ದಯಮಾಡಿ ಹೇಳುವ ಕೃಪೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಬನ್ನು ಬದ್ಧವರನ್ನು ಕಾಯುವದು ಮರಾಟರ ಶೀಲವಾಗಿರುವದು.

ಸಂತಾಜಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮುನಿಯು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ— "ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನೀವು ನನ್ನ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯದಿದ್ದರೂ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಗುರುತು ಹಿಡಿದಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ಕೇಳುವ ಸೆರೆಯಾಳು ನಾನೇ ಈಗ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತಿರುವ ಈ ಬಿಂಬೇಕೋಬಾ ಚಿಟ್ನೀಸನ ಗುರುತು ನಿಮಗೆ ಹತ್ತುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ನಾನು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೆನು; ಆವರೆ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಸೇವೆಗೆ ಆಸ್ಪದವು ದೊರೆಯದಾಗಿ, ಅನಾಯಾಸ ಶಿವಸಾನ್ನಿಧ್ಯವು ಒದಗಲು, ನಾನು ತಪಸ್ವಿಯಾದೆನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಂತರವಾಗಿರಬಹುದು. ಮೇಲಾಗಿ, ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಕ್ಷೌರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಗಡ್ಡ ಮೀಸೆಗಳು ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಬಳಿಕ ಗುರುತು ಹತ್ತದಿರುವದೇನಾಶ್ಚರ್ಯವು? ಅದಿರಲಿ. ಈಗ ಎರಡು ತಿಂಗಳಿಂದ ಯಾವಸುದ್ದಿಯೂ ನನಗೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಸಂತಾಜೀರಾವ, ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕ್ಷೇಮವಷ್ಟೇ! ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಔರ್ಧ್ವದೈಹಿಕ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ಅರಣ್ಯಮಧ್ಯದತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಂದನಾನು, ಕೇವಲ ಉದಾಸೀನನಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿಹೋಗಿ ಈ ಗುಡಿಯನ್ನು

ಸ್ವೇ ಸ್ವೀಮೂಳಾದೆನು; ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತಾನು ಗಣೋಜೀಶಿರ್ಕೆಯ ಪ್ರತಿಬಂಧದಲ್ಲಿ
ಸಿಕ್ಕ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಉಸುರಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತಾಜಿಯು —ಚೀಟನೀಸ್,
ನಿಮ್ಮ ಧೈರ್ಯವೂ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು, ಅನ್ನಲು, ಖಂಡೋಬ
ನು— ವಿಚಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಸಂತಾಜಿರಾವ, ಈಗ ಎರಡು ತಿಂಗಳನ್ನು ಈ ಭ
ಯಂಕರವಾದ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಳೆದು, ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ಮ ನಿರತನಾಗಬೇಕಾಯಿತು.
ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿ ಹೋದ ಬಳಿಕ, ಏಕಾಂತ
ದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವದು ನನಗೆ ಬಹಳ ದುಸ್ತರವಾಯಿತು. ಮಹಾದೇವನಪೂ
ಜಾಯೋಗ್ಯ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಒದಗಿದ್ದರಿಂದ, ನಿತ್ಯ ರುದ್ರಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿ ಸ್ವ
ಯಂಪಾಕದಿಂದ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಜಪ-ಧ್ಯಾನಾದಿ
ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಸ್ವಾಮಿಸೇವೆಯು ಅಂತರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ
ನನಗೆ ಬಹಳ ವಿಷಾದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂತಾಜೀರಾವ, ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮ
ಣರಿಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಸವೆಸುವ
ದು ಹೆಚ್ಚು ಪುಣ್ಯಕರವಾಗಿರುವದು; ಆದರೆ, ಗತಿಗಾಣದೆ ಪೂಜೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ
ನಾನು ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಆಶೆಯು ನನಗೆ ಎ
ಳ್ಳಷ್ಟು ತೋರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೆಂದರೆ, ಪಕ್ಷಿಗಳು- ಅವಕ್ಕೆ ನಾನು ಕಾ
ಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಅವುಗಳೊಡನೆ ಆಡುತ್ತ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಬರಬರುತ್ತ
ಪಕ್ಷಿಗಳು ನನಗೆ ಈಲಾಗಿ ನನ್ನ ಹತ್ತರ ಬಂದು ಕಾಳು ತಿನ್ನ ಹತ್ತಿದವು. ಹೊತ್ತಿಗೆ
ಸರಿಯಾಗಿ ಅವಕ್ಕೆ ಕಾಳು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಎಂದೂ ತಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕೆಲ
ವು ದಿನಗಳು ಕಳೆಯಲು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ತೀರ ಈಲಾಗಿ ನನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಕಾಳು ತಿನ್ನ
ಹತ್ತಿದವು; ಬರಬರುತ್ತ ಅವು ನನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಕೂಡ್ರಹತ್ತಿದವು. ನಾನು ಪಕ್ಷಿಗ
ಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಿಡಹತ್ತಿದೆನು. ಹೀಗಾಗಿ ಯಾವ ಶಂಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಪಕ್ಷಿಗಳು
ನಂಬಿಗೆಯಿಂದ ನನ್ನೊಡನೆ ಬಳಿಕೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದವು.

ಹೀಗೆಯೇ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಕ್ರಮಿಸಿ ಹೋಗಲು, ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಯು ನನ್ನ
ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯಿತು. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಚೀಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟರೆ,
ಅದು ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷದವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ನನ್ನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೂ ಆಗಬಹುದೆಂದು
ನಾನು ಚಿಂತಿಸಿದೆನು. ಮುಣುಗುವವನು ಕರಿಕೆಯಬೇರಿನ ಆಸರವನ್ನು ಸಹ ನಂಬು
ವಂತೆ, ನನ್ನ ಗತಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಮಸಿಗಳೆಲ್ಲಿ
ದೊರೆಯಬೇಕು! ಆದರೆ ನಾನು ಭ್ರಾಂತನಂತೆ ಒಂದು ತರದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಂದು

ಹೇರಿ ಇಟ್ಟು ಒಣಗಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಲೆಯ ರಸದಿಂದ--“ನಾನು ರಾಯಗಡದ ಬಳಿಯಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಾಳಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ”ಎಂದು ಬರೆದು ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಬಿಡಹತ್ತಿದೆನು. ಮರುದಿನ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಚೀಟಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರಹತ್ತಿದವು. ಕೆಲವುಗಳ ಕೊರಳೊಳಗಿನ ಚೀಟಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದೇ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಚೀಟಿಯು ಸಿಕ್ಕು, ನನ್ನ ಬಂಧವಿಮೋಚನವಾದೀತೆಂಬದರ ಕಲ್ಪನೆಯು ನನಗೆ ಎಷ್ಟುಮಾತ್ರವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದು ವಿಚಿತ್ರ ಯೋಗಾಯೋಗವೇ ಸರಿ! ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೊಂದು ಶುಭಲಕ್ಷಣವೆಂದೇ ನಾನು ಭಾವಿಸುವೆನು. ಸಂತಾಜೀರಾವ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ದೇವರೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆನು. ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವನ ಪೂಜಾಫಲವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಹಸವಿಸುವ ಸುಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಮೇಲಾದ ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರವು ಅನಂತವಾದದ್ದೇ ಸರಿ ! ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಸಂತಾಜಿಯು—ಖಂಡೋಜಿಚಿಟನೀಸ, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯು ನಿಷ್ಕಲಂಕವಾದದ್ದರಿಂದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವೇ ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಎಳೆತಂದಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಈಗ ನಾನು ತಡಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಔರಂಗಜೇಬನ ಪಾಳೆಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಮರಾಟರ ಕೈಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಒಳಿತಾಗಿ ಸಹಾಯವಾಗುವದೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನು. ದೇವಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಆಶೀರ್ವಾದವೊಂದಿದ್ದರೆ, ಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಾಧಿಸುವವು. ನಿಮ್ಮಂಥ ಸಚ್ಛೀಲ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಕಾದರೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವು ತಾನೆ ಅಸಾಧ್ಯವು ? ಎಂದು ನುಡಿದನು.

ಸಂತಾಜಿಯ ಈ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಜಿಯು—ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನಿಮ್ಮ ಸರಳ ಹೃದಯವು ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ಣವಾದದ್ದೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಅಂತೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣದಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀವು ಅಗ್ರೇಸರರಾಗಿ ಎಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೀರಿ! ಏನೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ; ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಲಿರುವದು. ರಾಯಗಡದ ರಕ್ಷಕನಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಪಿಸಾಳನು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಫಿತೂರಾಗಿರುವನು. ಅವನು ಮೊಗಲರೊಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನೀಚತನದ ಒಳಸಂಚನ್ನು ಕಣ್ಣುಮುಟ್ಟ ನೋಡಿದಾಗಿನಿಂದ ನನ್ನ ಸರ್ವಾಂಗವು ತಪ್ತವಾ

ಗಿದೆ. ಆ ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಯು ಶಾಸನವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಮಾಡೇನೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಆತುರಪಡುತ್ತಿರುವದು. ಆ ದೇಶದ್ರೋಹಿಯು ಶಾಸನಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬವಾದರೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗದು. ಈಗಲೆ ನಾನು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಮಹಾರಾಣಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ನೀಚತನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿ ಆ ನೀಚನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಶಾಸನ ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಸಂತಾಜೀರಾವ, ನೀವು ತುಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಖಂಡೋಜಿ ಚಿಟನೀಸನ ಸಹಾಯವು ತಪ್ಪದೆ ಒದಗುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ನಿಮ್ಮಂಥ ವೀರರು ಅನ್ಯರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಯಾಚಿಸುವದೇ ದುರ್ಲಭವಿದ್ದು, ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಿಸ್ತನಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಯಾಚಿಸುವದರಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ದೊಡ್ಡಿಸ್ತನವೇ ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಎಳೆದು ತರುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ." ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಗಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆ, ರಾಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆ ಭೋಜನಾಥ ಮೊದಲಾದ ಮೊಗಲ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೊಡನೆ ಆ ಗುಡಿಯ ಬುಡದೊಳಗಿನ ನೆಲಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ದುರಾಲೋಚನೆಯ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದನು.

ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ನೀಚತನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡನು. ಆ ದುಷ್ಟನ ಶಾಸನಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಬರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆದರೆ, ಗದ್ದಲವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಮಹಾರಾಣಿಯವರಬಳಿಗೆ ಒಯ್ದು ಅವನ ಯಾವತ್ತು ನೀಚತನವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೀವುಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಖಂಡೋಜಿಯು ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಹೇಳಿದನು. ಆ ಮಾತು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ತೋರಿತು. ಆತನು ಖಂಡೋಜಿಯೊಡನೆ ದೇವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಟು ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನವೇಷದಿಂದಲ್ಲದೆ ಮೊಗಲರ ಮುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಹಾಗಿದಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಖಂಡೋಜಿಯು ಸಂತಾಜಿಯ ಸಂಗಡಿಗರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರವೇಷದ ಸಾಧನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇಸಕೊಂಡು, ಸಂತಾಜಿಗೆ ಆತನ ಕಾರ್ಯಕಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟು, ತಾನು ರಾಯಗಡದಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಪನ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋದ ವರ್ತಮಾನವನ್ನೂ, ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯವರ್ತಮಾನವನ್ನೂ, ಬೇರೆಹಲವುಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಖಂಡೋಜಿಯು ಸಂತಾಜಿಯಮುಖದಿಂದ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನವೇಷದಿಂದ ದುರ್ಗವನ್ನುಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಖಂಡೋಜಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನು

ಮೊದಲು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯಮನೆಗೆಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹೋಗದೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದನು. ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋದಬಳಿಕ ಆತನು ಮುಸಲ್ಮಾನವೇಷವನ್ನು ಕಳೆದು, ಸಾಧುವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಆತನ ಭವ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ, ಬಿಳಿಯಗಡ್ಡಗಳನ್ನೂ, ವೈಭವಯುಕ್ತ ಜಟಾಜೂಟವನ್ನೂ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾದನಡತೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಆತನನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ—"ಜಯ ಜಯ ರಘುವೀರಸಮರ್ಥ" ಎಂದು ನಾಮಘೋಷಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಕಿಲ್ಲೇದಾರನಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪುತಳೆಯು, ಅದೇ ತೂಗಮಂಚದಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಾಗಿದ್ದಳು. ಆ ಭಾವಿಕಳು ರಾಮದಾಸ ಸಾಂಪ್ರದಾಯದ ಈ ಗಂಭೀರ ನಾಮಘೋಷವನ್ನು ಕೇಳಿ ಮೆಟ್ಟಿಬಿದ್ದು, ಲಗಬಗೆಯಿಂದ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಳು. ಈಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮದಾಸರ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಜನರವಿಶ್ವಾಸವು ಬಹಳವಾಗಿ ಇತ್ತು. ಪುತಳಾಬಾಯಿಯು ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಸಾಧುವಿನ ಭವ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದಳು. ಸಾಧುವು ಆಕೆಯನ್ನು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದಬಳಿಕ "ರಾಮನು ನಿನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ" ಎಂದು ನುಡಿದನು. ತನ್ನಗಂಡನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಅನುಕೂಲನಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹದ ಮಹಾಪಾತಕಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಪುತಳೆಯು ಅರಿತಿದ್ದಳು. ತನ್ನಗಂಡನು ಗಣೋಜಿರಾವಶಿರ್ಕೆ, ಭೋಲಾನಾಥ ಮೊದಲಾದ ಮೊಗಲ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೊಡನೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ನಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದುರಾಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಪುತಳೆಯು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಹೇಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಪಾಪಭೀರುವೂ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠಳೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆಗೆ ಗಂಡನ ನಡತೆಯು ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಧುವು ತನ್ನ ಗಂಡನ ಕೆಟ್ಟಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಡನುಡಿದದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸರಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಪುತಳೆಯು ಭಕ್ತಿಯಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಸಾಧುವನ್ನು ಕುರಿತು—ಸಮರ್ಥಾ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನಮಾತುನಿಮಗೆ ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆಹಾಗಾದರೆ! ನನ್ನಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಮಾತನ್ನೇ ನೀವು ಹ್ಯಾಗೆ ಹೇಳಿರಬಹುದು! ನಮ್ಮಮನೆಯವರಿಗೆ ದುಡ್ಡಿನ ಆಶೆಬಹಳ. ಅದುಕಡಿಮೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಎಷ್ಟುಯತ್ನಿಸಿದರೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತಿರುಗಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಅಶ್ವತ್ಥ ಸೇವೆಯನ್ನುಮಾಡಿದೆನು, ಪೀರನಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡೆನು, ಮಂತ್ರ ಮಾಟಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದೆನು, ಆದರೆ ವ್ಯರ್ಥವು. ಸದ್ಗುರುನಾಥನೇ, ನೀನು ನನ್ನಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಮಾತನ್ನುಹ್ಯಾಗೆಹೇಳಿದೆ?

ಸಾಧು —ಅಮ್ಮಾ, ಅದು ಹಾಗೆ ಇರಲಿ. ಈಗ ನಿನ್ನ ಗಂಡನು ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವನೆ? ನಾನು ಆತನನ್ನು ಕಂಡು ಎರಡು ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿನೋಡುವೆನು! ಆತನಿಗೆ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಶ್ರೀರಾಮನೇ ಸಮರ್ಥನು. ಮನುಷ್ಯರ ಕೈಯೊಳಗೇನಿದೆ?

ಪುತಳಿ— ಭಗವಂತಾ, ಹೀಗೆ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವದೇಕೆ? ಪಾದಧೂಳಿಯು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಷ್ಟು ಬೀಳಲಿ. ಯಜಮಾನರು ಊರಿಗೆ ಯಾಕೆ ಹೋದರೋ ಏನೋ! ಸಾಧು ಸತ್ಪುರುಷರ ಸೇವೆಯು ಘಟಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಪುಣ್ಯವು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಧು— ಯಜಮಾನರು ಯಾವಊರಿಗೆ ಹೋಗಿರುವರು?

ಪುತಳಿ— ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೋಗಿರುವರು. ಮತ್ತೆ ಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವರೋ ಯಾರಿಗೆಗೊತ್ತು!

ಸಾಧು—ಹಾಯ್ ಹಾಯ್! ಅಮ್ಮಾ, ಅವರಸಂಗಡ ಮತ್ತೆಯಾರುಹೋಗಿರುವರು? ಗುಪ್ತರೀತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನಮನೆಗೆ ಈಗ ತಿಂಗಳೆರಡು ತಿಂಗಳಿಂದ ಯಾರು ಯಾರು ಬರುವರು?

ಪುತಳಿ— ದೇವಾ, ನಮ್ಮ ಕರ್ಮವನ್ನು ಏನುಹೇಳಲಿ? ಶಿರ್ಕೆ, ಜಗದಳೆ, ಮಾನಖೋಪಟೆ ಮೊದಲಾದವರು ನಮ್ಮವರ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿರುವರು. ಮೊಗಲರನ್ನು ಕೂಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ನಮ್ಮವರಿಗೆ ಆಶೆತೋರಿಸುವರು? ಏನುಮಾಡಲಿ? ನಾವು ಯಾವ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆವೋ! ದೇವರೇ, ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಯಾಕೆಮುಚ್ಚಲೊಲ್ಲೆ?

ಸಾಧು— ಅಮ್ಮಾ, ಸಮಾಧಾನತಾಳು. ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಬೇಡ. ನಿನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಮುಂದೆ ತೋಡಿಕೋ; ಪರಿಹರಿಸಲು ಆತನೇ ಸಮರ್ಥನು. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವನಷ್ಟೆ? ನಾನು ಈಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆತನನ್ನು ಕಂಡು ನಾಲ್ಕು ಹಿತದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದಂತೆ ಆಗಲಿ! ನೀನು ಸರ್ವಥಾ ದುಃಖಪಡಬೇಡ.

ಈಮೇರೆಗೆ ನುಡಿದು ಖಂಡೋಜಿಯು ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿನಿಲ್ಲದೆಪಲ್ಹಾಳಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು.

೧೫ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಉತ್ಕಟಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತಿ.

ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಬಾದಶಹನ ಭಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿಇತ್ತು. ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ, ಸ

ರದಾರರೂ ಮನಮುಟ್ಟಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬರಿಗಾದರೂ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಸಹ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಿಂತ ರಾಯ ಗಡದಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಅತ್ತಿಗೆಯುವರಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯುವರ, ಹಾಗು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಭುವಾದ ಬಾಲ ಶಿವರಾಯನ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಹಿಸಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಅವರ ಹಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಾಬಾಯಿಗೆ, ತನ್ನ ಗಂಡನ ಈ ರೀತಿಯು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಗಂಡನು ಸಂಭಾಜಿಯ ಮಗನಾದ ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ದೂಡಿ ತಾನೇ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಬೇಕೆಂತಲೂ, ತಾನು ತನ್ನ ಪತಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ರಾಜವೈಭವವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ ಆ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯು ಆಶೆಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು; ಆದರೆ ಸದ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾದ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಈ ಭ್ರಾತೃದ್ರೋಹ ಕಾರ್ಯವು ಆಗುವಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪತಿಯಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವಾಗದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತಿಗೆಹಚ್ಚಿ, ಪತಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆ ಸಾಹಸಿಯಾದ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಆತುರಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಈ ದುಷ್ಟಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರು ಅಂತರಂಗದಿಂದ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಮರಾಟರ ಈ ಗೃಹಕಲಹದ ಕಿಚ್ಚು, ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರ ದೇಶಕಾರ್ಯ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಬಹಳತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಗಿನ ಕಠಿಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿಕೂಡ ಮರಾಟರಲ್ಲಿ ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಪಕ್ಷವೆಂತಲೂ, ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಪಕ್ಷವೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಿದ್ದವು. ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಘನವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ವಾಚಕರುಬಲ್ಲರು. ಆಕೆಯು ಕೇವಲ ಮರಾಟರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದೊಂದೇ ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು, ಕೇವಲ ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂರ್ಯಾಜೀಪಿಸಾಳನು ತಾರಾಬಾಯಿಯೊಡನೆ ಗುಪ್ತರೀತಿಯಿಂದ ಆಲೋಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆಡಸಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಮೇಲಿನ ಆಕೆಯದ್ವೇಷವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ತಾರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳಲು, ಆಕೆಯು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ತಾರಾಬಾಯಿ—ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ಬರ್ರಿ, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ, ನಿಮ್ಮ ಹಾದಿಯನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ರಾಯಗಡದಕಡೆಯ ಸುದ್ದಿಯೇನು?

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಬಾಯಿಸಾಹೇಬ, ಸುದ್ದಿಯೇನಿರಬೇಕು? ಹೇಳಿಕೇಳಿ ನಾವು ಭದ್ರವಾದದುರ್ಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತೇವೆ. ಮೊಗಲರ ಅಪ್ಪನ ಅಂಜಿಕೆಯು ನಮಗಿಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಚಿಂತೆಯೇಕೆ? ನಿಮ್ಮದನ್ನು ನೀವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಬಾಲ ಶಿವರಾಯನೊಡನೆ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವರು.

ತಾರಾಬಾಯಿ—ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನೀನನ್ನುವದು ನಿಜವು. ಪಲ್ಹಾಳಗಡವು ಅಷ್ಟು ಭದ್ರವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಶತ್ರುವು ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲು ಕೈ ತೊಳೆಕೊಂಡು ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿರುವನು. ನನಗೆ ದಿನದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವದರಿಂದ ನನಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗಲಿಕ್ಕೂ ಬರುವಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಸೂರ್ಯಾಜಿ — ನಿಮಗೆ ಕೇಡು ತಟ್ಟಬೇಕಂತಲೇ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಹೆಂಗಸರೂ, ಹುಡುಗರೂ ಇರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಹತ್ತಿದರೆ, ಆತನು ರಾಜಪುರುಷರ ವಸತಿಸ್ಥಾನವಾದ ಈ ಪಲ್ಹಾಳಗಡದ ಕಡೆಗೇ ತಿರುಗುವದು ನಿಶ್ಚಯವು ! ನಮ್ಮ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ಬಹು ಹಂಚಿಕೆಗಾರರು ! ಹೆಣ್ಣುಮಗಳ ಬುದ್ಧಿಯು ಬಹು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದದ್ದು ! ಅವಳ ಗತ್ತು ಸರಳ ಸ್ವಭಾವದ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು ?

ತಾರಾಬಾಯಿ — ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ಆ ಏಸಿಯ ಹರಾಂತ್ಯಾಲಿತನವನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಲಿ ? ಇಷ್ಟು ಘಾತಕತನ ಮಾಡಿ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ಉಪಕಾರವು ! ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಸುರಕ್ಷಿತತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನಮಗನೊಡನೆ ತಾನು ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿದ್ದು, ನಮ್ಮನ್ನು ದೂರ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿರುತ್ತಾಳಂತೆ ! ರಾಜಪುರುಷರನ್ನೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಕಳಿಸಿ, ತಾನೊಬ್ಬಳೇ ಮಹಾಧೈರ್ಯದಿಂದ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿರುವಳಂತೆ ! ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ರಾಜಪುರುಷರು ನಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಏಸಿಯ ಹಿತವನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾರಲ್ಲ ! ಅವಳೇನು ಅಂಥ ಮೋಹಿನಿಯ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹಾಕಿರಬಹುದು !

ಸೂರ್ಯಾಜಿ — ಬಾಯಿಸಾಹೇಬ, ಇದರಲ್ಲಿ ಮೋಹಿನೀ ಮಂತ್ರವೇನು ಹಾಕಬೇಕು ? ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲವೆ ? ಅವರ ಮಗ ಬಾಲಶಿವರಾಯನೇ ಮರಾಟರ ಪ್ರಕೃತದ ಪ್ರಭುವಲ್ಲವೆ ? ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಬಾಲಶಿವರಾಯನ ಸೇವಕರು. ಈಗ ನಾನಿಲ್ಲವೆ ? ನಾನು ಕಡಿಮೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಸೇವಕನು, ಮಹಾರಾಜರು ದೊಡ್ಡ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಸೇವಕರು. ಇಷ್ಟೇ ಹೆ

ಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ !

ತಾರಾಬಾಯಿ — ನಿಜವು ; ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನೀವಾಡುವ ಮಾತು ನಿಜವು. ನಮ್ಮ ದೈವವೇ ಕೆಟ್ಟದು. ನಮ್ಮವರು ತುಕಾರಾಮನಂತೆ ಸಂಸಾರದ ಮೇಲೆ ತುಲಸೀ ಪತ್ರವಿಟ್ಟಬಳಿಕ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಮರಿಗಳು ಬಿಕ್ಕೆ ಬೇಡುವದೇ ಸರಿ. ದೇವರು ಈ ಗರ್ಭಭಾರದ ಆಯಾಸವನ್ನು ನನಗೆ ಯಾಕೆ ಉಂಟು ಮಾಡಿದನೋ ತಿಳಿಯದು !

ಸೂರ್ಯಾಜಿ — ಸರಕಾರ, ಹೀಗೆ ಉದಾಸೀನರಾಗಬಾರದು. ಎಲ್ಲ ರಾಜಪುರುಷರ ಒಲವು ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಇದ್ದರೂ, ಅದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಪ್ರಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ನಿಮ್ಮ ಕೈಯೊಳಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಬಾಸಾಹೇಬರಂತು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರನ್ನೇ ರಾಜ್ಯವಾಳಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವರೆಂದು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಬಾಯಿಸಾಹೇಬರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಆಬಾಸಾಹೇಬರೇ ಹುಟ್ಟಿಬರತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳು ನೀವಿರುತ್ತಿರಲು, ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಮರಿಗಳು ಬಿಕ್ಕೆ ಬೇಡುವರೆ ? ಈ ದಾಸನು ಹೇಳುವ ಹಂಚಿಕೆಗೆ ಕಿವಿಗೊಡಬೇಕು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮರಾಟರಲ್ಲಿ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ, ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆ ಇವರು ಮುಖ್ಯ ವೀರರಾಗಿರುವರು. ಅವರ ಅಂತರಂಗವು ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲೆಂಬದು ಬಾಯಿಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತಾಗಿರುವದು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಒಲವೂ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಕಡೆಗೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತಾವು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಎಳಕೊಂಡು, ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಪಕ್ಷದ ಕಸುವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕು. ನನ್ನ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಸಾಹೇಬರವರ ವಿಶ್ವಾಸವು ಕೂಡ್ರಬಹುದೇನು ?

ತಾರಾಬಾಯಿ — ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನಿನಗೆ ಸಂಶಯವೇಕೆ ? ನಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ನಿಮ್ಮಂಥವರ ಮಾತನ್ನಲ್ಲದೆ ಇನ್ನು ಬೇರೆಯಾರ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಲಿ ? ಹೇಳು, ನಾನು ಏನು ಮಾಡಲಿ ಬೇಗನೆ ಹೇಳು.

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಬಾಯೀಸಾಹೇಬ, ಪರಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಧನಾಜಿಗಿಂತ ಗುಂಜಿತೂಕ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಧನಾಜಿಯು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೇಕಿಚ್ಚು ಪಡುತ್ತಿರುವನು.ಜಗದಳೆ ಮನೆತನದ ವತನವು ಮೂಲತಃ ನಮ್ಮ ಮನೆತನದ, ಅಂದರೆ ಯಾದವ ಮನೆತನದ ವತನವಾದ್ದರಿಂದ, ಅದು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಧನಾಜಿಯು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವನು; ಆದರೆ ಅಬ್ಬಾಸಾಹೇಬರ ಕಾಲದಿಂದ

ವತನವು ಮಹತ್ವದ ರಾಜಕರಣದ ಸಲುವಾಗಿ ಸರಕಾರ ಜಮೆಯಾಗಿರುವದು. ಇಂಥವತನವನ್ನು ಧನಾಜಿಯು ಇಚ್ಛಿಸುವದು ರಾಜದ್ರೋಹವೆಂದು ಸಂತಾಜಿಯು ತಿಳಿಯುವನು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೀವು ಆ ವತನವನ್ನು ಧನಾಜಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ, ಸಂತಾಜಿ ಧನಾಜಿಯರಲ್ಲಿ ಕಲಹವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು.

ತಾರಾಬಾಯಿ—ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನಿನ್ನ ಹಂಚಿಕೆಯು ಬಹು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಇಗೋ, ಹಿಡಿ ಈ ತನ್ಮಣಿಯನ್ನು (ಅಲಂಕಾರ ವಿಶೇಷ) ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೋ, ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನು ಮುಂದೆನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ.

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಬಾಯೀಸಾಹೇಬ, ಇದೇಕೆ? ನನಗೆ ಈ ಪಾರಿತೋಷಕವೇಕೆ? ನೀವು ನನಗೆ ಹಡೆದ ತಾಯಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವರು. ನಿಮ್ಮ ಕೊರಳೊಳಗಿನದನ್ನು ನಾನು ಹ್ಯಾಗೆ ತಕ್ಕೊಂಡೇನು! ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಕಟ್ಟಬಾರದು.

ತಾರಾಬಾಯಿ—ಇರಲಿ ಬಿಡೋ ಸೂರ್ಯಾಜಿ! ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪುತಳಿಯು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಿ!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ತನ್ಮಣಿಯನ್ನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿರಲು, ಸಂತಾಜಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಕಮಲೆಯೆಂಬ ತರುಣಿಯು ಬಂದು. ತಾರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಬಾಯೀಸಾಹೇಬ, ಬಾಯೀಸಾಹೇಬ, ಹೊರಗೆ ಉದ್ಧವಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಯಾರೋ ಸಮರ್ಥಶಿಷ್ಯರು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಹೋಗುತ್ತಿರುವರು. ಆಯೀಸಾಹೇಬರವರು ಅವರ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿದೆನು. ದೊಡ್ಡವರ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದಲೇ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯವರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದರು. ದೊಡ್ಡವರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಾಯೀಸಾಹೇಬರವರಿಗೆ ಇದು ತಕ್ಕ ಸಮಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ತಾರಾಬಾಯಿಗೆ—ಬಾಯೀಸಾಹೇಬ, ಹೋಗಿರಿ, ಹೋಗಿರಿ, ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸಾಧುಗಳ ದರ್ಶನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ತಾವು ಬರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಕಮಲಾಬಾಯಿಯವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವೆನು. ಸಂತಾಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಮಾತಾಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಬಾರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು, ಎಂದು ನುಡಿದನು. ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಪ್ರಭುವೇ ಹುಟ್ಟಿಬರಬೇಕೆಂದು ತಾರಾಬಾಯಿಯು

ಆತುರಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪೂಜ್ಯ ತಾಯಿಯಿಂದಿರಾದ ಜೀಜಾಬಾಯಿಯವರು ಸಜ್ಜನರ ಸೇವೆಯಿಂದ ಮಹಾ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ತವೂ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದ್ದು ಅವರು ಜೀಜಾಬಾಯಿಯವರ ಅನುಕರಣವನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರು ವಿನಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥ ಶಿಷ್ಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು.

ಈ ವೇಳೆಗೆ ತಾರಾಬಾಯಿಯವರು ಸತ್ಸಂಗದ ಆನಂದದಿಂದ ಸದ್ಗ್ರಂಥ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಇತ್ತ ನಿಜಧಾಮ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಕಮಲಾಬಾಯಿಯ [illegible] ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ಕೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು— "ಅಕ್ಕ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯವರೆ, ಬಹಳ ಸೊರಗುತ್ತೀರಿ! ಬಹು ದಿನಗಳಿಂದ ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ [illegible] ವರ್ತನವು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ಪಾಪ! ಚಿಕ್ಕಪ್ರಾಯ, ಹೆಂಡಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿ [illegible] ಕೆಲವು [illegible] ಸ್ತ್ರೀ [illegible] ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದವರು! [illegible] ಮನಸ್ಸು ಕನಿಕರ [illegible] [illegible] ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ [illegible] ಕರೆದುಕೊಂಡು [illegible] ದೇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. [illegible] ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. [illegible] [illegible] [illegible] ಕಮಲ [illegible] [illegible] ! ನಿನ್ನ [illegible] ನೋಡಿ [illegible] ಮಾತ್ರ [illegible] ಎಬ್ಬಿಸುವವರೆಗೆ ಸಂತಾನಿಸಿರು [illegible] ಬೀದರ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತನ್ನ [illegible] ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕಾಗುವದು; ಅದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಆತನಿಗೆ "ಕ್ಷತ್ರಿಯ [illegible] ಮಹಾಡದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ [illegible] ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳಿದವೆನು. ಆತನು ನನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ನನಗೆ—"ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನೀನು ನನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ತಮ್ಮನಿದ್ದಂತೆ ಇರುತ್ತೀ. ನೀನು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಾಯಿಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಅಕೆಯನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬಾ. ಮಹಾಡದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನಾದರೂ ನೀನೇ ಮಾಡಿಕೊಡು," ಎಂದು

ಹೇಳಿರುವನು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪೇಚಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಅಂತಃಕರಣವು ವಿಶೇಷ ವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ, ನಾನು ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ನಿನ್ನನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಏಕೆ? ಕಮಲೆ, ನೀನು ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಬರುವೆಯಷ್ಟೇ? ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತೇ? ಕೇಳಲಾಬಯಿಸಾಹೇಬರನ್ನು ,, ಎಂದು ಆತುರದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಸರಳಸ್ವಭಾವದ ಕಮಲೆಯು ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ದುರುಳನಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಆನಂದಭಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುತ್ತಿರಲು ಹೊರಗೆ ತಾರಾಬಾಯಿಯವರು —" ನಿಲ್ಲು ದುಷ್ಟಾ ತುಂಡಾ, ಸಾಧುವೇಷದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವೆಯಾ? ,, ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರು! ತಾವು ಪೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ಖಂಡೋಬಾ ಚೀಟಣೀಸನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಪ್ರೇತಕಳೆಯೇರಿತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಖಂಡೋಬನ ದನಿಯು ಕೇಳುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಡುಗು ಹುಟ್ಟಿತು!

ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಖಂಡೋಬಾ ಚೀಟಣೀಸನು ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ಅಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ಕಾಣದೆ, ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪುತಳಾಬಾಯಿಯ ಮುಖದಿಂದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಆತನು ಪಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ವಾಚಕರು ಮರೆತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ತಾರಾಬಾಯಿಯವರ ಮಹಾಲಿನಲ್ಲಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಖಂಡೋಬನಿಗೆ ಹತ್ತಲು, ಸಾಧುವೇಷದಿಂದಲೇ ಆತನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆತನು ತಾರಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಸದ್ಬೋಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು, ಅವರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಖಂಡೋಬನ ಚರಣಕ್ಕೆರಗಿ—ಸಮರ್ಥಾ, ನಾನು ಬರಿಯ ಬೋಧದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟಳಾಗಲಾರೆನು. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವು ನಾಶವಾಗಿರುವದು. ಅದು ನಮ್ಮ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗುವಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಚರಣವನ್ನು ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಸಾಧುವೇಷದಿಂದ ಖಂಡೋಬನು—ಅಮ್ಮಾ, ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ತಲೆಗಳ ವರೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ವಂಶದವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯವು ನಡೆಯುವದೆಂದು ನಿಮಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದವಾಗಿರುವದಲ್ಲವೇ? ಅನ್ನಲು, ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಆತುರದಿಂದ— ಅಂದರೆ, ಸಮರ್ಥಾ, ಸ್ವತಃ ನನ್ನ ವಂಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅಷ್ಟೇ? ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹುಡುಗನೇ ಮೊದಲನೆಯ ತಲೆಯವನಾಗುವ

ವಷ್ಟೇ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಂಡೋಬನು ಅಸಮಾಧಾನಪ ಟ್ಟನು. ಆತನು ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಏಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನಾದ್ದರಿಂದ ಕೂಡಲೆ ತಾ ರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು — ಯಾಕೆ ಬಾಯಿಸಾಹೇಬ, ಸಂಭಾಜಿ ಮಹಾರಾಜ ರ ಮಗನು ನಿಮ್ಮ ವಂಶಜನಲ್ಲವೇನು ? ಯಾರು ? ತಾರಾಬಾಯಿ, [illegible] ಆಬಾ ಸಾಹೇಬರ ಸೊಸೆಂದಿರೇ ಇರುವಿರೇನು ? ಎಂದು ಕೇಳಿ[illegible]ನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು —"ಅವ್ವಯ್ಯಾ ! ಸಮರ್ಥ[illegible], "ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜ", "ಆಬಾಸಾಹೇಬ," ಎಂದು ಬಹುಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಈ ದನಿಯು ಯಾರದಿರಬಹುದು ! ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರಲು, ಖಂಡೋಬನು — ಅಮ್ಮಾ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದ್ವೈತಭಾವವೇಕೆ ? ನಿಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಬಾಸಾಹೇಬರೇ ಮೂಡಿರಲು, ಈ ದ್ವೈತಭಾವವು ಒಪ್ಪುವದೇ ? ಆ ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಪಿಂಡಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಈ ದ್ವೈತಭಾವದ ಮು ಳ್ಳುಗಳು ಚುಚ್ಚಬಹುದಲ್ಲ ! ಅದಿರಲಿ, ಆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಒಳಗೆ ಇರುವನ ಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಲು — "ಅವ್ವಯ್ಯಾ ! ಇವನು ಖಂಡುಚಿಟ್ನೀಸನು ! ಎಲಾ ದುಷ್ಟಾ, ಖಂಡ್ಯಾ, ಸಾಧುವೇಷದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವೆ ಯಾ," ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಂಜಿ ಗದಗದ ನಡುಗಹತ್ತಿದ್ದನು. ಒಡೆಯಳ ಆ ಗರ್ಜನೆಗೆ ಬೆದರದೆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಖಂಡೋಬನು ತಾರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು —

ಖಂಡೋಬ — ಬಾಯಿಸಾಹೇಬ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಖಂಡು ಚಿಟ್ನೀಸನಿರು ವದು ನಿಜವು. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ನಾನು ಈ ವೇಷದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಆ ರಾಜದ್ರೋಹಿಯು ಎಲ್ಲಿರುವನು ? ನಾನು ಆ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಯನ್ನು ದರದರ ಎಳೆಯುತ್ತ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವೆನು. ಎಲ್ಲಿರುವನು ಅಮ್ಮ ನನ್ನು ಬೇಗನೆ ತೋರಿಸಿರಿ.

ತಾರಾಬಾಯಿ — ಯಾರಂದಿ ಖಂಡೂ ? ಸೂರ್ಯಾಜಿ ಪಿಸಾಳ್ಯೇ ? ಅವನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾಕೆ ಬರುವನು ? ನಾನು ಈಗ ಒಳಗೆ ನೋಡಿ ಬರುತ್ತೇನೆ, ನಿಲ್ಲು; ಆಗಲೆ ನಮ್ಮ ದಾಸಿಯು ಮಾತ್ರ "ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಏನೋ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವನೆಂ"ದು ಅನ್ನುತಿದ್ದಳು. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಳಿತಿರು. ನಾನು ಈಗ ಬರುವೆನು.

ಖಂಡು — ಇಲ್ಲ, ಬಾಯೀಸಾಹೇಬ, ಆತನು ನಿಮ್ಮ ಮಹಾಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಂ

ದಿರುವನೆಂದು ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ.

ತಾರಾಬಾಯಿ — ಇದಿಷ್ಟು ಹೀಗಾದರೆ, ನಾನು ಈಗ ನೋಡಿಬರುತ್ತೇನೆ ನಿಲ್ಲು. ಅವನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಅಡಗಿಗಿಡಗಿಕೊಂಡಾನು; ಕಿಡಕಿಯಿಂದ ಹಾರಿಯೂ ಆತನು ಓಡಿ ಹೋಗಬಹುದು. ಆ ದುಷ್ಟನು ಅಂಥ ರಾಜದ್ರೋಹವನ್ನೇನು ಮಾಡುವನು? ಅವನನ್ನು ಗುಕ್ಕಿಯಿಂದಲೇ ಹಿಡಿಯೋಣ.

ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಲು, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಮೋರೆಯು ಹುಚ್ಚಿಟ್ಟಿದೆ. ಆವನು ಅರವಿಲ್ಲದೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಮಲಿಯು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ! ಆಗ ಧೂರ್ತಳಾದ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು "ಏ ಸೂರ್ಯಾಜಿ; ಆಗಲೇ ನಾವು ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಖಂಡು ಜೋಟನೀಸನು ಕೇಳಿದನೆಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹ! ಏಳು, ಬೇಗನೆ ಆ ಹಿಂದಿನ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ರಾಯಗಡದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿ. ಏನು ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಖಂಡೂಜಿಯನ್ನು ತರುಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಏಳು ಬೇಗನೆ, ಏನು ಕೇಳಿದೆ." ಸೂರ್ಯಾಜಿಗೂ ಇಷ್ಟೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ಕೂಡಲೆ ಮಹಾಲಿನಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಹೋದನು. ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಅತ್ತಿತ್ತ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದಂತೆಮಾಡಿ, ಕೆಲಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು — ಖಂಡೋಬಾ, ಯಾವ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ಈ ಕಮಲೆಯು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ ... ಹಿಂದಿಯನೋಡಿ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನೆಂದು ಈಕೆ ಹೇಳುವಳು. ನೀನು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಿಸಬಾರದೆ! ಕಮಲೇ, ನೀನೂ ಹೋಗು. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರುವನೋ ಹ್ಯಾಗೆ ಕೇಳಿಯಾದರೂ ಬಾ.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಂಡೋಜಿಯು ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾದರೂ, ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಕೂಡಲೆ ಮಹಾರಾಜರ ಸ್ಥಾನದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟನು. ತನ್ನ ಕಡೆ ಬೆನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೆ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಕುಲು ಕುಲು ನಗಹತ್ತಿದಳು. ಖಂಡೋಜಿಯು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿರಲು, ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಜೋತಾಜಿಯು ಭೆಟ್ಟಿಯಾದನು. ಆಗ ಖಂಡೋಜಿಯು ಜೋತಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಖಂಡೋಜಿ — ಜೋತ್ಯಾ, ಏ ಜೋತ್ಯಾ, ನೀನು ಒಂದು ಕೆಲಸಮಾಡು. ಇದೇಕಾಲಿಲಿ ನೀನು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಇರುವನೋ

ಹೋಗೆಂಬದನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾ! ಆತನು ನಿನಗೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬಹುದು. ಆ ದುಷ್ಟನು ಬಹಳವಾಡಿ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ನಾನು ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ.

ಜೋತ್ಯಾ—ಎಲ ಇವನ? ಖಂಡೂ, ನೀನು ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆ? ಏನು ಬಾಯಿಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಿ ಹೋಗಬಾರದೇ? ಏನು? ನಿನ್ನ ತಂತ್ರವಾದರೂ ಏನು? ಸಂಘಟಿಸಿದ ವಿಷಯವೇನು?

ಖಂಡೂ—ಜೋತ್ಯಾ, ಈಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೊತ್ತುಗಳೆಯಬೇಡ. ನಾನು ಹಿಂದುಗಡೆ ನಿನಗೆಲ್ಲ ಹೇಳೇನಂತೆ. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಗದಿದ್ದರೆ ಅನರ್ಥವಾಗುವದು. ಬೇಗನೆ ಆತನ ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚು; ನಡೆ! ಹಿಡಿ ರಾಯಗಡದ ಹಾದಿಯನ್ನು.

ಹೀಗೆ ಖಂಡೋಜಿಯು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೇಳಲು, ಜೋತ್ಯಾನು ರಾಯಗಡದ ಹಾದಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿದನು. ಖಂಡೋಬನು ಶಂಭುಪುರದಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಆದರೆ ಧೂರ್ತನಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ರಾಯಗಡಕ್ಕೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ, ಶಂಭುಪುರಕ್ಕೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಖಂಡೋಬನಾಗಲಿ ಆತನ ಜನರಾಗಲಿ ಬರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಪನ್ಹಾಳಗಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆತನು ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಆತನು ದುರ್ಗದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಏರಿ ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಲು, ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತ್ವರೆಯಿಂದ ದುರ್ಗವನ್ನು ಇಳಿಯುತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದನು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಕ್ಕು—"ಸದ್ಯ, ಆಪತ್ತು ಹಿಂಗಿತು; ಮುಂದಿನದನ್ನು ಮುಂದೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ" ಎಂದು ನುಡಿದು ದುರ್ಗವನ್ನು ಇಳಿದು ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲು, ಮೋಡ ಕವಿದು ಮಳೆ ಸುರಿಯಹತ್ತಿತು. ಗುಡುಗು ಸಿಡಿಲುಗಳ ಭಯಂಕರವಾದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಪನ್ಹಾಳಗಡವು ಕಂಪಿಸುವಂತೆ ತೋರಿತು.

೧೬ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ - ಗೂಢತಂತ್ರ

ವಿನಾಶಕಾಲವು ಒದಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರತಿಕೂಲಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ರಾಜದ್ರೋಹದ ಗುಪ್ತಾಲೋಚನೆಯು ಬೈಲಿಗೆ

ಬಿದ್ದು, ಮರಾಟರು ಎಚ್ಚತ್ತಿದ್ದರೆ ರಾಯಗಡವು ಮೊಗಲರ ಕೈ ಸೇರುವ ಸಂಭವವಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಖಂಡೋಬನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಂದಾಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಆನಿಗೆ ಮರಾಟರ ಕೈ ಸೇರಿಸುವ ಮಹಾ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಸುದ್ದಿಯು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ತಾನು ಮೊದಲು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಈ ಕಠಿಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಬಳಿಕ ತಾನೂ ಸಂತಾಜಿಯೂ ಕೂಡಿಯೇ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದು ಖಂಡೋಬನು ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ಸಂತಾಜಿಯ ಜನರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಸೋಗುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಿತಿ ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಗೆ ಕಾವಲಿನ ಹಾದಿಯನ್ನು ಗುರುತು ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಬುರುಗವುಂಡಿಯವರ ಸೋಗನ್ನು, ಕೆಲವರು ಕವಲೆತ್ತು ಆಡಿಸುವವರ ಸೋಗನ್ನು, ಕೆಲವರು ಚಕ್ರ ತೋರಿಸುವವರ ಸೋಗನ್ನು, ಕೆಲವರು ಗೊಂದಲಿಗರ ಸೋಗನ್ನು, ಹೀಗೆ ಕೆಲವರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಸೋಗುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇತ್ತ ಖಂಡೋಬನು ತಿಳಿದು, ತನ್ನ ಜನರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯೊಳಗಿನ ಜೀನಗಾರರು, ಬಾಗವಾನರು ನಾಲಗಾರರು, ಮಡಿಗಾರರು, ಸುಗಂಧಕಾರರು ಮೊದಲಾದ ಕಸಬುದಾರರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮರಾಟರ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಜಾತಿಯ ಆ ಕಸಬುದಾರರನ್ನು ಬಾದಶಹನು ಕರೆಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಡೌಲಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಆ ಕಸಬುದಾರರಿಗೆ ಕೈಕೆಳಗೆ ದುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಜನರು ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಸಿದ ದಕ್ಷಿಣದ ಜನರೇ ಅವರ ಕೈಕೆಳಗೆ ದುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂಧರ್ಮದವರೊಳಗಿನ ಅವರ ಅಭಿಮಾನವು ಇನ್ನೂ ಅಳಿದು ಹೋಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಂಥವರನ್ನು ಖಂಡೋಬನ ಜನರು ಬೋಧಿಸಿ ಅಂತರಂಗದಿಂದ ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಎತ್ತೋಜಿನ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ಸಹ ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಅಫು, ಗಾಂಜಿ, ಸೆರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೆಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಖಂಡೋಬನು ಮಾಡಿದನು; ಆದರೂ ಔರಂಗಜೇಬನಂಥ ಬಲಾಢ್ಯ ಬಾದಶಹನ ಅಸಂಖ್ಯ ದಳವನ್ನು

ಭೇದಿಸಿಹೋಗಿ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡುವದು ಅಶಕ್ಯವೇ ಆಗಿತ್ತು ; ಆದರೆ ಅಂಥ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ವೀರಸಂತಾಜಿಯು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡಲಿಲ್ಲೆಂದ ಬಳಿಕ, ಅವನ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯನ್ನು ಯಾರು ವರ್ಣಿಸಬೇಕು?

ಇಂದು ಆಲಮಗೀರಬಾದಶಹನು ತನ್ನ ಛಾವಣಿಯೊಳಗಿನದೊಂದು ಮಹಾಲಿನ ಪೋಷಿಸಲ್ಲಿಯ ಕನಕಖಚಿತ ಪಲ್ಲಂಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧದ ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ಯಾವತ್ತು ದುರ್ಗಗಳ ನಕಾಶೆಗಳು ಆತನ ಮುಂದೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಯಗಡದ, ಹಾಗು ಪನ್ಹಾಳಗಡದ ನಕಾಶೆಗಳನ್ನು ಹೊರದಾಗಿ ಆತನು ಸಿದ್ಧವ [illegible] ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅತ್ತಲಲ್ಲಿ [illegible] ಸಂತಾಜಿಯು [illegible] ಭಯಂಕರ ಸಪ್ಪಳವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಬಾದಶಹನು ಬೇಸತ್ತು, ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಗನೆ ಉಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆಸದಖಾನನಿಗೆ ಹುಕುಮನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದನು . ಪಲಂಗಪೋಷಬಾದಶಹನು ಹುಷಾರು, ಆ ತಂಬುರದೊಳಗೆ ಸುತ್ತ ಯಾರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಒಂದುಬೀಡಿಯನ್ನು [illegible], ತಾಂಬೂಲ [illegible] ಮು [illegible] ಕೊಂಡು [illegible]. [illegible] ಗಕ್ಕೆ ತೀರ ವಿಸ್ಮಯನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಕೇಳಬಹುದು. ಆತನ [illegible] ಒಂದು ಸುಳಿಯು ತೊಗಲು ಹಾಕಿತ್ತು. [illegible] ಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಈಶ್ವರಭಯವಿ ಮಾಡುತ್ತ ಆ [illegible] ದಮೇಲೆ [illegible] ಡು ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡುವ ಸಂಭಾವಿತ್ತು !

ಬಾದಶಹನು ಹೀಗೆ ವಿಚಾರಮಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ, ಆತನ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉದೇಪುರಿಬೇಗಮೆಯು ಬಳಿಯಂದೊಂದು ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ [illegible] ದರು ತೋರಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅಂದು [illegible] ಕದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯಜಾತ್ರೆಯಿದ್ದದ್ದರಿಂದ, ಎಷ್ಟೋ ಚಿತ್ರಗಾರರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರನ್ನು ರಾಣಿಯು ಮನೋರಂಜನಕ್ಕಾಗಿ ಜನಾನಖಾನೆಯ ಮುಖ್ಯಳು ಕರತಂದಿದ್ದಳು. ಚಿತ್ರಗಾರರು ಆ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಸಾಷ್ಟಾಂಗವಾಗಿ ವಂದಿಸಿ, ಬಭ್ರುವಾಹನನ ಆಖ್ಯಾನದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕಥೆಹೇಳುತ್ತ ಆಕೆಗೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರಗಾರರ ಹಾಸ್ಯ ರಸೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನಕ್ಕು ನಕ್ಕು ಉದೇಪುರಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯು ಹುಣ್ಣು ಹುಣ್ಣಾಯಿತ್ತು

ಹೀಗೆ ಆನಂದದಿಂದ ಬೇಗಮಳು ಕಾಲಹರಣಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಜನಾನಖಾನೆಯ ಮುಖ್ಯಳು ಬಗ್ಗಿ ಬಗ್ಗಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಔರಂಗಜೇಬಬಾದಶಹನು ತನ್ನ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಡೇರೆಯ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಬೇಗಮಳಾದ ಉದೇಪುರಿಯು ಇಷ್ಟು ಆತುರದಿಂದ ಏನು ನೋಡುವಳೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕೌತುಕದಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಪಟ್ಟರಾಣಿಯ ಹಿಂದೆ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಚಿತ್ರಗಾರರ ಕೆಲಸವು ಯಥಾಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಡೆದಿತ್ತು. ಒಬ್ಬರೂ ಬಾದಶಹನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಾದಶಹನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮುಗುಳು ನಗೆ ನಗುವನು, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಮೂಗು ಮುರಿಯುವನು. ಉದೇಪುರೀ ಬೇಗಮಳ ನಗೆಯು ಆಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸದೆ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಮುಖದಿಂದ— "ಏನು ಮೋಜಿನ ಪ್ರಸಂಗ ಮಾಡುವಿರಿ! [illegible] ದವರಿಗೆ ಇವರ [illegible] ಗಳನ್ನು ನೋಡಿ [illegible] ಕಟ್ಟಿಸುವೆನು. [illegible] ಧ್ವನಿಯನ್ನು [illegible] ನ್ನು ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರವು ಒಮ್ಮೆಲೆ [illegible] ಕೇಳಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಬೆದರಿ ಬಾದಶಹನ ಕಡೆಗೆ [illegible] ದರು. [illegible] ಮುಖವು ಬಾಡಿ ಹೋಗಲಾಯಿತು; ಜನಾನಖಾನೆಯ ಮುಖ್ಯಳು [illegible] ಪುನಃ ಪುನಃ ಬಾದಶಹನನ್ನು ವಂದಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಚಿತ್ರಗಾರರು ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗುತ್ತ, ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ಎದ್ದು ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಉದೇಪುರಿಯು ತನ್ನ [illegible] ಸ್ವರದಿಂದ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕುರಿತು — ತಪ್ಪೇನು [illegible]! ನನಗೆ ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ರಗಾರರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ನಾನೇ ಮೋಜಿಗಾಗಿ ಈ [illegible] ರನ್ನು ಕರೆಸಿದೆನು.

ಬಾದಶಹ — ಪ್ರಿಯೇ, ಕರೆಸಿದರೇನು ತಪ್ಪು? ಆದರೆ ಇವರು ನಿನಗೆಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರು? ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪುಂಡ ಮರಾಟರ ಗೊಂದಲ ಗಿಂದಲವಿದ್ದೀತಲ್ಲ?

ಜನಾನಖಾನೆಯ ಮುಖ್ಯಳು — ಇಲ್ಲ ಸರಕಾರ, ಇವರು ಅಸದಖಾನನ ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ ಖಾನಸಾಹೇಬರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಂಜಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಇಂದು ತ. ಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯು ಇರುವದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಈ ಜನರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಖಾನನ ಜನರು ಮೋಜಿಗಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಹಿಡತಂದಿದ್ದರು. ಖಾನನ

ಜನಾನಖಾನೆಯವರಿಗೆ ಈ ಮೋಜು ಬಹಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಜಹಾಪನ್ಹಾ, ಆಗ ಖಾನು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು. ಆಗಲೆ ಬೇಗಮ ಸಾಹೇಬರು ತಮಗೆ ಹೊತ್ತು ಹೋಗಲೊಲ್ಲದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ನಾನೇ ಇವರನ್ನು ಕರೆತಂದೆನು ಖುದಾವಂತ!

ಬಾದಶಹ—ಹೀಗೋ? ಏನರೆಲೇ, ಏ ಕಾಫರರಾ, ನೀವು ಯಾವ ದಾರಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಿ? ದರೋಗೀಣಬಾಯಿ, ಇವರನ್ನು ಬೇರೆದಾರಿಯಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಾ. ಏ ದರೋಗಿಣೀ, ಇವರ ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟಿ ಕರಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೆಯಷ್ಟೆ?

ದರೋಗಿಣಿ—ಹೌದು ಸರಕಾರ.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ದರೋಗಿಣಿಯು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಆ ಚಿತ್ರಗಾರರು ಮತ್ತೆ ಥರಥರ ನಡುಗಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಬಾದಶಹನು—“ಒಳ್ಳೇದು, ಇವರನ್ನು ಬೇರೊಂದು ದಾರಿಯಿಂದ ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು”ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಕೂಡಲೆ ದರೋಗಿಣಿಯು ಬಾದಶಹನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲನುವಾದಳು; ಅದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಏನು ಹೊಳೆಯಿತೋ ಏನೋ! ಆತನು ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನು ಕರೆದನು. ಈಗ ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಮೃತಪ್ರಾಯರಾದರು. ಇನ್ನು ಬಾದಶಹನ ಅಪ್ಪಣೆಯೇನಾಗುವದೋ, ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಅವರ ಮೋರೆಯು ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತು! ಬಾದಶಹನು ಉದೇಪುರಿಯ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಕೈಚಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನು ನಗುತ್ತ ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನು ಕುರಿತು—

ಬಾದಶಹ—ಏನರೋ? ನೀವು ಎಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಿ?

ಚಿತ್ರಕಾರ—ಜೀ ಪರವರದಿಗಾರ, ನಾವು ನಮ್ಮ ಪಾಂಡವರೊಳಗಿನ ಅರ್ಜುನನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು ದೇವರೂ! ಅರ್ಜುನನು ತನ್ನ ಯಜ್ಞದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬಭ್ರುವಾಹನನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟನು ದೇವರು, ಬಭ್ರುವಾಹನನು ಆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು ದೇವರು, ಆಗ ಅರ್ಜುನನು ಬಭ್ರುವಾಹನನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಖುದಾವಂತ!

ಔರಂಗಜೇಬ—ಹಾಗಾದರೆ ನಾನು ಈಗ ನಿಮ್ಮ ರಾಮನ(ಔರಂಗಜೇಬನು ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ಬರೆ ರಾಮನೆಂಬ ಒಂಟಿಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು.) ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವೆನಲ್ಲವೆ?

ಚಿತ್ರಗಾರ—ತಾವು ಅರ್ಜುನನ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತೀರಿ ಸರಕಾರ!

ಔರಂಗಜೇಬ—ಹೀಗೋ! ಒಳ್ಳೇದು ಈಗ ನನ್ನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆಯುವಿರೇನು?

ಚಿತ್ರಗಾರ—ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತೆಗೆಯುವೆವು ಜಹಾಪನಾ! ತೆಗೆಯೋಣವೇ? ರಾಣೀಸಾಹೇಬರೂ ಸರಕಾರವೂ ಹೀಗೆ ಕೂಡಿ ನಿಂತಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯೋಣವೇ?

ಔರಂಗಜೇಬ—ಛೆ! ಹೀಗೆ ತೆಗೆಯಬೇಡ; ನಾನು ರಾಯಗಡವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ, ಪಲ್ಲಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಕೊಳ್ಳಿಯಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ, ನಿಮ್ಮ ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತಂದಿದ್ದೇನೆ, ಆತನನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ಅನ್ನುವಹಾಗೆ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆ! ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಬರೆಯಬೇಕು ನೋಡು, ನಾನು ಕಾಶೀವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕೆಡವಿದ್ದೇನೆ, ಅಲ್ಲಿ ಮಸೀದೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಹು! ತೆಗೆ, ಇದರಂತೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು!

ಚಿತ್ರಗಾರ—ಜೀ ಹುಜೂರ.

ಔರಂಗಜೇಬ—ಮತ್ತು ಆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ತೋರಿಸುತ್ತ ನೀವು ತಿರುಗಬೇಕು!

ಚಿತ್ರಕಾರ—ಅವಶ್ಯ ತಿರುಗುವೆವು ಸರಕಾರ!

ಔರಂಗಜೇಬ—ಏನಲೆ, ನೀವು ಆ ರಾಮನ ಪಲ್ಲಾಳಗಡದಮೇಲೆ, ಮತ್ತು ರಾಯಗಡದಮೇಲೆ ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ತಿರುಗುವಿರಾ?

ಚಿತ್ರಗಾರ—ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿರುಗುವೆವು ಖುದಾವಂತ!

ಔರಂಗಜೇಬ—ಅದು ಹೇಗೆ ತಿರುಗುವಿರಿ?

ಚಿತ್ರಗಾರ—ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ಈಗಲೆ ಅಸದಖಾನಸಾಹೇಬರ ಸಂಗಡ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆವು. ಖಾನಸಾಹೇಬರು ನಮ್ಮನ್ನು ದುರ್ಗದಮೇಲೆ ಬಿಡಬೇಕು ಮಾತ್ರ!

ಔರಂಗಜೇಬ—ಒಳ್ಳೇದು ಹೋಗಿರಿ. ದರೋಗಣದಾಯಿ, ಇವರಿಗೆ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹೊನ್ನು ಇನಾಮುಕೊಡಿರಿ. ಇವರು ಚಿತ್ರಬರೆದಕೊಂದರೆ ಅವನ್ನು ತಂದು ನನಗೆ ತೋರಿಸಿರಿ. ಆಮೇಲೆ ಬಕ್ಷಿಯನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡು ಯಾವತ್ತು ದಂಡಿನ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ. ಏ ಕಾಫಿರ, ನಿಮ್ಮ ಈ ಪಾಂಡವಗಿರಿಯವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದರೆ, ನಿಮ್ಮ ತಲೆಕೊಡಿಸೇನು! ಎಚ್ಚರವಿರಲಿ!

ಚಿತ್ರಗಾರ—ಬಹುತ ಅಚ್ಛಾ ಖಾವಿಂದ!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿದು ಚಿತ್ರಗಾರರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹೊರಟರು. ಬಾದಶಹ

ನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವದಕ್ಕೆ ಅವರು ಆತುರಪಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೋಗಹೋಗುತ್ತ, ಒಬ್ಬನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾದ ತಮ್ಮ ರಾಮೋಶಿಯ ಗುಪ್ತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ—"ದೇವರಾನ ಖಗಾಡಲೆ,, (ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗಿದನು) ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದನು. ಇತ್ತ ದರೋಗಿಣಿಯು ಆ ಚಿತ್ರಗಾರರನ್ನು ಬಕ್ಷಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದಳು. ಹಾದಿಯುಹಿಡಿದು ಹೋಗುವಾಗ ಆ ಚಿತ್ರಗಾರರು ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸುವದರ ಕಾರಣವು ದರೋಗಿಣಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶಿರುಕರು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಇಂಥ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡದಿರುವದರಿಂದ, ಹೀಗೆ ಕಕ್ಕಬಿಕ್ಕಿಯಾಗಿ ನೋಡುವರೆಂದು ಆಕೆಯು ತರ್ಕಿಸಿದಳು. ಬಕ್ಷಿಯು ಬಳಿಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಾರರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಬಕ್ಷಿಯು ಅವನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದನು. ಆ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನು ಸ್ವತಃ ಒಂದೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದನು. ಎಷ್ಟೋ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವತಃ ಬಾದಶಹನು ಕುರಾಣದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ಚಿತ್ರಬರೆಯುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಂದಿನರಾತ್ರಿಯು ಸಾಲದಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನು ಚಿತ್ರಗಾರರನ್ನು ಒಂದೆರಡುಸಾರೆ ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಸಾರೆ ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವಾಗ ಚಿತ್ರಗಾರರಿಗೆ ಹೊಸಹೊಸ ಆನಂದದ ತೆರೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಾದಶಹನಿಗಂತು ಚಿತ್ರದ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಚಿತ್ರದ ಕೆಲಸವು ಮುಗಿಯುವದರೊಳಗೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಮರುದಿನ ಈ ಚಿತ್ರದ ಸುದ್ದಿಯು ಛಾವಣಿಯು ತುಂಬಹತ್ತಿತು. ಬಾದಶಹನು ಚಿತ್ರಗಾರರಿಂದ ತೆಗೆಸಿದ, ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃ ಕೈಯಿಟ್ಟುತೆಗೆದ ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ದರ್ಬಾರದ ಜನರು ಆತುರಪಡಹತ್ತಿದರು. ಬಾದಶಹನ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಬಕ್ಷಿಯು ಚಿತ್ರಗಾರರೊಡನೆ ಛಾವಣಿಯತುಂಬ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಬಾದಶಹನ ಚಿತ್ರದ ಸಂಗಡ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಉಬ್ಬಿನಿಂದ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಜನರು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪಟದಲ್ಲಿ ತೆಗಿಸಹತ್ತಿದರು. ಸಂಜೆಯುವರೆಗೆ ಚಿತ್ರಗಾರರು ಚಿತ್ರತೆಗೆಯುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮುಣುಗಿಹೋಗಿದ್ದರು. ಬೇಸರವಿಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಇಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹವು ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಂದಬಂದಿರಬಹುದೋ ದೇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ಸಂಜೆಯುವರೆಗೆ ಅವರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಈಗಬರುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಇವರೆಲ್ಲರು ಸಂತಾಜಿಯ ಗೂಢತಂತ್ರಜಾಲಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟವರೆಂಬ ಮಾತು ವಾಚಕರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆದಿದ್ದರೂ, ನಾವು ಅದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವೆವು. ಈಗ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಘೋರಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯಿಂದ ಎರಡು ಮೂರು ಮೈಲಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ, ಖಂಡೋಬಾ ಚಿಟನೀಸನು ಆತನ ಎದುರಿಗೆ ಬರಹತ್ತಿದನು. ಆತನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಈತನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಿ, ಆತನ ರಾಜದ್ರೋಹದ ನಡತೆಗಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ರಾಜಶಾಸನಮಾಡಿ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನು ಖಂಡೋಬನನ್ನು ಕುರಿತು—ಖಂಡೋಜೀರಾವ, ದುಷ್ಟ ಸೂರ್ಯಾಜಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸನವಾಯಿತಷ್ಟೆ! ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಖಂಡೋಜಿಯು— ಇಲ್ಲ ಆ ದುಷ್ಟನು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಸಂತಾಜೀರಾವ, ನಮ್ಮ ಮರಾಟರಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಐಕ್ಯವೆಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ? ತಾರಾಬಾಯಿಸಾಹೇಬರು ಏಸೂಬಾಯಿಸಾಹೇಬರವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಸೂಯೆಪಡುತ್ತಲಿದ್ದು, ಬಾಲಶಿವರಾಯನಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಗದಂತೆ ಅವರು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸುವಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಈ ಗೃಹಕಲಹಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ತಾರಾಬಾಯಿಯವರೇ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು, ಆತನು ತನ್ನ ಕೈಗೆ ಹತ್ತದಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ಸಂಶಯವು ನನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸಹತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬೇಲಿಯೇ ಎದ್ದು ಹೊಲವನ್ನು ಮೇಯಹತ್ತಿದರೆ, ಪರಿಣಾಮವು ಹ್ಯಾಗಾಗಬೇಕು! ನಾನು ಕೂಡಲೆ ರಾಯಗಡದ ಹಾದಿಗೆ ಜೋತಾಜಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಸ್ವತಃ ಪನ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿ ಶೋಧಮಾಡಿದೆನು. ಆದರೂ ಆ ನೀಚ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಗೊತ್ತು ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶೋಧಮಾಡುತ್ತ ವ್ಯರ್ಥಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ, ಆ ಘಾತಕ ಸ್ವಭಾವದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಕದಾಚಿತ್ ತುಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಾದಶಹನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬಂದೆನು.

ಮೇಲಾಗಿ ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನೀವು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಸೌಮ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನು ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂದುವ

ಯುವದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನರಿತು ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ
ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಹಲವು ಜನರು ಹಲವು ನೆವಗಳಿಂ
ದ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ. ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯೊಳಗಿನ
ಎಷ್ಟೋ ಜನರನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನರು ಒಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಶಿರ್ಕೆ,
ಮಾನೆ ಎಂಬ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರರ ದಂಡಾಳುಗಳಾದ ಮರಾಟರೂ, ರಜಪೂತ-
ರೂ ನಮ್ಮವರೇ ಇರುವವರಲ್ಲವೆ? ಅವರೊಳಗಿನ ಎಷ್ಟೋ ಜನರನ್ನು ನಾನು ಒ
ಲಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸಂಭಾಜೀ, ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ
ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ತೊಂದರೆಯಾಗುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಜಗತ್ತು ಬೆರಳು ಕ
ಚ್ಚುವಂತೆ, ಹಾಗು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಕಡೆತನಕ ನೆನಪಿರುವಂತೆ ನೀನು ಯಾವದೊಂ
ದು ಅಘಟಿತ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯೆಂದರೆ, ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯಿಂದ ಹೊರ
ಗೆ ಬರುವದಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ಆಯಾಸವಾಗದಂತೆಯೂ ನಾನು ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿ
ಸಿರುತ್ತೇನೆ. ನೀನೂ ನಿನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯದೊಳಗಿನ ಮರಾ
ಟರ ದಂಡಾಳುಗಳಂತೆ ಉಡುಪು—ತೊಡಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಕಾಯಕವನ್ನು
ನಡಿಸುವಾಗ ಏನಾದರೂ ಗದ್ದಲವಾಗಿ ಬಾದಶಹನ ದಂಡಾಳುಗಳು ಗದ್ದಲವೆಬ್ಬಿ
ಸಿದರೆ ನೀವೂ ಅವರೊಡನೆ ಗದ್ದಲ ಮಾಡುತ್ತ ತುಬಾಕಿಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುತ್ತ ನಡೆ
ಯಿರಿ. ಅತ್ತಕಡೆಯ ಆ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಕೆಲವು ಜನರನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ.
ನೀವು ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೀಗೆ ಗದ್ದಲಮಾಡುತ್ತ ಹೋದಿರೆಂದರೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಕುದು
ರೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ದರವಡೆಖೋರರಂತೆ ಓಡಹತ್ತುವರು. ಆಗ
ನೀವೂ ಅವರನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವವರಂತೆ ಈರ್ಷೆಯಿಂದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತ
ಹೋಗಿರೆಂದರಾಯಿತು.

ಖಂಡೋಬನ ಈ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂಭಾಜಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮಾಧಾನವಾ
ಯಿತು. ಆತನು ಖಂಡೋಬನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಆವರಿ
ಬ್ಬರು ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು.
ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಆತನಿಗೆ ಮರಾಟರ ಕೈಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ
ಯೋಗ್ಯ ದಿವಸವಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚುವದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಗ್ನರಾ
ಗಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಇಬ್ಬರು ಚಿತ್ರಗಾರರು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ನಡೆದ
ವರ್ತಮಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದರು. ಆ ಚಿತ್ರಗಾರರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿರದೆ, ಸಂ
ಭಾಜಿಯ ಎಡಬಲ ಕೈಗಳಂತೆ ಇದ್ದ, ಬಹರ್ಜಿ, ಪದಾಜಿಯೆಂಬ ಅತಿಸಾಹಸಿಗರಾ

ಮರಾಟವೀರರಾಗಿದ್ದರು. ತನ್ನವರು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಉತ್ಸಾಹಗೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಅವರೆಲ್ಲರು ಕೂಡಿ ಇನ್ನು ಯಾವಯಾವ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ಬಾದಶಹನ ದಂಡಿನ ಜನರು ತಮಾಷೆ ನೋಡುವ ನೆಪದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾವಲಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ, ಒಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನೆರೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೊಂದಲಿಗರ ಗೊಂದಲ ಹಾಕಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಈ ಯೋಜನೆಯು ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ, ವೇಷಧಾರಿಗಳಾದ ಗೊಂದಲಿಗರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಳುಗಳು ಹೋದವು. ಹೀಗೆ ಒಂದಲ್ಲ, ಎರಡಲ್ಲ, ಹಲವು ಗೂಢತಂತ್ರಗಳ ಜಾಲವನ್ನು ಪಸರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಟರು ನಡಿಸಿರಲು, ಮೊಗಲರದೊಂದು ಸೈನ್ಯದ ತುಂಡು ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಬರತೊಡಗಿತು. ಕೂಡಲೆ ಆ ಮರಾಟವೀರರು ಚಪಲಗತಿಯಿಂದ ಎತ್ತೋ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋದರು.

೧೭ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಸಂತಾಜಿಯ ಸಾಹಸ.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಕಗ್ಗತ್ತಲು. ಬಾದಶಹನ ದಂಡಿನ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿಯ ದೀಪಜ್ಯೋತಿಗಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತೆ ಮಿನುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ದಂಡಾಳುಗಳ ಊಟ, ಉಡಿಗೆಗಳೂ, ಹಾಸ್ಯಲಹರಿಗಳೂ ಎಡಬಿಡದೆ ಚಕ್ಕಂದದಿಂದ ನಡೆದಿದ್ದವು. ರಾತ್ರಿಯಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತಬ್ಧತೆಯುಂಟಾಗಹತ್ತಿದ್ದರೂ, ಗಾನವಾದನಾದಿಗಳ ಧ್ವನಿಗಳು ಕೇಳುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಾವಣಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಜನರ ಮಂಜುಲ ಧ್ವನಿಗಳು ಕೇಳಹತ್ತಿದವು. ಛಾವಣಿಯೊಳಗಿನ ಜನರು ನಿದ್ರಾವಶರಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ, ಈ ತಮಾಷೆಗಾರರ ಮಂಜುಲ ನಾದಗಳಿಗೆ ಜನರ ಗದ್ದಲದ ಪ್ರತಿಬಂಧವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಆ ನಾದಗಳು ದಶದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ, ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರರ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಹತ್ತಿದವು. ಮೊದಲೇ ಮನುಷ್ಯನು ಉತ್ಸವಪ್ರಿಯನು; ಅದರಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನು ದಿಲ್ಲಿ-ಆಗ್ರಾಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಹೊರಟಂದಿನಿಂದ ದಂಡಿನವರು ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಲಹರಣಮಾಡಿ ಬೇಸತ್ತದ್ದರಿಂದ, ಉತ್ಸವಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವರು ಬರಗೆಟ್ಟಂತೆ

ಆಗಿತ್ತು. ತುಳಜಾಪುರದ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ಬಿಗಿಯಾದ ಕಾವಲು ಇದ್ದರೂ, ತಮಾಷೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರೋಚಿತ್ರೆ, ವಹಾಸಿ ಎಂಬ ಮೊಗಲ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾದ ಮರಾಟವೀರರ ದಂಡಾಳುಗಳು ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಸುಮಾರು ಐದು ತಾಸು ರಾತ್ರಿಯಾಗಿರಲು, ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ಮಗ್ಗುಲಿನಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳ ಗುಂಪುಗಳೊಳಗಿಂದ ಸಪ್ಪಳದ ಖುರಪುಟದ ಧ್ವನಿಯೂ, ಚಾಟಿಗಳ ಕರ್ಕಶಧ್ವನಿಯೂ ಕೇಳಹತ್ತಿದವು. ಬರಬರುತ್ತ ಆ ಧ್ವನಿಯು ಬರುತ್ತಿರುವ ದಿಕ್ಕಿನಕಡೆಗೆ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ಕಾವಲುಗಾರರೂ, ಕಾಲಾಳುಗಳೂ, ಸವಾರರೂ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಸಾಗಿದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೊಂದಲಿಗನ ಕಥೆ ಕೇಳುವ ಉಬ್ಬು ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇತ್ತು. ಬಾದಶಹನ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗಬಂದಿದ್ದರೂ, ಅವರು ಬಹು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಬೊಬ್ಬಾಟವಾಗದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಡಗುತ ಅಂಜುತ್ತ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದ್ದರು.

ಇತ್ತ ಬಾದಶಹನ ಸ್ವಂತದ ಡೇರೆಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವಲುಗಾರರು, ಯಾವಾಗ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದೇವೆಂದು ಆತುರಪಡುತ್ತ, ತಮ್ಮ ಕಾವಲಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅನಕಾ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರಾದರೂ ಸಿಗಬಹುದೋ ಎಂದು ಆತುರದಿಂದ ಹಾದಿಯನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರೂ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ [illegible]ನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡು, ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಒಟಗುಟ್ಟುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಐದು ಜನರು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಬರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆಗ ಆ ಕಾವಲುಗಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಒಬ್ಬನು ಅತ್ಯಾತುರದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ—"ನೀನು ಹಿಂದುಗಡೆ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆಯಂತೆ, ನಾನು ಮೊದಲು ನೋಡಿ ಬರುತ್ತೇನೆ." ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಆ ಹೊಸದಾಗಿಬಂದ ಐದು ಜನರು—"ಹೋಗಿರಿ, ಈಗೇನು ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿದೆ! ನಮ್ಮ ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹಣಿಕಿನೋಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ವೈರಿಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಹೋಗಿರಿ, ಬಂದವರನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಹೋಗುವ ಇಷ್ಟೆಯಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಹೋಗಿರಿ; ಆದರೆ ನೀವು ಬೇಗನೆ ಮತ್ತೆ ಬರಬೇಕು; ನಾವೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆಹೋಗುವೆವು. ಗೊಂದಲವು ಬಹಳ ನೆಟ್ಟಗೆ ಆಗುವದೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ" ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಜನ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು

ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು. ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಆ ಕಾವಲುಗಾರರು ತಮ್ಮ ಉಡುಪು—ತೊಡಪುಗಳನ್ನು ಆ ಹೊಸಬಸ್ಸವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಂಶಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದಂತೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಹೀಗೆ ಕಾವಲುಗಾರರು ಆನಂದದಿಂದ ಗೊಂದಲನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಬಳಿಕ, ಇತ್ತ ಆ ಹೊಸ ಕಾವಲುಗಾರರು ಜೇನಿ ಕಾವಲುಗಾರರ ಪಂಚಿ ಗೊಂದಲಿಗರ ಗುಣಗಳ ಶ್ಲಾಘನವಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಹೀಗೆ ಉಪ್ಪುಕಾರಹಚ್ಚಿ ಒಗ್ಗರಣೆಕೊಟ್ಟು ಮಾಡಿದ ವರ್ಣನದಿಂದ ಉಳಿದ ಕಾವಲುಗಾರರ ಬಾಯಲ್ಲಿಯೂ ನೀರೊಡೆಯಲು, ಅವರು ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಆ ಹೊಸ ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ—"ನಾವು ಈಗ ಬರುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಕಾವಲಿನ ಕಡೆಗಿಷ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಗೊಂದಲ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬರಹಿಂದೊಬ್ಬರಂತೆ ಕಾವಲುಗಾರರು ಹೊರಟು ಹೋಗಲು, ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಆ ಹೊಸ ಕಾವಲುಗಾರರು ಏನೋ ಕೆಲಸಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಚಡಪಡಿಸಹತ್ತಿದರು. ಇಗ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತಬ್ಧತೆಯು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇಂಥ ವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ಕಡೆಗೆ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವವರಾರು? ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮರಾಟರು ತೀರ ಬಲಗುಂದಿದವರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಅರಸನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಬಾದಶಹನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಮರಾಟರು ತೀರ ನೆಲಹಿಡಿದರೆನ್ನುವ ಹಾಗೆ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಭಾಜಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯೂ, ಮಗ ಬಾಲಶಿವರಾಯನೂ ಮೊಗಲರ ಬಲವಾದ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಉಳಿದರಾಜಮಂಡಲವು ಪನ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮರಾಟರ ದುರವಸ್ಥೆಯು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವರ ಭಯವು ಮೊಗಲರ ಬಲಾಢ್ಯ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಉಳಿಯಬೇಕು? ಅದ್ದರಿಂದ ಮೊಗಲ ಕಾವಲುಗಾರರು ತಮ್ಮ ಕಾವಲಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಂತು, ಹತ್ತಿಕೊಬ್ಬಿನಂತೆ ಎಚ್ಚತ್ತು, ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಕಾವಲಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಅಫುಗಾಂಜೆಗಳ ಅಮಲಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರಂತು ತೀರಿಯೇಹೋಯಿತು. ಕಾವಲಿನ ಕೆಲಸವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೀಗೆ ಕಾವಲುಗಾರರು ಮೈಮರೆತಿರುವಾಗ, ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ನಿದ್ರಾವಶವಾಗಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ಗಂಟೆಗಳು ಬಾರಿಸಹತ್ತಿದವು. ಆಗ ಆ ಐವರು

ಹೊಸ ಕಾವಲುಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಮೋಶಿಯ ಭಾಷೆಯಿಂದ — "ಗುಡುಸ ಗೋಸಾಯಂಚೇನಾ!,, (ಇನ್ನು ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ?) ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವೇನೂ ಕೊಡದೆ, ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯನ್ನು ಏರುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಉಳಿದ ನಾಲ್ವರೂ ಅವನ ಅನುಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲು ಏರಹತ್ತಿದವನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಡೇರೆಯ ಕಳಸದವರೆಗೆ ಏರಿಹೋದನು. ಆತನು ಮೊದಲು ಡೇರೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ದೊಡ್ಡ ತೂತು ಮಾಡಿದನು. ಆ ತೂತಿನೊಳಗಿಂದ ಡೇರೆಯೊಳಗಿದ್ದದ್ದೆಲ್ಲ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಹತ್ತಿತು. ಆತನು ಬಗ್ಗಿ ಒಳಗಿದ್ದದ್ದನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಹತ್ತಿದನು. ಆಗ ಆತನಹಿಂದೆ ಇದ್ದವನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ರಾಮೋಶಿಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ — "ಗಡನಾಟಿ ಕೇಟ ಆಹೇತಕಾ?,, (ಒಳಗೆ ದೀಪವಿರುವದೋ!) ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಆ ಮೊದಲಿನವನು — "ಕಂಟಕಾ ವಾದಲಿ,, (ಒಳಗೆ ಅವನು ಮಲಗಿರುತ್ತಾನೆ.) ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದಕೂಡಲೆ ಉಳಿದ ಮೂವರು, ಬೇಗ ಬೇಗನೆ ಡೇರೆಯ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯಹತ್ತಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವನು ಡೇರೆಯ ಬಂಗಾರದ ಕಳಸವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಎರಡನೆಯವನ ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು "ಸದಾಜಿ, ಬಾದಶಹನು ಎಚ್ಚತ್ತಿರುವನಲ್ಲ! ಅಗೋ ನೋಡು, ಹುಲಿಯ ಚರ್ಮದಮೇಲೆ ಮಲಗಿದವನು ಒದರುತ್ತ ಎದ್ದನು. ಅವನು ಅಂಗಾತ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ಏನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೋ, ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ನಾನು ಹಿಗೆಯೇ ನೆಲಕ್ಕೆ ಧುಮುಕಿ ಆ ದುಷ್ಟನನ್ನು ಯಮಸದನಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟುವೆನು! ಎಲ, ಎಲಾ! ಸದಾಜಿ, ಬಾದಶಹನು ಹೊರಗೆ ಎದ್ದು ಬಂದನು. ಡೇರೆಯ ಹಗ್ಗಗಳು ಹರಿದು ಡೇರೆಯು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳತೊಡಗಿದೆ. ಡೇರೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿತು! ಹಾ! ಇನ್ನು ಇಳಿ, ತಡಮಾಡಬೇಡ, ಎಂದು ಹೇಳಲು, ಆ ಚಪಲರಾದ ಮರಾಟವೀರರು ವಿದ್ಯುದ್ವೇಗದಿಂದ ಜಾರಿಹೋದರು.

ಹೀಗೆ ಈ ಐವರು ಜಾರಿಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಡೇರೆಯ ಎರಡನೇಯ ಮಗ್ಗಲಿನಿಂದ ಎರಡು ಮೂರು ಸಾವಿರ ಮರಾಟರರಾವುತರು — "ಜಯ ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜ, ಜಯ ತಾನಾಜಿ," ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ, ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಸುಲಿಯಹತ್ತಿದರು. ಮೂರನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಗೊಂದಲಿಗರು, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಬೇರೆ ತಮಾಷಗಾರರು ತಮ್ಮ ಗುಪ್ತವಾದ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ "ಹರ ಹರ ಮಹಾದೇವ" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ, ಮೊಗಲ ದಂಡಾಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಧುಮುಕಿದರು. ಹೀಗೆ ಮೊಗಲರ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಟರ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಹಾಹಾಕಾರ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಮೊಗಲರ ದಂಡಾಳುಗಳು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಎಡತಾಕುತ್ತಿರಲು, ಅವರನ್ನು ಮರಾಟರು ತುಂಡರಿಸಹತ್ತಿದರು.

ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿದ್ರಿಸ್ಥ. ಅಂಗಾತಮಲಗಿರುವಾಗ ಆತನು ತನ್ನ ಡೇರೆಗೆ ತೂತು ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಎದ್ದು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲು, ಡೇರೆಯ ಹಗ್ಗಗಳು ತಟತಟ ಹರಿಯಹತ್ತಿ, ಡೇರೆಯು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಸಿಯ ಹತ್ತಿತು. ಆಗ ಆತನು ಬಕ್ಕನೆತ್ತಿ, ಬರಿಮೈ, ಎಂದಲೇ ಹೊರಬಿದ್ದು, ಕಾವಲುಗಾರನದೊಂದು ಕೊಂಬನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಸ್ವತಃ ಊದಿದನು. ಆಗ ಕೇಳುವದೇನು! ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಕೊಂಬುಗಳು ಊದಹತ್ತಿ, ಇಡಿಯ ಛಾವಣಿಗೆ ಛಾವಣಿಗೇ ಎಚ್ಚತ್ತಿತು. ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ತೋಫಖಾನೆಯು ಸಜ್ಜಾಗಿ "ಧಡ ಧಡಲ್" ಎಂದು ತೋಫುಗಳು ಹಾರತೊಡಗಿದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವೇಗದಿಂದಸಾಗಿ [illegible] ಬರುತ್ತಿರುವ ಮರಾಟರಾವುತರ ಕಡೆಗೆ [illegible] ಚೀಲನೀಸನು [illegible] ಆ ರಾವುತರ ಮುಖ್ಯಸನದ ಸಂತಾಜಿಯ [illegible] ನನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೀರಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಂತಾಜಿಯ [illegible] ಮೇಲೆ [illegible] ಆತನು ಅತಿ ಆವೇಶದಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಕುದುರೆಯ [illegible] ನ [illegible] ದನಿಯಿಂದ ಆತನಿಗೆ [illegible] ಎತ್ತಿದ ತನ್ನ [illegible]ವನ್ನು [illegible] ಸಂತಾಜಿಯ ಕುದುರೆಯು [illegible]ವನ್ನು [illegible] ಆದರೆ [illegible]ಯು [illegible]ವನ್ನು [illegible] ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ [illegible] ಪ್ರತಿಗೆ [illegible] ಎದುರೆ [illegible]

[illegible]ವನ್ನು [illegible] ಮಾಡದೆ [illegible] ಸೇರೆ [illegible] ಬಂದಿದ್ದನಷ್ಟು, ಆತನು [illegible]

ಘಾತುಕರಾಗಿ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ನಮ್ಮ ಮಸಲತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ಇದೇ ಈಗ ಹೇಳಿರುವನು. ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿನಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವದು. ಹು! ನಡೆ, ಬೇಗನೆ ಆ ಗಿಡಗಳ ಗುಂಪಿನೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗು ನಡೆ. ನನ್ನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಮಹತ್ವದ ಅಪ್ಪಣೆಯೆಂದ ತಿಳಿದು ಬೇಗನೆ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗು. ಈ ವರೆಗೆ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಕಾರ್ಯವಷ್ಟೇ ಸಾಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ವಿಲಂಬಮಾಡದೆ ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದು ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿದನು. ಆತನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದರೊಳಗೆ ಖಂಡೋಬನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮೊಗಲರ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯವು ಆತನನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಅಳ್ಳೆದೆಯ ವೀರನಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ಆವೇಶದಿಂದ ಗರ್ಜಿಸಿ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ದುಮುಕಲು, ಆತನ ರಾವುತರೂ ಜೀವದ ಹಂಗು ಇಲ್ಲದೆ ಮೊಗಲರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೇವಲ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದುಮುಕಿ ಹೋಗುವ ಮರಾಟವೀರರ ವೇಗವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಯಾರು ಸಮರ್ಥರಾಗುವರು! ಮೊಗಲರ ಹೊಡತದಿಂದ ಹಲವು ಶೂರ ಮರಾಟರು ಜೀವಕ್ಕೆ ಎರವಾದರೂ, ಸಂತಾಜಿಯು ಮೊಗಲರ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಮಾರ್ಗಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಪಾರಾಗಿಹೋದನು. ಮುತ್ತಿಗೆಯು ಭೇದಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮೊಗಲರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹಬ್ಬಿ, ಬಾದಶಹನ ಬಹುಜನ ದಂಡಾಳುಗಳು ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿದರು. ಇತ್ತ ಬಾದಶಹನು ಸ್ವತಃ ಅರಬರ ದಂಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸಂತಾಜಿಯ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಒಳಗಿನ ಹಾಗೂ ಹೊರಗಿನ ಮೊಗಲರ ದಂಡಾಳುಗಳೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಡೇರೆಹತ್ತಿಹೋದ ಐವರು ಮರಾಟವೀರರೂ ಇದ್ದರು. ಅವರು ಮೊಗಲದಂಡಾಳುಗಳ ವೇಷದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಮೊಗಲರ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ "ಕಡಿ, ಹೊಡಿ, ಬಡಿ" ಎಂದು ಒದರುತ್ತ "ಅಲ್ಲಾ ಹೋ ಅಕಬರ್" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಮೋಸವನ್ನರಿಯದೆ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೆಲವು ಮೊಗಲ ಸರದಾರರೂ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದರು.

ಸಂತಾಜಿಯು ಒಮ್ಮೆ ಕೈ ಮೀರಿ ಹೋದನೆಂದರೆ ಐದು ಸಾವಿರವೇ ಏಕೆ, ಐದು ಲಕ್ಷ ಜನರಾದರೂ ಆತನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಮಾಡುವದೇನು? ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯ ದರ್ಪವು ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ. ಹೀಗೆ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಸಂತಾಜಿಯು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ, ಕುರಿಹಿಂಡಿನಮೇಲೆ ತೋಳ

ವು ಬೀಳುವಂತೆ ಬಿದ್ದು ತುಂಡರಿಸಹತ್ತಲು, ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವಾದರೂ ತತ್ತರಿಸಿ, ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹಾದಿ ಸಿಕ್ಕತ್ತ ಓಡಹತ್ತಿತು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿರಲು, ಮತ್ತೆ ಐವರು ಮೊಗಲ ರಾವುತರು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರುವದನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯ ಒಬ್ಬ ಸಂಗಡಿಗನು ಸಂತಾಜಿಗೆ ತೋರಿಸಿದನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಅವರ ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಇನ್ನು ಆತನು ಆ ಐವರ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ನೂಕುತ್ತಿರಲು ಆ ರಾವುತರು —“ಜಯ ಸಮರ್ಥ, ಜಯ ಶಿವಪ್ರಭು, ಜಯ ತಾನಾಜಿ,” ಎಂಬ ಗುರುತಿನ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಬಂದರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯು ನಕ್ಕನು. ಆ ರಾವುತರು ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕುದುರೆಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವಾಗಿ ಎರಗಿದರು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು —“ಏಳಿರಿ, ಸ್ವರೂಪಜೀ, ಮಾಲೋಜಿ ಏಳಿರಿ, ಇಂದು ನೀವು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದಿರಿ; ಏಳಿರಿ, ಬಹಿರ್ಜಿ, ವಿಠೋಜಿ, ಏಳಿರಿ, ಪದಾಜಿ, ಏಳಿರಿ, ಇನ್ನಾದರೂ ವೈರಿಗಳು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರುವ ಸಂಭವವಿದೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗೋಣ, ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಿರಲು, ಪದಾಜಿಯು ಲಕಲಕಿಸುವ ಬಂಗಾರದ ಕಳಸವನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯ ಮುಂದಿಟ್ಟು —“ಇದು ನಮ್ಮ ಅಲ್ಪವಾದ ಸೇವೆಯು. ಇದು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಬಂಗಾರದ ಕಳಸವು ಸರಕಾರ! ಈ ಜಯಚಿಹ್ನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯು —ಶಾಬಾಸ! ನಮ್ಮ ವೀರರೇ ಶಾಬಾಸ! ಹತ್ತಿರಿ ಇನ್ನು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು. ಇನ್ನು ಈ ಜಯಚಿಹ್ನವನ್ನು ಅಥವಾ ಬಾದಶಹನ ಈ ಮೂಗಿನ ತುದಿಯನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಚರಣಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸೋಣ! ಆದರೆ ಮಾಲೋಜಿ, ಖಂಡೋಬಾ ಚಿಟನೀಸನು ಎತ್ತ ಹೋದನು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೇನು? ಇರಲಿ ನಡೆ. ಯಾವನು ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹೋಗಲು ಸಮರ್ಥನಾದನೋ, ಯಾವನು ಸಂತಾಜಿಯ ಕುದುರೆಯ ಕಡಿವಾಣವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸಮರ್ಥನಾದನೋ ಅವನು ಮೊಗಲರ ದವಡೆಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬಂದೇ ಬರುವನು. ನಡೆಯಿರಿ, ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋಗೋಣ ನಡೆಯಿರಿ.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಮರಾಟರ ಕೈಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ಮಂಕುಬೂದಿ ಹಚ್ಚಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ತನ್ನ ಜನರೊಡನೆ ಸಾಗಿರಲು, ಇತ್ತ ಔರಂಗಜೇಬನು ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ ಸಂತಾಪದಿಂದ ಮರಾಟರ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯು

ಹತ್ತಿದನು. ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಮರಾಟರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಲ್ಕೂಕಡೆಗೆ ರಾವುತರು ಸಾಗಿದರು. ಬಾದಶಹನು ಎಷ್ಟು ಸಂತಾಪಗೊಂಡರೂ ಮರಾಟರ ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಶಿವಾಜಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಮರಾಟರ ಹಲವು ಕುಟಿಲತಂತ್ರಗಳ, ಹಾಗು ಕುಯುಕ್ತಿಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ, ಈಗಲೂ ಅಂಥ ತಂತ್ರಗಳ ಬಲೆಗೆ ಸಿಗುವಂತೆ ತಾನೂ, ತನ್ನ ಪ್ರಚಂಡಸೈನ್ಯವೂ ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಡೆವದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಬಂದಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಮರಾಟರ ಸೊಕ್ಕು ಇನ್ನೂ ಮುರಿದಿಲ್ಲೆಂದು ಆತನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಅಂದುಕೊಂಡನು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಆಕೆಯ ಮಗನನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂತಲೂ, ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿರುವ ಅರಸುಮನೆತನದವರನ್ನು ಬೇಗನೆ ಗೊತ್ತಿಗೆ ಹಚ್ಚಬೇಕೆಂತಲೂ, ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಬಾದಶಾಹಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಬಾರದೆ ಹೋಗದೆಂತಲೂ ಭಾವಿಸಿ, ಮರಾಟರ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ದಂಡುಗಳ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಆತನು ಹೊಸದಂಡುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಹತ್ತಿದನು. ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಸದಖಾನನೆಂಬ ಶೂರಸರದಾರನನ್ನು ದೊಡ್ಡದಂಡಿನೊಡನೆ ಈ ಮೊದಲೆ ಬಾದಶಹನು ಕಳಿಸಿದ್ದರೂ, ಆ ಖಾನನು ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥದ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನು ಒಬ್ಬ ಒಂಟಿಯ ಸವಾರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಾದಶಹನು ಈಗ ಮತ್ತೆ ಕಳಿಸಿದನು; ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸುವದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು; ತನ್ನ ಛಾವಣಿಯ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಔರಂಗಜೇಬಬಾದಶಹನ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ತೆರಪಿಲ್ಲದೆ ಒದಗಿ, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಅನುಭವಗಳು ಆತನಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಅವೆಲ್ಲ ಈಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯೊಳಗೆ ಹುಣಸೆಹಣ್ಣು ತೊಳೆದಂತೆ ಆದದ್ದರಿಂದ, ಆ ತಂತ್ರಗಾರನಾದ ಬಾದಶಹನ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯು ಉದ್ದೀಪ್ತವಾಯಿತು. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಮರಾಟರನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿಯಲೇ ಬೇಕೆಂದು ಆತನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು!

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬಬಾದಶಹನ ಹುಚ್ಚು-ಮುಪ್ಪುಗಳು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದವು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯ ಬಲಾಢ್ಯವಾದ ವಿಜಾಪುರ ಗೋವಳಕೊಂಡೆಗಳ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾದಶಾಹಿಗಳನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಿ, ಕಾರಣಾಗಿ ಮರಾಟರ ಹಾವಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನಕೊಟ್ಟೆನೆಂಬದರ ಅರಿವು ಆತನಿಗೆ ಉಳಿವಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ವಿನಾಶಕಾಲಕ್ಕೆ

ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿಯು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಹುಟ್ಟುವದೇ ಸರಿ! ಆದರೆ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಸಂಗದ ವ್ಯಸನದ ಮರ್ಮಗಳು ಕೂಡ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಕ್ಷುದ್ರರು ನಾವು, ಚಕ್ಕಂದದಿಂದ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟರೆ ಆಗುವದೇನು? ಬಾದಶಹನೇನು ಮೂರ್ಖನೇ? ಹೇಡಿಯೇ? ಅನುದಾರವಾದ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನ, ಅನ್ಯಾಯದ ರಾಜತೃಷ್ಣೆ, ಭೂತದಯಾಶೂನ್ಯ-ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳು ಆತನಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೆ, ಅತ್ಯಂತ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷನೂ, ಶೂರನೂ, ಸ್ವಧರ್ಮಪರಾಯಣನೂ, ಗಂಭೀರಚಿತ್ತನೂ ಆದ ಆ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಹೋಲುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಾದಶಹನು ಮೊಗಲರಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಏನೇ ಇರಲಿ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯರೂಪವಾಗಿದ್ದ ಕಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟರ ಮುಂದೆ ಮಾತ್ರ ಆತನು ಕೈಯೂರಿ ಹಣ್ಣುಹಣ್ಣಾಗ ಬೇಕಾಯಿತು. ಆತನ ಕಾರ್ಯ ತತ್ಪರತೆಯೇ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆತನ ಘಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಸದಖಾನನು ಬೇಗನೆ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಒಂಟೆಯ ಸವಾರನನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದೇ ಈಗ ಮುಳುವಾಯಿತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಬಾದಶಹನ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಮಾಡಿದ ಸುಂಡಾಟಿಕೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಾನನು ಬೆದರಿದನು; ಸಂತಾಜಿಯ ಜನರು ಆಕಾಶದಿಂದ ಇಳಿಯುವರೋ, ನೆಲ ಬಗೆದು ಏಳುವರೋ, ಎಂದು ಬೆದರಿ ಖಾನನು ಬಹು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಈ ಮೊದಲೆ ಖಾನನು ತಾನು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಸಮೀಪ ಬಂದಿರುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು, ತನ್ನ [illegible] ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಇತಿಕದಖಾನನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು (ರಾಜಕುವರಳ ಪತಿಯು) ಅಲ್ಪಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಖಾನನನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಖಾನನ ಗತಿಯು ಮಂದವಾದದ್ದರಿಂದ, ನಿಯಮಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಖಾನನ ಭೆಟ್ಟಿಯು ಶಿರ್ಕೆಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಆತನು ಹಾಗೆಯೇ ಖಾನನನ್ನು ಕಾಣುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎತ್ತಲಿಂದಲೋ ಮರಾಟರದೊಂದು ಗುಂಪು ಬಂದು ಗಣೋಜಿಗೆ ಗಂಟು ಬೀಳಲು, ಹೊಡೆದಾಟ—ಒದರಾಟಗಳಿಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಇತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಜಯೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನಿಗೆ ಈ ಒದರಾಟದ ಗೊಂದಲವು ದೂರದಿಂದ ಕೇಳಹತ್ತಿತು. ಆಗ ಆತನು ಒತ್ತರದಿಂದ ಸಾಗಿಬರಲು, ಕೆಲವರು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡುತ್ತಿದ್ದು, ಕೆಲವರು ಅವರನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಗುಂಪು ಕಟ್ಟಿ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಸಂತಾಜಿಯು ಸವಿ[illegible]ಸಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಆತನನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆಚ್ಚಿಬೆಹೋಗುತ್ತ, ಪ್ರಜಾ-
ಜನರು ನಿಂತುಕೊಂಡು ವಿನಯದಿಂದ ವಂದಿಸಹತ್ತಿದರು. [illegible]ವರು ಉದ್ರೇಕ್ಕೆ ನೆಲ-
ದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಜನರು ಹರುಷಾಲಿಗಳಾಗಿರುವವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂ-
ತಾಜಿಯು ಕೌತುಕದಂಬ ಜನರ ಗುಂಪು ನೆರೆಹಳ್ಳಿಗೆಹೋಗಲು. ಜನರು ಅಗಲಿಗೆ
ವರಿಂದ ಹಿಂಡಕ್ಕೆ ಸರಿದ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತ [illegible] ಅಬ್ಯಾಗವಾಗಿ ಹಾ[illegible]ರ್ಯ-
ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಜನರ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಮುಂದ-
ಸಾಗಹೋಗಲು, ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ [illegible]ಕಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು
ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು.
ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟನು. ಆತನು ರಾಜಕುವರಳ [illegible]ಗೆ
[illegible], ಆ ಶಿವಪುತ್ರಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವಾಗಿ ವಂದಿಸಲು, ರಾಜಕುವರಳು ಆತನನ್ನು
[illegible]ರಿತು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ—"ಸಂತಾಜಿರಾವ್ ನಾನು ಸುಖಿಯಾದ [illegible]
[illegible] ತಿಳಿದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದಕೊಡಬೇಡಿರಿ. ಪತಿಯು [illegible]
[illegible]ವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಸುಖವಾಗಿರುವದೇನಿಲ್ಲ ನಿಜ; ಆದರೆ [illegible]ರು
[illegible] ಸ್ವ[illegible]ರಕ್ಕಾಗಿ [illegible]
[illegible] ಶಿರ್ಕೆ[illegible] ಸ್ವ[illegible]ಕ್ಕಾಗಿ [illegible]
[illegible] ಫಲದಂತೆ [illegible] ನನ್ನ [illegible]
[illegible]
[illegible] ನೋಡು [illegible]
[illegible] ನನಗೆ [illegible]
[illegible] ಲ್ಯಂತಲೇ
[illegible]
[illegible]
[illegible]ಯಿದ್ದಂತೆ ಆಗಲಿ! [illegible]
[illegible]
[illegible] ಅನ್ನ[illegible]ವನ್ನು
[illegible]
[illegible] ಸಂಗತಿ[illegible] ಆದ[illegible]
[illegible]ವಾಗಿ [illegible]

೧೮ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ--ಮರಾಟರ ಮಸಲತ್ತು

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಮರಾಟವೀರರು ವಿಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಪನ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಬರಲು, ಅವರ ಸನ್ಮಾನಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದರ್ಬಾರವು ನೆರಿಸಿದರು. ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಮರಣದನಂತರ ಕೂಡಿದ ದರ್ಬಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಭಿಕರು ಅತ್ಯಾತುರದಿಂದ ಸಂತಾಜಿಯ ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಬಾಲಶಿವರಾಯನ ಸಲುವಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಬಿಟ್ಟು, ತಾವು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಸ್ತುತಿಪಾಠಕರು ನಿವೇದಿಸಹತ್ತಿದರು. ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಸಭಿಕರೆಲ್ಲ ಆನಂದದಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಸ್ವತಃ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಇಳಿದು ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎದುರಿಗೆ ಹೋಗಬಂದರು. ಸಂತಾಜಿಯು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗವಾಗಿ ಎರಗಿ, ಅವರ ಚರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಮಸ್ತಕವಿಟ್ಟನು. ಮಹಾರಾಜರು ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಲು, ವೀರಸಂತಾಜಿಯು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಸುವರ್ಣದ ಕಳಸವನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಂದಿಸಿದನು. ಆಗ ಇಡಿಯ ದರ್ಬಾರದವರು ಈ ವಿಜಯಚಿಹ್ನವನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಗಿಬಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಎಲ್ಲರನ್ನು ದರ್ಬಾರದ ಹೊರಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಬಂದು, ವೀರಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಸದಖಾನನ ಐದು ಆನೆಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದನು. ಆಗ ಮಹಾರಾಜರು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತುಷ್ಟರಾದರು. ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲರೂ ದರ್ಬಾರದೊಳಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿನಯದಿಂದ —

ಸಂತಾಜಿ- ಮಹಾರಾಜರ ಚರಣ ಕೃಪೆಯಿಂದಲೂ, ಆಬಾಸಾಹೇಬರ [ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ] ಪುಣ್ಯದಿಂದಲೂ, ನನ್ನ ಶೂರ ಸಂಗಡಿಗರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದಲೂ ಆಲಮಗೀರನ ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಆರಂಭದ ಮುಜುರೆಮಾಡಿಯೇ ಬಂದೆನು; ಮತ್ತು ಅಸದಖಾನನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದೆನು; ಇದಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ಬಂದಹೋದವರಿಗೆ ಮರಾಟರು ಬದುಕಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆನು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೆನಪುಮಾಡಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಒಂದು ಯಾದಿಯನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ಮಹಾರಾಜ,

ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧವಂತೂ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಕಾನ್ಹೋಜಿಯ ಕಾಯಕದ ನೆನಪು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಆಯಿತು; ಆದರೆ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು ಸರಕಾರ! ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬರುವೆನು, ಆಗ್ರಾಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡಿ ಬರುವೆನು; ಆದರೆ ಸೇವಕನ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ವರದ ಹಸ್ತವಿಟ್ಟು ಮಹಾರಾಜರು ಆಶೀರ್ವದಿಸಬೇಕು ಮಾತ್ರ!

ರಾಜಾರಾಮ—ಅಹಹ! ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನೀವು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ನಿಜವಾದ ಶಿಷ್ಯರಿರುವಿರಿ. ನೀವು ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ಗರಡಿಮನೆಯಾಡಿದ ಪಟ್ಟುದಾರರಿರುವಿರಿ! ನನ್ನ ಈಗಿನ ಕಂಗಾಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನೇನು ನಿಮಗೆ ಇನಾಮು ಕೊಡಲಿ? ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ಘೋರ್ಪಡೆ ಸರದಾರರಿಗೆ ವಸ್ತ್ರ, ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಉಡುಗರೆಯಾಗಿ ಕೊಡಿರಿ. ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆ ಮಮಲಕತಮದಾರರವರ ಮಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಮಂದಿಲು ಹಾಕಿರಿ. ಬಹಿರ್ಜೀ, ಮಾಲೋಜೀ, ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ಈ ಅರ್ಜುನನ ಅಂಗರಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೀವು ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಬಹಿರ್ಜೀ, ನಿಮಗೆ ನಾನು "ಹಿಂದುರಾವ" ಎಂಬ ಬಿರದು ಕೊಡುವೆನು. ಮಾಲೋಜೀ, ನಿಮ್ಮ ಹಿಮ್ಮತ ಬಹಾದರಿಗಾಗಿ ನಿಮಗೆ "ಹಿಮ್ಮತಬಹಾದರ" ಎಂಬ ಬಿರದು ಕೊಡುವೆನು. ಅದರಂತೆ, ನಮ್ಮ ಯಾದವ ವೀರರಾದ ರೂಪಾಜೀ, ಪದಾಜೀ, ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವು ಮಹತ್ತರವಾದದ್ದು, ಇಂದಿಗೆ ಕ್ಷೀಣ ವೈಭವನಾಗಿರುವ ರಾಜಾರಾಮನು ನಿಮಗೇನು ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥನಿರುವನು? ಆದರೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಭವವು ನಿಮ್ಮಂಥ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳ ಕರ್ತೃತ್ವದಿಂದಲೇ ಹೆಚ್ಚಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಕೊಡುವ ಬಿರುದುಗಳಿಂದಲೇ ನೀವು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗತಕ್ಕದ್ದು.

ಈ ಪರಿಗೆ ನುಡಿದು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶೂರರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರಲು, ರಾಜಕುವರರವರು ದರ್ಬಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಆಗ ಯಾವತ್ತು ದರ್ಬಾರದವರು ಜಯಘೋಷ ಮಾಡುತ್ತ, ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಂದಿಸುತ್ತ ಆ ಶಿವಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಚರಣಕ್ಕೆರಗಿದ ತಂಗಿಯನ್ನು ಬಹುಮಾನಪೂರ್ವಕ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಶೂರ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು—ವೀರರೇ, ಮಹಾರಾಜರ ವೈಭವದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಎರಡನೆಯ, ಚಿಕ್ಕವಾಗಿರುವ, ಹಾಗು ಬಾದಶಹನಿಂದ ಮಹಿಮಾರಾತಬವನ್ನು ಪಡೆದ

ರುವ, ಅದರಂತೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳ ಸರದಾರಿಕೆಯುಳ್ಳ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯವರನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಮುಂದೆ ತಂದುಹಾಕಿರಿ, ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲು, ಆ ಶಿವಪುತ್ರಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಮರಾಟವೀರರು ಗಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಎದುರಿಗೆ ತಂದುನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಆಗ ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—ನೋಡಿದಿರೇನು? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಈ ವೀರರನ್ನು ಕಣ್ತೆರೆದು ನೋಡಿದಿರೇನು? ಇವರ ಮುಖಗಳು ಅಭಿಮಾನದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಹ್ಯಾಗೆ ಲಕಲಕಿಸುವವೆಂಬದನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿದಿರಾ? ಶಿರ್ಕೆಕುಲಭೂಷಣಾ, ಇನ್ನಾದರು ನಿಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಕಾರ್ಯದ ಅಭಿಮಾನವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲಿ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರರೂ, ವೀರಶಿರೋಮಣಿಗಳೂ, ನನ್ನ ಅಣ್ಣಂದಿರೂ ಆದ ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಆಲಮಗೀರನು ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ಅತಿಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದರೂ, ಎದೆಗುಂದದೆ ಈ ದೇವಪುತ್ರರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರು ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತೋಳು ತಟ್ಟಿ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಹ್ಯಾಗೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ವೀರಶಿರೋಮಣಿಗಳಾದ ನೀವು ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿರಿ. ಶಿರ್ಕೆಕುಲಭೂಷಣಾ, ಅಬಾಸಾಹೇಬರ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ- ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನದ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಕುಮಾಡಿರಿ; ಶಾಹುಮಹಾರಾಜ, ದೈವಹೀನನಾದ ಈ ರಾಜಾರಾಮನ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ, ನಮ್ಮನ್ನು ನೀವು ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ರಾಜಕುವರಳು ನುಡಿಯುವದನ್ನೆಲ್ಲ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು ಮೋರೆತಗ್ಗಿಸಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೇಳುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅತನಿಗೆ ಬಲವಾದ ಗಾಯಗಳಾದದ್ದರಿಂದ, ವಿಸ್ಮೃತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಆತನಿಗೆ, ತನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಾಕೆಯು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರಾಜಕುವರಳೆಂಬದು ಈವರೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಈಗ ಆ ಸಂಗತಿಯು ಆತನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದದ್ದರಿಂದ, ಉದ್ವಿಗ್ನಚಿತ್ತದಿಂದ ಆತನು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ನುಡಿದನೇನೆಂದರೆ— ಏನು! ನನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ವೀರಪತ್ನಿಯು ಸೆರೆಹಿಡಿದಳೇ! ಧನ್ಯಳು! ಪರಮಧನ್ಯಳು! ಈಗ ಸಂಭಾಜಿಯ ದುರವಸ್ಥೆಯು ನನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತಲ್ಲ. ಸೆರೆಸಿಕ್ಕ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಔರಂಗಜೇಬನು ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿದನು; ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ನಡೆದದೆ. ಇನ್ನು ನಾನು ಭೋಸಲೆಯವಂಶವನ್ನು ನಿರ್ವಂಶಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಭ್ರಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಾ! ಹೀಗೆ ಭ್ರಷ್ಟಪ್ರತಿಜ್ಞನಾಗುವ ಮೊದಲೇ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ಯಾಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ?

ವಲ! ಈ ಖಂಡ್ಯಾ ಚೀಟನೀಸನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನಲ್ಲ! ಈ ನೀಚನು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಭಂಗ ಮಾಡಿರುವನಲ್ಲವೆ? ಇಂಥ ನೀಚನಮುಂದೆ ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಅಪಮಾನವಾಗಬೇಕೇ! ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸ್ವಹಿತ ಪ್ರಿಯನಾಗಿ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮರೆಯಲೇ? ನನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಬಂಧುವಾದ ರಾಣೋಜಿಯು ಎಲ್ಲಿರುವನು? ಬೇಡ. ನನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡತಂದಿರುವವರ ದಯೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುವ ಹೀನ ಪ್ರಸಂಗವು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಾರಬೇಡ! ಅದರಲ್ಲಿ, ಈ ದುಷ್ಟ ಚಾರಿಣಿಯಿಂದಂತು ನನಗೆ ಜೀವದಾನವು ಸರ್ವಥಾ ಬೇಡ! ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಗಣೋಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

“ದಾದಾಸಾಹೇಬ, ಬೇಡಿರಿ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪವಿತ್ರ ಪುತ್ರರು ನಿಮ್ಮವರಾಗಿ ಹೀಗೆ ಅಭದ್ರ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಬೇಡಿರಿ. ಹತಭಾಗ್ಯನಾದ ಈ ರಾಜಾರಾಮನು ನಿಮಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅವನನ್ನು ಬದುಕಿಸುವದಾದರೂ ಬದುಕಿಸಿರಿ, ಕೊಂದಾದರೂ ಕೊಲ್ಲಿರಿ! ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ನಿಜವಾಗಿಯೇ ಆ ಸುಜನನು ಗಣೋಜಿಯನ್ನು ವಂದಿಸಿದನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡು—“ಇವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ತುಂಡರಿಸಲೇ?” ಎಂದು ಗಣೋಜಿಯ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಟಗುಟ್ಟುತ್ತ ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಗಣೋಜಿಯು ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು—

ಗಣೋಜಿ—ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಬದುಕಿಸಲೇ? ಕೊಲ್ಲಲೇ? ಸೆರೆಯಾಳಾದ ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಏನು ಅರ್ಥವದೆ? ರಾಜಾರಾಮಾ, ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಬದುಕಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಕೊಲ್ಲುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿವಪುತ್ರಾ, ನೀನು ಸುಖದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳು! ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ನನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ರಾಣೋಜಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಹೊರತು ನಾನು ಏನೂ ಮಾತಾಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ನನ್ನೊಬ್ಬನ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗದಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ನನ್ನ ತಮ್ಮನ, ಹಾಗು ನನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವಾಗಲೇಬೇಕು. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಶಿರ್ಕೆಮನೆತನದವರು ನಾವು, ಆ ಪುಣ್ಯಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ, ಅಥವಾ, ಸಾತ್ವಿಕನೂ, ಪಾಪಭೀರುವೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಘೋಸಲೆ ಕುಲಕ್ಷಯ ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ದುಷ್ಟ ಅಣ್ಣನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯು ತನ್ನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ತವರಮನೆಯೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಕೂಡ ಇಡದೆ, ನಮ್ಮ ಮನೆತನವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ, ನಮ್ಮ ಮನೆಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಮೇಲೆ ರಂಟೆ ಹೊಡೆಸಿದನು. ಆಗ ಜೀವ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು

ಓಡಿ ಹೋಗಿದ್ದ ನಾವಿಬ್ಬರು ಅಂಜಿತವ್ಮಂದಿದ್ದು, ಸಂತಾಪದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಹ ಳದ ಮೇಲೆ ರಂಟೆಹೊಡೆಯುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕೂಡಿದ್ದೇವೆ; ಆದ ರೆ ರಾಜಾರಾಮಾ, ಈಗ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ಹೇಳು! ನನ್ನ ಬಂಧುವು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ-ಭಂಗಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಬಹುದೇ!

ರಾಜಕುವರ — ಪತಿದೇವಾ, ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ನಿಮ್ಮ ಕೆಟ್ಟಸಂಶಯದಿಂದ ನೀವು ಭ್ರಾಂತರಾಗಿರುವಿರಿ! ಆದರೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅದೊತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ಈಗ ನೀವು ಹೋಗಿಬಿರ್ರಿ-ಮೈದುನರು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬಿಡುವಂತೆ ಯತ್ನಮಾಡಿರಿ. ಸ್ವಜನರ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ನಿಮ್ಮ ಪರಿವಾರದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ, ಈ ಸ್ವಜನರ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಶಯವನ್ನು ನಾನು ದೂರ ಮಾಡುವೆನು; ಆದಾಗದಿದ್ದರೆ ಸೀತಾಮಾತೆಯಂತೆ ಅಗ್ನಿ ಕಾಷ್ಠ ಭಕ್ಷಣಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಸಂಶಯವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವೆನು. ನೀವು ಮೊದಲು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಸ್ವಪತ್ನಿಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಕಲೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿರಿ. ಮೊದಲು ದೇಶದ ಸಂಸಾರವು, ಆಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸಂಸಾರವು. ಮೊದಲು ತಾಯಿಯ ವಿಚಾರಮಾಡಿರಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಚಾರಮಾಡಿರಿ.

ಹೀಗೆ ರಾಜಕುವರಳು ನುಡಿದು ಸುಮ್ಮನಾಗಲು, ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತಬ್ಧತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಮಾಡಿ, ಇನ್ನು ನೀವು ಬೇಕಾದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ರಾಜಕುವರಳು ಪತಿಯನ್ನು ವಂದಿಸಿದಳು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯ ಹೃದಯವು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಿದುವಾಯಿತು. ಆತನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ತನ್ನೊಳಗೆ—"ನಾನು ವ್ಯರ್ಥ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವೆನೋ ಏನು! ರಾಜಕುವರಳ ಸರಳ ಹೃದಯವನ್ನೂ, ಆಕೆಯ ನಿಷ್ಕಲಂಕ ಮುಖವನ್ನೂ, ಆಕೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಭಾಷಣವನ್ನೂ, ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ, ಆ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೀಗೆ ಅವಿಚಾರದಿಂದ ನೆರೆದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸ ಬಹುದೆ?" ಎಂದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುತ್ತ, ತನ್ನ ಸಂತಾಪದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ದರ್ಬಾರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಇತ್ತ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ಸಭೆಯ ಸ್ತಬ್ಧತೆಯನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು—ಮಹಾರಾಜ, ನನ್ನದೊಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯಿರುವದು. ಸಂತಾಜಿಯ ಪರಾಕ್ರಮವು ಬಹು ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದದ್ದು. ತಾನಾಜಿಯಂತೆ ಆತನು

ವಿಲಕ್ಷಣ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಆತನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಬಿರುದು ಆತನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಸಾಲದು. ಜೇಡಹುಳದ ಬಲೆಯಂತೆ ಎರಡು ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಸೈನ್ಯವು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯನ್ನು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಮುತ್ತಿರಲು, ಅವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಡೇರೆಯ ಸುವರ್ಣ ಕಲಶವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದ, ಹಾಗು ಛಾವಣಿಯನ್ನು ಸುಲಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಸಂತಾಜಿಯ ಪರಾಕ್ರಮವು ಚಕ್ರವ್ಯೂಹವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಹೋದ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವದು. ಅದರಂತೆ, ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಿದ್ಧತೆಯಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತ ರಾಯಗಡದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಸದಖಾನನೆಂಬ ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಸಂತಾಜಿಯ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು ಚಿತ್ತೈಸಬೇಕು. ಈಗಿನ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಬೀರರಾಯನಂಥ ವೀರನು ಸಂತಾಜಿಯ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ. ಹಂಬೀರರಾಯನ ತರುವಾಯ ಯಾರೂ ಉಳಿದಿರುವದಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರು ಹಂಬೀರರಾಯನ ಮುಖ್ಯ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಂತಾಜಿಗೆ ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕು, ಅನ್ನಲು, ರಾಜಾರಾಮನು—ನಿಜವು, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ನೀವಾಡುವದೇ ನಮಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವರವರಿಗೆ ಸೇನಾಪತಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಇತ್ತು. ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆ ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಮ ರಾ ಠಾ ಶೂ ರ ಸರದಾರರಾದ ಸೇನಾಪತಿ ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆ ಮಮುಲಕತಮದಾರ, ನಾನು ನಿಮಗೆ ಈ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತ, ಇವರಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಶಿಕ್ಕಾ ಕಠಾರಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಿರಿ. ತಂಗೀ ರಾಜಕುವರ, ಅಬಾಸಾಹೇಬರ ಸಲುವಾಗಿ ಸೇನಾಪತಿಯ ಹಣೆಗೆ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಈ ವಸ್ತ್ರವ ಕೊಡಮ್ಮಾ!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಉಡುಗರೆಯ ಸಮಾರಂಭವು ನಡೆದಿರಲು, ಹೊರಗೆ ವಿಜಯಚಿಹ್ನವಾಗಿ ಜುಲ್ಫಾಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಸದಖಾನನ ಐದು ಆನೆಗಳು ಬೃಂಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಂತಾಜಿಯ ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾದ ಕುದುರೆಯು ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ಹೇಕರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯಸೂಚಕ ವಾದ್ಯಗಳು ಧ್ವನಿಗೆಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮರಾಟವೀರನು ವಿಜಯೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ದರ್ಬಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆತನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರೂ, ಸೇನಾಪತಿ ಸಂತಾಜಿಯೂ, ರಾಜಕುವರಳೂ, ಖಂಡೋಜೀ-ಚಿಟನೀಸನೂ, ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತ—ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರೂ

ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎದುರುಗೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೋದರು. ಹೀಗೆ ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ತನಗಾದ ಬಹುಮಾನದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವನು ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಮುಜುರೆಮಾಡಿ ದರ್ಬಾರದವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ—ಮಹಾರಾಜರೇ, ಶೂರಸರದಾರರೇ, ಫಲಟಣದ ಬೈಲಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ತಮಗೆ ಗೊತ್ತೇಯಿರುವದು. ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ದಂಡಿನೊಡನೆ ನಾಲ್ಕೈದು ಕಾಳಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆನು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಶಿಲೇದಾರರು ತೋರಿಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನಾನೇನು ವರ್ಣಿಸಲಿ? ಮೊಗಲರ ತೋಫುಗಳ ಗುಂಡುಗಳು ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ನಮ್ಮ ವೀರರು ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತುಂಡರಿಸಹತ್ತಿದರು. ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ಹತವೀರ್ಯವಾಯಿತು. ಶಾಸ್ತೇಖಾನ, ರಣಮಸ್ತಖಾನರ ಐದು ತೋಫುಗಳು ನಮ್ಮ ಕೈಸೇರಿದವು; ಆದರೆ, ಮರಾಟರ ಮರ್ಮವನ್ನರಿತ ಶಾಸ್ತೇಖಾನನು ತನ್ನ ದಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಾಟರ ದಂಡನ್ನು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಕಾದಲಿಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಸ್ವಜನರ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆಸರಿಸಿ, ಗೆದ್ದ ತೋಫುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಮಹಾರಾಜರ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಮಹಾರಾಜರು ಸಂತುಷ್ಟಚಿತ್ತರಾಗಿ—ಶಾಬಾಸ! ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯ, ಶಾಬಾಸ! ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವು ಧನ್ಯವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಧನಾಜಿರಾವ, ಇಂದು ನಾನು ನಿಮಗೇನು ಕೊಡಲಿ? ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತ, ನಾನು ಇವರಿಗೆ ಏನು ಕೊಡಲಿ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತರು—ಮಹಾರಾಜ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜಯಸಿಂಗರಾಯರಿಗೆ ನಾವು ಇನ್ನು ಎರಡನೇ ಬಿರುವನ್ನೇನು ಕೊಡಬೇಕು? ಧನಾಜೀ, ನಾವು ಇಂದು ನಿಮಗೆ "ಜಯಸಿಂಗರಾವ" ಎಂಬ ಬಿರುದು ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಕಿತಾಬು ಕೊಡುವ ಸಮಾರಂಭವು ನಡೆದಿರುವಾಗ ಯಾವತ್ತು ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಜರು ಬಲಗಡೆಗೆ ರಾಜಕುವರರನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಎಡಗಡೆಗೆ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಧನಾಜಿಯನ್ನೂ, ಸ್ವತಃ ಮಹಾರಾಜರೂ ಜುಲುಮಿಯಿಂದ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದ್ದರು. ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಾಂಬೂಲ, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳು, ಮಾಲೆಗಳು ಇವುಗಳ ಸಮರ್ಪಣ ಸಮಾರಂಭವು ನಡೆದಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಮಾತು ಹೊರಟಿತು. ಆಗ ಪ್ರಲ್ಹಾದ

ಪಂತರು ಸಭೆಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ—ಸರದಾರರೇ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಾವಧಾನವಾಗಿರಿ. ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಮಯವು ಇನ್ನೂ ಒದಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮರಾಠರ ದಂಡು ನಾಶವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಇದೇ ಈಗ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆತನು ಪನ್ಹಾಳಗಡದ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತು ತನ್ನ ದಂಡನ್ನು ಪಸರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ರಾಯಗಡದ ಮೇಲೆ ಆಸದಖಾನನ ಹೊಸ ದಂಡನ್ನು ಕಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ರಾಯಗಡದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಕಠಿಣವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು, ನಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮೊದಲು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಬಾದಶಹನು ಮೊದಲು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಹತವೀರ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಇದ್ದರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎನಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಈಗ ಸೂಚಿಸುವದೇನಂದರೆ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ನೀವು ಮಿರಜಿಯಿಂದ ಪನ್ಹಾಳಗಡ, ವಿಶಾಲಗಡ, ರಾಂಗಣವೆಂಬ ಕೋಟೆಗಳ ಸಾಲು ಹಿಡಿದು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಮಗ್ಗಲಿನ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡಿರಿ. ಮರಾಠರ ದಂಡು ಒಂದೇ ಸವನೆ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರಲಿ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಥಾಯಿ, ಸರದೇಶಮುಖಿ, ಘಾಸದಾಣಾ ಇವುಗಳ ವಸೂಲು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಮೊಗಲರ ದಪ್ಪಣೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪಾಳೆಗಾರರಂತೆ ಕೋಟೆಗಳ ಆಶ್ರಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗಿಡಗಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೊಗಲರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೊಗಲರ ಜೋರು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಬೇಕು, ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸಂಗ ನೋಡಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ಅವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರೇ, ಈ ಬಾಬಿ ಸರ್ಜೇರಾವ, ಈ ಮಾನಕರ, ಈ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಈ ಮುರೆಖೋರಕರ, ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಶಂಕರಾಜಿ ನಾರಾಯಣ ಇವರ ಅಪ್ಪಣೆಗೊಳಗಾಗಿ ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವರು. ಸಿದ್ದೋಜಿ ಗುಜರರವರು ಪಶ್ಚಿಮದ ಸಮುದ್ರದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಡಗಪಡೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಸಿದ್ದಿಯು ಕೈಕಾಲು ಆಡದಂತೆ ಮಾಡುವರು. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾವು ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೋದಬಳಿಕ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವೆವು. ವೀರರೇ, ನೀವು ಉತ್ಕಟಭಾವನೆಯನ್ನು ತಾಳಿರಿ. ಆಳಿದರೆ ರಾಜ್ಯವಾಳೋಣ. ಇಲ್ಲವೇ ವೀರಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ; ರಣದಲ್ಲಿ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಹೊಡಿಯೋಣ ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿಯೋಣ, ತ್ರಿಶಂಕುವಿನಂತೆ ಅತಂತ್ರವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯೋಣಬೇಡ-

ಯಾಕೆ ಗಣೋಜಿರಾವ, ನೀವು ನಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಿರಷ್ಟೆ?

ಗಣೋಜಿರಾವ—ಯಾರನ್ನು? ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವರಿಲ್ಲವೆ? ರಾಜಕುವರರು ನನ್ನನ್ನು ಜಯಿಸಿರುವದು ನಿಜವು; ಆದರೆ, ಪಂತ, ನಮ್ಮ ಬಂಧುವಾದ ರಾಣೋಜಿಯನ್ನು ಕೇಳದ ಹೊರತು ನಾನು ಏನೂ ಹೇಳಲಾರೆನು.

ರಾಜಕುವರ—ಸರಿ ಸರಿ! ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದೇ ಯೋಗ್ಯವು. ವೈಮನಸಾಷ ರಾಣೋಜೀರಾಯರನ್ನೂ, ಬಂದಷ್ಟು ಮಾವಳವೀರರನ್ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದೇಶಬಾಂಧವರ ಸಂಕಟನಿವಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದು ಯೋಗ್ಯವು.

ಗಣೋಜಿರಾವ—ರಾಜಕುವರ, ಇಂದಿನ ನಿನ್ನ ಪೌರುಷದ ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ನನ್ನ ಕಠಿಣ ಹೃದಯವು ಕೂಡ ಮೃದುವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವ ವೀರರ ದಿವ್ಯ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ, ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ನೋಡಿ ನನ್ನ ಬಾಹುಗಳು ಸ್ಫುರಿಸಹತ್ತಿವೆ. ಇಂದು ನನಗೆ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ, ಹಾಗು ಅವರ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನ ಕಾಲದ ಸ್ಮರಣವಾಗಿ ನನ್ನ ದೇಶದ್ರೋಹದ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ಲಯವಾಗಹತ್ತಿವೆ. ನಿನ್ನ ಅಂತಃಕರಣವು ಪರಿಶುದ್ಧವಿದ್ದ ಹೊರತು, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪರಾಕ್ರಮವು ಇರಲಾರದು. ಮಲಿನ ಹೃದಯದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದಿವ್ಯ ಕಾಂತಿಯು ಹ್ಯಾಗೆ ಉಂಟಾದೀತು? ರಾಜಾರಾಮ, ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತ, ಸಂಭಾಜಿಯು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗುವದಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ ಬಾದಶಹನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು; ಆದರೆ ಈಗ ನಾನು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಂಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ನನ್ನ ಘೋರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ನಿಜವಾದ ಮರಾಟವೀರನಾಗಲಾ? ಸಂತಾಜಿ, ಧನಾಜಿರಾವ, ಗಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಯ ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವು ನಿಮಗೆ ಮಾನ್ಯವಾಗುವದೇ? ವೀರಪುತ್ರೀ, ರಾಜಕುವರ, ನಿನ್ನ ಪತಿಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವು ಆತನ ಕ್ಷಾತ್ರ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವದೆ!

ರಾಜಕುವರ—ಪತಿದೇವಾ, ನಮ್ಮ ಪತಿ-ಪತ್ನಿಯರ ಮಾರ್ಗಗಳು ಭಿನ್ನವಾದದ್ದರಿಂದ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ನಾನು ಸೌಜನ್ಯದ ಉಲ್ಲಂಘನ ಮಾಡಿದ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿರುವದು. ತಾವು ಸರ್ವಾಂಶದಿಂದ ನನಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೂ, ಮೋಕ್ಷದಾತೃಗಳೂ ಆಗಿದ್ದು, ನಾನು ತಮಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದ್ದು ದುಃಖದ ಸಂಗತಿಯೇ ಸರಿ. ರಾಜದ್ರೋಹ-ದೇಶದ್ರೋಹಗಳಂಥ ಪಾತಕಗಳು ಘಟಿಸುವದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರ ತೇಜೋಭಂಗವಾದದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವೇ ಇದಾಗಿರುವದು! ಶಿರ್ಕೆಕುಲಭೂಷಣರೇ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲಗುರುಗಳಿಂದ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ತಾವು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದಂತೆ ದೈವಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು

ನಿಷ್ಪಾಂಡವೀಯವಾಗಿ ಮಾಡುವ ತಮ್ಮ ಘೋರ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಅದರಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭೂಮಾತೆಯ ಮರ್ಯಾದಾ ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠುರ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವಾದರೆ ಅನ್ಯಾಯವೇನು? ವಿಕಾರ ವಶರಾಗಿ ಅವಿಚಾರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ದೃಢವಾದದ್ದೇ? ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸುವದರಿಂದ ಹಿತವಾಗಬಹುದೇ?

ಗಣೋಜಿರಾವ— ರಾಜಕುವರ, ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜಯಿಸಿದೆಯೆಂದು ನಾನು ಹೇಳದೆ ಇರಲಾರೆನು. ಪತಿಯು ಆರಂಭಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪತ್ನಿಯು ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು ಆರ್ಯರಲ್ಲಿಯ ವಾಡಿಕೆಯು ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದು, ಇಂದು ನಾನು, ಪತ್ನಿಯು ಆರಂಭಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿತು. ಆದರೆ ರಾಜಕುವರ, ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯವಾದರೂ ಏನು?

ರಾಜಾರಾಮ—ಇನ್ನು, ನನ್ನ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಚಿಂತೆಯು ನನಗೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ, ರಾಯಗಡವನ್ನು ಕೈಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬದ್ಧಕಂಕಣನಾದ ಆಕೆಯ ಅಣ್ಣನೇ ಈಗ ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲನಾದನು. ಇನ್ನು ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳ ಘಾತಕತನದಿಂದ ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೋಟೆಯು ಬಾದಶಹನ ಕೈಸೇರಿದರೂ, ನನ್ನ ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನೂ, ಅತ್ತಿಗೆಯನ್ನೂ, ಕಾಯಲು ನಮ್ಮ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯವರು ಸಮರ್ಥರಾಗಿರುವರು! ಆದರೆ ದಾದಾ, ಗಣಪತರಾವ, ಈಗ ನೀವು ಹೋಗಿರಿ; ರಾಣೋಜಿಯವರ ಮನಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿರಿ; ಈ ಹತಭಾಗ್ಯನಾದ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ!

೧೯ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ--ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತವು.

ಈಮೇರೆಗೆ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯು ರಾಜಾರಾಮನಿಂದ ಸಂಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಪನ್ಹಾಳಗಡದಿಂದ ಹೊರಟನು. ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗಿತ್ತು. ತಾನು ಇನ್ನು ತನ್ನ ಘೋರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡಿಸಬೇಕೋ? ಬಿಡಬೇಕೋ? ರಾಣೋಜಿಯು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ! ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳ ಗಲಿಬಿಲಿಯಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಆತನು ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ ರಾಯಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿರಲು, ಇತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯು ಪನ್ಹಾಳಗಡದಿಂದ ಹೊರಟನು. ಸಂತಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿಯು ಗಣೋಜಿಯ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಟನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯ

ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಎಂದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸೇನೆಂಬವೊಂದೇ ವಿಚಾರವು ಕಟಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯು ಸಿಂಹಾಸನವೇರುವವರೆಗೆ ತಾನು ಯಾವ ವಿಷಯೋಪಭೋಗಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಿಲ್ಲೆಂದು ಆತನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನ ಹಸಿವೆ ನೀರಡಿಕೆಗಳು ಕೂಡ ಮಾಯವಾಗಿಹೋಗಿದ್ದವೆಂದಬಳಿಕ, ತನ್ನ ಮನೆಮಾರುಗಳ ಹಂಗು ಆತನಿಗಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಯಾಕೆ ಬರೆಯಬೇಕು? ಆ ತರುಣನು ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯಂಥ ಸುಂದರ ತರುಣಿಯನ್ನು ಕೂಡ ವಿಷಯಸುಖದಿಂದ ವಿಮುಖಳಾಗಮಾಡಿದ್ದನು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಪತಿಯು ಹ್ಯಾಗೆ ಜಯಶಾಲಿಯಾದಾನೆಂಬವೊಂದೇ ವಿಚಾರವು ಕಮಲಾಬಾಯಿಯ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪತಿಯ ಸುರಕ್ಷಿತತೆಯಬಗ್ಗೆ ಆಕೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸಂತಾಜಿಯು ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವವನಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ವಿದ್ಯುದ್ವೇಗದಂತೆ ಆತನ ವೇಗವಿದ್ದದ್ದರಿಂದಲೂ, ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದಮೇಲೆ ಹೊಂಚುಹಾಕಿ ಹಾರಲಿಕ್ಕೆ ಆತನು ಹಿಂಜರಿಯುವವನಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯು ಯಾವಾವಲೂ ಪತಿಯ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇತ್ತಿತ್ತಲಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ಬಹುದಿವಸಗಳಿಂದ ಪತಿಯ ದರ್ಶನವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಸಂತಾಜಿಯು ಹೆಂಡತಿಯ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಆಕೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಕಮಲಾಬಾಯಿಗಾದ ಆನಂದವು ಆಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸದಾಯಿತು. ಪತಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ತತ್ಪರಳಾದಳು. ಸಂತಾಜಿಯು ಒಂದುದಿವಸ ಕೂಡ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವದು ಕಠಿಣ. ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹೆಂಡತಿಯ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಾ[illegible]ಯೋ ಆತನು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೆ ತೆರಳಿದರೆ ತೆರಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯು, ಊಟಉಡಿಗೆಗಳು ತೀರಿದಬಳಿಕ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು— ಮಹಾರಾಜ, ಯುದ್ಧದನೆವದಿಂದ ತಾವು ಹೋಗುವದಾದರೂ ಎಷ್ಟು ದಿನ? ಯುದ್ಧದ ಭರದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಹೊತ್ತು ಹೋಗ[illegible]ರಬಹುದು; ಆದರೆ ಯಾವಸುದ್ದಿಯೂ ತಿಳಿಯುವ[illegible] ಕುದಿಯುತ್ತ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಗ ಕಾಲಹರಣಮಾಡಬೇಕು? ಇನ್ನು ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರಲಾರೆನು. ನನ್ನನ್ನೂ ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ನನ್ನಿಂದ ನಿಮಗೇನು ಭಾರವಾಗುವದು? ಮುದುಗರಿಲ್ಲ, ಹುಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ, ಚಾಕರೀಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತೇನೆ. ಸರ್ವಥಾ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಬೇಡಿ. ನೋಡಿರಿ, ನಾಗೋಜೀರಾವಮಹಾಡಿ ಇ[illegible]

ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಬಾರದೇನು? ರಾಧಾಬಾ ಯಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಪತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರುವಳು. ನಿಮಗೆನಾನು ಭಾರವಾಗುವೆನೇ ಹೇಗೆ? ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿಯಾ ದರೂ ನೋಡಿರಿ!

ಪ್ರಿಯೇ ಕಮಲೇ, ನಾಗೋಜಿ ಮಾನೆಯ ಮಾತನ್ನು ಯಾಕೆ ತೆಗೆಯುತ್ತೀ? ಆ ನೀಚನು ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ದೇಶದ್ರೋಹಿಯಾದ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕೂಡಿರುವನು. ಅ ವನು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಹಿತವನ್ನಂತು ಇರಲಿ, ಬಾದಶಹನ ಹಿತವನ್ನೂ ನೋಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಮುಣುಗಿದರೇನು, ಬಾದಶಹನು ಹಾ ಳಾದರೇನು ತನ್ನ ಹೋಳಿಗೆಯೊಂದು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯಸಲ್ಲಿ ಭ್ರಷ್ಟವಾಗಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಆ ಮುದಿಡೋರನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯು ಕಣ್ಣ ಮರಿಗಿಲ್ಲದಿ ದ್ದರೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಮಾತು ಹಾಗಲ್ಲವಲ್ಲ? ಸ್ವಾಮಿಕಾ ರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಹಪಾತವಾದರೂ ನಾವು ಹಿಂದು ಮುಂದೆ ನೋಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವಕಾ ಲಕ್ಕೆ ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗಬದಗೀತೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಯಾವಾಗಲೂ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಲಿಕ್ಕೇಬೇಕು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಂ ಡಿರುಮಕ್ಕಳ ತೊಡಕು ಕೆಲಸದ್ದಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಮೋಹವು ಹಿತಕರವಲ್ಲ. ನೋಡು, ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿರಲು, ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪ್ರಭಾವತಿಯ ಮೋಹದಬಲೆಗೆ ಸಿಕ್ಕು, ಸುಧನ್ವನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎರವಾದನು; ಅದರಂತೆ ಅಭಿಮನ್ಯುವು ಚಕ್ರವ್ಯೂಹಭೇದಿಸು ವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಉತ್ತರೆಯ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಲು, ಮುಂದೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಕಳಕೊಂಡನು. ಆದೇಮೇಘನಾದನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತದಿಂದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಮೀರಿನಿಂತನು. ವಿಷಯಭೋಗ ದಿಂದ ಸತ್ವದಹಾನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಾಮೋಹವಂತು ಸರ್ವನಾ ಶಕರವು; ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವು ಸಾಧಿಸುವವರೆಗೆ, ಅಂದರೆ ಮಹಾ ರಾಜರು ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತರಾಗುವವರೆಗೆ ನಾವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗತಂದುಕೊ ಳ್ಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ; ಬೇರೆವಿಷಯ ಸುಖಗಳನ್ನೂ ಭೋಗಿಸುವಹಾಗಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಬಂದು ಕಾಲ ತೊಡಕಾಗಬೇಡ. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿ ಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು ಸಂತಾಜಿಯ ಪತ್ನಿಯೆನಿಸುವ ನಿನಗೆ ಭೂಷಣವಲ್ಲ. ನೀ ನು ವೀರಪತ್ನಿಯೆಂಬಗೌರವದ ಬಿರುದಿಗೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಬೇಕಾದರೆ, ನನ್ನಂತೆ ನೀನೂ ತಪ ಸ್ವಿನಿಯಾಗಬೇಕು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕೆಟ್ಟನಗಿಸ ಕಠಿಣಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಂಥ

ತರುಣಪುರುಷರೇ ಏಕೆ, ನಿಮ್ಮಂಥ ತರುಣಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಸ್ವ ಸುಖಕ್ಕೆ ನೀರು ಬಿಡಬೇಕಾಗಿರುವದು. ನೋಡು, ನಮ್ಮ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ನೋಡು. ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪತಿಯೊಡನೆಯೂ ಆಕೆಯು ದ್ವೇಷಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವಳು. ಆ ಮಹಾತ್ಮಳು ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಪತಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ನಾಚಿಸಿದಳು! ಆದರೆ ನೀನು ಇಂಥ ಸಾಹಸವನ್ನೇನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೀನು ವಿಘ್ನವಾಗದಂತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರಾಯಿತು. ಪ್ರಿಯೇ, ನಮ್ಮಂಥ ಕಠಿಣಹೃದಯದ ತರುಣರ ತಪಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ನಿಮ್ಮಂಥ ತರುಣಿಯರಿಗೆ ತಾಪವಾಗುವದೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು; ಆದರೆ ತಪಸ್ವಿಯ ಅರ್ಧಾಂಗಿಯು ತಪಸ್ವಿನಿಯೇ ಆಗಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲವೆ?

ಪತಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಮಲೆಯು— ಮಹಾರಾಜ, ತಮ್ಮ ಮಾತು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದೇ ಸರಿ. ಈ ವರೆಗೆ ನಾನು ತಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಬರುವೆನೆಂದು ಹಟಹಿಡಿದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಾರೆ ಯಾಕೋ ಸಂಗಡ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ರಾಜಕುವರರವರು ತಮಗೆ ಪತಿಯು ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಮಹಾಧೈರ್ಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡಿಸಿರುವರಲ್ಲವೆ? ನನಗಂತು ತಮ್ಮಂಥ ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳಾದ ಪತಿಯು ಅನುಕೂಲವಿರುವದು ನನ್ನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮರಾಟದಂಡಾಳುವೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಿ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ನಾನು ದೇಶಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವೆನು. ಸುಮ್ಮನೆ ನಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಾರೆನು. ಸೀತಾಮಾತೆಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೇ? ದ್ರೌಪತಿಯು ಪತಿಗಳನ್ನು ಅವರ ವಿಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿರಲಿಲ್ಲವೇ? ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ಪುರುಷರು-ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಹರೆಯದವರು-ಮುದುಕರು, ಹುಡುಗರು-ಹುಡಿಗೆಯರು ಕೂಡ ದೇಶಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಲ್ಲ, ಆದರೆ ಈಗ ನನಗೇಕೆ ಬೇಡೆನ್ನುವಿರಿ? ನೀವು ಉಂಡರೆ ನಾನು ಉಣ್ಣುವೆನು, ನೀವು ಉಪವಾಸವಿದ್ದರೆ ನಾನು ಉಪವಾಸವಿರುವೆನು. ಕಮಲೆಯು ಸಂತಾಜಿಘೋರಪಡೆಯವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ಜನರಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ, ನಾನು ಬದುಕಿದ್ದು ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಪ್ರಸಂಗ ವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನನ್ನಿಂದ ತಮಗೆ ಉಪಯೋಗವಾದೀತಲ್ಲದೆ, ತೊಂದರೆಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಾನು ಪುರುಷವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅಶ್ವಾರೂಢಳಾಗಿ ಕತ್ತಿ, ಢಾಲು, ಬರ್ಚಿಗಳೊಡನೆ

ನಿಮ್ಮನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವೆನು. ಸ್ತ್ರೀಯೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಕೂಡ ಯಾರಿಗೂ ಆಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಾ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಅರ್ಧಾಂಗಿಯಲ್ಲವೆ! ನನ್ನದಿಷ್ಟು ಸಾಹಸತನ ತಕ್ಕ ನಡಿಸಬಾರದೆ! ತಾವು ಈ ರಾತ್ರಿ ನನ್ನನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಗತಿಯೇನಾದೀತೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆನು. ಅನುಭವದಿಂದ ನಾನು ತಮಗೆ ಬಾಧಕಳಾಗಿ ತೋರಿಬಂದರೆ, ತಾವು ಹೇಳುವ ಮೊದಲೇ ನಾನು ಮನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಹೆಂಡತಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯು ನಿರಾಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಮಾತುಗಳು ಆತನಿಗೆ ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ತನ್ನ ಅಂಗರಕ್ಷಕಳಾಗಲು ತಕ್ಕವಳೆಂದು ಆತನು ಭಾವಿಸಿದನು. ಆತನು ಕಮಲಾಬಾಯಿಗೆ ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಕಮಲಾಬಾಯಿಯು ಪುರುಷವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದಳು. ಇಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಳಊರಿ ತನ್ನ ಹಾದಿಯು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಮೊದಲೇ ತನ್ನ ಜನರನ್ನು ಮುಂದೆ ಕಳಿಸಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಹೊರಟನು. ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ಅಶ್ವಾರೂಢಳಾಗಿ ಪತಿಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ನಡೆದಿರುವ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯ ಗುರುತನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯ ಪರಿವಾರದವರಾರೂ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ತರುಣ ರಾವುತನು ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಬಂದಿರುವನೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದರು. ಸಂತಾಜಿಯು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತ ರಾಯಗಡದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಅಸದಖಾನನು ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗಿನಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮರಾಟರು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊಗಲರ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಸಡಲಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊಗಲ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾದ ನಾಗೋಜಿ ಮಾನೆಯೆಂಬ ಪ್ರಬಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರನನ್ನು ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕೆಲ ಮರಾಟರು ಯುಕ್ತಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ವೃದ್ಧ ನಾಗೋಜಿಯು ತನ್ನ ತರುಣ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರಾಧಾಬಾಯಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದನು. ರಾಧಾಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಬೇಕಾದತ್ತ ಹೊರಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥಳಿರುವಳೆಂದು ಜನರು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನಾಗೋಜಿಮಾನೆಯನ್ನು ಒಡಕೊಳ್ಳುವದು ಸಂತಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ದುರಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಈ ಅಹಂಭಾವದ ಸರದಾರರ ಅನುವರ್ತನ ಮಾಡುವದರೊಳಗಾಗಿ ಸಾಕುಸಾಕಾಗುವದರಿಂದ, ಈ ಪೈಣರ ಗೊಡವಿಗೆ ಹೋಗದೆ, ಸ್ವಂತ ಪೌರುಷದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಾಧಿಸುವದೇ

ಕೇಳೆಂದು ಆತನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳಾದ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಸಜ್ಜನರ ಮಾತು ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ. ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹೇಸದ ನೀಚರೂ, ಮಧ್ಯವೃತ್ತಿಯವರಾದ ಪಾತ್ರಸ್ಥ ಜನರೂ, ಕೈಲಾಗದ ಹೇಡಿಗಳೂ ಇಂಥ ಘಾತಪಾತಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವರು. ಆದರೆ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಕಠಿಣಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಆತುರದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದ ಕೆಲಸಮಾಡುವದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಈ ಸಂಧಾನದ ಕಾರ್ಯವು ನಾಗೋಜಿಮಾನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾದದ್ದಂತೂ ಸಂತಾಜಿಗೆ ತೀರ ಅಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು.

ರಾಯಗಡದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂತಾಜಿಯು ರಾಧಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆತನು, ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಾಧಾಬಾಯಿಯ ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ರಾಧಾಬಾಯಿಯ ತಂದೆಯಾದ ಅಮೃತರಾಯನು ಸಂತಾಜಿಯ ಮೊದಲಿನ ತಳಾಪುರದ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಫಿತೂರಾಗಿ, ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಗುಟ್ಟನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಘಾತವಾದದ್ದನ್ನು ವಾಚಕರು ಮರೆತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅಮೃತರಾಯನು ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಳಗಿನವನಿದ್ದು, ಹೀಗೆ ಫಿತೂರಾದದ್ದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ಆನೆಯ ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂತಾಜಿಯು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದನು. ತನ್ನ ತಂದೆಯಮೇಲಿನ ಸಂತಾಜಿಯ ಈ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಇಳಿಸಿ, ಆತನಿಗೆ ಕ್ಷಮೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಯವನ್ನು ರಾಧಾಬಾಯಿಯು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಕೆಯು ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಅನುಕೂಲಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ನೆವದಿಂದ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ರಾಧಾಬಾಯಿಯು ಒಬ್ಬ ದಾಸಿಯನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡು ಸಂತಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಶುಭ್ರವಾದ ಮೇಲುಮುಸುಕು ಹಾಕಿದ್ದಳು. ರಾಧಾಬಾಯಿಯ ಮೇಲುಮುಸುಕು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದ್ದಂತೆ, ಆಕೆಯ ಅಂತರಂಗವು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ಕುಟಿಲ ಹೃದಯದ ಮರಾಠಾ ಪ್ರಮದೆಯು ಮೇಲುಮುಸುಕು ತೆಗೆದು ಸಂತಾಜಿಯ ಚರಣಕ್ಕೆರಗಹೋದಳು. ಆಗ ಪರಸ್ತ್ರೀಯ ಸೋಂಕಿಗೆ ಅಳುಕಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಥಟ್ಟನೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದು-ರಾಧಾಬಾಯಿ, ಇಷ್ಟು ಮರ್ಯಾದೆಯು ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು ಪಾತ್ರನೂ ಅಲ್ಲ; ಆದರೆ ನೀವು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಕಾರಣವೇನು! ಸ್ತ್ರೀಯ

ಕೊಡನೆ, ಆವರಲ್ಲಿ ಕುಲೀನಸ್ತ್ರೀಯೊಡನೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಂಕೋಚವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ರಾಧಾಬಾಯಿ, ನೀವು ಬಂದಕಾರಣವನ್ನು ಬೇಗನೆ ಹೇಳಿರಿ. ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಬಂಧುವಾದ ಸಂತಾಜಿಯು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು.

ರಾಧಾಬಾಯಿ—ತಮ್ಮಂಥ ಶೂರರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿದೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯತ್ವವನ್ನು ಭಾವಿಸಿ ತಾವು ಸಂಕೋಚ ಪಡಬಾರದು.

ಸಂತಾಜಿ—ಆಗಲಿ, ನೀವು ಬಂದಕೆಲಸವನ್ನು ಬೇಗನೇ ಹೇಳಿರಿ.

ರಾಧಾಬಾಯಿ—ನನ್ನ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ಜೀವದಾನಕೊಡಬೇಕು.

ಸಂತಾಜಿ—ರಾಧಾಬಾಯಿ, ಮಾತನ್ನೊಂದು ಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿರಿ. ನಾವೂ ಮರಾಟರು, ನೀವೂ ಮರಾಟರು. ಅಂದಬಳಿಕ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಹೀಗಿದ್ದು ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ನಾಗೋಜಿ ಮಾನೆಯವರು ಔರಂಗಜೇಬನನ್ನು ಕೂಡಿರುವರಲ್ಲ. ಅಂಥ ಬಲಿಷ್ಠ ಸರದಾರರ ಅನುಕೂಲತೆಯು ನಮಗಿದ್ದರೆ, ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯವು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯು ಸ್ವದೇಶದ್ರೋಹವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಲು, ನಿಮ್ಮ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಅತ್ಯಂತ ಘಾತಕನಾದ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಅಪರಾಧವನ್ನು ನಾನು ಹ್ಯಾಗೆ ಕ್ಷಮಿಸಲಿ? ಅಂದು ನಾನು ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯು ಫಿತೂರಾಗದಿದ್ದರೆ, ನಾನು ಬಾದಶಹನ ರುಂಡವನ್ನು ಚಂಡಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು!

ರಾಧಾಬಾಯಿ—ಈಗ ನಾವು ನಿಮ್ಮ ದೇಶೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾದರೆ, ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಪರಾಧವನ್ನು ನೀವು ಯಾಕೆ ಕ್ಷಮಿಸಬಾರದು?

ಸಂತಾಜಿ—ನಾಗೋಜಿರಾವ ಮಾನೆಯವರು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೂಡಿ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ನಡೆಸಿದರೂ ನಡೆಸಬಹುದು. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಹವನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ನನಗೆ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವಾದರೂ ಆಗಲೊಲ್ಲದೇಕೆ! ರಾಧಾಬಾಯಿ, ಈಗಿನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯು ಸಾವ ಧೈರ್ಯವೂ, ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದರೆ, ನೀವು ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ನಾನು ಕೇಳುವೆನು.

ಸಂಭಾಜಿಯು ಈ ಕಡೆಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಲಿನ ಹೃದಯದ ರಾಧಾಬಾಯಿಯು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಂಶನಾದಂತಾಯಿತು. ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತಸ್ಥನೂ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡವನೂ ಆಗಿದ್ದ ಸಂಭಾಜಿಯು ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಸುಂದರರೂಪವುಳ್ಳ ರಾಧಾಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲೇ ಕಾಮವಿಕಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತ್ತು. ಆಕೆಯು ಕುಭಾವನೆಯ ಕಂಪಿತಸ್ವರದಿಂದ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ರಾಧಾಬಾಯಿ—ಸಂಭಾಜಿರಾವ, ನೋಡಿರಿ. ನಾನು ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ಕೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ನೀವು ವಚನಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೀರಿ ನೋಡಿರಿ! ಹಿಂದಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗದು. ಇಂಥ ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಿ! ಈ ಘೋರಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಸಮ್ಮತಿಸಲಿ ಎಂದು ಗುಣುಗುಟ್ಟೀರಿ. ನಾನಂತೂ ನನ್ನ ಪತಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ, ಆತನನ್ನೂ, ಆತನ ಐಶ್ವರ್ಯ–ಬಲಗಳ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಒಪ್ಪಿಸುವದು ನಿಜವು.

ಸಂಭಾಜಿ—ರಾಧಾಬಾಯಿಯೇ, ದೇವಸ್ವರೂಪ ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಚರಣವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರ್ಯದ ಮುಂದೆ ನನಗೆ ಯಾತರ ಮಹತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ ನಮ್ಮಂಥ ಸೇವಕರ ಜೀವನವು! ನಿಮ್ಮ ಗಂಡನಂಥ ಒಬ್ಬ ವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ ಬಲಾಢ್ಯ ಮರಾಠಾಸರದಾರನನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವಾಗ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಂಥ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೇಶದ್ರೋಹಿಯನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡಲಾರೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಧಾಬಾಯಿಯು, ನಿಮಗೆ ಸಂಶಯವೇಕೆ! ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ನಡಿಸುವನೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಇಗೋ ವಚನವನ್ನು ಹಿಡಿಯಿರಿ!

ಸಂಭಾಜಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳಿಂದ ರಾಧಾಬಾಯಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಕೆಯು ಇದ್ದದ್ದರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು,—

ರಾಧಾಬಾಯಿ—ಸಂಭಾಜಿರಾವ, ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣನಮಾಡಲಿ! ನಿಮ್ಮಂಥ ಶೂರರಿಗೆ ನನ್ನಂಥ ಅಬಲೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಯೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲೇಬೇಕು?

ಸಂಭಾಜಿ—ರಾಧಾಬಾಯಿಯೇ, ನಿಮಗೆ ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗವೇನು ಬಂದದೆ! ಪ್ರಬಲನಾದ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನು ಕೈ ತೊಳಕೊಂಡು ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಒಂದು ವಿಧದಿಂದ ಮಹಾಷ್ಟ್ರವು ಈಗ ಅನಾಥವಾದಂತಾಗಿದೆ ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ

ಪತಿಯಾದ ನಾಗೋಜಿರಾವ ಮಾನೆಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೂಡಿದರೆ ನಮಗೆ ದೊಡ್ಡಸಹಾಯವಾಗುವ ಹಾಗಿದೆ.

ರಾಧಾಬಾಯಿ — ಸಂತಾಜಿ, ನನ್ನ ಪತಿಯೋ ಏಕೆ? ನಾನೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೂಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಿರುವೆನಲ್ಲ! ಮನಮೋಹನಾ! ನಿನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಾಹುಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಧನ್ಯಳಾಗ ಮಾಡು!

ರಾಧಾಬಾಯಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣದ ಸಂತಾಜಿಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡನು. ಆತನು ಕ್ರುದ್ಧಮುದ್ರೆಯಿಂದ ರಾಧಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಸಂತಾಜಿ— ರಾಧಾಬಾಯಿ, ಯಾರ ಮುಂದೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವೆಯೆಂಬದರ ಎಚ್ಚರವಿರಲಿ! ಸರಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ. ನೀನು ನನಗೆ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ತಂಗಿಯಂತೆಯಿರುತ್ತೀ. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಷ್ಟಬಡುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಸಹಾಯ ಮಾಡುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಹೀಗೆ ನೀನು ಸತ್ವಭಂಗಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಬಹುದೆ? ನಿನ್ನಂಥ ದುಷ್ಟಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವದಕ್ಕೂ, ನಿನ್ನ ಪತಿಯಾದ ನಾಗೋಜಿಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದಕ್ಕೂ ನನಗೆ ಹೇಸಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವದಲ್ಲದೆ, ನಿಮ್ಮಂಥ ದ್ರೋಹಿಗಳಿಂದ ಆಗುವದೇನು? ನಿನ್ನ ಪತಿಯಂತು ದೇಶದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ಈಗ ನೀನು ಪತಿಯನ್ನು ವಂಚಿಸಹೋಗಿ ಪತಿದ್ರೋಹಿಯೂ, ಬಂಧುವಾದ ನನ್ನನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಬಂಧುದ್ರೋಹಿಯೂ, ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಭಂಗದೋಷದಿಂದ ದೇಶದನಾಶಕ್ಕೆ ಹಾದಿಮಾಡಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿಂತದ್ದರಿಂದ ದೇಶದ್ರೋಹಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತೀ. ತಂಗೀ ರಾಧಾಬಾಯಿ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾತುಗಳೇಕೆ? ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ನಾನು ಸಿಟ್ಟುಮಾಡುವದಾದರೂ ಏಕೆ? ಹೋಗವ್ವಾ ಹೋಗು. ಸಂತಾಜಿಯು ಇಂಥನೀಚಮಾರ್ಗದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಸಹಾಯವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನೀನು ನನಗೆ ಪುನಃ ಮೋರೆತೋರಿಸಬೇಡ, ಹೊರಟುಹೋಗು.

ಈಮೇರೆಗೆ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ದುಷ್ಟ ರಾಧಾಬಾಯಿಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡಳು. ಆಕೆಯು ಕಣ್ಣುಕೆಂಪಗೆಮಾಡಿ — ಸಂತಾಜೀ, ದುಷ್ಟಾ, ಈಗ ನಾನು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ನನ್ನ ಮಾನಭಂಗಮಾಡಿರುತ್ತೀ, ಎಚ್ಚರವಿರಲಿ; ನಿನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾನು ರಾಧಾಬಾಯಿಯೇ ಅಲ್ಲ.

೨೦ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ -- ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹವು!

ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವು ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಹತ್ತುತಿಂಗಳುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೂ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಬಾದಶಹನ ಕೈಸೇರಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಬಾದಶಹನು ಅದನ್ನು ಬೇಗನೆ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆತುರಪಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಯಾತಿಕದಖಾನನು ಬಲವಾದ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಕೋಟೆಯು ಬೇಗನೆ ಕೈಸೇರದ್ದರಿಂದ ಯಾಬಾದಶಹನು ತಿಕದಖಾನನ ತಂದೆಯಾದ ಅಸದಖಾನನೆಂಬ ಅನುಭವಿಕ ಶೂರ ಸರದಾರನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಆತನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಹೀಗಾಗಿ ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವದು ಮರಾಟರಿಗೆ ದುಸ್ತರವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯವು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದರೂ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೋಟೆಯು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಹಣಿಯುವಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಳೆಗಾಲವು ಸಮೀಪಿಸಹತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆಯು ತಡೆದರೆ ಬಹಳ ತ್ರಾಸವಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ಮೊಗಲರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹ್ಯಾಗಾದರೂಮಾಡಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬೇಗನೆ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಾಯಗಡದ ಕಿಲ್ಲೇದಾರನಿಗೆ ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಯ ಆಶೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ಫಿತೂರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾತಿಕದಖಾನನು ಯತ್ನನಡಿಸಿದನು. ಆತನ ಯತ್ನವು ಮೂರುಪಾಲು ಫಲಿಸಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಹತ್ತುತಿಂಗಳಾದರೂ ಕೋಟೆಯು ಹೊರಗಿದ್ದ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಕೋಟೆಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವದು ಆಗದ್ದರಿಂದ ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನವರೂ ಹಣ್ಣಾಗಿದ್ದರು. ಮೊಗಲರು ಕೋಟೆಯಮೇಲೆ ಲಗ್ಗಿ ಏರಿ ಬಂದಾಗೆಲ್ಲ ಒಳಗಿನ ಮರಾಟರು ಅವರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಣಿದು ಹಿಂದಕ್ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಹೀಗೆಮಾಡುವಾಗ ಮರಾಟರ ದಂಡೂ ಹಣ್ಣಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ದುರ್ಗದೊಳಗಿನ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿಯೂ ತೀರುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಖಾನನೂ ಕೈಊರಿದ್ದನು; ಒಳಗಿನ ಮರಾಟರೂ ಹಣ್ಣಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾತಿಕದಖಾನನಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಸಹಾಯವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅತ್ತ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಸೂರ್ಯಾಜಿಪಿಸಾಳ, ಉದ್ಧವಯೋಗದೇವ, ಶಿವಾಜಿಯ ಕಾಲಕ್ಕಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರತಾಪರಾವ ಗುಜರನ ಮಗನಾದ ಖಂಡೇರಾವ ಗುಜರ ಎಂಬ ಮೂವರು ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರ ಸತ್ವದ ಮೇಲೆ ಕೈ ಊರಿದ್ದಳು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿ ಪಿಸಾಳನು ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಗೆ ಸೋತದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಸತ್ವಭಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ಕೋಟೆಯ

ಯಾವಾಗ ಮೊಗಲರ ಕೈಸೇರಿ, ತನಗೆ ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಯು ಯಾವಾಗಸಿಕ್ಕೀತೆಂದು ಚಟಪಟಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಉದ್ಧವಯೋಗದೇವನೂ, ಖಂಡೇರಾಯನೂ ಮಾತ್ರ ಅಚಲವಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದುರ್ಗದ ರಕ್ಷಣದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ, ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯ ರಕ್ಷಣದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ದೇಹದ ಹಂಗುದೊರೆದು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂರ್ಯಾಜಿ ಪಿಸಾಳನು ಅಸದಖಾನನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ—"ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಸಂತಾಜಿಯು ಫಕೀರನ ವೇಷದಿಂದ ರಾಯಗಡದ ಸೆರೆಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಜಪೂತ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ಕಳಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅಸದಖಾನನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡು, ಸೈನ್ಯದ ಒಂದೆರಡು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಳಿಸಿದನು. ಅಸದಖಾನನು ಅನುಭವಿಕ ಸರದಾರನಿದ್ದನು. ಆತನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಮಾತಿನ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡಲಿಲ್ಲ. ಮರಾಟರೆಲ್ಲರ ಕಾಯಕವು ಒಂದೇ ಆದದ್ದರಿಂದ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಸುಳ್ಳೇ ನನಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ನನ್ನನ್ನು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಅಟ್ಟಿ ಏನಾದರೂ ಘಾತವಾಡಬಹುದೆಂದು ಆತನು ತರ್ಕಿಸಿದನು. ಸಂತಾಜಿಯು ಒಬ್ಬನೇ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವದು ಖಾನನಿಗೆ ಶಕ್ಯವಾಗಿ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಆತನಿಗೆ ಶಕ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದರೆ, ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಆತನು ಸಂತಾಜಿಯ ಕೈಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನಾದ್ದರಿಂದ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಈಗ ಮಬ್ಬಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಜಿಂಜೀರೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಯೂತಿಕದಖಾನನಿಗೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಚಿಸಿದನು. ಮೊಗಲರ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವು ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮರಾಟರು ತಮ್ಮನ್ನು ಯಾವಾಗ ಹಣಿದಾರೆಂಬ ಭಯವು ಅವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇತ್ತು. ಅವರು ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಿಕದಖಾನನು ಯೂಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಮನೋಗತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಆತುರಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನು ಸಮಯ ನೋಡಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ—ಸೂರ್ಯಾಜಿ, ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ರಾಯಗಡದ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಳಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಏನು

ಮಾಡಿದಿರಿ? ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಬೇಕು.
ಕೋಟೆಯು ಕೈಸೇರಿದಕೂಡಲೆ ನಾನೂ ನೀವೂ ತುಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ
ಹೋಗೋಣ. ಸ್ವತಃ ನಾನು ಬಾದಶಹನ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿ ನಿಮಗೆ ದೇಶಮುಖಿ
ಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ನಮಗೆ
ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ನೀವು ತಿಳಿಯಬೇಡಿರಿ. ಹತ್ತು ತಿಂಗಳು ಹತ್ತುವಲ್ಲಿ ಒಂದು
ವರ್ಷ ಹತ್ತೀತು! ಆದರೆ ನಿಮಗೆ ದೇಶಮುಖಿಯು ಸಿಗುವದೊತ್ತಟ್ಟಿಗುಳಿದು,
ಬಾದಶಹನು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ರುಂಡಗಳನ್ನು ದುರ್ಗದ ಅಗಸೆಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ
ಸಿಯಾನೆಂಬದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಿರಿ.

ಈಮೇರೆಗೆ ಖಾನನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಬೆದರಿಸಲು, ಸೂರ್ಯಾಜಿಗೆ ಆತನ
ಮಾತೇ ನಿಜವಾಗಿ ತೋರಿತು; ಯಾಕಂದರೆ, ಇನ್ನು ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು
ಎಬ್ಬಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಸಹಾಯವು ಒದಗುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಲ್ಲಿ
ದ್ದ ರಾಜಮಂಡಲವನ್ನು ಗೊತ್ತಿಗೆ ಹಚ್ಚುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಸದಖಾನನು ಹೊರಡುವದು
ನಿಶ್ಚಯವಾದಂತಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ತನ್ನ ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿ
ಯನ್ನಾದರೂ ಯಾಕೆ ಕಳಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಯೋಚಿಸಿದನು.
ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಏಸೂ
ಬಾಯಿಯಂಥ ಒಬ್ಬ ವಿಧವೆಯು ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಈವರೆಗೆ ರಾಯಗಡದ
ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ತಾನು ಈಗ ಮೊಗಲರನ್ನು ಕೂಡಿ, ಆ ಶೂರ
ಸ್ತ್ರೀಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯೋದ್ಧಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು ಅಯೋ
ಗ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಕಡೆಗೆ ಬಾದಶಹನಿಗೇ ಗೆಲವು ಬರುವದು ನಿಶ್ಚಯ
ವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಆತನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ, ಇಡಿಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯವು ಮುಣಗು
ತ್ತಿರುವಾಗ, ತಾನು ಬಾದಶಹನಿಂದ ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಯನ್ನಾದರೂ ಸಂಪಾದಿ
ಸುವದು ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತವನ್ನೇ ಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆಂದು
ಆತನು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಒಂದು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು
ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜ್ಯವು ಉಳಿದರೆ, ನನ್ನ ಘಾತಕತನವೆಲ್ಲ ಖಂ
ಡೋಬನಿಗೂ, ಸಂತಾಜಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಗೊತ್ತಿಗೆ ಹ
ಚ್ಚದೆ ಬಿಡರೆಂದು ಆತನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಜಯವಾಗುವದರ
ಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಹಿತವಿರುವದೆಂದು ತಿಳಿದು ಆ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಯು ಖಾನನನ್ನು ಕುರಿ
ತು— ಖಾನಸಾಹೇಬ, ನಾನು ಇದ್ದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಕೈಗೆ

ಸೇರಿಸುವೆನು. ನೀವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಆಯಾಸಪಡಬೇಡಿರಿ. ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ಹೆಂಗಸರು; ಹುಡುಗರು ಸಹ ನಿಮ್ಮ ಕೈಸೇರಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಆದರೆ ನೀವು ನನ್ನವೆರಡು ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರಯಿಸಬೇಕು. ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಯನ್ನು ಬಾದಶಹರಿಂದ ನನಗೆ ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂಬದು ನನ್ನ ಒಂದನೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯು. ನಾನು ನನ್ನ ಮಾವಳೆಜನರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವೆನು. ಮಾತ್ರ ಶ್ರೀ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರು ಸುಳಿಯಲಾಗದು. ನನ್ನ ಮಾವಳರು ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವರು ನನ್ನ ಮಾವಳೇ ಜನರ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವೆನಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಮಾತು ನಡಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬದು ನನ್ನ ಎರಡನೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯು.

ಖಾನ—ನೀನು ನಿನ್ನ ಮಾವಳದ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಾದರೂ ಇಟ್ಟುಕೊ, ಕಾಲಲ್ಲಾದರೂ ಇಟ್ಟುಕೋ? ನನಗೆ ಅದರ ಹಂಗು ಇಲ್ಲ. ಹ್ಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೋಟೆಗೆ ನಾನು ಬಲವಾದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಯೇಇರುತ್ತೇನೆ. ಒಳಗಿನ ಜನರು ತೀರ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಬಂದಿರುವರೆಂಬ ಮಾತು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಕೋಟೆಗೆ ಅನ್ನ ಸಾಮಗ್ರಿಯು ಲೇಶವಾದರೂ ಮುಟ್ಟುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಈಗ ನನಗೆ ಗುಹೆಯ ಮಾರ್ಗವು ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದರೂ, ಅದರ ಬಾಗಿಲವಂತು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಉಪವಾಸ ಕೆಡವಿ ಕೊಲ್ಲುವೆನು. ಎಚ್ಚರವಿರಲಿ! ಈಗ ನೀನು ಅನುಕೂಲವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು, ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಗುಹೆಯೊಳಗೆ ನಾನೂ ಬರುವೆನು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನು ಏನಾದರೂ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಮಾಡಿದರೆ, ನಮ್ಮ ಜನರು ನಿಮ್ಮ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೆಡವಿ ನೆಲಸಮಮಾಡಿ, ಹಸಿದ ತೋಳಗಳಂತೆ ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಹರಿಯುವರು. ಮತ್ತು ಬಾದಶಹನು ಗುಹೆಯನ್ನು ಅಗಿಸಿ, ಬೈಲು ಮಾಡಿಸಿ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸುಡಿಸುವನು. ಬಹು ಜೋಕೆ!

ಖಾನನ ಈ ಬೆದರಿಕೆಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಾಂಚಲ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಗಿ, ಆತನು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಖಾನನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿದನು. ನಾಳೆ ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಖಾನನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಾನನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟನು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಳೆಗಾಲ ಬರುವದರೊಳಗೆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಆತನ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಖಾನನು

ಸೂರ್ಯಾಜಿಯುಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಆತನನ್ನು ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ತನ್ನ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಇತ್ತ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಗಡವನ್ನು ಹತ್ತಿದನು. ದುರ್ಗದೊಳಗಿನ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವು ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ಆ ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ದುರ್ಗರಕ್ಷಕನಾದ್ದರಿಂದ ಸೈನಿಕರು ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ಮರಾಟರ ಸೈನ್ಯದ ದೊಡ್ಡಭಾಗವನ್ನು ಒಂದು ನೆವಹೇಳಿ ಕೋಟೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕಳಿಸಿದನು. ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಜನರನ್ನು ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಆತನು ದುರ್ಗದ ಆಯಾ ನಿಟ್ಟಿನ ಕಾವಲಿನ ಜನರ ಅದಲು ಬದಲು ಮಾಡಿದನು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಅವನ ಮೋರೆಯು ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ದುರ್ಗದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಕಳೆದನು. ಏಸೂಬಾಯಿಯವರ, ಹಾಗು ಬಾಲಶಿವರಾಯನ ಅಂಗರಕ್ಷನಾದ ಜೋತಾಜಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಈ ಕೃತಿಯ ಸಂಶಯವು ಬಂದಿತು; ಆದರೆ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ತನ್ನ ಒಡೆಯರ ಅಂಗರಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಕೃಷ್ಣಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುಲಿಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಅಸ್ಪದವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದಷ್ಟೆ? ಇತ್ತ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಬೆಳತನಕ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣ್ಣುಹಚ್ಚದೆ ಎಲ್ಲಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು, ಅತ್ತ ಮೊಗಲರು ಅಂದಿನರಾತ್ರಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣ್ಣುಹಚ್ಚದೆ, ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಯಾವಸುದ್ದಿಯನ್ನೂ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ಅರಿಯರು. ಅವರು ನಿತ್ಯಕ್ರಮದಂತೆ ಆ ದಿನರಾತ್ರಿ ಕೃಷ್ಣಾಜಿಪ್ರಭುವಿನ ಕೈಯಿಂದ ಮುದ್ಗಲ ಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಯುದ್ಧಕಾಂಡವನ್ನು ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರಹೇಳಿಸಿ, ದುರ್ಗದ ನಾಲ್ಕೂಕಡೆಯ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ, ತಾವು ನೋಡುವದನ್ನು ಕಣ್ಣುಮುಟ್ಟ ನೋಡಿ, ಪ್ರತಾಪರಾವ ಗುಜರನ ಹೆಂಡತಿಯಸಂಗಡ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪವಡಿಸಿದರು.

ಕಾಲಚಕ್ರವನ್ನು ತಡೆಯುವವರು ಯಾರು? ಅಂದಿನ ದುಷ್ಟರಾತ್ರಿಯು ಕ್ರಮಿಸಿಹೋಗಿ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ಬಾಲಶಿವರಾಯನೊಡನೆ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಎದ್ದು, ನಿತ್ಯಕ್ರಮದಂತೆ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಮಾಧಿಯದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಇತ್ತ ಗುಹೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು

ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹ ಮಾಡಲು ಸಜ್ಜಾಗಿ ನಿಂತು ಯಾತಿ ಕ ದ ಖಾ ನ ನ ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಖಾನನು ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಬಂದು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಖಾನ— ಯಾಕೆ ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲವಷ್ಟೆ?

ಸೂರ್ಯಾಜಿ— ಏನು ಅನುಕೂಲವೋ ಪ್ರತಿಕೂಲವೋ ಯಾವದೂ ತಿಳಿಯ ದಾಗಿದೆ; ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಟರ ಆಳವು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಕಾರ್ಯವಾಗುವವರೆಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಆದೀತೆಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ನಾನು ಎಲ್ಲವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಬಂದಿರುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಕರಕೊಂಡುಬಂದಿರುವ ಈ ಮಾವಳರೇ ಎಲ್ಲಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವರು. ನೀವು ಅವರ ಮೇಲೆ ಹುಕಮತ್ತು ನಡಿಸಬಾರದು.

ಖಾನ— ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ, ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನನಗೂ ಅದೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಶರಣುಬರಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಣೀಸಾಹೇಬರವರಿಗೆ ಅಪಮಾನಕರವಾಗಿ ತೋರಬಹುದು; ಆದರೆ ಸ್ವಜನರಾದ ನಿಮ್ಮ ಅಧೀನರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ನಾನೂ ನಿಮಗೆ ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದೆನು.

ಸೂರ್ಯಾಜಿ — ನೀವು ಯೋಚಿಸಿದ್ದು ಯಥಾರ್ಥವು. ಎಂದೂ ಬಾರದಿದ್ದ ದುರ್ಧರ ಪ್ರಸಂಗವು ಇಂದು ನಮ್ಮ ರಾಣೀಸಾಹೇಬರವರಿಗೆ ಒದಗತಕ್ಕದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಥೆಯಾಗದಂತೆ ನಡೆಯುವದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವು ನನ್ನ ಕಡೆಗಿರಬೇಕು, ಅದರಲ್ಲಿ ನೀವು ಕೈಹಾಕಬಾರದೆಂದು ನಾನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಖಾನ— ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ, ಇನ್ನು ತಡವೇಕೆ? ಸಾಗಿರಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ.

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಈಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಬೇರೊಂದು ಹಾದಿಯಿಂದ ನಾವು ಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸೋಣ. ಗುಡಿಯೊಳಗಿಂದ ಹೋಗುವದರಿಂದ ಮೂರ್ತಿಯು ಭ್ರಷ್ಟಾಕಾರವಾಗುವದು.

ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಾನನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಕ್ಕನು. ಆತನು ಕಾರ್ಯಸಾಧನದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷಗೊಟ್ಟು ಏನೂ ಮಾತಾಡದೆ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ತೋರಿಸಿದ ಹಾದಿಯಿಂದಲೇ ಹೋಗಿ ಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ

ಸೂರ್ಯಾಜಿ, ಹಿಂದೆ ಅವನ ವಿಶ್ವಾಸದ ಮಾವಳರು ಅವರಹಿಂದೆ ಖಾನನ ಜನರು ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನೂ ಆತನ ಮಾವಳರನ್ನೂ ದುರ್ಗದ ಕಾವಲುಗಾರರು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿಟ್ಟರು; ಆದರೆ ಅವರ ಹಿಂದೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಬರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಕಾವಲುಗಾರರು ಶಂಕಿಸಿ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಅದೇನೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ತಾನು ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ನಿಯಮಿಸಿದ ಕಾವಲುಗಾರರು ಇರದೆ, ಅವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾವಲುಗಾರರು ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಗಾಬರಿಯಾದನು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಯಾರು ಬರಹೇಳಿದರೆಂದು ಆತನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಲು, ಜೋತಾಜಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದನೆಂದು ಕಾವಲುಗಾರರು ಹೇಳಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಹುಜನ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಕಾವಲುಗಾರರು ತಮ್ಮ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿರಿದು ಕಾದಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿ, "ಫಿತೂರಿಯು, ಫಿತೂರಿಯು," ಎಂದು ಗದ್ದಲಮಾಡಿದರು. ಆಗ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಮಾವಳರ ಹಿಂಡು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಗುಹೆಯ ಮುಖದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಿತು. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ನಿನ್ನಿನರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದಂಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಭಾಗವನ್ನು ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾದುವ ಮಾವಳರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಬಹು ಅಲ್ಪವಾದದ್ದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮಾವಳರು ಆವೇಶದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಕಾದಹತ್ತಿದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನ ಮುಂದೆ ಮಾವಳರ ಸಣ್ಣಗುಂಪು ಹ್ಯಾಗೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕು? ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಟರು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದಿ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟರೇ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಹತ್ತಿದರು. ಈ ಮೇರೆಗೆ ಸ್ವಜನರ ಸಂಹಾರವಾಗುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಪಕ್ಷದ ಮರಾಟರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಕಾದಹತ್ತಿದರು ಆಗ ಯಾ ತಿ ಕ ದ ಖಾ ನ ನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—"ಇದೇನು, ಸೂರ್ಯಾಜಿ, ಫಿತೂರಿ ಏನು?" ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು—"ಖಾನಸಾಹೇಬ, ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೇ ನಿಮ್ಮ ಜನರು ಅವಸರಮಾಡಿ ಒಳಗೆ ಬರಬಾರದೆಂದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು; ಆದರೆ ಖಾನನು ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಬೆದರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲ ದುರ್ಗದೊಳಗೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಮಾವಳರು ಕಾದಿ ಬಹುಜನರು ಮಡಿದು ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರು ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಖಾನನು —"ತಮ್ಮಗಳಿರಾ, ಸುಮ್ಮನೆ ಯಾಕೆ ಸಾಯುತ್ತೀರಿ? ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲ ಒಳಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ; ಇನ್ನು ನಿಮಗೆ ನಾವು ಬೆದರುವಹಾಗಿಲ್ಲ, ದುರ್ಗವು ನಮ್ಮ ಕೈಸೇರಿತು. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು, ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರಿ; ನಾನೂ

ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವೆನು," ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆದರೆ ಆತನ ಮಾತನ್ನು ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಟರು ಕೇಳುವರೇ? ಅವರು ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಇಬ್ಬರಂತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತ, ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಈ ಸುದ್ದಿಯನು-ಸಮಾಧಿಯ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಸೇವಕನು ಓಡಿಹೋಗಿ ಹೇಳಿದನು !

ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದುರ್ಗವನ್ನೇರಿ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಭಯಂಕರ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಜೋತ್ಯಾಜಿಯು ಹುಲಿಯಂತೆ ಹಾರಿ ಸಂತಾಪದಿಂದ ಹೊರಟನು. ಆಗ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು — "ಜೋತ್ಯಾ, ನಿಲ್ಲು" ಎಂದು ಆತನನ್ನು ತಡೆದು, ಬೇರೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡುತ್ತಿರಲು, ಖಾನನ ವಕೀಲನು ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಖಾನನ ಈ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಜೋತ್ಯಾನ ಸಂತಾಪವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆಗ ಖಾನನ ಆ ಸರದಾರನು ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು —"ಬಾಯಿಸಾಹೇಬ, ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಹಾದಿಯು ಸಿಕ್ಕಿತು. ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವು ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಖಾನಸಾಹೇಬರು ದುರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮ್ಮವರು ಶಕ್ಯವಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋರಾಡಿದರು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಸುಮ್ಮನೆ ರಕ್ತಪಾತ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಪರಮಾವಧಿ ದುಃಖಿತಳಾದಳು. ಆದರೂ ಆ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಗಂಭೀರ ಸ್ತ್ರೀಯು ದುಃಖವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸದೆ, ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ— "ಯಾವ ನೀಚನೋ ಫಿತೂರಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಅನರ್ಥವು ಒದಗಿತು ! ಸಮರ್ಥ, ಶ್ರೀ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಯೆ, ನಿಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದವೂ, ವರದ ಹಸ್ತವೂ ಮಾವಂದಿರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದವೋ? ಮಾವಂದಿರ ಪುಣ್ಯವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತೀರಿತೇ? ಅವರ ವಂಶವು ನಷ್ಟವಾಗುವದು ಪರಮ ಗುರುವಾಣ ನಿನಗೆ ಸಮ್ಮತವೇ? ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರಕ್ಷಣವು ಹ್ಯಾಗಾದೀತು? ಪ್ರಜಾಜನರು ಹ್ಯಾಗೆ ಸುಖಿಗಳಾದಾರು? ಇನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವು ಹ್ಯಾಗಾದೀತು? ಈ ಕುಟುಂಬವತ್ಸಲರು ಎತ್ತ ಹೋಗುವರು? ಯಾರ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡುವರು? ಪೂಜ್ಯ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತ, ರಾಮಚಂದ ಪಂತರೇ ಮೊದಲಾದ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ; ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ, ಸಂತಾಜಿ ಘೋರ್ಪಡೆ

ಮೊದಲಾದ ವೀರರೂ ಪರಿಪರಿಯ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸೋಸುತ್ತಿರುವರಲ್ಲ. ಅದೆಲ್ಲ ನೀರೊಳಗೆ ಹೋಮ ಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತೇ? ಅಂಬಾ ಭವಾನೀ, ಭೋಸಲೆಯ ಮನೆತನದ ಮೇಲಿನ ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯು ತಪ್ಪಿತೇನು? ಪತಿ ಖಂಡದೊಡನೆ ಈ ಕೆಟ್ಟ ದೇಹವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಈಡಾಡದೆ, ಈ ಕೂಸನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬದುಕಿಯಿದ್ದು ನಾನು ಯಾವ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಹಾಗಾಯಿತು?

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಧೀರ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಕಂಠವು ಸದ್ಗದಿತವಾಗಿ, ಆಕೆಯ ಮುಖದಿಂದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೊರಡದಾದವು; ಕಣ್ಣುಗಳೊಳಗಿಂದ ನೀರುಗಳು ಧಾರೆಗಟ್ಟಿ ಸುರಿಯಹತ್ತಿದವು! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪರಾವ ಗುಜರನ ಮಗನಾದ ಖಂಡೋಜೀ ಗುಜರನೂ, ಆವನ ತಾಯಿಯೂ, ಬೇರೆ ಪರಿವಾರದವರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಮಾತೃಶ್ರೀಯವರಿಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಏಸೂಬಾಯಿಯವರು ಪ್ರತಾಪರಾವಗುಜರನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು,—"ಬರಬಾರದ ಪ್ರಸಂಗವು ಬಂತೆಂಬದು ನಿಜವು; ಆದರೆ ಅದರೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗುವದೊಂದೇ ಉಪಾಯವಿರುತ್ತದೆ. ಜೋತ್ಯಾ, ಹೀಗೆ ಬಾ. ನನ್ನ ಈ ಕೂಸನ್ನು ಖಡ್ಗದಿಂದ ಲಿಂಬಿಯಹಣ್ಣನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಡರಿಸುವಂತೆ ತುಂಡರಿಸು ನೋಡೋಣ! ನಾನು ಅಗ್ನಿಕಾಷ್ಠಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವೆನು. ಆಮೇಲೆ ನೀವು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ನಿಮ್ಮದಾರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಿರಿ;" ಎನ್ನಲು, ಜೋತ್ಯಾನು—"ಅವ್ವನವರೇ, ಹೀಗೆ ತಾವು ಅವಿಚಾರಮಾಡಬಾರದು. ತಮ್ಮ ಈ ಅವಿಚಾರದಿಂದ ನಾವಾಗಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಮನೋದಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಜರ ವಂಶಕ್ಷಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಾದಶಹನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರಲು, ನೀವಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಯಾಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಿರಿ? ಈಗ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ನಿಲ್ಲೋಣ. ನಾನು ತಮ್ಮ ಚರಣಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವವನೇ. ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಡುವವರೆಗೆ ಇದ್ದೆನು. ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದಲ್ಲಿ ಕೋಮಲಶರೀರದ ಈ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬರ, ಹಾಗು ಮಾತೃಶ್ರೀ ತಮ್ಮ ರುಂಡಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸನ್ನಿಧಿಯನ್ನೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವೆನು. ನನ್ನ ಹೆಣವು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಹೊರತು ಅವಿಂಧರ ಸ್ಪರ್ಶವು ನಿಮ್ಮ ಕೂದಲಿಗೂ ಕೂಡ ಆಗದು. ಅವ್ವನವರೇ, ಈಗ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ವಂಶದ ಈ

ಮೊಗ್ಗೆಯನ್ನು ನೀವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುವದು ಸಲ್ಲದು. ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗಬಂದರೂ ಆಗೋಣ; ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಜನರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶವನ್ನು ಜೀವದಿಂದ ಇಡೋಣ! ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ವಂಶವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಅದು ಮರಾಟರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಧೈರ್ಯದ, ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರೀತಿಯ, ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗದ, ವೀರ್ಯದ ನಿಧಿಯಾಗಿರುವದು. ಬಹಳವೇಕೆ, ಸ್ವದೇಶೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಸಮರಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವ ಕೆಂಡವಾಗಿರುವದು! ಅದರಂತೆ ಅವ್ವಾ, ಅಪ್ಪನವರೇ, ನೀವು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಮಾಡುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ದರ್ಶನದಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ಚರಿತ್ರಶ್ರವಣದಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ವಿಪತ್ತುಗಳ ಅವಲೋಕನದಿಂದ, ನಮ್ಮ ಮರಾಟರ ವೀರಾವೇಶವು ಹೆಚ್ಚುವದು; ಪರಾಕ್ರಮವು ದ್ವಿಗುಣವಾಗುವದು. ಒಂದುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಾಗುವದರಲ್ಲಿಯೂ-ಅಪ್ಪನವರೇ, ಈ ದಾಸನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ-ದೇಹದ ಭ್ರಷ್ಟಾಕಾರವಾಗುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಪವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪಾಪವಿರುತ್ತದೆ; ಯಾಕಂದರೆ ಅದರಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಮಂಡಲವೇ ಹತವೀರ್ಯವಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ! ಇದಲ್ಲದೆ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ವಂಶವನ್ನು ಕೈಮುಟ್ಟಿ ನಾಶಮಾಡುವದು ಮಹಾನರಕಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾದೀತು. ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಸುತ್ತಂತು ಬಾದಶಹನು ಕೈತೊಳಕೊಂಡು ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿರುವನು. ಆದರಲ್ಲಿ, ನೀವು ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನಷ್ಟು ಗೊತ್ತಿಗೆಹಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಬಾದಶಹನ ಕೋರಿಕೆಯು ಈಡೇರಿದಂತಾಗುವದು! ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರವು ಸರ್ವಥಾ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಹೋಗಿರಿ, ಖಾನಸಾಹೇಬರೇ, ನಿಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಖಾನಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಡಿರಿ ಹೋಗಿರಿ. ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಹಸ್ತಗತರಾಗಿರುತ್ತೇವೆಂತಲೇ ತಿಳಿಯಿರಿ."

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಜೋತಾಜಿಯು ಖಾನನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾತಿಕದ ಖಾನನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೆ ಜೋತಾಜಿಯು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು,—ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಸಂಭಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಅಂಕುರವಾಗಿರುವ ಈ ಕೂಸು ಹತಭಾಗ್ಯವಾಗಿರುವದೆಂದು ನಾನು ತಮಗೇಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ತಂದೆಯ ಗತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹಾಗಾಯಿತು, ತಾಯಿಯ ಗತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೀಗಾಯಿತು; ಈತನ ಚಿಗಪ್ಪನೇನು ಚಿಗಪ್ಪನೇ! ಇಂಥ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಈ ತಾಯಿ-ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತೋಳನ ಬಾಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ

ದುರ್ಗದಿಂದ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಆತನು ಎಡತಾಕುತ್ತಿರುವೆನು. ಇನ್ನು ಈ ಕೂಸನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುತ್ತೇನೆ.

ಮಾತಿಕದಖಾನ—ಹಾಯ್, ಹಾಯ್ ಪರಮೇಶ್ವರಾ! ಈ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರ ಮೇಲೆ ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ತಂದೆಯಲ್ಲ! ಬಾಯಿಾಸಾಹೇಬ, ನೀವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವನ್ನೂ ತರಬೇಡಿರಿ. ಈ ಕುರಾಣವು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ; ಇದರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಹೇಳುವೆನು. ನನ್ನಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಾಲಲು ಕೂಡ ಕೊಂಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ.

ಏಸೂಬಾಯಿ—ಹೌದು ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿರುವದೇನೋ ನಿಜ. ಖಾನ, ನಾನೂ ನನ್ನ ಮಗನೂ ಇಂದು ನಿಮ್ಮ ಕೈಸೇರಿರುತ್ತೇವೆ.

ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಈ ಮಾತು ಮುಗಿಯುವದರೊಳಗೆ ಪ್ರತಾಪರಾವಗುಜರನ ಹೆಂಡತಿಯೂ, ಆಕೆಯ ಮಗನೂ, ಜೋತಾಜಿಯೂ ಖಾನನನ್ನು ಕುರಿತು—"ಖಾನಸಾಹೇಬ, ನಾವು ಬಾಯಿಸಾಹೇಬರ ತೈನಾತಿಯಲ್ಲಿರುವವರು. ನಮ್ಮನ್ನು ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಬೇಕು," ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಆದಕ್ಕೆ ಖಾನನು,

ಖಾನ—ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ! ಬಾಯಿಸಾಹೇಬ, ಕರ್ತವ್ಯವು ಬಹು ಕಠಿಣವಾಗಿರುವದು. ತಮ್ಮ ಈಗಿನ ಮಾನಮರ್ಯಾದೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಬಾರದಂತೆ ನಾನು ತಮ್ಮನ್ನು ನಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಮೊದಲು ನಾನು ದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಅಮ್ಮಾ, ದೇಶದ್ರೋಹವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿತೆಂಬದು ನಿಜವು. ಹಾಗಾಗದಿದ್ದರೆ, ಮಳೆಗಾಲ ಹೋಗುವ ವರೆಗೆ ನಾವು ಕೋಟೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೋಗು, ಕಾಸಮಖಾನ, ದುರ್ಗವನ್ನೂ, ಭಾಂಡಾರವನ್ನೂ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೋ. ಆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ನಿಮಗೆಲ್ಲ ತೋರಿಸುವನು.

ಏಸೂಬಾಯಿ—ಸೂರ್ಯಾಜಿ!

ಖಾನ—ಹೌದು, ಅವ್ವನವರೇ, ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ನಮಗೆ ಗುಹೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬಾರದಿದ್ದರೆ ದುರ್ಗವು ನಮಗೆ ಇಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಏಸೂಬಾಯಿ—ಹಾಯ್! ಹಾಯ್!! ಜೋತ್ಯಾ, ಯಾವ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಬೆಲೆಯು ತಮಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾರ ದೃಷ್ಟಿಯು

ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯ, ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವಿರುವದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಆ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಈ ಪ್ರಕಾರದವ್ಯವಹಾರದ ಜನರಿಗೂ ನನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರವು! ಈವರೆಗೆ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಯತ್ನವು ಅಧರ್ಮದ್ದಾಯಿತು!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುತ್ತ ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕೃಷ್ಣಾಜಿಪ್ರಭುವಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿರಲು, ಪ್ರತಾಪರಾವಗುಜರನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಗಡ ಬರಬೇಡೆಂದು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನು ಬಾರಿ ಬಾರಿಗೆ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಿರಲು, ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಮೃದುವಾಗಿದ್ದರೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಗೊಡದೆ ದುರ್ಗದ ನಾಲ್ಕೂಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿರಲು, ಕಾಸಮಖಾನನು ತನಗೊಪ್ಪಿಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾತಿಕದಖಾನನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು—ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಯಾವತ್ತು ದುರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡೆನು. ಆನೆ, ಕುದುರೆ ವಸ್ತ್ರ-ಒಡಿವೆಗಳು, ಭಾಂಡಾರ ಮೊದಲಾದ ಅತರಾ ಕಾರಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸುಲಿದೆನು. ಆ ಸಂತ್ಯಾನು ನಮ್ಮನ್ನು ಸುಲಿಯುವನಲ್ಲವೆ? ಖಾನ, ಶಿವಾಜಿಯು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಕೂಡ ನಾವು ಒಡೆದುಬಿಟ್ಟೆವು. ಮರಾಟರು ಸಿಂಹಾಸನದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದುಡ್ಡು ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದರದು! ವಿಜಾಪುರದ ಬಾದಶಾಹಿಯನ್ನೂ, ಅಪಝುಲಖಾನ ಸಂಥ ಸರದಾರನನ್ನೂ, ಇನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನೂ ಸುಲಿದು ಶಿವಾಜಿಯು ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ದುಡ್ಡನ್ನು ನಾವು ಇಂದು ತಿರುಗಿ ತಕ್ಕೊಂಡೆವು, ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಮೂರ್ಛಿತಳಾದಳು. ಎಚ್ಚತ್ತಮೇಲೆ ಆಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖದಿಂದ —ಅಂಬಾಭವಾನೀ, ಕಡೆಗೆ ಮರಾಟರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಒಡೆದರಲ್ಲವೆ? ಭರತಖಂಡದ ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜವನ್ನು ಮುರಿದು ಚೆಲ್ಲಿದರಲ್ಲವೆ! ಎಲ ಎಲಾ! ಮರಾಟರ ಮೋರೆಗೆ ಕಪ್ಪುಹತ್ತಿತು. ಈ ಕಪ್ಪು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವದೋ ಏನು? ಮರಾಟರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಪ್ರಭುಗಳು, ಹೊಲೆಯರು ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾರಾದರೂ ಈ ಕಪ್ಪನ್ನು ಅಳಿಸಬಹುದೋ? ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಒಡೆದ ದಿವಸ ಈ ಕಪ್ಪು ಅಳಿಸುವದು? ಛೀ! ಛೀ!! ಛೀ!!! ಈ ಕಪ್ಪು ಅಳಿಸುವ ಬಗೆಯೇನು? ನಮ್ಮ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪವಿತ್ರ ಸಿಂಹಾಸನವು ಒಡೆಯಿತೇ? ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನರ್ಥವೇನಾಗಬೇಕು?

ಖಾನಸಾಹೇಬ, ನಡೆಯಿರಿ ಇನ್ನು. ನೀವು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದತ್ತ ನಾನು ಬರುವೆನು. ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಸೆರೆಯಾಳಾಗಿರುವೆವು. ಸೆರೆಯಾಳಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ನೀವು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಿ. ಸಂಕೋಚಪಡಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮದ ದೊಡ್ಡಸ್ತನವನ್ನು ತೋರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯೇಕೆ? ಅನ್ನಲು, ಯಾಕತಕದಖಾನನು ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನೂ ಅವರ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟನು.

---

೨೧ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ—ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ !

ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಪಲ್ಲಾಳಗಡಕ್ಕೆ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಒಯ್ದುದ್ದನ್ನೂ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಉದಾರಾಂತಃಕರಣದಿಂದ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ, ಬಂಧಮುಕ್ತಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟದ್ದನ್ನೂ ವಾಚಕರು ಮರೆತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ರಾಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಗೆ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿ ರಾಜಾರಾಮನ ವಿಷಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣವು ಕರಗಿರುವದೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ತನ್ನ ಅಣ್ಣನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿರುವದು ರಾಣೋಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಜರಿದು ನುಡಿದನು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಈ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಯಾತಿಕದಖಾನನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಆಕೆಯ ಮಗನನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಬಾದಶಹನ ಕಡೆಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಸುದ್ದಿಯು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಅಸಮಾಧಾನ ಪಡುವದರ ಬದಲಾಗಿ ಸಮಾಧಾನ ಪಟ್ಟರೆಂತಲೇ ಹೇಳಬಹುದು? ಯಾಕಂದರೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ತಮ್ಮ ಶಿರ್ಕೆಮನೆತನವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿದಂತೆ, ತಾವು ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಮಾಡಿ ಆಕೆಯನ್ನು ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ, ಇದರಿಂದ ರಾಜಾರಾಮನು ತಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ ದಯೆಗೆ ತಾವು ಆತನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ದಯೆತೋರಿಸಿದಹಾಗಾಗುವದೆಂತಲೂ ಆ ಶಿರ್ಕೆಬಂಧುಗಳು ಯೋಚಿಸಿದರು. ತಾವು ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಬಂಧುಗಳಾದ್ದರಿಂದ

ಆಕೆಯನ್ನೂ, ಅಳಿಯನನ್ನೂ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣದ ಕೆಳಗೆ ಇಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾತಿಕದ ಖಾನನು ಒಪ್ಪಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ತಾವು ಸ್ವತಃ ಈ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಖಾನನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ನಾಗೋಜಿರಾವ ಮಾನೆಯೆಂಬ ಬಲಾಢ್ಯ ಸರದಾರನ ಮುಖಾಂತರ ಖಾನನ ಮನಸ್ಸು ಒಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು; ಆದರೆ ಖಾನನು ಯಾರಮಾತನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ವಿಜಯದ ವೈಭವದಿಂದ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ತುಳಾ ಪುರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು.

ಇತಿಕದಖಾನನು ತುಳಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದಬಳಿಕ, ತಾನು ಏಸೂಬಾಯಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತಂದ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಇತಿಕದಖಾನನ ಈ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ, ಬಾದಶಹನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ, ಆತನಿಗೆ "ಝುಲಫಿಕಾರಖಾನ" ಎಂಬ ಬಹುಮಾನದ ಬಿರುದು ಕೊಟ್ಟನು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮಗನೂ, ಹೆಂಡತಿಯೂ ತನ್ನ ಕೈಸೇರಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾದಶಹನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದನು. ಶಿವಾಜಿಯ ಕುಟುಂಬದ ಜನರೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕೈಸೇರಿರುವರೆಂಬ ಮನೋರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನು ಪರಮಾನಂದಪಟ್ಟನು. ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಕ್ಕುದಾರನಾದ ಬಾಲಶಿವರಾಯನು ಕೈಸೇರಿದನು. ಆತನ ತಾಯಿಯು ಕೈಸೇರಿದಳು. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಆರುಮಂದಿ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯಳಾದ ಸಖೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಆಕೆಯ ಗಂಡನಾದ ಮಹಾದಜಿನಿಂಬಾಳಕರನನ್ನೂ ಬಾದಶಹನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಎರಡನೆಯಾಕೆಯಾದ ರಾಣಾಬಾಯಿಯೆಂಬವಳನ್ನು ಜಾಧವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಮೂರನೆಯಾಕೆಯು ಅಂಬಿಕಾಬಾಯಿಯು. ಈಕೆಯನ್ನು ಹರಜಿರಾದ ಮಹಾಡಿಕನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕನೆಯಾಕೆಯೇ ನಮ್ಮ ರಾಜಕುವರಳು. ಐದನೆಯಾಕೆಯು ಕಮಲಾಬಾಯಿಯು. ಈಕೆಯನ್ನು ನೇತಾಜಿಪಾಲಕರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಆರನೆಯಾಕೆಯು ದಾದಾಬಾಯಿಯು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜಾರಾಮನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಹಿಡಿದುಬಿಟ್ಟರೆ, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತನ್ನ ಕೈಸೇರುವರೆಂದು ಬಾದಶಹನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಕೈಸೇರಿದವರನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರಾಗಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಅವರು ಪುನಃ ತಮ್ಮ ಜನರೊಳಗೆ ಕೂಡದಿರುವದರಿಂದ, ಅನಾಯಾಸವೇ ತನಗೆ ಮರಾಠರ ಉಪದ್ರವು ತಪ್ಪುವದೆಂದು ಆತನು ಭಾವಿಸಿದನು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಝುಲಫಿಕಾರಖಾನನಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು, ಆತನು ಅಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟನು! ಯಾಕಂದರೆ, ಆತನು ಕುರಾಣವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆಣೆಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆ ಕಾಯುವೆನೆಂತಲೂ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರಾಗಗೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂತಲೂ ಏಸೂಬಾಯಿಗೆ ಭಾಷೆ

ಗಡದಲ್ಲಿ ವತನಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನು ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕುರಿತು—"ಜಹಾಪನಾ, ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸುವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುಜೂರಿನಿಂದ ಬಹಳ ಅವಸರವಾಯಿತು? ಆದರೂ, ಹುಜೂರಿನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಈ ಶುಭದಿವಸಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವೆವು. ಈಗಾದರೂ ಖಾವಿಂದರು ಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಹುಡುಗನನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಿಸಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮರಾಟರು ಖಂಗಿಗೆದ್ದು ಮಿಗಿಮೀರಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ರಾಜಮಾತೆಯನ್ನೂ, ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನೂ ಜೀವದಿಂದಿಟ್ಟರೆ, ಅವರಿಗೆ ಬಾದಶಹನು ಎಲ್ಲಿ ಅಪಾಯಮಾಡುವನೋ, ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ಮರಾಟರು ತೆಚ್ಚಿನ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ ರೊಚ್ಚಿನಿಂದ ಸಂತ್ಯಾನು ಅದೇ ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿ, ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದು ಮರೆಯುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹುಜೂರಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇನಂದರೆ, ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಿಸದೆ, ಒತ್ತಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ಅವರನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಔರಂಗಜೇಬ—ಓಹೋ, ನಾನು ಹಾಗೇಮಾಡುವೆನಲ್ಲ! ಆದರೆ ಇವರನ್ನು ಪೈಗಂಬರನ ಸೇವಕರಾಗಿ ಮಾಡುವೆನು. ಇಂದಿಗೆ ಇಸ್ಲಾಮಧರ್ಮದ ವಿಜಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಟರು ಬಹಳ ಉಪದ್ರವಕೊಡಹತ್ತಿದರೆ ಈ ಮರಿಯನ್ನು ನಡುವೆ ಬಿಡೋಣ. ಅಂದರೆ ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೊಡೆದಾಡಿ ಅವರು ದುರ್ಬಲರಾಗುವರು.

ಝುಲ್ಫಿಕಾರಖಾನ—ಖಾವಿಂದ, ಇವರ ಕುಲಗೆಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಏನು ಅರ್ಥವದೆ! ವಿಜಾಪುರದ ಬಾದಶಹನು ನಿಂಬಾಳಕರನನ್ನು ಕುಲಗೆಡಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲವೆ? ಆದರೆ ಆತನನ್ನು ಶಿವಾಜಿಯು ಶುದ್ಧಮಾಡಿಸಿ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಲಗ್ನಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು.

ಇಷ್ಟು ಮಾತುಕಥೆಗಳು ನಡೆಯುವದರೊಳಗೆ ಬಾದಶಹನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಗಳಾದ ಜೆಬುನ್ನಿಸೆಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಝುಲ್ಫಿಕಾರಖಾನನು ಶಿವಾಜಿಯ ಸೊಸೆಯನ್ನೂ, ಮೊಮ್ಮಗನನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ತಂದಿರುವನೆಂಬದನ್ನು ಆಕೆಯು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಇಂಥ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯನ ಸೊಸೆಯು ಹ್ಯಾಗಿರುವಳೆಂಬದನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸುಕಳಾಗಿದ್ದಳು. ವಿಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ [illegible] ಪರವಿಷಯದ ಅನುಕಂಪವು ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಬುನ್ನಸೆಯು ಔರಂಗಜೇಬನ ಮುಪ್ಪಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳಾದಕಾರಣ ಆ ಬಾದಶಹನ ಅತ್ಯಂತವಾದ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆತನು ಜಬುನ್ನಸೆಯ ಮಾತನ್ನು ಮೀರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಜಬುನ್ನಸೆಯು ಬಂದಕೂಡಲೆ ಝುಪಲಿಕಾರಖಾನನು ಖಿಡಿತಾಜಿಮು ಮಾಡಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಖಾನನು ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ರಾಯಗಡವನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದನು. ಕಡೆಗೆ ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳ ಕಪಟಾಚರಣೆಯ ಮುಂದೆ ಆ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯ ಆಟವು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದಕೂಡಲೆ, ಜಬುನ್ನಸೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಸವಿಸಿಯಾಯಿತು. ಬಾದಶಹನು ಕೇವಲ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ರಾಯಗಡವು ಕೈಸೇರಲಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಚಿದನು. ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ನೀಚತನದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಬುನ್ನಸೆಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡು—"ಇಂಥ ಘನವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಸ್ತ್ರೀಯ ಮೇಲೆ ಆ ಪಾಷಾಣಹೃದಯದ ರಾಕ್ಷಸನು ವಿಪತ್ತನ್ನು ತಂದನಲ್ಲವೇ? "ಎಂದು ಆಕೆಯು ಒಟಗುಟ್ಟಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಔರಂಗಜೇಬನು—"ಬೇಟಾ, ಆ ಪಾಷಾಣಹೃದಯದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ಇಚ್ಛೆಯು ನಿನಗೆ ಇರುವದೇನು? ಇಲ್ಲಿ ಈ ಕುತ್ತನಿಯ ಗಾದಿಯಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೋ. ಈಗ ಆ ಅಪೂರ್ವ ವಸ್ತುವನ್ನು ತರಿಸುತ್ತೇನೆ, ನೋಡು," ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಹೀಗೆ ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕಟವಾದಕೂಡಲೆ ಖಾನನು ಸೇವಕರಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನು ಕರತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಬಾದಶಹನು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುವನೆಂಬದನ್ನು ಕೇಳಿದಕೂಡಲೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಎದೆಯು ದಸಕ್ಕೆಂದಿತು. ನಾನು ಏನು ಮಾಡಿದೆನು, ಅದರ ಪರಿಣಾಮವು ಏನಾಗುವದೋ ಎಂದು ಆತನು ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದನು. ನಾನು ಬಾದಶಹನ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಬಾದಶಹನು ನನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಬಹುದೆಂತಲೂ, ಆತನು ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ನಾನು ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಡೌಲಿನಿಂದ ಹೋಗಲು, "ವಾಯಿಯದೇಶಮುಖರೇ ಬರ್‍ರಿ" ಎಂದು ಆತನು ನನ್ನೊಡನೆ ವಿನೋದ ಮಾಡಬಹುದೆಂತಲೂ ಆತನು ಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಆಲೋಚನೆ–ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ಆತನು ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತಿರಲು, ಆತನಿಗೆ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ನೆನಪಾಯಿತು. ಆ ಶೂರ ಸ್ತ್ರೀಯ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಆತನ ಜೀವದಸುತ್ತ ಬಂದಿತು; ಆದರೂ ಆತನು ಪ್ರಸಂಗವರಿತು ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟನು. ಆತನು ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕುರ್ನಿಸಾತಮಾಡಿ, ತಲೆಯಮೇಲಿನ ಮುಂಡಾಸದಿಂದ ಕೈಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಹು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಆವನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಜಬುನ್ನಸೆಗೆ ಸಂತಾಪವಾಯಿತು. ಆಗ ಬಾದಶಹನು ಜಬುನ್ನಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿನೋದದಿಂದ—

ಬಾದಶಹ— ಆ ಉದ್ಧಟ ಶಿವಾಜಿಯಂತೆ ಇವನು ದರ್ಬಾರದಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಉದ್ಧಟತನದಿಂದ ನಡೆಯುವನೋ ಏನೋ ಎಂದು ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದೆನು. ಮೊನ್ನೆ ಒಬ್ಬ ಮರಾಟಾ ಸರದಾರನು ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಮೀರಿ ತನ್ನ ದೊಡ್ಡಿಸ್ತನವನ್ನು ನನ್ನ ಮುಂದ ತೋರಿಸಲು, ನಾನು ಅವನ ಅಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಜಪ್ತಮಾಡಿ, ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ನಿಜವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆನು.

ಜಬುನ್ನಿಸೆ— ಈ ನೀಚನಂಥವರ ಮನೆ ಮಾರುಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ರಂಟೆಹೊಡಿಸಿ, ಇಂಥವರನ್ನು ಕತ್ತೆಯಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಮೆರಿಸಬೇಕು.

ಶಹಾಜಾದಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಚಿತ್ತವು ಅಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. ಆತನು ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕುರಿತು—

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಶಹಾನಶಹಾ, ಈ ತಪ್ಪುಗಾರನ ತಪ್ಪನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸೋಣಾಗಬೇಕು. ನಾನು ಬಾದಶಹರಿಗೆ ವಿಜಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಜಹಾಪನ್ಹ, ನಾನು ಅನುಕೂಲವಾಗದಿದ್ದರೆ ಖಾನನಿಗೆ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ನಖದ ದರ್ಶನಕೂಡ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ!

ಯಾತಿಕದಖಾನ (ಸಂತಾಪದಿಂದ)—ಎಲೈ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಯೇ, ಒಬ್ಬ ಯಜಮಾನನ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದ ನೀನು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನಮೇಲೆ ಯಾಕೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ? ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ನಾನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದೆನು, ಖಾವಿಂದ, ಈ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಯನ್ನು ಪೈಗಂಬರನ ಭಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಇವನನ್ನು ಹಲಾಲಖೋರಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇವನನ್ನು ಕಾದ ಉಸುಬಿನಮೇಲೆ ಉರುಳಾಡಿಸಬೇಕು.

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಯಾಕೆ ಖಾನಸಾಹೇಬ, ಬಾಯಿ ಒಳಿತಾಗಿ ಹರಿಬಿಡುವಿರಿ? ನಾನು ಮಾನೆ, ಶಿರ್ಕೆ, ಮೋಹಿತೆ ಇವರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ದೂಳ ಹಾರಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕಾದ ಉಸುಬಿನಮೇಲೆ ಉರುಳಾಡಿಸುವಿರೇನು? ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಮರೆತಂತೆಕಾಣುತ್ತದೆ! ಅವನು ನಿಮ್ಮ ಇಜಾರವನ್ನು ಸಹ ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನಲ್ಲ!

ಬಾದಶಹ—ತೋಬಾ! ಇದು ಬಹು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಬಹದೂರಪುರದಿಂದ ಖುಜಸ್ತೇಬನಿಯಾದವರೆಗೆ (ಖಾನದೇಶದಿಂದ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತದ ವರೆಗೆ) ಆ ಸಂತ್ಯಾನ ಜನರು ಹಾದಿಯು ಬಡಿವಿರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಬಂದಿದೆ. ನಾನು ಬರ್ಹಾಣಪುರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿರಲು, ಎದೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಇಂಥ ಅನರ್ಥವಾಗುವದು ನನಗೆ ಸೋಜಿಗವಾಗಿ ತೋರುವದು. ಆ ಮಾನೆ, ಮೋಹಿತೆ ಮೊದಲಾದ ಮರಾಟ ಸರದಾರರು ನನ್ನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರೂ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಆ ಸಂತ್ಯಾನಿಗೆ ಅವರು ಅನುಕೂಲ ವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಮರಾಟರು ಕಳ್ಳರೇ!

ಯಾತಿಕದಖಾನ— ಖಾವಿಂದ, ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆ ಈ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಗಳಾದ ಮರಾಟರನ್ನು ಮನೆಯೊಳಗೆ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರೆಂದು! ಇವರು ವಿಜಾ

ಪುರವನ್ನು ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿದವರು. ನಿಜಾಮಶಾಹಿಯನ್ನು ಗೋತ್ತಿಗೆಹಚ್ಚಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮರಾಟರ ಪ್ರಸ್ಥವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಸರದಾರರಮುಂದೆ ಬೆಳಿಸಬಾರದು.

ಬಾದಶಹ—ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಮರಾಟರಕುಲಗೆಡಿಸಿ ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ಇದರಿಂದ ಮರಾಟರು ಈ ಕುಲಗೇಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷ ಮಾಡುವರು. ಈ ಕುಲಗೇಡಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇರಬೇಕಾಗುವದು! ಈ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯನ್ನೇ ನಾನು ಕುಲಗೆಡಿಸಿದೆನೆಂದರೆ, ಈತನ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಇತ್ತಂಡವಾಗುವದು. ಈತನ ದೇಶಮುಖಿಯಲ್ಲಾಗುವ ಎರಡು ಪಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಸಲಮಾನರದು, ಒಂದು ಹಿಂದುಗಳದು. ಇಬ್ಬರು ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಎಂದೂ ಎದುರಿಸಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯಾಜೀ, ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ, ನೀನು ಪೈಗಂಬರನ ದಾಸನಾಗಲೇಬೇಕು.

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಏನು? ನಾನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಲಾ? ಅಂದಮೇಲೆ ಬಾದಶಹಾ, ನೀನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವೈಭವವನ್ನು ನಾನು ಹ್ಯಾಗೆ ಭೋಗಿಸಬೇಕು! ಹಸ್ತುಜನ ನನ್ನ ಜಾತಿಯವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕುಕ್ಕುವಂತಹ ವೈಭವವು ನನಗೆ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಉಪಯೋಗವೇನು? ನನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಆಪ್ತೇಷ್ಟರು ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುಬಟ್ಟರಷ್ಟೆ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವು. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ, ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಜನರು ದ್ವೇಷ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲದೆ, ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುಬಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕುಲಗೆಡಿಸದೆ ನನಗೆ ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಅಂಥ ಆಶೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಸ್ವಜನರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ, ಹಲವು ಜನ ಮರಾಟರನ್ನು ನಿನ್ನ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದು.

ಖಾನ—ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು ಸೂರ್ಯಾಜಿ, ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಗಳು ಬಾದಶಹರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಗೊಡವಿಗೆ ಹೋಗಬಾರದು. ನೀನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ನಿನಗೆ ದೇಹಾಂತಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವೆವು. ಲೋಭದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಒಡೆಯನ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದವನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಳದೆಯಿರಬಹುದೆ?

ಸೂರ್ಯಾಜಿ—ಹೇಗೋ! ನಿಮ್ಮಂತೆಯೇ ಆಗಲಿ. ಉದ್ಯೋಗಮಾಡುವದು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಅಂದಬಳಿಕ ನನಗೆ ಲಾಭವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಬಂಧವಾದರೂ ಯಾಕೆ? ನನಗೆ ರಾಮನೂ ಅಷ್ಟೆ, ರಹಿಮನೂ ಅಷ್ಟೆ! ಖಾನ, ನಾನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗುತ್ತೇನೆ; ಆದರೆ ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖನೆಂದು ನನ್ನ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಮುಂದೆ ನಾನು ಮೆರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕುಮಾತ್ರ.

ಬಾದಶಹ—ಎಲಾ,ಈ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕಿಯನ್ನು ಅತ್ತ ತಳ್ಳಿಕೊಂಡುಹೋಗಿರೋ! ಖಾನ, ಆ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮಗನನ್ನೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಡಿರಿ.

ಆ ಹುಡುಗನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ನನ್ನ ಭೋಜನಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕು.

ಖಾನ—ಖಾವಿಂದ, ಬೇಡಿರಿ, ಆ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳಿಗೆ ನಾನು ವಚನ ಕೊಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ, ಅವರನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ನಾನು ಹಾಗೆ ವಚನಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಆ ಶೂರಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ, ತಾನು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬೇಕಾದರೆ ಆ ಡಫಳೆ, ಮಾನೆ, ನಿಂಬಾಳಕರ ಇವರನ್ನು, ಉದಯಭಾನುವನ್ನು ಕುಲಗೆಡಿಸಿದಂತೆ ಕುಲಗೆಡಿಸಿ, ಬಾದಶಾಹಿಯ ಚಾಕರರನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಕಳ್ಳರು; ಬಾದಶಹರ ಚಾಕರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿ, ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಆ ಸಂತ್ಯಾನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ, ಬಾದಶಾಹಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಲಿಯುವರು.

ಈಮೇರೆಗೆ ಖಾನನು ಮಾತಾಡುವದನ್ನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆಬಂದ ನಾಗೋಜಿರಾವಮಾನೆಯು ಕೇಳಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಖಾನನನ್ನು ಕುರಿತು

ನಾಗೋಜಿರಾವ—ಯಾರು ಬಾದಶಾಹಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಲಿಯುವರು? ಖಾನ, ಒಂದು ರಾಯಗಡವನ್ನು ಗೆದ್ದೆನೆಂದು ಇಷ್ಟು ಏರಬೇಡಿರಿ. ರಂಡೆಮುಂಡೆ ಹೆಂಗಸನ್ನೂ, ಅಳಬುರುಕ ಹುಡುಗನನ್ನೂ ಗೆದ್ದರೆ ಮಹಾಪೌರುಷವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಮಾಡಬಹುದು; ಆದರೆ ಮರಾಟರೊಳಗಿನ ಮಹಾ ಮಹಾ ವೀರರನ್ನು ಗೆಲ್ಲಹೋಗಿರಿ ! ನಿಮ್ಮ ಬೆಳಕು ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಬೀಳುವದದೆ !

ಗಣೋಜಿರಾವಶಿರ್ಕೆ—ಖಾವಿಂದ, ನನ್ನದೊಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿದೆ. ನನ್ನ ತಂಗಿಯನ್ನು ತಾವು ಸೆರೆಹಿಡತಂದಿರಿ; ಇದು ಸಂತೋಷದ ಮಾತೇಸರಿ. ಇದು ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದದ್ದು; ಆದರೆ ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ತಂಗಿಗೆ ದುಃಖವಾಗಬಾರದೆಂದು, ಆಕೆಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಣ್ಣನಾದ ನನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ಆಕೆಯನ್ನೂ ಆಕೆಯ ಮಗನನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕು. ಅವರು ನನ್ನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟು ತಮ್ಮಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆಯಿರಬಹುದು.

ಖಾನ—ಖಾವಿಂದ, ಬೇಡ. ಈ ಮರಾಟರು ಮೆಲ್ಲನೆ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತ ಮಾಡಿ ಬಿಡಬಹುದು. ಅವರನ್ನು ನಂಬಲಾಗದು.

ಬಾದಶಹ—ಛೆಛೇ! ಅರಸು ಮನೆತನದವರಲ್ಲಿ ಈಗ ಯಾರಾದರೂ ಇಸ್ಲಾಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾನವನ್ನು ಕೊಡಲೇಬೇಕು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಪೈಗಂಬರನ ಅಪಮಾನಮಾಡಿದ್ದು ಈಗ ತೊಳೆದು ಹೋಗಲೇಬೇಕು.

ಬಾದಶಹನು ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರಲು, ಶಹಾಜಾದಿಯು ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ, ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನೂ ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅವರನ್ನು ಕರಕೊಂಡುಬಂದಳು. ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ

ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯೊಡನೆ ವಿನೋದಮಾಡುತ್ತ ಆಕೆಯು ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಗ ಬಾದಶಹನ, ಹಾಗು ಖಾನನ ಗುಪ್ತಾಲೋಚನೆಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯು, ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಬಾದಶಹನು ಕೇಳುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಣಿಕೆಹಾಕುತ್ತ ಉದಾಸೀನವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ನಾಗೋಜಿರಾವಮಾನೆಯು ಖಾನನನ್ನು ಕೆಟ್ಟಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾದಶಹನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟನು. ಯಾಕಂದರೆ, ಮರಾಟರಿಗೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ, ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ರಜಪೂತರಿಗೂ, ರಜಪೂತರಿಗೂ ಮರಾಟರಿಗೂ ಸ್ನೇಹಭಾವವು ಇರಬಾರದೆಂದು ಆತನು ಯಾವಾಗಲೂ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಯತ್ನವು ಈಗ ತಾನಾಗಿ ಸಫಲವಾಗುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ತಂತ್ರಗಾರನಾದ ಬಾದಶಹನು ಆನಂದಪಟ್ಟನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬಾಲಶಿವರಾಯನು ಬಿಳಿಯಗಡ್ಡದ ಬಾದಶಹನ ಭವ್ಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕೌತುಕದಿಂದ ಆತನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಆಮೇಲೆ ಆ ರಾಜಕುವರನು ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ಜಬುನ್ನಸೆಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಕೌತುಕವಾಯಿತು. ಬಾಲಶಿವಾಜಿಯು ಜಬುನ್ನಸೆಯ ಮಗನಂತೆ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಕಂಡನು. ಇನ್ನೂ ಜಬುನ್ನಸೆಯ ಲಗ್ನವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಾದಶಹನ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರನು ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ, ಆಕೆಯು ಅವಿವಾಹಿತಳಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಳು. ಮುಪ್ಪಿನ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳ ಸಂಸಾರಸೌಖ್ಯವನ್ನು ನೋಡುವ ಯೋಗವು ಒದಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಆ ಬಾಲಶಿವರಾಯನು ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗನಂತೆ ತೋರಿ, ಬಾದಶಹನ ಕಣ್ಣುಗಳೊಳಗಿಂದ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಉದುರಿದವು. ತನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗನಿಗೆ ಮಹಮ್ಮದೀಧರ್ಮದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಲೇಬೇಕೆಂದು ಆತನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು, ಆ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಸೆರೆಯ ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ ದುಃಖದಿಂದ ಆಕ್ರೋಶಮಾಡತೊಡಗಿದಳು.

ಏಸೂಬಾಯಿಯು ದುಃಖಿಸಹತ್ತಿದಂತೆ, ಆಕೆಯ ಅಣ್ಣನಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯ ಹೃದಯವು ಕರಗುತ್ತಹೋಯಿತು. ತಾನು ಬಾದಶಹನ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದು, ಬಾದಶಹನು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಮಾತು ನಡಿಸದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಗಣೋಜಿಯು ತನ್ನ ಸೇವಾವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದನು. ಅತ್ತ ನಾಗೋಜೀಮಾನೆಯ ಮನಸ್ಸೂ ಉದ್ವಿಗ್ನವಾಗಿತ್ತು. ತಾನು ಬಾದಶಹನ ಎಷ್ಟೋ ಹಿತಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಯಾತಿಕದಖಾನನ ಸಮಾನಸ್ಕಂಧನೆನಿಸಿದ್ದರೂ, ಖಾನನು ತನ್ನ ಜಾತಿಯವನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಾದಶಹನು ಆತನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ತನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾನೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂತಾಪಿಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ಜಬುನ್ನಸೆಯು ಬಾದಸಹನ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಕಣ್ಣೀರುಸುರಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ

ಮನೆತನದವರಮೇಲೆ ಇಂಥ ಕಠಿಣಪ್ರಸಂಗ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಸನವಾಗಿತ್ತು. ಆಕೆಯು ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕುರಿತು ವಿನಯದಿಂದ—"ನನ್ನ ಮೋರೆನೋಡಿ ಈ ಕೂಸಿನ ತಾಯಿಯನ್ನು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಇವರ ಸುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಸುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಥೆಯಾಗುವದನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ," ಎಂದು ಮೊಣಕಾಲೂರಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅತ್ತ ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಒಂದೇಸವನೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಾದಶಹನು—"ಅದೇನು ಕೇಳುವಹಾಗಿಲ್ಲ, ಇಂದಿನ ಜಯದಪಾಲನ್ನು ಪೈಗಂಬರನಿಗೆ ಕೊಡಲೇಬೇಕೆಂ"ದು ಹಟಹಿಡಿದಿದ್ದನು. "ಎಂಥ ಕೃತಘ್ನ ಬಾದಶಹನಿವನು"! ಎಂದು ಖಾನನು ಸಂತಾಪಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಏಸೂಬಾಯಿಯ ಆಶ್ರಿತನಾದ ಖಂಡೋಜಿ ಗುಜರನು (ಖಂಡೋಬಾಚೀಟನೀಸನಲ್ಲ) ಬಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆಬಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನುಡಿದನೇನಂದರೆ—ವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ ಆಲಮಗೀರನೇ, ನಾನು ಪ್ರತಾಪರಾವ ಗುಜರನ ಮಗನು, ಶಿವಾಜಿಯ ಆಪ್ತನು, ಬಾದಶಾಹಿಯ ಕಡುತರವಾದ ವೈರಿಯು, ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಬೀಗನು. ಹೀಗೆ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವನೂ, ಮೊಗಲರಿಗೆ ಯಮಸ್ವರೂಪಿಯೂ ಆದ ನಾನು ನಿನ್ನ ಪೈಗಂಬರನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನಧರ್ಮದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನುಕೊಟ್ಟು, ನಿನ್ನ ಉದಾರಮನಸ್ಸಿನ ಶಹಾಜಾದಿಗೆ ಪರಧರ್ಮದವರಮೇಲೆಯೂ ಅಂತಃಕರಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಸು; ಮತ್ತು ಜಯಶಾಲಿಯಾದ ಔರಂಗಜೇಬನು ಸೋತವರಮೇಲೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸು. ನಡೆ, ನನ್ನನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗಮಾಡು!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಖಂಡೋಜಿರಾವ ಗುಜರನು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರು ದಂಗು ಬಡೆದು ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದ ಗಣೋಜಿ, ಮಾನೋಜಿ ಇವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರೆಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಯಾವ ದ್ವೇಷದಿಂದ ತನ್ನ ದೇಹಯಜ್ಞವನ್ನುಮಾಡಿದನೋ, ಅದೇ ದ್ವೇಷದಿಂದ ಖಂಡೋಜಿಯು ಇಂದು ತನ್ನ ಆತ್ಮಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದನು! ಇಂಥ ದೊಡ್ಡಯೋಗ್ಯತೆಯ ಮರಾಟನು ಪೈಗಂಬರನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಲು ಸಿದ್ಧನಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಶಹಾಜಾದಿಯು ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಳು. ಏಸೂಬಾಯಿಯ ದುಃಖಾಶ್ರುಗಳು ಅದೃಶ್ಯವಾದವು ಈಮೇರೆಗೆ ಖಂಡೋಜಿರಾವ ಗುಜರನು ಬಾಲಶಿವರಾಯನ ಬದಲಾಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನನಾದ್ದರಿಂದ, ಶಿವಾಜಿಯವಂಶಕ್ಕೆ ಬಂದೊದಗಿದ್ದ ಅರಿಷ್ಟದ ನಿವಾರಣವಾಯಿತು!

೨೨ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ — **ಸತ್ವಶಾಲಿತ್ವ.**

(೦)

ಈಮೇರೆಗೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತದಿಂದ ರಾಯಗಡವು ಯಾತಿಕದ ಖಾನನ ವಶವಾಗಿ, ಏಸೂಬಾಯಿಯೂ, ಬಾಲಶಿವರಾಯನೂ ಬಾದಶಹನ ಕೈಸೇರಿದ ವರ್ತಮಾನವು ಖಂಡೋಬಾ ಚೀಟನೀಸನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆತನು ರಾಜಾರಾಮಾದಿ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಿಂದ ಹೊರಹೊರಡಿಸಿ, ಆ ಪರಿವಾರದ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಪಲ್ಹಾಳಗಡದಿಂದ ವಿಶಾಲಗಡಕ್ಕೂ ವಿಶಾಲಗಡದಿಂದ ಜಿಂಜಿಗೂ ಹೊರಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ವೇಗದಿಂದ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು. ಆತನು ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವದರೊಳಗಾಗಿ, ಇತ್ತ ಬಾದಶಹನ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದಿದ್ದ ಸರದಾರರು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಸಾಲಿನ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಭರದಿಂದ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಖಂಡೋಜಿಯು ರಾಯಗಡದ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು, ಕೆಲವರ ಅಂತಃಕರಣಗಳು ದುಃಖದಿಂದಲೂ, ಕೆಲವರವು ದ್ವೇಷದಿಂದಲೂ ಸಂತಪ್ತವಾದವು. ಆದರೆ ಸಂತಪ್ತವಾಗಿ ಮೈಮರೆತು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಮಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಾದಶಹನು ಮಿರಜ, ಪಲ್ಹಾಳದ ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ್ದನು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು, ನೀಲೋಪಂತ ಪಿಂಗಳೆ, ಹರಜಿ ಮಹಾಡಿಕ ಇವರಿಗೆ ಮಹಾರಾಜರು ಬರುವರಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇಡಿರೆಂದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದನು; ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದೊಳಗಿನ ಕೆಲವರನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೇಷಗಳಿಂದ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಜಿಂಜಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮೊದಲೇ ಸಾಗಿಸಿದನು.

ಇನ್ನು ಸ್ವತಃ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಜಿಂಜಿಗೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಲೋಚನೆಗೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಒಳಗಾದನು. ಬಾದಶಹನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಣ್ಣು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಮೇಲೆ ಇತ್ತು. ಅದಿಷ್ಟು ಆಶಾಂಕುರವನ್ನು ಕಮರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಶಿವಾಜಿಯ ನಿರ್ವಂಶವಾಗಿ, ಬಾದಶಾಹಿಯು ನಿರಂಕುಶವೂ, ನಿರ್ವೈರವೂ ಆಗುವದೆಂದು ಬಾದಶಹನು ತಿಳಿದಿದ್ದನು; ಆದ್ದರಿಂದ ತಟ್ಟನೆ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಜಿಂಜಿಗೆ ಹೊರಡಿಸುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈ ದುರ್ಘಟ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಪಾರಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನೂ, ಪರಶುರಾಮಪಂತನೂ ಕೂಡಿ ಒಂದು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದರು. ಮಹಾರಾಜರು ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ದುರ್ಗದಿಂದ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಲೆದಾಡುತ್ತ, ತಮ್ಮನ್ನು ಎಡತಾಕಿಸುವರಂಬಂತೆ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿ, ಎಲ್ಲಿಂದೊಮ್ಮೆ ತಾವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಯೋಚಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನ ಚಾತುರ್ಯವು ಒಳಿತಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಆತನು

ವಿಶಾಲಗಡವೆಂಬಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನು ಇಟ್ಟನು, ತಾರಾಬಾಯಿಯವರು ಪೂರ್ಣಗರ್ಭವತಿಯರಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಅವರನ್ನು ಸ್ಥಳಬಿಟ್ಟು ಕದಲಿಸುವ ಹಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜರನ್ನೂ, ಅವರ ಖಾಸಪರಿವಾರವನ್ನೂ ಮಾತ್ರ ಆತನು ಮೆಲ್ಲನೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆದನು.

ಶೂರ ಸರದಾರರಾದ ಶಂಕರಾಜಿ ಮಲ್ಹಾರ, ಖಂಡೇರಾವ ದಾಬಡೆ, ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ, ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯವರೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಾದ ಅಬಾಜಿ ಸೋನದೇವ, ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ ನಿರಾಜಿ, ಖಂಡೋ ಬಲ್ಲಾಳರವರೂ ಜಂಗಮರ, ಹಾಗು ಅರಿವೆ ಮಾರುವವರ ಸೋಗುಹಾಕಿಕೊಂಡು ವಿಶಾಲಗಡದಿಂದ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಹೊರಟರು. ರಾಜಪತ್ನಿಯರು ಕೊತ್ತಳಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಮಹಾರಾಜರ ಪ್ರವಾಸವು ಯಶಸ್ಸುಕೊಡುವದಾಗಲೆಂದು ಅಂಬಾಭವಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಈಮೇರೆಗೆ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಒಂದರಹಿಂದೊಂದು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಇಳಿದು ರತ್ನಾಗಿರಿ ಜಿಲ್ಹೆಯೊಳಗಿನ ಆಂಗ್ರೆಯ ವಿಜಯದುರ್ಗವೆಂಬ ಹಡಗುಪಡೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ದೇವಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಲಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸಪ್ಪಳಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವಾಸಮಾಡುತ್ತ ಅವರೆಲ್ಲರು ಗೋಕರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಚಂಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೋಳಿಸಿ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕೇವಿಯ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳಿಂದ ಅವರು ನೋಡ್ರುವವರಿಗೆ ಅಯ್ಯನವರ ಹಿಂಡಿನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಅಯ್ಯನವರ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ಅರಿಯದವರಾದ್ದರಿಂದ ಜನರು ತಮ್ಮ ಗುರುತು ಎಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವರೋ ಎಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರು ಭಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ರಾಜಪರಿವಾರವು ವಿಶಾಲಗಡದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಹೋದದ್ದನ್ನು ಭೋಲಾನಾಥನು ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದನು. ಆಗ ಬಾದಶಹನು ಪಲ್ಹಾಳಗಡವನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಮುತ್ತಿ, ಪಲ್ಹಾಳಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಗೆದ್ದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆ ದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹವಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ದುರ್ಗದೊಳಗಿನ ಮರಾಟರು ಬಹಳ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿ ಸರ್ಜೇಖಾನನ ಆಟವನ್ನು ನಡೆಯಗೊಡದ್ದರಿಂದ, ಆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬಾದಶಹನು ಹಟಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಆತನ ಲಕ್ಷವೆಲ್ಲ ರಾಜಪರಿವಾರದ ಕಡೆಗೆ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಹಿಡತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನು ಅಸದಖಾನನನ್ನು ಕಳುಹಿದ್ದನು. ಮತ್ತು ಊರೂರ ಚಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಟೀಸುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಉಚಿತಗಳ ಆಶೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ವೇಷಾಂತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಗೋಕರ್ಣದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಆತಂಕಪಡಹತ್ತಿತು. ಅಂದು ಅವರು ಶಿವಾಲಯದ ಚಂದ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡು, ಕೆಲಹೊತ್ತು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಬಳಿಕ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು,

ಸುತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆ ಮೊದಲಾದವರು ಒಲೆಹೂಡಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ, ಅಡಿಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಇಟ್ಟರು. ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ಎಲ್ಲರ ಸಲುವಾಗಿ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ, ಮಹಾರಾಜರೊಡನೆ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ಉಳಿದ ಪರಿವಾರವೂ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು.

ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ರುದ್ರಾಭಿಷೇಕದಿಂದ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಉಳಿದವರ ಕೈಯಿಂದಲೂ ಆ ಕೈಲಾಸನಾಥನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಗೋಕರ್ಣವು ಮಹಾಕ್ಷೇತ್ರವು. ಅದು ಗಯಾ, ಪುಷ್ಕರ, ಕಾಶೀ, ತ್ರ್ಯಂಬಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಪವಿತ್ರತರವಾದದ್ದು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ರಾಮಚಂದ್ರ, ರಾವಣ, ಅಗಸ್ತ್ಯ, ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳು, ಮುನಿಗಳು, ಯಾವತ್ತೂ ದೇವತೆಗಳು ನಿತ್ಯ ಬರುತ್ತಿರುವರು. ಕೈಲಾಸನಾಥನ ಆ ಆತ್ಮಲಿಂಗದ ಪೂಜೆಯಿಂದ ರಾವಣನ ತಾಯಿಗೆ ಕೋಟಿಲಿಂಗಾರ್ಚನದ ಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು. ಇಂಥ ಆ ಭೂಕೈಲಾಸವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರೇ ಮೊದಲಾದವರ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳು ತಲ್ಲೀನವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರೆಲ್ಲರು " ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ " ಎಂಬ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರಜಪಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಅವರು ತಾವು ಇಳಿದುಕೊಂಡಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಊಟಉಡಿಗೆಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ ವಿಶ್ರಮಿಸಿ " ವೆಂಕಟರಮಣರಾಮಯ್ಯ " ಎಂದು ನಾಮಘೋಷಮಾಡುತ್ತ ಸೋಂಡೂರ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಅವರು ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಲವು ನದಿಗಳನ್ನೂ, ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ದಾಟುತ್ತ ಶಿವಪುರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಆ ಸೋಂಡೂರಿಗೆ ಹೋದರು. ಸೋಂಡೂರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಡೆಯನು ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯು. ತನ್ನ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ಪರಿವಾರಸಹಿತವಾಗಿ ಬಂದದ್ದೊಂದು ಅಪೂರ್ವಯೋಗವೆಂದು ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸಂತಾಜಿಯು ಭಾವಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಆತನು ತನ್ನ ಜಂಗಮವೇಷವನ್ನು ಬಿಸುಟು, ಎಲ್ಲ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ವೈಭವದಿಂದ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವದು ಹಿತವಲ್ಲ, ಬಾದಶಹನ ಗೂಢಚಾರರು ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಇರಬಹುದು, ಎಂದು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಹೇಳಲು, ಸಂತಾಜಿಯು—" ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ದೇವರು ನಡೆದು ಬಂದಿರುವಾಗ ನಾನು ದೈವೀವೈಭವದಿಂದ ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸದೆ ಹ್ಯಾಗಿರಲಿ? " ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಸರದಾರರಿಗೆ ಒಪ್ಪಬಹುದಾದ ಸಾಧಾರಣ ತರದ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟನು.

ಸಂತಾಜಿಯು ರಾಜವೈಭವದಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಆಗ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಕೃತ್ತಿಕಾಯೋಗವೂ ಒದಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಶ್ರೀಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪರ್ವತವನ್ನು ಏರಹೋಯಿತು

ಸಂತಾಜಿಯು ಮಹಾರಾಜರ ಸಲುವಾಗಿ ಸ್ವತಃ ದರ್ಭಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದನು. ಕುಶತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರೇ ಮೊದಲಾದವರ ಸ್ನಾನವು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಆದಬಳಿಕ, ಶ್ರೀಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋದರು. ಪೂಜಾಸಮಾರಂಭವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯವೂ, ಹೃದಯಂಗಮವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಲಾವತಂಸರಾದ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಸ್ವತಃ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ವೀರನಾದ ಸಂತಾಜಿಯು ತಾನು ಸ್ವತಃ ತಂದಿದ್ದ ಕುಶಪುಷ್ಪ, ಪಾಲಾಶದಂಡ, ಮೃಗಚರ್ಮ, ಕೌಪೀನಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಜರ ಕೈಯಿಂದ ಶ್ರೀಕಾರ್ತಿಕೇಯನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಹತ್ತಿದ್ದಾನೆ; ಎಲ್ಲ ಪರಿವಾರದ ಭಕ್ತಿಪರವಶತೆಯಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದೆ; ಮಹಾರಾಜರೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಪರಿವಾರವು ಶುಭ್ರಭಸ್ಮಲೇಪನದಿಂದ ಶೈವಸಂಪತ್ತು ಹೊರಸೂಸಹತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ಶ್ರೀಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ಸ್ವಾಮಿಯ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವೀರಪರಿವಾರವನ್ನು ಕುರಿತು—ವೀರರೇ, ಶ್ರೀಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಪೂಜಾಯೋಗವು ಇಂದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದ್ದು ಸುದೈವವೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಶ್ರೀಕಾರ್ತಿಕೇಯನು ಕೂಸಾಗಿರುವಾಗ ದೇವಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ದುಷ್ಟ ತಾರಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಇಂಥ ಮಹಾಪ್ರತಾಪಿಯ ಅನುಗ್ರಹಯೋಗವು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒದಗಿರುತ್ತದೆ; ಅಂದಬಳಿಕ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿದ್ದ ನಾವು ಅಂಜುವದೇಕೆ ? ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಶ್ರೀಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ತೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ, ನಮ್ಮ ಖಡ್ಗಧಾರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವತೀವ್ರತೆಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಈಮೇರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಪೂಜಾವಿಧಿಗಳು ಮುಗಿದಬಳಿಕ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಲೋಹಾದ್ರಿಯನ್ನು ಇಳಿಯಿತು. ಸಂತಾಜಿಯ ಅಂದಿನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನಪುತ್ರನನ್ನು, ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರತಿಪಾಲಕನನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದರೂ, ಎಷ್ಟು ಪೂಜಿಸಿದರೂ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಕೆಲವು ದಿನ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಬಳಿಕ ವೇಂಕಟಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೈರಾಗಿಗಳ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿತು. ಕೃತ್ತಿಕಾಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಬಹು ಜನ ಯಾತ್ರಿಕರು ಲೋಹಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ್ದರು. ಆಗ ಈ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಪರಿವಾರದ ಸಂಶಯವು ಬಹು ಜನರಿಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಇತ್ತ ಔರಂಗಜೇಬನು ರಾಜಾರಾಮಾದಿ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ, ಅಥವಾ ಆ ಪರಿವಾರದ ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಿಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಇನಾಮುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಊರೂರಿಗೆ ಡಂಗುರ ಸಾರಿಸಿದ್ದನು. ದ್ರವ್ಯಲೋಭದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ತಮ್ಮ ಯಾತ್ರೆಯ ಪವಿತ್ರೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಮರೆತು, ಈ ಹೊಸ ಜನರ

ಸುತ್ತು ಕೈತೊಳಕೊಂಡು ಬೆನ್ನಹತ್ತಿದರು. ಕಾರಣ ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಬಹಳ ತೊಂದರೆಯಾಗಹತ್ತಿತು. ತಮ್ಮನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾದಶಹನು ಕಾಸಮಖಾನನನ್ನು ಕಳುಹಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಬಹು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸುತ್ತ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಒಂದು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡರು. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರರು ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ಈ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ, ಬೈರಾಗಿಗಳ ಸಂಘವು ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು.

ಹೀಗೆ ಮರಾಟರು ವಿಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದರೂ, ಅವರಲ್ಲಿಯ ಪರಸ್ಪರ ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕ ಭಾವವು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯೆಂತಲೂ, ತಾವು ಅವರ ಸೇವಕರೆಂತಲೂ ತಿಳಿದು ಅವರು ನಡಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದುದಿನ ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ಕೈಕಾಲು ತೊಳಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಧನಾಜಿಯು ಅವರ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯಹತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ಸಂತಾಜಿಯು ನೀರುಹಾಕುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ, ಖಂಡೋಜಿಯು ಕಾಲುಒರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಕೊಂಡು ಆತುರದಿಂದ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಚಂದವನ್ನು ನೋಡಿ ಧರ್ಮಶಾಲೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ತನ್ನವರನ್ನು ಕುರಿತು—" ಇವರು ಬೈರಾಗಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಯಾರೋ ವಿಪದ್ಗ್ರಸ್ತರಾದ ಘನವಂತರಿರುವರು. ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನು ಡಂಗುರ ಸಾರಿರುವ ಜನರು ಇವರೇ ಇರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಇವರ ಬೆನ್ನು ಕಾಯತಕ್ಕದ್ದು " ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಕರ್ಮಧರ್ಮಸಂಯೋಗದಿಂದ ಖಂಡೋಜಿ ಚಿಟನೀಸನಿಗೆ ಕನ್ನಡವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಖಂಡೋಬನು ಬೆದರಿದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಮರುದಿನವೇ ಎಲ್ಲ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿಸಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರೊಡನೆ ತಾನು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದನು. ಕಾಸಮಖಾನನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಖಂಡೋಜಿಗೆ ಹತ್ತಿತು; ಆದರೂ ಆ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನು ತನ್ನ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಸುರಕ್ಷಿತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜಿಂಜಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಕಾಸಮಖಾನನ ಸೆರೆಯಾಳಾಗುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಖಂಡೋಜಿಯ ಈ ಭಯಸೂಚನೆಯಿಂದ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಗಡಬಡಿಸಿ ಎಚ್ಚತ್ತಿತು. ಧನಾಜಿ, ಸಂತಾಜಿ, ದಾಭಾಡೆಯಿವರು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಒಂದು ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಡೆದರು. ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಉಳಿದ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೊಂದು ಹಾದಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಹೋದನು. ಖಂಡೋಬನು ಮಾತ್ರ ತಾನು ಯೋಚಿಸಿದಂತೆ ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಚಿತ್ತದಿಂದ ನಿಂತುಕೊಂಡನು.

ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದೋ ತಿಳಿಯದು. ಈ ವರೆಗೆ ಖಂಡೋಬನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಪರಿಪರಿಯ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದರೆ, ಆತನ ನಿಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಆತನು ಬಹುದಿವಸ ರಾಯಗಡದ ಬಳಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಾಳಾಗಿದ್ದನು. ಬಳಿಕ ಸಂತಾಜಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಡೇರೆಯ ಕಳಸವನ್ನು ತರುವಾಗ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟನು. ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತಾಪಪಟ್ಟಿರುವದು ವಾಚಕರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಜನರು ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಇದ್ದದ್ದರಿಂದಲೇ, ಮರಾಟರ ರಾಜ್ಯದ ಪುನರ್ಘಟನೆಯಾಯಿತೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ನಾವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರಬಹುದು; ಈಗಾದರೂ ಹೇಳುವೆವು. ಈ ಸ್ವಾರ್ಥರಹಿತವಾದ ಆಚರಣೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರವಾದ್ದರಿಂದ, ಆ ಗುಣವನ್ನು ಬೈಲಿಗೆಳೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ಎಷ್ಟುಸಾರೆ ಹೇಳಿದರೂ ಲಾಭವೇಯಿರುವದು. ಇರಲಿ. ಖಂಡೋಬನು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟುದೂರ ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಎರಡು ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿರಲು, ಮೂರನೆಯ ದಿವಸ ಕಾಶಿಮಖಾನನು ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಬಂದು ಖಂಡೋಬನನ್ನೂ ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದನು. ಬಳಿಕ ಖಾನನು ಅವರನ್ನು ಗದ್ದರಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿ ಖಂಡೋಬನನ್ನೂ ಅವನಜನರನ್ನೂ ಕುರಿತು—"ನಿಮ್ಮ ಅರಸನು ಯಾರು? ನೀವು ಯಾರು ಯಾರು ಇರುವಿರಿ"? ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಖಂಡೋಬನು—"ನಾವು ಬಡ ಬೈರಾಗಿಗಳು. ತೀರ್ಥ ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವೆವು. ನಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕಾರು ಜನರು ಇದ್ದರು. ಅವರು ಎತ್ತಕಡೆಗೋ ಹೋದರು. ನಾವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆವು." ಎಂದು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು; ಆದರೆ ಕಾಶಿಮಖಾನನಿಗೆ ಆ ಮಾತು ಹ್ಯಾಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಬೇಕು? ಇವರಸಂಗಡ ಇದ್ದ ಬೇರೆ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಜನರಲ್ಲಿಯೇ ಇವರ ಅರಸನು ಇರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಖಂಡೋಬನನ್ನು ಹುಣಸಿಯ ಬರಲುಗಳಿಂದ ಹೊಡೆಯಿರೆಂದು ತನ್ನ ಸೇವಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು.

ಖಂಡೋಬನ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಹುಣಸಿಯ ಬರಲುಗಳ ಬಾಸಾಳಗಳು ಮೂಡಹತ್ತಿದವು; ಆತನ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು ವ್ಯಾಕುಲವಾದವು. ಆದರೂ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಲಿಲ್ಲ. "ತಾವು ಬೈರಾಗಿಗಳು; ತಮ್ಮನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಪೀಡಿಸಬಾರದು; ನಮ್ಮಂಥ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಹೀಗೆ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುವದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗದು; ಅಲ್ಲಾನ ಕ್ಷೋಭಕ್ಕೆ ನೀವು ಪಾತ್ರರಾಗಬೇಕಾಗುವದು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಖಾನನ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗುವದರಬದಲು,

ಆತನು ಖಂಡೋಬನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಮಣ ಮಣ ಭಾರದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಇಡಿಸಿದನು. ಆಗ ಖಂಡೋಬನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪಹಚ್ಚಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಆತನಮುಖದಿಂದ—"ಪರಮೇಶ್ವರಾ, ಯಾವ ನನ್ನ ದುಷ್ಕರ್ಮದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಇಂಥ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿದೆ?" ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರವು ಹೊರಟಿತು! ಆದರೂ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ಖಾನನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂತರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ಖಾನನು ಖಂಡೋಬನಿಗೆ ಬೂದಿಯ ತೋಬರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು; ಆದರೂ ಖಂಡೋಬನ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂತರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಖಾನನು ಬೇಸತ್ತು ಖಂಡೋಬನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರಿಸುವಬಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಖಂಡೋಬನ ಕಾಲಿಗೆ ಮಣ ಮಣದ ಬೇಡಿಗಳು ಬಂದವು. ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಖಂಡೋಬನು ಮರಣದ ಹಾದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡನು. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಾಗಲು, ಖಾನನ ದೂತರು ರೊಟ್ಟಿ ಉರುಳುಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಖಂಡೋಬನಿಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಖಂಡೋಬನು ಅವನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನೋಡಿ—"ಯಾತ್ರಿಕರಾದ ನಾವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲೆಂ"ದು ಹಟಹಿಡಿದು ಅವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಎರನೆಯ ದಿವಸವೂ ಅದೇಪ್ರಕಾರವಾಯಿತು. ಮೂರನೆಯ ದಿವಸವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಮೂರುದಿವಸ ನಿರಾಹಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಖಂಡೋಬನೂ ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರೂ ತೀರ ಹೈರಾಣವಾದರು. ಅವರು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಜೀವಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಅವರ ಮೋರೆಗಳು ಬಿಳುಪೇರಿದವು; ಶಕ್ತಿಯು ಕ್ಷೀಣವಾಯಿತು; ಸರ್ವಾಂಗವು ಥರಥರ ನಡುಗಹತ್ತಿತು. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಖಾನನಿಗೆ ದಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಇವರು ನಿಜವಾದ ಬೈರಾಗಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು.

ಹೀಗೆ ಖಂಡೋ ಬಲ್ಲಾಳನು ಅಪೂರ್ವಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸುರಕ್ಷಿತತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಪರಿಪರಿಯ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅತ್ತ ರಾಜಾರಾಮನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜಪರಿವಾರವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಜಿಂಜಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ರಾಜಾರಾಮನು ಜಿಂಜಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಸುದ್ದಿಯು ಹತ್ತಿದಕೂಡಲೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಮರಾಟ ಸರದಾರರೂ ದಂಡಾಳುಗಳೂ ಯುಕ್ತಿಪ್ರಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದ ರಾಜಾರಾಮನ ಬಲವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಹತ್ತಿ, ಜಿಂಜಿಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು; ಆದರೆ ಖಂಡೋಬನ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಯು ಮಾತ್ರ ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಗೊದಗಿದ ಕಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆಬೇನೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಕ್ಷೀಣವಾಗಹತ್ತಿದ್ದಳು. ಮಾರ್ಗಾಯಾಸದಿಂದ ಆಕೆಯ ಪ್ರಕೃತಿಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಕ್ಷೀಣವಾಗಹತ್ತಿತು. ನೀಳೋಪಂತ ಮಹಾಡಿಕ, ಹಣಮಂತೆ ಇವರು ಸರ್ವ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಬಂದು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕಂಡು, ಅವರಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಜಿಂಜಿಯಿಂದ ಚಂದಿದುರ್ಗಕ್ಕೆ

ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಖಂಡೋಬನ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗದಿಂದ ಇಂಥ ಸುದಿನವು ಒದಗಿರಲು, ಖಂಡೋಬನು ಜಿಂಜಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯು ಮರಣಹೊಂದಿದಳು ! ಹರಹರ ! ಸತ್ವಶಾಲಿಗಳಿಗೆ ಸುಖ ವೆಲ್ಲಿಂದ ದೊರೆಯಬೇಕು ?

೨೩ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ — ಮರಾಟರ ಶೌರ್ಯ.

ಈಮೇರೆಗೆ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಜಿಂಜಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಮರಾಟರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಬಾದಶಹನನ್ನು ಹಣಿದು ಆತನಿಂದ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಉತ್ಸಾಹವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಮೊಗಲರ ವಿಸ್ತಾರ ವಾದ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ನೂಕಿ ಬರ್ಚಿಗಳಿಂದ ಆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ದಿಕ್ಕುಪಾಲಾಗುವಂತೆ ಓಡಿಸುವ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾಲೆರಾಯಿ ಅನ್ನು ವರು. ಇಂಥ ಭಾಲೆರಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾಗಿದ್ದ ಶೂರವೀರರಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಂತಾಜಿ ಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಸಂಪಾದಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆತುರಪಟ್ಟನು. ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಜಿಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಇರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಧನಾಜಿ, ಸಂತಾಜಿಯೆಂಬ ವೀರರ ಜೋಡು ಹದ್ದಿನಂತೆ ಎರಗಿ ಮೊಗಲರ ದೂಳಹಾರಿಸಹತ್ತಿತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಗಳು ಹಣ್ಣಾಗ ಹತ್ತಿದವು. ಸಂತಾಜಿಯು ಶೇಖನಿಜಾಮ, ಸರ್ಜೇಖಾನ, ರಣಮಸ್ತಖಾನ, ಜಾನಸ ಖಾನರಂಥ ಶೂರ ವಜೀರರನ್ನು ಮೊದಲೇ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಅಂಜಿ ಕೆಯು ಔರಂಗಜೇಬನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಾಧಿಸಹತ್ತಿತು. ಸಂತಾಜಿಯು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮಿರಜಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮುಗಿಬಿದ್ದು, ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಜನ ದೇಶಮುಖರನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಿದನು. ಸಂತಾಜಿಯ ಈ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಮೊ ಗಲ ಸರದಾರರು ಬಹಳ ಹಣ್ಣಾದರು. ಸರ್ಜೇಖಾನನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು, ಪಲ್ಹಾಳಗಡ, ಪಾವನಗಡಗಳನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಮುತ್ತಿ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಬೇಗನೆ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆತುರಪಟ್ಟನು. ಬಾದಶಹನು ಮೊದಲು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಆಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಒಡಕುಹುಟ್ಟದೆ ಅವರು ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ನಡೆದಿದ್ದರೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯಸಂಪಾದನದ ಕಾರ್ಯವು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಂತಾಜಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತನಾಗಿ ಏಕನಿಷೆ ಯಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಸವಿಸಹತ್ತಿದ್ದೇ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಮುಳುವು ಆಯಿತು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸರ್ಜೇಖಾನನು ಪಲ್ಹಾಳಗಡವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಲ ವಾಗಿ ಮುತ್ತಿದರೂ, ದುರ್ಗದೊಳಗಿದ್ದ ಕಾಗಲಕರನು ಆತನಿಗೆ ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಲಿಲ್ಲ.

ಕಾಗಲಕರನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರು ತತ್ತರಿಸಿದರು. ಕಾಗಲಕರನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ದುರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಬಂದು ಮೊಗಲರ ರುಂಡಗಳನ್ನು ಚೆಂಡಾಡಿ ಅವನ್ನು ರಾಶಿಯಾಗಿ ಒಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ತೋಪುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹಣಿಯಹತ್ತಿದನು. ಸರ್ಜೇಖಾನನು ಕಾಗಲಕರನ ಈ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆದರಿದನು. ಆತನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರ ಸಾಹಸ-ಪರಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಪತ್ರಬರೆದು, ತನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಬಾದಶಹನು ಕಾಲು ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ ಸ್ವತಃ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಹೀಗೆ ಮೊಗಲರು ಪಲ್ಹಾಳಗಡವನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಮುತ್ತಲು, ಕಾಗಲಕರನು ತನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನಿಗೆ ಪತ್ರಬರೆದನು. ಆಗ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು, ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು; ಆದರೆ ಕಾಸಿಮಖಾನನ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಸಂತಾಜಿಯು, ಪಲ್ಹಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಮರಾಟರ ದುರ್ದೈವದಿಂದಲೇ ಈ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಂತಾಜಿಯ ಅತ್ಯಂತವಾದ ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತಿಯೇ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನ ವಿಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಸಂತಾಜಿಯು ಮಿಗಿಮೀರಿದನೋ, ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಕಾಗಲಕರನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ಕಾಗಲಕರನಿಗೆ—" ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನೀವು ದುರ್ಗವನ್ನು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಬಾದಶಹನೊಡನೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ, ಮುಂದೆ ನೋಡೋಣ " ಎಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು.

ಹೀಗೆ ಪಲ್ಹಾಳಗಡವು ಬಾದಶಹನ ಕೈಸೇರಿತು. ಇನ್ನು ವಿಶಾಲಗಡವನು ಮೊಗಲರು ಮುತ್ತತಕ್ಕವರು. ವಿಶಾಲಗಡದಲ್ಲಿ ತಾರಾಬಾಯಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರಾಮನ ಹೆಂಡಿರೂ, ಬೇರೆ ರಾಜಪರಿವಾರವೂ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ತುಂಬಿದ ಬಸಿರುಹೆಂಗಸಾಗಿದ್ದಳೆಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರು ಬಲ್ಲರು.. ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವದು ಅತ್ಯಂತ ದ್ರೋಹವೆಂದು ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಮರಾಟರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಅದರ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವರು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ಬಹು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾದನು. ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ್ದು ಸುಲಕ್ಷಣವಲ್ಲವೆಂದು ಆತನು ತಿಳಿದನು. ಈಗಿನ ಕಾಲವು ಮರಾಟರಿಗೆ ತೀರ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿತ್ತು, ಪ್ರಬಲನೂ ವೈಭವಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಔರಂಗಜೇಬನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮರಾಟರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವವರು ತೀರ ವಿರಲವಾಗಿದ್ದರು. ಜಗತ್ತು ಗೆದ್ದಎತ್ತಿನ ಬಾಲಹಿಡಿಯುವ ಸ್ವಾರ್ಥಪರಾಯಣರಿಂದಲೇ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸತ್ಯಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳು ಜಗತ್ತಿ

ನಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿರಲ. ರಾಜಾರಾಮನು ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ದುರ್ಗದಿಂದ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಯಾರು ವಹಿಸಬೇಕು? ಆದರೆ ಕೇವಲ ಸ್ವಾಮಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಕೆಲವು ಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ, ಮರಾಠಾಸರದಾರರೂ ನಿಸ್ಪೃಹರಾಗಿ ಜೀವದ ಹಂಗುದೊರೆದು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿಂತದ್ದರಿಂದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶದ ಹೆಸರು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾದರೂ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಅಗ್ರಗಣ್ಯನೆಂದು ಎಲ್ಲರಂತೆ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನೂ ತಿಳಕೊಂಡಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಅಂಥ ಸಂತಾಜಿಯು ಈಗ ತಲೆಭಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸದೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವ್ಯಸನವಾಗಿರಬಹುದೆಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರೇ ತರ್ಕಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಸಂತಾಜಿಯು ಅಂತರಂಗದಿಂದ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದರೆ, ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವದ ನಾಶವಾಗುವದೆಂದು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ಭಾವಿಸಿದನು. ಸಂತಾಜಿಯು ತಾನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತ ಬಂದದೊಂದು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜಕವಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷದ ಒಬ್ಬ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಾಢ್ಯ ಸರದಾರನು ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕೂಡಿದರೆ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಘಾತಕವಾಗುವದೋ ಎಂದು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ಬಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದನು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ, ತಾರಾಬಾಯಿಗೆ ಪುತ್ರೋತ್ಸವವಾದ ವರ್ತಮಾನವು ಅಂತಃಪುರದಿಂದ ಬಂದಿತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನ ಚಿಂತೆಯೆಲ್ಲ ಅಳಿದು ಹೋಗಿ, ಆತನು ಆನಂದಾಬ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು. ಪುಣ್ಯಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಯಾವಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನಿಗೆ ಆನಂದವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ? ಕೆಲವು ದಿನಗಳಹಿಂದೆ ರಾಜಪತ್ನಿಯನ್ನು ಬೇಗನೆ ಜಿಂಜಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಲ್ಹಾದಪಂತರಿಂದ ಬರೆದು ಬಂದಿತ್ತು; ಆದರೆ ಪ್ರಸೂತಿಯ ಕಾಲವು ಸಮೀಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನಿಗೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಾರಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಪುತ್ರೋತ್ಸವವಾಯಿತು. ಅತ್ತ ಪಲ್ಹಾಳಗಡವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮೊಗಲರು ವಿಶಾಲಗಡದಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ, "ಇನ್ನು ಬೇಗನೆ ವಿಶಾಲಗಡವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗುವದು"ಬದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ರಾಜಪತ್ನಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ತಾರಾಬಾಯಿಯು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು—ಪಂತ, ನಿಮ್ಮ ಸೂಚನೆಯು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಇನ್ನು ಯಾವತ್ತು ರಾಜಪರಿವಾರವು ಜಿಂಜಿಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದೇ ಯೋಗ್ಯವು. ಮೊಗಲರ ಹಾವಳಿಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆದಿರುವದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬವು ಕೆಲಸದ್ದಲ್ಲ. ನನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಧನಾಜಿಯನ್ನಾಗಲಿ, ಸಂತಾಜಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಕಳಿಸ

ತಕ್ಕದ್ದು, ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು! ಸಂತಾಜಿಯು ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದಕೂಡಲೆ ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಂತನಿಗೆ ಸಂತಾಪವಾಯಿತು. ಆತನು ತಾರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕುರಿತು-"ತಾವು ಸಂತಾಜಿಯು ಹೆಸರನ್ನು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಉಚ್ಚರಿಸಬಾರದು. ಆತನು ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ." ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಪಂತರ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾರಾಬಾಯಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು; ಯಾಕಂದರೆ ಧನಾಜಿ, ಸಂತಾಜಿ ಇವರ ಅಂತರಂಗಗಳು ಮೊದಲಿನಿಂದ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಧನಾಜಿಯು ಪಕ್ಷದವಳಾಗಿದ್ದಳೆಂಬದು ವಾಚಕರ ಸ್ಮರಣದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಸಂತಾಜಿಯು ಏಸೂಬಾಯಿಯು ಪಕ್ಷದವನೆಂದು ತಾರಾಬಾಯಿಯು ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಕೊಡದೆ ಧನಾಜಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆಕೆಯು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದನ್ನಾದರೂ ವಾಚಕರು ಮರೆತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸೇರದೆಯಿದ್ದ ತಾರಾಬಾಯಿಗೆ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನ ಸಂತಾಪದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಮಾಧಾನವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ಆಕೆಯು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನನ್ನು ಕುರಿತು— ಯಾಕೆ ಪಂತರೇ, ಸಂತಾಜಿಯು ಗುಣವು ಈಗಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತೇ? ಸಂತಾಜಿಯು ಕೃತ್ರಿಮ ಸ್ವಭಾವದವನು. ಆತನು ಎಷ್ಟೋ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರರನ್ನು ಸುಲಿದು ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೂ, ಅವನ್ನು ಸರಕಾರ ಜಮೆಮಾಡದೆ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವನು. ತುಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೂ ಆತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಟ್ಟನು. ಇದೆಲ್ಲ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಧನಾಜಿಯು ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಆತನಿಗೆ ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸದೆ ಸಂತಾಜಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದಿರಿ. ಈಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಘಾತ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪಹ್ಲಾಳಗಡ, ವಿಶಾಲಗಡಗಳಂಥ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನಾವು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು.

ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಈ ಹಂಗಿಸುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ಔದಾಸೀನ್ಯದಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—ಬಾಯಿಸಾಹೇಬ, ಅದಿರಲಿಬಿಡಿರಿ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಸೇನಾಪತಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಧನಾಜಿಗೇ ಕೊಡಿಸುವೆನು. ಈಗ ಲಿಂಗೋಶಂಕರ, ಹಾಗು ವಿನಾಜಿಶಂಕರ ಇವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು, ಹೊರಡುವದಕ್ಕೆ ವಿಲಂಬವಾಗಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಭಾವನೆಯಂತೆ ಸಂತಾಜಿಯು ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಹಾಗೆ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು. ಪಂತರ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜರ ವಿಶ್ವಾಸವು ಬಹಳ. ತಾರಾಬಾಯಿಯೂ ಜಿಂಜಿಗೆ ಹೋದಬಳಿಕ ಸಂತಾಜಿಯು ವಿಷಯವಾಗಿ ಪತಿಯ ಮುಂದೆ ಇಲ್ಲದ್ದೊಂದು ಹೇಳಿದಳು, ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ಹೇಳಿಕೆಯಮಾತು

ಕೇಳದವರಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಂತಾಜಿಯು ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅವರು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನ ಪತ್ರಕ್ಕೂ, ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾತಿಗೂ ಕಿವಿಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಂಗರಕ್ಷಕರಾದ ಭಕ್ತಾಜಿ, ಬಹಿರೋಜಿ ಎಂಬವರನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿ, ಸೇನಾಪತಿ ಪದವಿಯ ಮುದ್ರೆ ಕಠಾರಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಗೆ ಬಹಳ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು, ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠನು ಪುರುಷವೇಷಧಾರಿಯಾದ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು— "ಕಮಲೇ, ನಿನ್ನ ಸಂಸಾರಸೌಖ್ಯದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಕಾಲವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ದೂರವಾಯಿತು. ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ದೈವಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಕರ್ಮವು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತೆನ್ನುವಂತೆ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯಾಯಿತು; ಆದರೂ ನೀನು ಉದಾಸೀನೆಯಾಗಬಾರದು. ನಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗವು ಸೇನಾಧಿಪತಿಯ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಡೆದಿರದೆ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ನನ್ನ ಅತ್ಯುತ್ಕಟಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಮಹಾರಾಜರ ಮನಸ್ಸಾದರೂ ತಿರುಗಿರಬಹುದು. ಆಗಲಿ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ನಾವು ಮಾಡೋಣ; ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥ ಶಿವಪ್ರಭುವು ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಬಗೆದು ನೋಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವನು. ಕಮಲೇ, ಬಹಳ ಹೇಳುವದರಿಂದೇನು? ಇದು ನಮ್ಮ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲವಾಗಿರುವದು. ಎಂಥ ವಿಪರೀತಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದರೂ ನಾವು ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟರಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ" ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಸತ್ವಸ್ಥಳಾದಕಮಲೆಯು— "ಮಹಾರಾಜ, ತಮ್ಮ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಮೇಲೆ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡುವದು ನನ್ನ ಕೆಲಸವು, ಹೆಚ್ಚಿನದೇನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ? ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಸರ್ವಥಾ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಾವು ಒಬ್ಬರೇ ಮಾತ್ರ ಇರಬಾರದು. ತಮ್ಮ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಪಾಲುಗಾರತಿಯಾದ ನಾನು ತಮ್ಮನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಸಂತಾಜಿಯು ಸರಳ ಹೃದಯದವನು. ಆತನು ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ದೇಹವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದನೆಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರು ಬಲ್ಲರು. ಆತನು ಗುತ್ತಿಯದುರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ದುರ್ಭಾವನೆಯಿಂದಾಗಲಿ, ವೈರಬಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೆವದಿಂದಾಗಲಿ ಪಲ್ಲಾಳಗಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನು ಸೊಂಡೂರು-ಗುತ್ತಿಗಳ ಅರಣ್ಯಗಳೊಳಗಿಂದ ತುಂಗಭದ್ರೆಯವರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರ ದರ್ಪವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ, ಮೊಗಲರನ್ನು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡಿದ್ದನು.

ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಮನೋವ್ಯಥೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟನು. ಪುರುಷವೇಷದಿಂದ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದ ಕಮಲೆಯೂ ಪತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆದಳು. ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನೊಡನೆ, ತನ್ನ

ಜನರು ಬೀಡುಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದ ಸೊಂಡೂರ ಅಡವಿಯನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಆಗ ಕಮಲೆಯು ಅಡಿಗೆ—ಊಟಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು. ಸಂತಾಜಿಯು ಏಕಾಂತ ದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿ, ಛಾವಣಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ವಟವೃಕ್ಷದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಳಾದ ಬಕುಳೆಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು ಬಕುಳೆಯು ವೃದ್ಧ ನಾಗೋಜಿರಾವ ಮಾನೆಯೆಂಬ ಪ್ರಬಲ ಸರದಾರನ ಪ್ರೀತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯೆಂಬದನ್ನು ವಾಚಕರು ಬಲ್ಲರು. ಆಕೆಯು ವನಪು ಮಾಡುತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ಬಕುಳೆ—ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪತಿಯು ಮರಾಟರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸುವನು. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಆಯಿತಷ್ಟೇ?

ಸಂತಾಜಿ—ಬಕುಳಾಬಾಯಿ, ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಮಾಡಿದೆ. ಸ್ವದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರಕ್ಷಣದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ನೀನೊಬ್ಬಳು ಪಾಲುಗಾರಳಾದೆ. ನೀನು ಇನ್ನು ಹೋಗಬಹುದು. ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯವಾದಂತಾಯಿತು.

ಬಕುಳೆ—ಪ್ರಿಯಕರಾ, ಹೀಗೇಕೆ ಹೊರಕೈಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವೆ? ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮರೆತೆಯೋ ಏನು? ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಈ ದಾಸಿಯನ್ನು ಸುಖಪಡಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ?

ಸಂತಾಜಿ—ಬಕುಳೇ, ಹೋಗು, ನೀನು ಪುಣ್ಯದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತೀ. ಆ ಪುಣ್ಯದ ಬೆಲೆಯೆಂದು ನನ್ನ ಶೀಲವನ್ನು ಕೆಡಿಸಹೋಗಿ ಮೋಸಗೊಳ್ಳಬೇಡ. ಸಂತಾಜಿಯ ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತವು ಅಭಂಗವಾದದ್ದೆಂಬದನ್ನು ಮರೆಯದಿರು. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವು ಸಾಧಿಸುವವರೆಗೆ ಸ್ವಪತ್ನೀಗಮನವನ್ನು ಕೂಡ ನಿಷೇಧಿಸಿ ಕೇವಲ ವ್ರತಸ್ಥನಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸಂತಾಜಿಯು, ಪರಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ದುರ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಯಾದರೂ ನೋಡಬಹುದೆಯೆ? ಹೋಗು, ಬಕುಳಾಬಾಯೀ ಹೋಗು; ನೀನು ನನ್ನ ಹಡೆದ ತಾಯಿಗೆ ಸಮಾನಳು. ಈ ಮೂರೂವರೆ ಮೊಳದ ಮಣ್ಣಿನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಲುಬ್ಧಳಾಗುವದಕ್ಕಿಂತ, ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಹತ್ತು ಬೆರಳು ಉಳಿದಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳಿಗಾಗಿ ಲುಬ್ಧಳಾಗು. ಆತನಲ್ಲಿ ಭಯಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾಳಿ ಸದ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವಳಾಗು. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸು. ಜಗತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂತತಿಯಾಗಿರುವದು. ಸಂತತಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವದರಿಂದ ಅದರ ಜನಕನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುವಂತೆ, ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಅದರ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಯು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಆಗುವದು.

ಬಕುಳಾ— ಹೀಗೋ! ಹೀಗೆ ಧರ್ಮೋಪದೇಶದಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವಿರಾ? ಹಾಗಾದರೆ ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಸಂತಾಜಿರಾವ, ಹೀಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದಯರಾಗಬೇಡಿರಿ.

ಸಂತಾಜಿ— ಸಾಕುಮಾಡು! ಚಾಂಡಾಲಿನೀ, ಬಾಯಿಮುಚ್ಚು! ಯಾರಿರುವಿರಲ್ಲಿ? ಈಕೆಯ ತಂದೆಯನ್ನು ಆನೆಯಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಎಳಿಸಿ ಪ್ರಾಣಹರಣಮಾಡಿದಂತೆ, ಈಕೆಯ ಪ್ರಾಣಹರಣಮಾಡಿರಿ.

ಬಕುಳಾ— ಎಲಾ ದುಷ್ಟಾ, ಯಾರು ಯಾರ ಪ್ರಾಣಹರಣಮಾಡುತ್ತಾರೆ ನೋಡೋಣ!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿದು ಬಕುಳೆಯು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಹೊರಟು ಹೋದಳು. ಇತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ತಡಮಾಡದೆ ತನ್ನ ಜನರೊಡನೆ ಧನಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮರಾಠಾವೀರರು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಮೊಗಲರನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ವಿಶಾಳಗಡವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಬಹಳ ಶ್ರಮವಾಯಿತು. ಒಳಗಿನ ಜನರು ಬಹು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿದರು. ದುರ್ಗವು ವಶವಾದಾಗ ೭೦೦ ಜನ ಮರಾಠಾಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದರು. ಈ ಅನರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನ ದ್ವೇಷವು ಬಾದಶಹನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿತೋ, ಸಂತಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿತೋ ತಿಳಿಯದು. ಬಾದಶಹನು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಮರಾಟರನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹಣಿದರೂ ಅವರು ಮಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಹೊತ್ತುಸಾಧಿಸಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳ ನೋಡಿ ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತುಂಡರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿಯು ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಬಾದಶಹನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಹಾಳುಗೆಡವಹತ್ತಿದರು. ಬಾದಶಹನು ಮರಾಟರ ಒಂದೊಂದೇ ದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ, ಮರಾಟರು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅವನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಶಂಕರಾಜಿ ನಾರಾಯಣನ ಸಾಹಸವು ಅತರ್ಕ್ಯವಾದದ್ದು. ಆತನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉಡದ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಏರಿಹೋಗಿ ಬಾದಶಹನ ನಿಶಾನೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆದು,ಅಲ್ಲಿ ಮರಾಟರ ನಿಶಾನೆಯನ್ನು ಊರಿದನು. ಶಂಕರಾಜಿಯ ಈ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನ ಮಾವಳರು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು, ಕೂಡಲೆ ತೋರಣ, ರೋಹಿಡಾ ಮೊದಲಾದ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಮರಾಟರ ವಶವಾಯಿತು. ವಿಶಾಲಗಡವು ಮೊಗಲರ ಕೈಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಂತನು ಸಾತಾರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದನ್ನರಿತು ಬಾದಶಹನು ನಿಗ್ಗರದಿಂದ ಸಾತಾರೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಗಜಿ-ಅನಂತನೆಂಬವನು ಬಾದಶಹನ ಆಟವನ್ನು ನಡೆಯಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಬಾದಶಹನು ಪರಳಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮ ತ್ರ್ಯಂಬಕನೆಂಬವನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿ ಮರಾಟರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಂಡನು. ಶಂಕ

ರಾಜಿ ನಾರಾಯಣನು ಸಂತಾಜಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡಿಸಿ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಬಹಳ ಹಣ್ಣು ಮಾಡಿದನು. ವೃದ್ಧನಾದ ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾದಶಹನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಟರ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ, ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಜಿಂಜಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದನು.

ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯವು ಜಿಂಜಿಯಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದ ಕೂಡಲೆ, ಅದು ಅತ್ತ ಹೋಗದ್ದಂತೆ ಧನಾಜಿ ಸಂತಾಜಿ ಇವರು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಹತ್ತಿದರು ನೋಡಿದತ್ತೆಲ್ಲ ಮರಾಟಾ ಸರದಾರರು ಮೊಗಲರ ಮೇಲೆ ಮುಗಿಬಿದ್ದು ಹಣಿಯ ಹತ್ತಿದರು. ಪರಶುರಾಮ ತ್ರ್ಯಂಬಕನು ಸಂಗಮನೇರದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ, ಶಂಕರಾಜಿನಾರಾಯಣನು ಮಾಳವದಲ್ಲಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಂತನು ಸಾತಾರೆಯೊಳಗಿದ್ದು ದೇಶದಲ್ಲಿ, ಪರಸೋಜಿ ಭೋಸಲೆಯು ಗೊಂಡವಣ, ವರ್ಹಾಡ, ಗುಜರಾಥ, ಗಂಗಾತೀರ, ಬಾಗಲಣ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರೊಡನೆ ಕಾದಿ ಅವರನ್ನು ಹಣ್ಣು ಮಾಡಹತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾದಶಹನ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯವು ಮರಾಟರ ಸೈನ್ಯದ ಹರತದಿಂದ ತತ್ತರಿಸಹತ್ತಿತು. ಮರಾಟಾಸರದಾರರು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಒಗೆದು ಮರಾಟರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಧನಾಜಿ ಸಂತಾಜಿಯಿವರ ಉಪಟಳವನ್ನಂತು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಸಲ್ಲ. ಇವರ ಅಂಜಿಕೆಯು ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಜಿಂಜಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ಮೊಗಲರು ನಿದ್ದೆಹತ್ತಿ, ಮಲಗಿದಾಗ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ "ಧನಾಜಿಆಯಾ ಸಂತಾಜಿಆಯಾ" ಎಂದು ಕನಕರಿಸುತ್ತ ಏಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಧನಾಜಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಮೊಗಲರ ಕುದುರೆಗಳು ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವಂತೆ! ತನ್ನ ಸೈನಿಕರ ಈ ದೈನ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾದಶಹನು ಜಿಂಜಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ಝುಪಲಿಕಾರಖಾನನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬುಂದೇಲಾಸರದಾರನಾದ ದಲಪತರಾಯನನ್ನೂ, ವಿಜಾಪುರದ ಕೊತವಾಲನಾದ ಕಾಸಮಖಾನನನ್ನೂ, ಕಳಿಸಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಹತ್ತಿದೊಂದೇ ತಡ, ಆತನು ಧನಾಜಿಯೊಡನೆ ಕಾಸಮಖಾನನಿಗೆ ಗಂಟು ಬಿದ್ದನು. ಅವರ ಅಬ್ಬರದ ಮುತ್ತಿಗೆಗೆ ಖಾನನ ಎದೆಯೊಡೆದು ನೀರಾಯಿತು. ಆತನು ಅಂಜಿ ತತ್ತರಿಸಿ ದುಂಡೇರಿಯ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಈ ಕಂದರವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಎಲ್ಲ ಮೊಗಲ ಸರದಾರರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದನು. ಆಗ ಯಾವತ್ತು ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ರಕಮುಗಳನ್ನು ಸಂತಾಜಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ತಮ್ಮ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಗೆ ೫೦-೬೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ದೊರೆತವು.

೨೪ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ — ಸಂತಾಜಿಯ ಮರಣ !

ಈ ಮೇರೆಗೆ ಮರಾಟರ ವೈಭವವು ಪುನಃ ಜಿಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಕಸಿಮಾಡಿದ ಗಿಡವು ಅಕ್ಕಲೊಡೆದು ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ, ನಾಶವಾದ ಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಟರ ರಾಜ್ಯವು ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಮರಾಟರ ಸತ್ವಸಾರದಿಂದ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಹತ್ತಿತು. ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಜಿಂಜಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅಷ್ಟ ಪ್ರಧಾನರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ, ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳಿಗೆ ಜಹಾಗೀರುಗಳನ್ನೂ, ಬಿರುದುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಹತ್ತಿದರು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಸಿವೆ ಅರಿದು ಹಾಕಿದಹಾಗಾಯಿತು. ಆತನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿಯು ಮುಟ್ಟದಹಾಗಾಗಿ, ಆತನಿಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯ ಸುದ್ದಿಗಳು ತಿಳಿಯದಾದವು. ಅದ್ದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಬಹಳ ತಾಪವಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ಜಿಂಜಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಮುತ್ತುವದಕ್ಕಾಗಿ ಝುಪಲಿಕಾರಖಾನನಿಗೆ ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತನು; ಆದರೂ ಸಂತಾಜಿಯ ಹಾವಳಿಯ ಮುಂದೆ ಖಾನನ ಆಟವು ನಡೆಯದಾಯಿತು. ಮರಾಟರು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಗೊತ್ತಿಗೆ ಹಚ್ಚುವರೆಂದು ಝುಪಲಿಕಾರಖಾನನೂ, ಆತನ ಸಹಾಯಕ ಸರದಾರರೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದೊಳಗೆ ಔರಂಗಜೇಬನು ಮರಣಹೊಂದಿದನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಹುಟ್ಟಿ ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಇನ್ನು ತಮ್ಮ ಅರಿಷ ಕಾಲವು ಹಿಂಗಿತೆಂದು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕನೂ, ಸೂತ್ರಧಾರನೂ ಆದ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತನು ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆಗ ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದರು. ಅವರ ದುಃಖವು ಪರಮಾವಧಿಯಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ದಿನ ತಾರಾಬಾಯಿಯೂ, ಧನಾಜಿಯೂ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದರು. ಆಗ ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತು ಹೊರಟು ಕಡೆಗೆ ಧನಾಜಿಯು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು—" ಮಹಾರಾಜ, ದಂಡಿನ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಹಣದ ತೊಂದರೆಯಾಗಿರುವದು " ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಮಹಾರಾಜರು ಪರಮಾವಧಿ ವ್ಯಸನದಿಂದ ಅಸಹ್ಯಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಧನಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—ನಾನೇನುಮಾಡಲಿ? ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಯಾವತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವರೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಧನಾಜಿ—ಮಹಾರಾಜ, ಮೊನ್ನೆ ಸಂತಾಜಿಯು ದುಂಢೇರಿಯ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಅರವತ್ತು ಎಪ್ಪತ್ತುಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವನಲ್ಲ, ಅದನ್ನೇನು ಅವನಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವಿರೋ ಏನು? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಆತನು ಬಹಳ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಈ ಜಗದಳೆಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜಾರಾಮ—ಇದ್ದೀತು! ಆತನ ಪದುಂನಲ್ಲಿ ಭಾಲೇರಾಯಿಂಯ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ದಾಣಿ ಮೇವಿನ, ಹಾಗು ಸೈನಿಕರ ಹೊಟ್ಟೆಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಆತನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೇಡುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ.

ತಾರಾಬಾಯಿ—ಸಂತಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯದವರು ಆತನ ತ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಸತ್ತಿರುವರು. ಆತನ ರೀತಿಯು ಸರಿಯಾದದ್ದಲ್ಲ. ಸೈನಿಕರು ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದೆ ತಿರುಗಿ ತಿರುಗಿ ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕು, ಸುಲಿಗೆಯ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂತಾಜಿಯು ಅಪಹರಿಸಬೇಕು. ಆ ಆಶಿಬುರುಕನು ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ಹೊನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವನೆಂದು ಆತನ ಜನರೇ ಹೇಳುವರು. ಸಂತಾಜಿಯು ಹೀಗೆ ಲಾಭಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಒಡೆದು, ಆತನು ವಾಯಿಯ ದೇಶಮುಖಿಯ ಆಶೆಯಿಂದ ರಾಯಗಡವನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಯಾಕೆ ಧನಾಜೀ, ನಾನಾಡುವಮಾತು ಸುಳ್ಳೇನು? ರಾಯಗಡವು ಮೊಗಲರ ವಶವಾಗುವಾಗ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಂತಾಜಿಯು ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ, ದುಡ್ಡಿನ ಆಶೆಯಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆದಾಡಬಹುದೋ!

ಧನಾಜಿ—ಅದೊತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಝುಪಲಿಕಾರಖಾನನ ಸಂಗಡ ಏನೋ ಸಂಧಾನ ನಡಿಸಿದಹಾಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಖಾನನು ಜಿಂಜಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆ ಸಡಿಲುಮಾಡಿ, ವಾಂಡಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನೆ? ಖಾನನಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಬಾಬಗಿರಿಯು ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬಾದಶಹನು ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ತೀರ ಹಣ್ಣಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬೇಗನೆ ಒಂದುದಿನ ಆತನು ಉದುರಿ ಹೋಗತಕ್ಕವನು. ಬಾದಶಹನು ಇರುವವರೆಗೆ ಮರಾಟರ ಕಾಟವನ್ನು ತೋರಿಕೆಗಾಗಿ ಇಟ್ಟು, ಬಾದಶಹನು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಮರಾಟರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ, ತಾನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುಬೇದಾರನಾಗಬೇಕೆಂಬದು ಖಾನನ ಹವಣಿಕೆಯು. ಅದಕ್ಕೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಸಹಾಯವು. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಮುತ್ತಿಗೆಯು ಇಷ್ಟು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ನಡೆಯಬಹುದೇ? ಹೀಗೆಯೇ ದಿನಹಾಕಿ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಬಾಲಶಿವರಾಯನನ್ನು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಈಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಅದರಂತೆ ದಿನಹಾಕಿ ಈಗ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿವರಾಯನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಆಬಾಸಾಹೇಬರ ವಂಶವು ನಷ್ಟವಾದಂತಾಗುವದು.

ರಾಜಾರಾಮ—ಏನುಮಾಡಲಿ? ಎಂಥ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ತೀರಿಕೊಂಡರಲ್ಲ! ಇಂಥ ಅನರ್ಥವು ಯಾಕೆ ಒದಗಿರಬಹುದು? ಧನಾಜೀ, ಇದೊಂದು ಅಪಶಕುನವಾಗಿರಬಹುದೇನು?

ಧನಾಜಿ - ಮಹಾರಾಜರು ಹೀಗೆ ಅವಸಾನಗೆಡುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವು ಬಲವತ್ತರವಾಗಿರುವವರೆಗೆ ಯಾವಅಪಶಕುನಗಳು ಏನುಮಾಡುವವು? ಆದರೆ

ರಾಜದ್ರೋಹದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಮೇಲೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಿವಾರಣಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಸಂತಾಜಿಯು ಈಗ ಮೊದಲಿನಹಾಗೆ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ.

ರಾಜಾರಾಮ—ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರಾದರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಪತ್ರ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಂತಾಜಿಯಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಇನ್ನು ಜಿಂಜೀಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರದೆ, ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಹೊರಟುಬರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಂತಾಜಿಯು ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಅಂತರಂಗದಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವನಂತೆ, ಆತನ ಸೈನ್ಯವು ಆತನ ತ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಸತ್ತಿರುವದಂತೆ.

ಖಂಡೋಜಿಬಿಟನೀಸ—ಧನಾಜೀರಾವ, ನಾವು ಜಿಂಜಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರ ಆಗ್ರಹದಸೂಚನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವೇನುಮಾಡಬೇಕು?

ಧನಾಜಿ—ಮುಂದೆ ಏನುಮಾಡಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ನೀವೇ ಆಲೋಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಉಪಾಯಕೋವಿದರಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದಪಂತರು ತೀರಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೀವು ಇರುವಿರಿ. ನಾವೇನು? ಕಠಾರಿಯ ಒಕ್ಕಲು, ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ತರುವದಷ್ಟು ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು.

ಖಂಡೋಜಿ—ಧನಾಜೀ, ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯು ಅನುಕೂಲವಾಗಲೇಬೇಕು. ಆತನಮೂರ್ಗದಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಆಗುವದು. ಆತನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯತ್ನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾನು ಈಗ ಹೋಗುವೆನು.

ಖಂಡೋಜಿಬನು ಹೊರಟು ಹೋಗಲು, ಮಹಾರಾಜರು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಅವರು ಮತ್ತೆ ಧನಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—

ರಾಜಾರಾಮ—ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರಾದರೂ ಸಂತಾಜಿಯವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೇ ನನಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಂತಾಜಿಯು ಬಾದಶಹನ ಡೇರೆಯ ಬಂಗಾರದ ಕಳಸವನ್ನು ತಂದನೆಂಬ ಮೋಹಕ್ಕೆ ನೀವು ಬೀಳಬಾರದೆಂದು ಅವರು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಬಾದಶಹನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಹೋಗಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ಸಂತಾಜಿಯು ಕೊಲ್ಲಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಪಂತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವರು. ಸಂತಾಜಿಯಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡದೆ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊರಟುಬರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ನನಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವರು.

ಧನಾಜಿ— ನನಗಾದರೂ ಹಾಗೆಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂತಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಿಶ್ವಾಸವಿಡುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಮೊನ್ನೆ ನಾನು ಮಹಾರಾಜರ ಕೆಲವು ದಂಡಾಳುಗಳನ್ನು ದುಂಧೇರಿಯ ಕಂದರದ ಸುಲಿಗೆಯ ಹಣದ ವಸೂಲಿಗಾಗಿ ಸಂತಾಜಿಯ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದೆನು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಹಣವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಜಗಳವಾಡಿದನಂತೆ! ಮಹಾ

ರಾಜರ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತೇಯಿಲ್ಲೆಂತಲೂ, ಮಹಾರಾಜರು ನಿರ್ಧಾರದ ಸ್ವಭಾವದವರಲ್ಲವೆಂತಲೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದನಂತೆ. ಸಂತಾಜಿಯ ದಂಡಾಳುಗಳು ಅವನ ತ್ರಾಸದ ಕಾಲಲ್ಲಿ ಬೇಸತ್ತು ಹೋಗಿರುವರು. ಅವರು ಈಗ ನನ್ನನ್ನು ಕೂಡುವ ಹಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಈಗಲೆ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಸುಳ್ಳೇ ಸಾಗಿಹೋದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಆತನ ದಂಡಾಳುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು; ಅಂದರೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ತೆರೆಯುವವು.

ತಾರಾಬಾಯಿ— ಬೇಡಿರಿ, ಧನಾಜಿರಾವ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟುವದು ಹಿತಕರವಲ್ಲ. ನೋಡಿರಿ, ನಮ್ಮೊಳಗೆ ವೈಮನಸ್ಸು ಹುಟ್ಟುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾರಾಜರು ಎಷ್ಟು ವ್ಯಾಕುಲವಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಅವರ ಮೋರೆಯು ಬಾಡಿ ಹೋಯಿತು!

ಧನಾಜಿ— ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜರು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಬೇಕು. ಸಂತಾಜಿಯು ಹಣ ಕೊಡದೆ ಮಹಾರಾಜರ ದಂಡಾಳುಗಳೊಡನೆ ಜಗಳಾಡಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ, ಮಹಾರಾಜರು ದೋಷವಿಡುವರೆಂದು ನಾನು ಸಂತಾಜಿಯ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯ ದಂಡಾಳುಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರ ಹುಟ್ಟುವದು.

ತಾರಾಬಾಯಿ—ಧನಾಜೀರಾವ, ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ಕಂಡಿರಾ! ಯಾಕಂದರೆ ನಮ್ಮೊಳಗಿನ ಒಡಕಿನಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಒದಗೀತು.

ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಧನಾಜಿಯು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಮೊದಲೇ ತಂತ್ರದಿಂದ ಆತನು ಸಂತಾಜಿಯ ದಂಡಿನವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಡಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆತನು ಸುಳ್ಳೇ ಸಂತಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಬೀಳಲು, ಸಂತಾಜಿಯ ಯಾವತ್ತು ದಂಡಿನವರು ಸಂಕೇತದಂತೆ ಧನಾಜಿಯನ್ನು ಕೂಡಿದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಾಜಿಯು ಸಂತಾಪಗೊಂಡನು. ಆತನ ಮೈಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರವು ತಪ್ಪಿತು. ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯಿರುವದು ಆತನ ಅಭಿಮಾನದ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು (ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪುರಷವೇಷಧಾರೀ ಕಮಲೆಯನ್ನು) ಕುರಿತು—ಕಮಲಾಕಾಂತ, ನಡೆ, ಇನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ತೆರಳೋಣನಡೆ, ಅಥವಾ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೇರೋಣನಡೆ! ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನಕ್ಕೂ, ನಿಸ್ಪೃಹತೆಯ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಗೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವಿಲ್ಲನಡೆ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಡಿಸುತ್ತ ಕೂಡ್ರುವ ಅಟ್ಟಹಾಸಕ್ಕಿಂತ, ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ ದೇಹಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಡೆ! ಮಾತಾಡುವ ದೇವರ ಸೇವೆಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಕಲ್ಲಿನ ದೇವರಿಗೆ ಮರೆಹೋಗೋಣನಡೆ!

ಸಂತಾಜಿಯು ದೇಹವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಚಪಲನಾಗಿದ್ದಂತೆ, ಮನೋವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಚಪಲನಾಗಿದ್ದನು. ಅಪಮಾನವು ಆತನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಸಹನವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆತನ ಹೃದಯವು ಬಹುಸರಳ; ಅದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಕುಕೊರತೆಗಳಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜನರು ಧನಾಜಿಯ ಪಕ್ಷವಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನು ತಟ್ಟನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನು. ಕಮಲೆಯೂ, ಕೆಲವು ಜನ ನಂಬಿಗೆಯ ದಂಡಾಳುಗಳೂ ಆತನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ಧನಾಜಿಯು ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು; ಆದರೆ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ಸಂತಾಜಿಯು ಎರಡನೆಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವದು ಅಶಕ್ಯವೆಂಬ ಮಾತು ಎಲ್ಲರಂತೆ ಧನಾಜಿಗೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು; ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನು ದೀರ್ಘ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನಿರಾಶೆ ಪಡುವ ಉಸಾಬರಿಗೆ ಹೋಗದೆ, ಆತನು ಯಾವತ್ತು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಸಂತಾಜಿಯ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಜರು ಪೂರಾಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಹೇಳಿಕೆಯ ಕೇಳಿಕೆಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಂತಾಜಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಂಥ ದುರ್ಭಾವನೆಯು ಅವರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಂತಾಜಿಯು ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ ಸಂತಾಪದಿಂದ ಕೈಮೀರಿ ಹೋದದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಸನವಾಯಿತು; ಆದರೂ ಹೊರಗೆ ಅಡಿತೋರಿಸಿ ಅವರು ಧನಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಯಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ಸಂತಾಜಿಯು ಅಡ್ಡ ದಾರಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಅಪಶಕುನರೂಪವಾಗಿ ಬಕುಲಾಬಾಯಿಯು ಆತನಿಗೆ ಎದುರಾದಳು. ಬಕುಳೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮುಗುಳು ನಗೆಯು ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕೆಯು ಮಂಜುಲಸ್ವರದಿಂದ ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಕುರಿತು— ಸಂತಾಜೀರಾವ, ನಿಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕಳಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದೇನೆ; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ, ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಅಂಥ ವಿಪನ್ನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನಾದ ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಪರಿವಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಬಕುಲೆಯು—

ಬಕುಲೆ—ಯಾಕೆ ಸಂತಾಜಿರಾವ, ಎತ್ತ ಹೊರಟಿರಿ? ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಬಹು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಹೊಂಚುಹಾಕಿದ್ದೆನು; ಇಂದು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಲಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬಾರದು.

ಸಂತಾಜಿ—ಬಕುಲಾಬಾಯಿ, ನೀನು ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಮಾಡಿದೆಯೊಂದು ಹಿಂದಕ್ಕೇ ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿರುವೆನಲ್ಲವೆ? ಈಗ ಮತ್ತೆ ಯಾಕೆ ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಆ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಂದಿ? ಹೋಗು, ಇನ್ನು ಯಾವರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ಮನಸ್ಸು ಹಾಕುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಸಂತಾಜಿಯು ಈಗ ಬಡವನಾಗಿರುವನು; ಸಹಾಯಹೀನನಾಗಿರುವನು; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಆತನು ಪರಾಕ್ರಮಹೀನನೂ, ತೇಜೋಹೀನನೂ ಆಗಿರುವನು.

ಬಕುಲಾಬಾಯಿ— ಅಪ್ಪಯ್ಯಾ! ಹೀಗೇಕೆ ಆಯಿತು? ಪ್ರಿಯಕರಾ, ಯಾಕೆ ಚಿಂತೆ ಮಾಡುವೆ? ತೇಜೋಹೀನನಾದ ದ್ವಿತೀಯೆಯ ಚಂದ್ರಮನಂತೆಯಿದ್ದ ನೀನು ರೋಹಿಣಿಯಂತೆ ಇದ್ದ ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೀ. ಪ್ರಿಯಕರಾ, ಸಂತಾಜಿರಾವ, ನಾಗೋಜಿ ಮಾನೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ವೈಭವಕ್ಕೆ ನೀನು ಸ್ವಾಮಿಯಾಗು. ಆಮ್ರವೃಕ್ಷವನ್ನು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬಳ್ಳಿಯು ಆಲಿಂಗಿಸಿ ಒಪ್ಪುವಂತೆ, ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಈಗ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಆಲಿಂಗಿಸಿ ಒಪ್ಪುವೆನು.

ಸಂತಾಜಿ-- ಥೂ ಚಾಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಈಗಲೆ ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗು. ನಿನ್ನ ಆ ಪಾಪಮಯವಾದ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚು. ನನ್ನಂಥ ಸತ್ವಶಾಲಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದ ಮಾನದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉದ್ಧಾರವಾಗುವದು, ಸತ್ವಭಂಗ ಮಾಡುವ ನಿನ್ನಂಥ ನೀಚರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರವು ರಸಾತಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದೇ ಸರಿ. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗುವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಸ್ತ್ರೀಹತ್ಯೆಯ ದೋಷವು ಬಂದರೂ ಬರಲಿ. ನಿನ್ನ ರುಂಡವನ್ನು ತುಂಡರಿಸುವೆನು.

ಹೀಗೆಂದು ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಒರೆಯಿಂದ ಹಿರಿಯಲು, ಬಕುಲಾಬಾಯಿಯು— ಛೀ ದುಷ್ಟಾ, ದಯಾಶೂನ್ಯಾ, ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ನಾನು ಸ್ತ್ರೀಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇ ನಿಜವಾಗಿದ್ದರೆ, ಯುಕ್ತಿಪ್ರಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ನಿನ್ನ ರುಂಡವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವೆನು, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ಗಿಡಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾದಳು. ಆ ಕರ್ಕಶ ಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂತಾಪದ ಮಾತುಗಳನ್ನು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮರೆಗೆ ನಿಂತು ಕೇಳಿದ ಕಮಲೆಯು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದಳು. ತನ್ನ ಪತಿಯ ನಿರ್ಮಲಾಚರಣೆಗಾಗಿ ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕಮಲೆಯು, ದುಷ್ಟ ಬಕುಲಾಬಾಯಿಯು ಮಾತ್ಸರ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣಹರಣಕ್ಕಾಗಿ ಏನು ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸುವಳೋ ಎಂದು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದಳು. ಸಂತಾಜಿಯು ಆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳದೆ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಒದಗಹತ್ತಿದರೆ ಅವು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಒದಗುತ್ತವೆಂಬ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಸಂತಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಹೊರಟು ವಿಜಾಪುರದ ಸನಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಪುನಃ ಧನಾಜಿಯ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯ ಉಳಿದ ಸೈನಿಕರು ಆತನ ಸಂಗಡ ತಿರುಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ಧನಾಜಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಆದರಿಂದ ಸಂತಾಜಿಯು ತೀರ ನಿರಾಶ್ರಿತನಾಗಿ ಶಂಭುಮಹಾದೇವನ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟನು. ಕಮಲೆಯೂ, ನಾಲ್ಕಾರು ಜನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಮಾತ್ರ ಆತನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದರು.

ಬಳುಳೆಯು ಮಹಾಸಾಹಸಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯು. ಸಂತಾಜಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಹಲವು ಸಾರೆ ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿದ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನ ಪ್ರಾಣಹರಣ ಮಾಡಲು ಆ ದುಷ್ಟಳು ಹೊಂಚುಹಾಕಿದ್ದಳು. ಆ ಸ್ವತಂತ್ರಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯು ಕೆಲವು ರಾವುತರೊಡನೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಬೆನ್ನಬಿಡದೆ ಒಂದೇಸವನೆ ಸಾಗಿದ್ದಳು. ಬೇಸಿಗೆಯ ಕಾಲವು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಲು ರಣಗುಟ್ಟಿ ಸುರಿಯಹತ್ತಿದೆ, ಮಾರ್ಗಾಯಾಸದಿಂದ ಸಂತಾಜಿಯೂ ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಲಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಬಾವಿಯು ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಸಂತಾಜಿಯು ಆ ಬಾವಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಇಳಿದು ವಿಶ್ರಮಿಸತೊಡಗಿದನು. ಆಗ ಆತನ ಸಂಗಡಿಗರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ದುಮುಕಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಈಸಾಡಹತ್ತಿದರು. ಕಮಲೆಯು ಮಾರ್ಗಾಯಾಸದಿಂದ ಸಮೀಪದ ಒಂದು ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಒರಗಿರಲು, ಆಕೆಗೆ ನಿದ್ರೆಯು ಹತ್ತಿತು. ಸಂತಾಜಿಯು ಮನದಣಿಯಾಗಿ ಈಸಿ ಬಾವಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಮೈ ಒರಸಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದನು. ಆತನು ತಲೆಯಮೇಲೆ ವಂಜಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಣ್ಣು ಒರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು, ನಾಲ್ಕಾರು ಜನ ಕೊಲೆಗಡಕರು ಶಸ್ತ್ರಪಾಣಿಗಳಾಗಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಂತಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ದುಮುಕಿ ಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸಿಕ್ಕಹಾಗೆ ಆತನನ್ನು ಇರಿಯಹತ್ತಿದರು. ಸಂತಾಜಿಯ ಸಂಗಡಿಗರು ಇನ್ನೂ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಈಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಕಮಲೆಗೆ ಗಾಢವಾದ ನಿದ್ರೆಯು ಹತ್ತಿತ್ತು. ಇತ್ತ ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರನಾದ ಸಂತಾಜಿಯು ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಇರತ ಹೊಡತಗಳಿಂದ ಜರ್ಜರನಾಗಿ— "ಹಾಯ್, ಹಾಯ್, ಕಮಲೇ ಸತ್ತೆನು ಸತ್ತೆನು" ಎಂದು ಒದರುತ್ತ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದನು. ದುಷ್ಟ ರಾಧಾಬಾಯಿಯು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗಿಡದ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸಂತಾಜಿಯ ಈ ಕೊಲೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಸಂತಾಜಿಯು ಇನ್ನು ಬದುಕಲಾರನೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಆಕೆಯು ಸನ್ನೆಮಾಡಲು, ಕೊಲೆಗಡಕರು ಸಂತಾಜಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಡೆದರು. ಅವರೊಡನೆ ರಾಧಾಬಾಯಿಯೂ ಎತ್ತೋ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಹೋದಳು.

ತನ್ನ ಪತಿಯ ಆರ್ತಸ್ವರವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಪುರುಷವೇಷಧಾರಿಯಾದ ಕಮಲೆಯು ಗಡಬಡಿಸಿ ಎಚ್ಚತ್ತು ದುಃಖದಿಂದ ಆಕ್ರೋಶ ಮಾಡುತ್ತ ಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯ ದೇಹದೊಳಗಿಂದ ರಕ್ತವು ಒಂದೇಸವನೆ ಹರಿಯುತ್ತಲಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಮಲೆಯ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು ಹಾರಹತ್ತಿದವು. ಆಕೆಯು ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು ಪತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಆತನ ತಲೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ದುಃಖಾತಿಶಯದಿಂದ ಆಕೆಯ ಮುಖದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಹೊರಡದಾದವು. ಆಕೆಯು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಪತಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡು

ತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳೊಳಗಿಂದ ನೀರುಗಳು ಒಂದೇಸವನೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗ ಸಂತಾಜಿಯು ನರಳುತ್ತ ಕ್ಷೀಣ ಸ್ವರದಿಂದ ಕಮಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು— ಯಾರು? ಕಮಲೆಯೇನು? ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯೇ ಕಮಲೇ, ಇನ್ನು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಭೆಟ್ಟಿಯು ಸ್ವಸ್ಥಚಿತ್ತದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಾಗುವದೇ ಸರಿ. ನಿಲ್ಲು ಹುಚ್ಚೀ ಅಳಬೇಡ ನಿಲ್ಲು! ನೀನು ವೀರಪತ್ನಿಯಲ್ಲವೆ? ಅಂದಬಳಿಕ ಪತಿಯು ಮರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಳುವದೇಕೆ? ಮರಣವು ಯಾರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದೆ? ನನ್ನ ದೈವದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈಗ ನನಗೆ ಮರಣವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಸರ್ವಥಾ ದುಃಖಿಸಬೇಡ. ನಾನಾದರೂ ಈಗ ಮರಣಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಶೋಕಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಏಕನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲೂ, ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣದಿಂದಲೂ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವು ಬಲವತ್ತರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆತನ ಕಾರ್ಯವು ಯಾಪವುಖದಿಂದಾದರೂ ಆಗೇಆಗುವದೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯು ನನಗಿರುವದರಿಂದ, ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿರುವೆನು ನೀನು ವೀರಪತ್ನಿಯಿರುವೆಯೆಂದು ನಾನು ಆಗಲೆ ಹೇಳಿರುವೆನಲ್ಲವೆ? ಅಂದಬಳಿಕ ನಿನ್ನ ಚಿಂತೆಯೂ ನನಗಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ನೀನು ರಾಜಾರಾಮ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕೇನಂದರೆ - ಸಂತಾಜಿಯು ನಿರಪರಾಧಿಯು. ದುಷ್ಟರತಂತ್ರದಿಂದ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆತನ ಸಂಗಡ ಮರಾಟರೊಳಗಿನ ಒಡಕಿನ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋದರೆ, ಆತನಿಗೆ ಬಹಳಸಂತೋಷವಾಗುವದು. ಹೋಗು, ನೀನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಇದರಂತೆ ಹೇಳು. ವೀರಕನ್ಯೇ, ನಿನಗೆ ಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯು ಪವಿತ್ರವಾಗಿರುವದಲ್ಲವೆ? ಅದನ್ನು ನೀನು ಮನ್ನಿಸುವೆಯಲ್ಲವೆ? ಹೋಗು ಹಾಗಾದರೆ ಮಹಾರಾಜರು ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ದುಃಖಪಟ್ಟಾರು. ಅವರ ದುಃಖವನ್ನು ನೀನು ದೂರಮಾಡು ಹೋಗು.

ಕಮಲೆ— ನಿಲ್ಲು! ಪ್ರಾಣಸಖಾ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಲ್ಲು! ಕಡೆಯ ಸಾರೆ ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವೆನು! ನನ್ನ ಈ ತೊಡೆಗಳಮೇಲೆ ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ನೀವು ಸ್ವಲ್ಪ ನಗಬಾರದಿರಾ! ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನವರು ಯಾರಿರುವರು? ಎಲೈ ಅಣ್ಣಾಗಳಿರಾ, ನನ್ನಸಲುವಾಗಿ ಚಿತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿರಿ. ಚಂದನ-ತುಲಸೀ-ಬಿಲ್ವಕಾಷ್ಠಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿರಿ. ಪತಿಯ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಆ ಶಯ್ಯೆಯಮೇಲೆ ನಾನು ಸುಖದಿಂದ ಶಯನಮಾಡುವೆನು.

ಸಂತಾಜಿ— ಕಮಲೇ, ಇದು ನಿನಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಉಚಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಮೊದಲು ನೀನು ರಾಜಾರಾಮ ಪ್ರಭುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನ ಪತಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿರುವದಲ್ಲವೆ? ನೀನು ನನ್ನ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರುವರೆ ಮೊಳದ ದೇಹದ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಂತೆಮಾಡಬೇಡ. ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯವಾದ ದೇಶದ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಚಿಂತೆಯನ್ನುಮಾಡು. ಹೋಗು ಹೋಗು, ಮೊದಲು ನನ್ನ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸು ಹೋಗು. ಆತನಿಗೆ

ನನ್ನ ನಮುಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೇಳು. ಪ್ರಿಯೇ ಕಮಲೇ, ನಾನು ಹೋದೆನೆಂದು ನೀನು ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಡ? ದೇಶಕಲ್ಯಾಣವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವ ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಚಿಂತೆಯು ನಿನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವದು. ಹೋಗು, ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯೇ, ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಅಖಂಡ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯಾಗಿ ಇರುಹೋಗು. ಕಮಲೇ, ಕಮಲೇ, ಬಾಲೇ, ಬರುತ್ತೇನೆ. ನಿನಗೆ ಸಂಸಾರಸುಖವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿಲ್ಲೆಂದು ಮರುಗಬೇಡ. ಸತ್ವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಅಖಂಡವಾದ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ವಾಸಿಸು? ಇದೇ ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಕಡೆಯ ಆಶೀರ್ವಾದವು. ಜಯಛತ್ರಪತಿ! ಜಯಸಮರ್ಥ! ರಾಮ! ಶ್ರೀರಾಮ! ರಾಮರಾಮ!!

ಆಯಿತು, ಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯು ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ಕೂಡಿಹೋಯಿತು. ಸಂತಾಜಿಯ ಸಂಗಡಿಗರು ಸಂತಾಜಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಚಿತೆಯಮೇಲಿಟ್ಟರು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತಟ್ಟಂಪು ನೀರಹನಿಗಳು ಉದುರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕೆಯು ಚಿತೆಯಮೇಲೆ ಮಲಗಿರುವ ಪತಿಯ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಹಾರವನ್ನುಹಾಕಿ— ಪತಿದೇವಾ, ಪುಣ್ಯವಂತಾ, ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಮಹಾರಾಜರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನೀನು ಸುಖದಿಂದ ಶಯನಮಾಡಿರಬೇಕು ಕಂಡೆಯಾ? ಆ ಮೇಲೆ ನಾನೂ ನಿನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಯನಮಾಡುವೆನು. ಕೃಪಾವಂತಾ, ನಿಮ್ಮ ಏಕವಚನದೊಳಗಿನ ತೇಜಸ್ಸು ನನಗೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ಔದಾರ್ಯದ ನಿಮ್ಮ ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತದ ತೇಜಸ್ಸು ನನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದು. ಕರುಣಾಮೂರ್ತಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಆಚರಣೆಯೊಳಗಿನ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವು ನನ್ನ ಸಾತ್ವಿಕ ಭಾವವನ್ನು ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ಇಡುವದು. ಪತಿದೇವಾ, ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ಕಂಡಿರಾ!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿದು ಕಮಲಾಬಾಯಿಯು ಸಂತಾಜಿಯ ತೆರವಾದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ಜಿಂಜಿಯ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದಳು.

---

೨೫ ನೆಯ ಪ್ರಕರಣ— ಆನಂದ.

ಪ್ರಿಯವಾಚಕರೇ, ಸಂತಾಜಿಯು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದಬಳಿಕ ಜಿಂಜಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಏನಾಯಿತೆಂಬದನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಈಗ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಾಜಕಾರ್ಯಧುರಂಧರನೂ, ಪರಮಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠಮುತ್ಸದ್ದಿಯೂ ಆದ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ ನೀರಾಜಿಯು ಮರಣಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ್ದೊಂದು ಕಣ್ಣೇ ಹೋದಂತಾ

ಯಿತು. ಆದರಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರಿಂದ ಚಿಂತಾಜನಕ ಪತ್ರಗಳು ಬರಹತ್ತಿದವು. ಸಂತಾಜಿಯು ಔರಂಗಜೇಬನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವನೆಂಬ ಸಂಶಯವು ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಂತರಲ್ಲಿ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆಮಾತಿಗೆ ಧನಾಜಿಯೂ, ತಾರಾಬಾ ಯಿಯೂ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಖಂಡೋಜಿಯ ಅಂತಃಕರಣವು ಬಹು ವ್ಯಥಿತವಾಯಿತು. ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಜಿಂಜಿಯಿಂದ ಹೊರ ಡಿಸಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕರಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊ ಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆತನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಯೋಚನೆಯು ಸಫಲವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಯೋಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಖಂಡೋಬನು ಮಗ್ನನಾಗಿ ಹೋಗಿ ದ್ದನು. ಆತನು ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಂತಃಪುರದ ಕಿಡಕಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕುವರಳು ಚಿಂತಾಮಗ್ನಳಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡದ್ದು ಆತನ ಕಣ್ಣಿಗೆಬಿದ್ದಿತು. ಕೂಡಲೆ ಖಂಡೋಜಿಗೆ ಒಂದು ಯುಕ್ತಿಯು ತೋಚಿ, ಆತನು ರಾಜಕುವರಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಈಗ ರಾಜಕುವರಳು ತೀರ ನಿಸ್ತೇಜಳಾಗಿದ್ದಳು. ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವಾಗ ಇದ್ದ ತೇಜ ಸ್ವಿತೆಯೂ, ಚಾಪಲ್ಯವೂ, ಉತ್ಸಾಹವೂ ಈಗ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಖಂಡೋಬನಿಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಸನವಾಯಿತು. ರಾಜಕುವರಳು, ತನ್ನ ಬಂಧುವಿನಂತೆಯಿದ್ದ ಖಂಡೋಬನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು, ಖಂಡೋಬನು ಉತ್ಕಂಠೆ ಯಿಂದ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಕುರಿತು—

ಖಂಡೋಜಿ—ತಾಯಿಸಾಹೇಬ, ನನ್ನ ಸಂಗಡ ನಡೆಯಬೇಕು. ಬರುತ್ತೀ ರೇನು? ರಾಯಗಡದ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದೆ ಇದ್ದ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಈಗ ಸಂಪಾದಿಸೋಣ.

ರಾಜಕುವರ—ಅಣ್ಣಾ, ಈಗ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು? ನನ್ನಿಂದೇನು ಉಪಯೋ ಗವಾದೀತು? ನಾನು ಜೀವನ್ಮೃತಳಂತೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವಳಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವೆನು. ನನ್ನನ್ನು ಮೃತಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಿದರೂ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಖಂಡೋಜಿ— ತಾಯಿಸಾಹೇಬ, ನಾವು ಈಗ ನೆಟ್ಟಗೆ ಶಿರ್ಕೆಮಾನೆಯವರ ಛಾವಣಿಯನ್ನು ಸೇರಲೇಬೇಕು. ಈ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರರನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಜಿಂಜಿಯಿಂದ ಮಹಾರಾಜರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನಡೆಯಿರಿ, ಚಿರಂಜೀವನನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನಾವು ಗಣೋಜಿರಾಯರ ಸಿಟ್ಟಿಗೆ ಬಲಿಯಾ ದರೂ ಆಗೋಣ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಾದರೂ ಬಿಡೋಣ. ಇದು ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಯತ್ನವು.

ರಾಜಕುವರ—ಅಣ್ಣಾ, ನಡೆ. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ನಿನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ತಂಗಿಯಾದ ಸಂತೂಬಾಯಿಯೆಂತಲೇ ತಿಳಿದುಕೋ. ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದರೆ, ನನ್ನನ್ನೂ, ನನ್ನ ಈ ಕೂಸನ್ನೂ ತುಂಡರಿಸಿ ಚಲ್ಲಲು ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡಬೇಡ! ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಇದೇ ಆಗಿರುವದು. ನಿನ್ನ ಹಂಚಿಕೆಯು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿತು. ನಡೆ, ಶತ್ರುಗಳ ಪಾಳೆಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹೋಗೋಣ.

ಖಂಡೋಜಿ—ತಂಗೀ, ಪಾಳೆಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಒಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಯೋಚಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ವಾಯುವ್ಯದಿಕ್ಕಿನ ಕಾವಲು, ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯವರದಾಗಿರುವದು. ನಾವು ಆ ಮಗ್ಗಲಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟಿಲೊಳಗೆ ಕುಳಿತು ದುರ್ಗದ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯೋಣ. ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು ಏನೂ ಗದ್ದಲವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಧಿಸಿದರಂತೂ ಸರಿಯೆ. ಸಾಧಿಸದೆ ಏನಾದರೂ ಅನರ್ಥವು ಒದಗಿದರೆ, ನಮ್ಮ ನಾಶವಾದೀತು. ಆಗಲೊಲ್ಲದೇಕೆ? ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಡಿಯುವ ನಮ್ಮ ದೇಹದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯಾದರೂ ಆದೀತು! ಇದು ಕಡೆಯ ಯತ್ನವು. ಸುಮ್ಮನೆ ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯದ ಸಂಗಡ ಕಾದಿ ರಾಜಾರಾಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಈ ಜಿಂಜೀ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಪಾರಮಾಡಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಯಾಸಪಡುವದು, ನಮ್ಮ ಈ ಸಾಹಸದಿಂದ ತಪ್ಪಿದರೆ ತಪ್ಪುವಹಾಗಿದೆ!

ರಾಜಕುವರ—ಸರಿ ಸರಿ! ನಿನ್ನ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆನು. ಇಂದು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಈ ಪಿಲಾಜಿಯನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ನಿನ್ನ ಸಂಗಡ ಬರುತ್ತೇನೆ.

ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ಸಮಯವು ಒದಗಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ರಾಜಕುವರಳು ಈಶ್ವರಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಅದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪಾರ್ವತಿಯು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವಂತೆಯೂ, ನವವಧುವು ಗೌರೀಹರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವಂತೆಯೂ ತೋರಿತು. ಖಂಡೋಬನು ತೊಟ್ಟಿಲಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು, ರಾಜಕುವರಳು ಕೂಡಲೆ ಮಗನನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಖಂಡೋಬನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದಳು. ತೀರ ಚಿಕ್ಕವನಾದ ಪಿಲಾಜಿಯು ಕೂಡ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಆನಂದದಿಂದ ತೊಟ್ಟಿಲೊಳಗಿಂದ ತಾಯಿಯ ಸಂಗಡ ದುರ್ಗವನ್ನು ಇಳಿಯಹತ್ತಿದನು. ಎಲ್ಲರೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ದುರ್ಗವನ್ನು ಇಳಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರು ಗಣೋಜಿಶಿರ್ಕೆಯ ದಂಡಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಂತೆ ಪೋಷಾಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ, ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ ಅವರ ಸಂಶಯವು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇವರು ದುರ್ಗದ ಬುಡವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲು ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಕಾವಲುಗಾರರು ಬಾಗಿ ರಾಮರಾಮ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಹೀಗೆಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಖಂಡೋಬನು ರಾಜಕುವರಳೊಡನೆ ಶಿರ್ಕೆಯ ಡೇರೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಆತನು ತನ್ನ ಸೇವಕರಿಗೆ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿ, ಡೇರೆಯ ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿಯ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ಕುರಿತು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ—“ಹೋಗಿರೊ ಯಾರಾದರೂ,

ಒಳಗೆ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಿಮ್ಮ ಖಂಡೋಜಿ ಚಿಟನೀಸನು ನಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂತಲೂ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೊರಗೆ ಕರೆಯುತ್ತಾನೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರಿ. "

ಖಂಡೋಜಿ ಚೀಟನೀಸನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನೂ, ಆತನು ದುರ್ಗದಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂಬದನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಕಾವಲುಗಾರರ ಎದೆಗಳು ದಸಕ್ಕೆಂದವು. ಕೆಲವರಂತು ಅವಸರದಿಂದ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಗಣೋಜಿರಾಯನು ಅದೇ ಬಂದು ಪಲಂಗದ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು "ಖಂಡೋಜಿಯು ಬಾಯಿಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆಂ"ಬದು ಸೇವಕರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಚಟ್ಟನೆ ಪಲಂಗದಿಂದ ಎದ್ದು, ಹಾಗೆಯೇ ಬರಿಮೈ ಬಕ್ಕನೆತ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಖಂಡೋಜಿನು ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ನಿಂತದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಗಣೋಜಿಯು ಮೆಟ್ಟಿ ಬಿದ್ದು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು —

ಗಣೋಜಿ— ಯಾರು ಖಂಡೋಜಿರಾವ, ದುರ್ಗವನ್ನಿಳಿದು ಬಂದಿರೋ? ಅಥವಾ ಏನಾದರೂ ಮೋಸ ಮಾಡಿ ನನ್ನ ಡೇರೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದಿರೋ?

ಖಂಡೋಜಿ— ಛೇ ಛೇ! ಗಣೋಜಿರಾವ, ಮರೆ ಮೋಸವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ದುರ್ಗವನ್ನು ಇಳಿದು ಬಂದು, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಆ ಅರಣ್ಯದೊಳಗಿನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರನಾಗಿ ನಿಂತಂತೆ ಈಗಲಾದರೂ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಈಗ ನೀವು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನಾದರೂ ನಡಿಸಿರಿ; ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದೇ ಹೊಡತಕ್ಕೆ ನನ್ನ ರುಂಡವನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ, ನಿಮ್ಮ ಸಿಟ್ಟನ್ನಾದರೂ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ಗಣೋಜಿ— ಇಂದು ಹೀಗೆ ಜೀವದ ಹಂಗು ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?

ಖಂಡೋಜಿ--ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಎರಡು ಇರುವವು. ನನ್ನ ಒಡೆಯನ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣವಾಗಬೇಕೆಂಬದು ಒಂದನೆಯ ಕಾರಣವು; ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಆ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ ಆಸ್ಪದವು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂಬದು ೨ನೆಯ ಕಾರಣವು !

ಗಣೋಜಿ--ನನ್ನಿಂದ ನಿನ್ನ ಒಡೆಯನ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣವಾಗುವದಂತು ಅಸಂಭವವೇ ಸರಿ; ಆದರೆ ಎರಡನೆಯವರ ಸಂಸಾರಗೇಡು ಮಾಡುವ ನಿನ್ನಂಥ ನೀಚರಿಗೆ ದೇಹಾಂತ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಖಂಡೋಜೀ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿನಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿವಾಜಿಯ ಮಗಳನ್ನು, ಈ ದುಷ್ಟ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ದುರ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಆಕೆಯ ಪತಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಸಂತಾಪಾಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸುವದು ಯೋಗ್ಯವೇ ನೀನು ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳೆಂದು ಭಾವಿಸುವೆಯಾ? ನನ

ಸಂತಾಪವನ್ನು ಈಗ ಮತ್ತೆ ಯಾಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವೆ? ಯಾರಿರುವಿರಲ್ಲಿ? ನನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ; ಈಗಲೇ ಈ ದುಷ್ಟನ ಶಿರಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಡುವೆನು!

ಖಂಡೋಜಿ (ನಿರ್ಭಯದಿಂದ)— ಗಣೋಜಿರಾವ, ನಿಮ್ಮ ಖಡ್ಗವೇತಕ್ಕೆ ಬೇಕು? ನನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಇನ್ನು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ವಿಲಂಬ ಮಾಡದೆ ನನ್ನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿರಿ; ಆದರೆ ಶಿರ್ಕೇವೀರಾ, ನನ್ನನ್ನು ತುಂಡರಿಸುವ ಮೊದಲು, ನಾನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಡುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಿ. ತರುಣ-ತರುಣಿಯರು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಾಳುವದರಿಂದ, ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಕರಗಬಹುದೆಂಬ ನಿಮ್ಮ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ೧೦೦ರಲ್ಲಿ ೯೯ ಅಂಶ ನಿಜವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ಅಂಶದಲ್ಲಿಯಾದರೂ, ತರುಣ-ತರುಣಿಯರು ನೀಚ ವೈಷಯಿಕವಲ್ಲದ ಉದಾತ್ತ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವ ಸಂಭವವು ಇರುವದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಕೂಡ ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸದೆಯಿದ್ದದ್ದು, ನಿಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೂ, ವಯಸ್ಸಿಗೂ, ಯೋಗ್ಯತೆಗೂ ಲಾಂಛನವೇ ಸರಿ. ಗಣೋಜೀರಾವ, ಮೂರು ವರೆ ಮೊಳ ಶರೀರದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗುವ ಅಧಮರೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ದುರ್ವಿಚಾರವನ್ನು ನೀವು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಕಳೆದಿರುವ ನಮ್ಮ ಈ ಪೂಜ್ಯ ರಾಜಕುವರಳ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣವನ್ನು ಅರಿಯದಿರುವ ನಿಮ್ಮ ಸದಸದ್ವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಯುಹಚ್ಚಲಿ! ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂತಾನವಾಗಿದ್ದು, ಆಕೆಯ ನಿರ್ಮಲಾಂತಃಕರಣದ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಶೀಲದ, ನಿಮ್ಮ ಸದಾಚರಣೆಯ, ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದ, ನಿಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸದ ಪರಿಣಾಮವು ಏನೂ ಆಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ? ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯ ಮೇಲೆಯೂ, ಶಿವಪುತ್ರಿಯ ಮೇಲೆಯೂ, ನನ್ನ ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾದ ಈ ರಾಜಕುವರಳ ಮೇಲೆಯೂ ವ್ಯಭಿಚಾರದ ಆರೋಪವೇ? ಇವೇ ಕೈಗಳಿಂದ ನಾನು ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಆಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ಬಹಳ ಮಾತುಗಳೇಕೆ? ಇಗೋ ತುಂಡರಿಸಿರಿ ಈ ರುಂಡವನ್ನು! ಇಂದಿಗೆ ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯು ಆಗಿ ಹೋಗಲಿ !!

ಈ ಮೇರೆಗೆ ನುಡಿದು ಖಂಡೋಜಿಯು ಖಡ್ಗವನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲು, ಅತ್ತ ರಾಜಕುವರಳು ಗಂಭೀರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಮೈದುನನಾದ ರಾಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು— "ಪೂಜ್ಯ ಮೈದುನರೇ, ನನ್ನ ಈ ಅಣ್ಣನ ದೇಹದ ಅಂತವು ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಶಿರ್ಕೆಕುಲಭೂಷಣರಿಂದ ಆಗುವದರೊಳಗಾಗಿ ನನ್ನ ರುಂಡವನ್ನೂ, ನನ್ನ ಕೂಸಾದ ಈ ಪಿಲಾಜಿ ಶಿರ್ಕೆಯ ರುಂಡವನ್ನೂ ನೀವು ತುಂಡರಿಸಿರಿ. ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋದದ್ದರಿಂದ, ಆತನ ಮಕ್ಕಳು ವ್ಯಭಿಚಾರದಂಥ ನೀಚಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಹತ್ತಿರುವರು! ಹಾಯ್!

ಹಾಯ್! ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ದುರ್ದೈವವೇ, ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ಅನರ್ಥಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವೆ? ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಂತತಿಯ ದುರ್ದೆಸೆಯನ್ನೂ, ದುರ್ಲೌಕಿಕವನ್ನೂ ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಮಾಡುವೆ? ಹ! ಶಿರ್ಕೇ ಕುಲಭೂಷಣಾ, ಇನ್ನು ನನ್ನ ನೀಚಬಾಳಿನ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಇಂದು ಮಾಡಿಬಿಡಿರಿ," ಎಂದು ನುಡಿದು ತನ್ನ ಖಡ್ಗವನ್ನು ರಾಣೋಜಿಯ ಮುಂದೆ ಚಾಚಿ, ತನ್ನ ಮಗುವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿ, ತಾನು ತಲೆಬಾಗಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ, ಬರಿಯ ರಾಣೋಜಿಯ ಹೃದಯವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಗಣೋಜಿಯ ಹೃದಯವೂ ಕರಗಿ ನೀರಾಯಿತು. ಆಗ ರಾಣೋಜಿಯು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು — ಗಣೋಜಿರಾವ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಮ್ಮ ನೀಚತನದ ಇತಿಹಾಸವು ಮುಗಿಯಲಿ. ನಮ್ಮ ಶತ್ರುವಾದ ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆಯಾದದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸೇಡು ತೀರಿದ ಹಾಗಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ದೀರ್ಘದ್ವೇಷಮಾಡಿ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಛೇದಿಸುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ನೋಡಿದಿರಾ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಈ ದೈವೀ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು! ಆಕೆಯ ನಿರ್ಮಲ ಹೃದಯವು ಅಚಲವಾದ ಧೈರ್ಯರೂಪದಿಂದ ಹ್ಯಾಗೆ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ ನೋಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿರುವ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣದ ಖಂಡೋಜಿಯ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ನಮ್ಮ ಕಲುಷಿತ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ! ಅತ್ತಿಗೆಯೇ, ನಿನಗೆ ನನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರವು! ನನ್ನ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ, ಸೀತಾಮಾತೆಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು! ಪಿಲಾಜಿರಾವ, ಅಂಕುರರೂಪವಾಗಿರುವ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಶಿರ್ಕೇಕುಲವು ಪವಿತ್ರವಾಗಲಿ! ಎಂದು ನುಡಿದು ರಾಣೋಜಿಯು ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಪಿಲಾಜಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡನು!

ಹೀಗೆ ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಕಠಿಣಹೃದಯವು ಕೂಡ ಕರಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಮೊದಲಿಗೇ ಹೃದಯವು ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಗಣೋಜಿಯು ಖಂಡೋಜಿರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—"ಖಂಡೋಜಿರಾವ, ನನ್ನ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವಂತೆ ರಾಜಕುವರಳನ್ನು ನೀವು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರಿ. ಇಂದಿಗೆ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶದಮೇಲಿನ ನಮ್ಮ ಸಿಟ್ಟು ಇಳಿಯಿತು. ನೀವೂ ಸಂತಾಜಿಘೋರಪಡೆ, ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರೂ, ಸ್ವದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶದ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕಷ್ಟಪಡುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಪುರುಷರೆನಿಸುವ ನಮಗೆ ಬಹಳ ನಾಚಿಕೆಬಂದಿದೆ! ಗಣೋಜಿಯು ತನ್ನ ಬಂಧುವಿನೊಡನೆ ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞಾಧಾರಕನಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ! ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಾವೇನು ಮಾಡೋಣ ಹೇಳಿರಿ!" ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಿರಲು, ಖಂಡೋಜಿಯು ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ—"ಗಣೋಜಿರಾವ, ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಘೋರಪ್ರತಿ

ಜ್ಞೆಯನ್ನು—ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ವಂಶವನ್ನು ನಿರ್ವಂಶವಾಗಮಾಡುವೆವೆಂಬ ದುಷ್ಟ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಭಂಗಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು, ರಾಜಾರಾಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಜಿಂಜೀಕೋಟೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಮಾಡಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ದಾಟಹಾಕಿರಿ” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು, ಗಣೋಜಿಯೂ, ರಾಣೋಜಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು! ಕೂಡಲೆ ಖಂಡೋಜಿಯ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಜಿಂಜೀಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿಂದ ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳು ಇಳಿದು ಬರಹತ್ತಿದವು. ರಾಜಾರಾಮನೇ ಮೊದಲಾದ ಯಾವತ್ತು ರಾಜಪರಿವಾರವು ಶಿರ್ಕೆ ಸರದಾರನ ಡೇರೆಯ ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತುಕೊಂಡಿತು. ಅಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜಕುವರಳ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಉದುರಹತ್ತಿದವು. ಶಿರ್ಕೆ ಬಂಧುಗಳು ಆ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ, ಎರಡುದಿನ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯೋಗ್ಯಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಯಾವತ್ತು ಪರಿವಾರವನ್ನು ವೇಷಾಂತರದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಈ ಗುಪ್ತತಂತ್ರದ ಸುದ್ದಿಯು ಯಾವ ಮೊಗಲಸರದಾರರಿಗೂ ಹತ್ತದೆಯಿದ್ದದ್ದರಿಂದ, ಕೆಲವು ದಿವಸ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಮುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇತ್ತ ರಾಜಾರಾಮನೇ ಮೊದಲಾದ ಯಾವತ್ತು ರಾಜಪರಿವಾರವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸಾತಾರೆಯನ್ನು ಸೇರಿತು!

ಆಗ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನೇ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವೀರರಿಗೂ, ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳಿಗೂ ಆದ ಆನಂದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಸಾಧ್ಯವು. ಅವರು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಸಮಾರಂಭದಿಂದ ರಾಜಾರಾಮನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜಪರಿವಾರವನ್ನು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮೆರಿಸುತ್ತ ಕರತಂದರು. ಅಂದಿನ ದರ್ಬಾರವು ಬಹು ವಿಧದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ರಾಜಾರಾಮಮಹಾರಾಜರು ಶೃಂಗರಿಸಿದ ಆನೆಯಮೇಲಿನ ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ್ತಿದ್ದು, ಸೇನಾಪತಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನು ಆನೆಯ ಮಸ್ತಕವನ್ನು ಆರೋಹಿಸಿದ್ದನು. ಆತನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಾಮರವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದನು. ಮಹಾರಾಜರ ಹಿಂದೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಧಾನನಾದ ನೀಲೋಪಂತನಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರು ಚಾಮರಗಳನ್ನು ಹಿಡಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಜರ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಪುರೋಹಿತರು ಆನೆಯನ್ನೇರಿ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆನೆಯಮೇಲೆ ಶ್ರೀಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕೋವಿಯ ನಿಶಾನೆಯೂ, ಜರಿಪಟಕಾ ನಿಶಾನೆಯೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಮರಾಟರ ಅಭಿಮಾನದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದರ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಅಶ್ವಾರೂಢರಾದ ಮಹಾ ಮಹಾವೀರರು ಪ್ರತಾಪಯುತರಾಗಿ ಸಾಗಿ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಜಿ ನಾರಾಯಣ, ಪರಶುರಾಮಪಂತ ಪ್ರತಿನಿಧಿ, ಕಾನ್ಹೋಜಿ ಆಂಗ್ರೆ, ಆಟೋಳೆ, ದಾಬಡೆ, ಭಾಂಡವಲಕರ, ಪವಾರ, ಪಾಟಣಕರ ಮುಂತಾದ ಸರದಾರರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದರು. ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆಯಂಥ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ

ಕೊರತೆಯುಂಟಾದಂತಾಗಿತ್ತು. ವೀರಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಮೊಗಲರು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿಬಾರದಂತೆ ಅಡ್ಡನಿಂತು ಕಾದುತ್ತಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಆತನು ಬಾರದ್ದರಿಂದಲೂ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ದರ್ಬಾರದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ರಾಜಕುವರಳು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಮಂಗಲಾರತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ಆಕೆಯ ಟೊಂಕದಲ್ಲಿ ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿಯು ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಹಾರಾಜರು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಕೂಡಲೆ ಯಾವತ್ತು ಸರದಾರರೂ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಆ ಮಹಾಸಮಾರಂಭವನ್ನು ನೋಡಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ, ಹಾಗು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟವರ ಕಣ್ಣುಗಳೊಳಗಿಂದ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಉದುರುತ್ತಲಿದ್ದವು! ನೋಡಿದತ್ತೆಲ್ಲ ಅಂದು ಆನಂದಾಬ್ಧಿಯು ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಲಿತ್ತು. ಆಗ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಎದ್ದು ಬಂದು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಕುರಿತು—"ಪ್ರಭುವೇ, ಬಹಳಹೇಳುವದೇನು? ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಛತ್ರಪತಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನೆರೆದಿರುವ ಮಹಾಮಹಾವೀರರ, ಹಾಗು ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ನಾವು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದೆವು. ಈಶ್ವರಕೃಪೆಯಿಂದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಶ್ರಮದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯಾಗಿ, ಪ್ರಭುಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವು ಈವರೆಗೆ ನಮ್ಮಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬಹುಕಷ್ಟದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪುಣ್ಯರೂಪವಾಗಿದ್ದ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಾವು ದಯಮಾಡಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು," ಎಂದು ನುಡಿಯಲು, ಮಹಾರಾಜರು ಪಂತರ ಈ ನಿಸ್ಪೃಹವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸದ್ಗದಿತಕಂಠರಾಗಿ—"ಪಂತರೇ, ಈವರೆಗೆ ನೀವೇ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದಿರಿ; ಮುಂದೆಯಾದರೂ ಅದನ್ನು ನೀವೇ ಸಂರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು," ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಜಿಘೋರಪಡೆಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಕಮಲಾಬಾಯಿಯು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಪುರುಷವೇಷದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾಜಾರಾಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ತನ್ನಪತಿಯ ಮರಣವಾರ್ತೆಯನ್ನೂ, ಆತನ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನೂ ಸಾದ್ಯಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ದರ್ಬಾರವು ಶೋಕಮಗ್ನವಾಯಿತು! ಮಹಾರಾಜರು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದರು; ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತರು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟರು. ಆದರೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರಮಂಡಲವು; ಸಂತಾಜಿಯ ಪರಾಕ್ರಮದ ಸ್ಮರಣದಿಂದ ಕರ್ತವ್ಯಜಾಗರೂಕವಾಗಿ ಸಂತಾಜಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಧನ್ಯವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕಮಲಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೀರರು ಜೀವದಿಂದ ಇದ್ದರೂ ಸತ್ತಹಾಗೆಯೇ ಯೆಂತಲೂ, ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಂತಾಜಿಯ ಹಾಗೆ ಸತ್ತಿದ್ದರೂ ಜೀವದಿಂದ ಇದ್ದಹಾಗೆಯೇ ಎಂತಲೂ ಎಲ್ಲರೂ ಭಾವಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ರಾಜಾ

ರಾಮಮಹಾರಾಜರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ರಾಜಕುವರಳು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಪಿಲಾಜಿಯನ್ನು ದರ್ಬಾರದ ಜನರ ಸಮಕ್ಷ ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಗಣೋಜಿರಾವ ಶಿರ್ಕೆಯವರ ಬಗಲಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಳು! ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲ್ಲರ ನೇತ್ರಗಳು ಪುನಃ ಆನಂದಾಶ್ರುಪೂರ್ಣವಾದವು!!

ಸಂಪೂರ್ಣ.